

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ
ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

Durian: The Process of development horticulture and career security
from Buddhist of people in Sisaket

โดย

พระมหาขุนทอง แก้วสมุทร (เขมสิริ),ดร.

พระครูไพโรจน์วัฒนาทร

ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง

นายธยาอุส ขอเจริญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ.2560

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760168

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ
ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

Durian: The Process of development horticulture and career security
from Buddhist of people in Sisaket

โดย

พระมหาขุนทอง แก้วสมุทร (เขมสิริ),ดร.

พระครูไพโรจน์วัฒนาทร

ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง

นายธยาสุส ขอเจริญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ.2560

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760168

(ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

Durian: The Process of development horticulture and career security
from Buddhist of people in Sisaket

By

Phramaha Khuntong Kaewsamut (Khemasiri),Dr.

Phrakrupirotwattanathon

Asst.Prof.Dr.Thanida Mankhong

Thayayut Khojaroen

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket Buddhist College

B.E.2560

Research Program Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760168

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ
ผู้วิจัย:	พระมหาขุนทอง เขมสิริ,ดร. พระครูไพโรจน์วัฒนาทร ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง นายธยาอุส ขอเจริญ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
ปีงบประมาณ:	2560
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” นี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ (2) เพื่อศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อบท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ (3) เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา (4) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษณ์ และอำเภอศรีรัตนะ ในจังหวัดศรีสะเกษ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษมีความพึงพอใจต่อการปลูกทุเรียนในระดับน้อย 1) การได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐหรือท้องถิ่นในด้านการพัฒนาการปลูกทุเรียน 2) การติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่นเพื่อให้ความรู้ในการปลูกทุเรียน เหตุผลเนื่องจากกลุ่มเกษตรกรสนใจที่จะปลูกทุเรียนในพื้นที่ใหม่ ด้านการรวมกลุ่มของเกษตรกร การรวมกลุ่มของเกษตรกรเกิดขึ้นจากการสนใจที่จะปลูกทุเรียน เกษตรกรผู้ที่มีความสนใจจึงได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อที่จะช่วยกันปรึกษาหารือถึงปัญหาของบุคคลและช่วยกันแก้ไข แต่มีความพึงพอใจน้อยกับการติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่น เพราะไม่ค่อยมีเวลาเข้าไปติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่นเพื่อมาให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกทุเรียน และไม่รู้ว่าจะไปติดต่อรับความช่วยเหลือที่ไหนจากใคร ด้านการปลูกดูแลรักษาทุเรียน เกษตรกรพึงพอใจในระดับที่น่าพอใจ 1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกเป็นสายพันธุ์ที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค 2) การเจริญเติบโตของทุเรียน 3) การดูแลรักษาทุเรียนสามารถทำได้ง่าย สะดวก ส่วนสภาพพื้นที่และการเตรียมแปลงปลูกมีความเหมาะสม ปัญหาโรคและแมลงศัตรูอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมจัดการได้ ปริมาณการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับปานกลาง และยังระบุนความพึงพอใจน้อยและพึงพอใจน้อยที่สุดเป็นจำนวนมาก ในด้าน 1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูก เกษตรกรที่ซื้อกล้าพันธุ์ทุเรียนมาปลูกยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ อาจจะมีสาเหตุเนื่องมาจากเกษตรกรเริ่มนำเข้ามาปลูกโดยที่ยังไม่มีประสบการณ์มากนัก จึงทำให้เกิด

ความเสียหายต่อผลิตที่ได้ต่ำกว่าที่ควรจะได้ 2) การเจริญเติบโตของทุเรียน ชาดผู้ให้ความรู้ด้านการปลูกต้นทุเรียนจึงทำให้การเจริญเติบโตของทุเรียนไม่ดี 3) การดูแลรักษาต้นทุเรียน เกษตรกรยังขาดการดูแลรักษาในด้านโรคและแมลงศัตรูพืชและยังใช้ปุ๋ยเคมีมากเกินไปทำให้ต้นพืชและหน้าดินเสื่อมและ มีความเป็นกรดสูง ทำให้ได้ผลผลิตน้อย และด้านผลผลิตและช่องทางการตลาด เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับน้อย เพราะมีตลาดและช่องทางการจำหน่ายไม่มากนัก จึงทำให้เกษตรกรยังไม่มีรายได้เพิ่มขึ้น

นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ มี 4 นโยบายหลัก ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร, นโยบายการเกษตรแปลงใหญ่, นโยบายศูนย์ส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร และนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร ส่วนกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายจะใช้ โครงการย่อย ๆ ต่าง ๆ ที่หน่วยงานต้นสังกัด คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้กำหนด โดยมีข้าราชการ และส่วนงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน จากการศึกษา พบว่า การส่งเสริมการปลูกทุเรียนของภาครัฐ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ต่อครัวเรือน ในพื้นที่ที่ทำการปลูกทุเรียนเพิ่มมากขึ้น กลไกการส่งเสริมในรูปแบบกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันกับภาคเอกชน ทำให้ผลผลิตมีราคาสูง และไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค อีกทั้งยังผลผลิตส่วนใหญ่ เป็นการผลิตเพื่อส่งออก ปัญหาที่รอการแก้ไข คือ มีการนำผลผลิตนอกพื้นที่เข้ามาจำหน่าย ทำให้ไม่สามารถควบคุมมาตรฐานได้

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ สามารถสร้างความมั่นคงทางอาชีพด้วยรายได้และอาชีพเสริม ปัจจัยด้านรายได้และอาชีพเสริมจะทำให้เกิดความมั่นคงด้วยแนวทางส่งเสริมความมั่นคง เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน การบริหารหนี้เสีย การเพิ่มเติมความรู้ ช่องทางการผลิตและจัดจำหน่าย และพื้นฐานของตัวเกษตรกรเองที่จะมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ เป็นการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาถอดเป็นบทเรียน เพื่อให้ได้คำสอนด้านการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียนซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีศีลธรรมและคุณธรรมหลายมิติ ประกอบด้วย 1. หลักการน้อยถ้อยคำใหญ่ มีหลักการน้อยใหญ่มากมายที่ส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน ได้แก่ ความสุขของคฤหัสถ์ ภูมิธัมมิกัตถประโยชน์ โภควิภาค 2. การส่งเสริมมั่นคงตามหลักสุจริตธรรม การซื้อสัตย์ ไม่คดโกง ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ 3. การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 อันเป็นวิธีการหรือแนวทางแห่งความสำเร็จตามหลักพระพุทธศาสนาที่สามารถส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพได้ รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ เป็นการหารูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จัดเป็น 2 รูปแบบหลัก แต่ละรูปแบบแยกเป็นรูปแบบย่อยอย่างละ 5 ประการ คือ 1. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพทั่วไป ได้แก่ 1) การพัฒนารูปแบบเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น 2) การอบรมเพิ่มเติมองค์ความรู้ 3) การรวมกลุ่มทำสวนทุเรียนแปลงใหญ่ เกษตรอินทรีย์+ผสมผสาน 4) การจัดสรรแหล่งน้ำพอเพียง และ 5) สื่อสารและประชาสัมพันธ์ 2. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพแบบทางเลือก ได้แก่ 1) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจัดเป็นตลาดนัดทุเรียนหรือตลาดนัดสีเขียว 2) ลดต้นทุนในการดูแลรักษา การผลิต 3) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ 4) คุณภาพของทุเรียน และ 5) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบดังกล่าวนี้เกษตรกรสามารถร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ภาครัฐ และเอกชนในการบริหารจัดการดำเนินได้ เป็นประโยชน์ มีคุณภาพ มีความสุข และพอเพียง และดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม

Research Title: Durian: The Process of development horticulture and career security from Buddhist of people in Sisaket

Researchers: Phramaha Khuntong Khemasiri,Dr.
Phrakrupirotwattanathon
Asst.Prof.Thanida Mankhong, Ph.D.,
Thayayut Korjaroen

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Sisaket Buddhist Colleges

Fiscal Year: 2560/2017

Research Scholarship Sponsor: Mahāchulālongkornrājavidyālaya University

ABSTRACT

This research purpose 1) Study the theory of horticultural development of people 2) People's horticulture development 3) General conditions of the cultivation of horticulture among the people in Sisaket Province Use research methods combined with qualitative and quantitative methods. Sample The population consisted of 55 durian growers. The tools used were questionnaires, interview forms. The statistics used were percentage, average and standard deviation. In order to analyze the process of horticultural development (Durian) of people in Sisaket Province

The study results show that

Horticulture Development Process Growers Durian in the province are satisfied with the planting durian level 1) to receive assistance from the government or local authorities in the development, planting durian 2) contact for assistance with other agencies to provide. knowledge of how to grow fruit The reason is because the farmers are interested in growing fruit in a new area. The integration of farmers The integration of farmers arising from interest to plant durian. Farmers who are interested, set up a group to help each other to discuss the problems of the people and help solve. But there is less satisfaction with contact for assistance with other agencies. I rarely have time to get into contact with other agencies to help provide knowledge about growing fruit. And do not know where to go to get help, contact one of the durian plantation maintenance. Farmers unhappy with the satisfactory level 1). Seedling / seed rhizomes are planted durian species whose popularity is preferred by consumers 2) the growth of Durian 3) Maintenance durian can be easy to prepare and the area planted is appropriate. Disease and pest control at a level that can be managed. Consumption of fertilizers and chemical pesticides are moderate. It also

identifies the least satisfied and contented least a number of aspects: 1) I / forest fruit varieties are grown. Farmers buy seedlings of durian varieties planted are not satisfied, may be due to the farmers began to grow by a not very experienced. It causes damage to production was lower than it should be, 2) the growth of the fruit. The lack of knowledge about plant growth, the Durian Durian bad 3) Maintenance durian tree. Farmers also lack of care in diseases and pests and the use of chemical fertilizers and excessive plant and soil degradation. A high acidity Yield little and product and channel marketing. Farmers are satisfied to a lesser degree. Because there are not many markets and sales channels. Thus enabling farmers to earn more income.

Policies related to the promotion of fruit grown in the province has four main policy areas, including policy management, agriculture, agricultural conversion policy, a policy center promoting efficient agricultural production. Policies and standards for agricultural products The policy-driven mechanism to use sub-project of the agency is the Ministry of Agriculture, as determined by the Commissioner. And the public sector and local governments The main mechanism is driven, the study found that the promotion of fruit growing sector. As a result, farm income per household. In the area of fruit cultivation is increasing. Mechanisms to promote activities in the form of a joint project with the private sector. Yields are high and not enough to meet the needs of consumers and the most productive. Production for export The problem is not solved with the introduction of products to sell outside the area. It is impossible to control standard

Promoting career stability to create stability with occupation, income and occupation. Factor income, and occupation will lead to stability, with the promotion of stability, such as the preparation of household accounts. Debt Management The more knowledge Channel production and distribution and the basis of the farmers themselves to be capable of managing. Promoting the profession to the Buddhist. Is the principle of Buddhism is to take lessons. Promoting the profession to the Buddhist. Is the principle of Buddhism is to take lessons. To get a teaching career to promoting stability, which makes fruit growers and farmers have abandoned moral principles are: 1. The multidimensional less amenable major. The principles include many large and small to promote each other's house-life happiness, virtues conducive to benefits in the present; virtues leading to temporal welfare, fourfold division of money. 2. promoting stability as good faith, fair, honest, not corrupt in the physical, verbal and emotional 3. Promoting security principles influence baht 4. The method or approach to success, according to Buddhist principles that can promote stability profession. Formed to promote a stable career. It is a form of promoting stability,

combined with the principles of Buddhism organized into two main forms, each form a separate sub-patterns each of five factors: 1. the form of promoting stability General: 1) development. an existing well, 2) training, more knowledge, 3) integration to convert a large durian. Organic agriculture combines 4) The allocation of water resources sufficient and 5) communication and PR 2. Promotion Model secure career choice: 1) the farmers who grow durian, a flea market, durian or bazaar green 2) reduce costs. maintaining production 3) processing 4) the quality of fruit and 5) agro-tourism. These farmers can form partnerships with government agencies, community leaders, public and private management has implemented a quality, happy and self-sufficient and live with integrity, ethics and morality.

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัยเรื่อง “ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” นี้ ประกอบด้วยโครงการย่อย 3 เรื่อง ได้แก่ 1) การศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ 2) การศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ 3) การศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอกราบขอบพระคุณผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่อนุมัติหัวข้อการวิจัยและให้การสนับสนุน พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางในการค้นคว้าทำวิจัยที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และขอบคุณผู้บริหาร บุคลากรสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกรูป/คน ที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินการ กำกับดูแล ให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

ผู้วิจัยและคณะขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ และขอบคุณและอนุโมทนาขอบคุณเกษตรกร ผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ภาครัฐ ที่ให้ข้อมูลสำคัญในการปรับปรุง แก้ไข เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลงได้และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อเชิงนโยบาย การปฏิบัติการ และวิชาการต่อไป

พระมหาขุนทอง เขมสิริ,ดร. และคณะ

26 มีนาคม 2563

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ฌ
คำอธิบายคำย่อและสัญลักษณ์.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย.....	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 บริบททั่วไปจังหวัดศรีสะเกษ.....	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน.....	11
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน.....	19
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน.....	29
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา.....	53
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	74
2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	77
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	79
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	79
3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	81
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	85
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	87
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	88
3.6 การนำเสนอข้อมูล.....	89
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	90
4.1 ศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ..	90
4.2 ศึกษา นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ.....	106

4.3 ศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัด ศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา.....	129
4.4 วิเคราะห์ยุทธศาสตร์มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนา.....	144
4.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	150
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	158
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	158
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	168
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	173
บรรณานุกรม.....	176
ภาคผนวก.....	181
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	182
ภาคผนวก ข รูปภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย.....	193
ภาคผนวก ค การรับรองการนำไปใช้.....	195
ภาคผนวก ง ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	197
ประวัติผู้วิจัย.....	198

สารบัญภาพ

1	แผนภาพที่ 2.1 แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ.....	8
2	แผนภาพที่ 2.2 จำนวนเกษตรกรปลูกทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ.....	10
3	แผนภาพที่ 2.3 พื้นที่ปลูกทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ.....	10
4	แผนภาพที่ 2.4 การออมทรัพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา.....	54
5	แผนภาพที่ 2.5 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	77
6	แผนภาพที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	79
7	แผนภาพที่ 4.1 แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ.....	105
8	แผนภาพที่ 4.2 ฐานะและการลงทุนทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร.....	129
9	แผนภาพที่ 4.3 การยกระดับเศรษฐกิจให้พึ่งตนเองและแข่งขันได้.....	131
10	แผนภาพที่ 4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	149

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในงานวิจัยนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ส. (ไทย) 9/565/239 หมายถึง ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค เล่มที่ 9 ข้อที่ 565 หน้า 239

ส่วนอักษรย่อที่ใช้อ้างอิงคัมภีร์อรรถกถา ใช้ระบบระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม (ถ้ามี) /ข้อ/หน้า เช่น ที.ส.อ. 405/300 หมายถึง ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค อรรถกถา (สมุญจลวิลาสินี) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้อที่ 405 หน้า 300 คัมภีร์อื่น ๆ ใช้ระบบ เล่ม/หน้า เท่านั้น

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ		พระสุตตันตปิฎก		ภาษา
		ชื่อคัมภีร์		
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปปิปปณาสก (ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต (ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

คำย่อ		อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก		ภาษา
		ชื่อคัมภีร์		
ม.อ.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	อุปปิปปณาสก์อรรถกถา (ภาษาไทย)
อง.ทสก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรธปุรณี	ทสกนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

โลกในศตวรรษที่ 21 มีปัญหาเกิดขึ้นมากมายและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เช่น การเติบโตของประชากรมากเกินไป การขาดแคลนน้ำ เป็นต้น¹ ระบบนิเวศและธรรมชาติถูกทำลายลงอย่างมากมาย สังคมได้ตกอยู่ภายใต้บริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมและทุนนิยมอย่างไม่หลีกเลี่ยงได้ การดำเนินชีวิตของผู้คนมีความสับสน อัตราการว่างงานมีมากขึ้น โลกไม่ได้กว้างใหญ่อีกต่อไป ผู้คนมองเห็นโลกภายนอกจากเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปเพียงแค่สัมผัสผ่านหน้าจอ แต่เมื่อมองย้อนกลับมามองภายในแล้ว มนุษย์ยังสับสนและมองหาทางออกให้กับตนเองยากขึ้น โดยเฉพาะกับผู้ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองหรือไม่สามารถปรับตัวทันเข้ากับยุคสมัยได้ ย่อมมองหาทางแก้ไขปัญหาลักษณะอย่างยากลำบากมากขึ้น

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประชากรเกินล้านคน มีหลากหลายอาชีพ มีชนเผ่าหลักสี่เผ่า ประกอบด้วย (1) เขมร (2) ส่วย (3) ลาว และ (4) เยอ และอื่น ๆ อีกพอสมควร อาชีพหลักคือการทำนา หรือเรียกว่า เกษตรกร เป็นส่วนมาก ทำให้เมื่อหมดฤดูทำนาแล้วจะอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่เพื่อทำงานหาเลี้ยงครอบครัว การหลั่งไหลเข้าสู่ตัวเมือง ทำให้ที่นาถูกทิ้งไม่ได้ใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ต่อมา เมื่อรัฐบาลหันมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น กระจายการพัฒนาไปยังกลุ่มเกษตรกรมากขึ้น ทั้งในส่วนของการอาชีพ การศึกษา แรงงาน เทคโนโลยีต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงทำให้เป็นที่สวน ทำให้จำนวนชาวไร่ชาวนาเพิ่มมากขึ้น มีการปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะแก่การปลูกผลไม้และพืชสวนต่าง ๆ ที่นำมาจากแหล่งอื่น ๆ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด จากภาคตะวันออก สะตอ ต้นยางพารา จากภาคใต้ เป็นต้น การปลูกพืชสวนได้กลายเป็นอาชีพหลัก จากเกษตรกรชาวนาเป็นชาวนาสวนชาวไร่ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชสวนเศรษฐกิจในพื้นที่อำเภอกันทรลักษณ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ อำเภอขุขันธ์ อำเภอวังหิน และอำเภอภูสิงห์ เป็นต้น

อำเภอที่ทำให้จังหวัดศรีสะเกษมีเอกลักษณ์ที่รู้จักกันมานานคืออำเภอขุขันธ์ที่ปลูกหอม และกระเทียมจนกลายเป็นหนึ่งในคำขวัญของจังหวัดศรีสะเกษเดิมคือ “ศรีสะเกษแดนปราสาทขอม หอมกระเทียมดี มีสวนสมเด็จ เขตดงลำดวน หลากล้วนวัฒธรรม เลิศล้ำสามัคคี” ต่อมาจึงได้เปลี่ยนแปลงคำขวัญใหม่ว่า “หลวงพ่อโตคู่บ้าน ถิ่นฐานปราสาทขอม ข้าว หอม กระเทียมดี มีสวนสมเด็จ เขตดงลำดวน หลากล้วนวัฒธรรม เลิศล้ำสามัคคี”² ศรีสะเกษที่เคยได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองยากจนติดอันดับของประเทศกลายเป็นเมืองเกษตรไปอย่างเต็มตัว มีการนำพืชสวนมาทดลองปลูกแล้วได้ผลแท้จริงเกือบ 100 %

¹ เจมส์ มาร์ติน, *โลกแห่งศตวรรษที่ 21 ภาพร แปล*, (กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, 2553), หน้า 44-47.

² <https://th.wikipedia.org/wiki>. (ออนไลน์) จังหวัดศรีสะเกษ, (1 กรกฎาคม 2560).

เปลี่ยนจากขาวนาเป็นขาวสวนอย่างแท้จริงเมื่อทุเรียน (Durian) ได้กลายเป็นผลไม้มีชื่อหรือสร้างชื่อให้กับจังหวัดศรีสะเกษ ดังที่ปรากฏในสื่อว่า “ศรีสะเกษจัดส่งทุเรียนภูเขาไฟทางไปรษณีย์ไปให้ “นายกฯ ประยุทธ์” ชิม พร้อมรองนายกฯ ทุกคนถึงทำเนียบรัฐบาล ผู้ว่าฯ เผยส่งทุเรียนถึงผู้รับภายใน 3 วัน เปิดส่งจองทางสื่อออนไลน์เพียง 4 วัน มียอดสั่งจองแล้วกว่า 400 ลูก คิดทุเรียนหมอนทองเกรดพรีเมียมเพียง 15,000 ลูกส่งขายทางไปรษณีย์ทั่วประเทศ³ ทุเรียนเป็นราชาแห่งผลไม้พื้นเมืองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันประเทศไทยมีการผลิตทุเรียนมากที่สุด รองลงมาคือ อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ เนื้อและเมล็ดของทุเรียนมีคุณค่าทางอาหารสูงและให้พลังงานสูง ทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษกำลังเป็นที่นิยมของตลาด สร้างมูลค่าให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและของจังหวัด จึงต้องมีกระบวนการพัฒนาการปลูก การดูแล การส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน โดยเฉพาะในด้านนโยบายและกลไกของท้องถิ่นและภาครัฐ

พีรพร พร้อมเทพ ได้เสนอแนะเชิงนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกทุเรียนด้านการผลิตภาพรวมไว้ว่า (1) ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษจะต้องเป็นเจ้าภาพหลักในการประสานเชื่อมโยงทุกภาคส่วนและขับเคลื่อนการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายและผลสำเร็จร่วมกัน (2) กำหนดพื้นที่ที่มีขีดความสามารถหรือศักยภาพในการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษให้ชัดเจนและตรงกับสภาพความเป็นจริง (3) ควรเลือกใช้แนวทางการพัฒนาหลายแนวทางร่วมกันในลักษณะการบริหารจัดการในภาพรวม (4) ให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตของเกษตรกรให้มาก เพราะเป็นรากฐานในการพัฒนาการผลิตเพื่อส่งออกและ (5) ควรทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในส่วนของการตลาดและระบบโลจิสติกส์เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาที่สมบูรณ์⁴

จากข้อเสนอแนะนี้จะพบว่านโยบายและกลไกการส่งเสริมจากภาครัฐสู่เกษตรกรเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐจะต้องเข้ามาดูแลและให้การช่วยเหลือ ทั้งในด้านคำแนะนำ ทุน และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้การปลูกทุเรียนหรือพืชสวนชนิดต่าง ๆ ก้าวหน้าและสร้างมูลค่าทางการตลาดให้กับจังหวัดศรีสะเกษ ชาวเกษตรกรก็จะยิ่งมีความมั่นคงทางอาชีพมากยิ่งขึ้น ช่วยลดความเสี่ยงในการขาดทุนหรือประสบความล้มเหลว การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุเรียนจำเป็นต้องใช้แผนที่มีคุณภาพ (Quality Plan) มากำกับ เช่น เทคนิค วิธีการ กระบวนการผลิต การส่งเสริมการพัฒนาและเพิ่มปริมาณผล และการกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ภาครัฐหรือหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เท่าที่จะทำได้ การประเมินศักยภาพ การกำหนดเส้นทางอาชีพที่เหมาะสม การผลิต การเพิ่มมูลค่า การตลาด การบริหารจัดการ การวางแผน และการฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีศักยภาพในการพัฒนาและมีความก้าวหน้าในการปลูกพืชสวน สอดคล้องกับการดำเนินงานของภาครัฐ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรบวจระในพื้นที่ที่มีศักยภาพ และยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติรายประเด็นด้านพืชสวน (ไม้ผล พืชผัก และไม้ดอกไม้ประดับ) การปลูกทุเรียนหรือพืชสวนก็จะเกิดความมั่นคงและมั่นคงอย่างยั่งยืนต่อชาวเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ การปลูกทุเรียนหรือพืชสวนดังกล่าว

³ <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9590000056806>.

⁴ พีรพร พร้อมเทพ. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2558. หน้า บทคัดย่อ.

ในกสิกรรมทวาชสูตร สุตตนิบาต ขุททกนิกาย กล่าวถึงการเกษตรเชิงพุทธ เกษตรกรจำเป็นต้องมีหลักธรรมในการทำเกษตรพืชสวน หลักธรรมที่ทรงนำเสนอเทียบเคียงกับพราหมณ์การทวาชะ ได้แก่ ศรัทธาเป็นพืช ความเพียรเป็นฝน ปัญญาเป็นแอกและไถ หิริเป็นงอนไถ ใจเป็นเชือกสติเป็นผลและประดัก เราคุ้มครองกายคุ้มครองวาจาได้แล้ว สำรวมในการบริโภคเป็นอาหาร เราตายหย่า (คือวาจาสับปลับ) ด้วยคำสัตย์ โสรัจจะของเราช่วยทำงานให้สำเร็จ ความเพียรของเราช่วยนำธูระไปให้ถึงความเกษมจากโยคะ นำไปไม่ถอยหลัง นำไปถึงที่ซึ่งบุคคลไปแล้วไม่เศร้าโศก เราไถนาอย่างนี้ นาที่เราไถนั้นมีผลเป็นอมตะ บุคคลครั้งใดอย่างนี้แล้วย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้⁵

พุทธทาสภิกขุ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความเลวร้ายทางด้านเศรษฐกิจมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ความโลภ ในรูปแบบความเห็นแก่ตัว ดังนั้น “เศรษฐกิจที่ไม่มีศีลธรรมนั้นแหละคือสิ่งที่สร้างปัญหาเลวร้ายขึ้นมาจนเต็มโลก อาตมาพูดว่า สร้างปัญหาเลวร้ายขึ้นมาจนเต็มโลกก็คือเศรษฐกิจที่ไม่มีศีลธรรมและเห็นแก่ตัวของนักเศรษฐกิจหรือนายทุนทั้งหลาย นี่เป็นสิ่งที่สร้างปัญหาขึ้นทุกทิศทาง ท่านทั้งหลายก็มองเห็นได้เองว่าที่มันรบราฆ่าฟันกันไม่หยุดไม่หย่อนตลอดเวลา นี่มันมีมูลมาจากเศรษฐกิจคือมันต้องการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ เอาผลทางเศรษฐกิจเป็นของตน แล้วมันรู้เท่าทัน มันก็ต่อต้านกัน มันก็ได้รับกัน เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตัวเอง”⁶

ดังนั้น การปลูกพืชสวนหรือทุเรียนจึงต้องเป็นเกษตรกรที่มีศีลธรรมมีคุณธรรม ถ้าเห็นแก่ตัวหรือโลกเพื่อต้องการให้ได้มาก ย่อมไม่คำนึงถึงผู้บริโภค นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังเสนอภาระที่นักเกษตรกรจะต้องรับไว้ในแง่ของเศรษฐกิจ นั่นคือการวางแผนในการใช้ทุน อันเป็นจริยธรรมด้านเศรษฐกิจของประชาชนในสังคม คือ

1. ภาระในการแสวงหาทรัพย์สินสร้างธุรกิจด้วยความขยันหมั่นเพียรทั้งในฐานะผู้ประกอบการเจ้าของสวน ลูกจ้าง และเกษตรกร ฝึกฝนให้มีความชำนาญ วางแผนและวิธีการที่เหมาะสม จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี
2. ภาระในการรู้จักรักษาทรัพย์สินที่ตนได้มาผู้ประกอบการและลูกจ้าง จะต้องบริหารทุนทรัพย์ให้เกิดประโยชน์จากการที่ได้ลงทุนไปแล้ว จัดการบริหารอย่างดี ไม่ให้เกิดความเสียหาย
3. ภาระในการรู้จักเลือกกลุ่ม ผู้ประกอบการและลูกจ้าง จะต้องรู้จักคบกลุ่มพืชสวน/ธุรกิจแนวทางเดียวกัน สร้างเป็นเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจร่วมกัน มีอำนาจในการต่อรองในระดับสมควร และคบเพื่อนต่างธุรกิจกัน ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันได้ในหลาย ๆ ด้าน สร้างความเข้มแข็งให้กับพืชสวน/ธุรกิจของตนเองและเครือข่ายได้ดี
4. ภาระในการรู้จักใช้จ่ายอย่างพอดีและเหมาะสมกับรายได้ ผู้ประกอบการและลูกจ้างจะต้องรู้จักบริหารงาน บริหารคน บริหารตนเองให้เหมาะสมกับรายได้ของตนเอง ไม่ฟุ่มเฟือยหรือเสี่ยงจนเกินไปในการทำธุรกิจหรือปลูกพืชสวน⁷

⁵ ส. ส. (ไทย) 15/197/283-285. และ ขุ. ส. (ไทย) 25/76-80/518-519.

⁶ พุทธทาสภิกขุ. *ฟ้าสาบทางการเมือง ขุดฟ้าสาบระหว่างหาลิขิตที่สวนโมกข์*. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร. 2526. หน้า 17-18.

⁷ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *ธรรมญูชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 125. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สว. 2555. หน้า 38.

ในหลักความเจริญที่จะนำพาชีวิตและธุรกิจไปสู่ความรุ่งเรือง พระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางที่สนับสนุนหลักการข้างต้น ได้แก่ 1) การเลือกพื้นที่ที่เหมาะสม 2) การสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็ง 3) การดำเนินธุรกิจอย่างมีเป้าหมายและถูกวิธี และ 4) การมีต้นทุนสำรองไว้หรือเตรียมทุนสำรองไว้รองรับความเสี่ยง ดังนั้น กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) และสร้างมั่นคงทางอาชีพจึงต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในคือความเข้มแข็งทางด้านศีลธรรมคุณธรรมและภายนอกคือเครือข่าย ตลาด การผลิต การวางแผน ให้เกิดความสมดุลกันทั้งภายในและภายนอก เมื่อเศรษฐกิจทรุดตัวก็ทำได้ เมื่อเศรษฐกิจเติบโตได้กำไรเกินคาดก็ยับยั้งใจไว้ได้ ไม่หลงตัวใช้จ่ายฟุ่มเฟือย คิดหน้าคิดหลัง วางแผนอยู่เสมอ หลักพุทธธรรมจึงมาสนับสนุนและเติมเต็มสร้างความเข้มแข็งในด้านจิตใจและสติปัญญาพร้อมรับมือกับความเสียหายหรือความล้มเหลวที่จะเกิดขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า โครงการวิจัยชุดเรื่อง ทุเรียน : กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษนั้น จึงมีความสำคัญที่จะเสริมส่งกันและกันได้ ประเด็นคำถามที่จะต้องตอบโจทย์ให้ได้คือกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษเป็นอย่างไร อปท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษมีนโยบายและกลไกอะไรในการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) และจะส่งเสริมมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) อย่างยั่งยืนได้อย่างไร สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาของประเทศหรือไม่อย่างไร หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะมาเสริมส่งให้เกิดพุทธเกษตรกรรมได้อย่างสมดุลได้อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

1.2.2 เพื่อศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

1.2.3 เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

1.2.4 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนา

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) กล่าวคือ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) และคุณภาพ (Qualitative) ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยเรื่อง ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ
- 2.ศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

3. ศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

4. ศึกษาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนา

1.3.2 ขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ เกษตรกรใน 3 อำเภอ ผู้นำท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 116 ราย โดยแยกเป็น

1. ผู้ให้ข้อมูลแบบสอบถาม จำนวน 55 คน
2. ผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถาม จำนวน 34 คน
3. ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 27 คน

1.3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 1 ปีงบประมาณ เริ่มตั้งแต่เวลาเดือนตุลาคม พ.ศ.2560 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2561

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ทุเรียน หมายถึง เป็นผลไม้ที่ออกเป็นผล สามารถรับประทานได้ ปลูกจำหน่ายได้ และนำมาแปรรูปเป็นสินค้าได้หลากหลายชนิด

กระบวนการพัฒนา หมายถึง กระบวนการพัฒนาทุเรียนให้สามารถได้ผลผลิตตามที่ต้องการ ผลิตผลมีคุณภาพ และจำหน่ายได้ราคาสูง เป็นไปตามกลไกตลาด ด้วยนโยบายและกลไกการส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นอาชีพที่มั่นคงได้

พระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรรม สามารถนำมาประยุกต์หรือบูรณาการเข้ากับศาสตร์อื่น ๆ ได้

จังหวัดศรีสะเกษ หมายถึง จังหวัดที่ใช้ในการศึกษาซึ่งตั้งอยู่ทางอีสานใต้ มีการปลูกพืชสวนหลายชนิด สามารถพัฒนาอาชีพให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อบท. และภาครัฐ หมายถึง นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกทุเรียนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เกษตรจังหวัด อุตสาหกรรม และพาณิชย์จังหวัด เป็นต้น

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) หมายถึง หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาดำเนินการในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของชาวเกษตรกรที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ

ยุทธศาสตร์มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง นโยบาย กลไก ที่สามารถก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ การอยู่ดี กินดี ของประชาชนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ได้ศึกษาปัญหา อุปสรรคของกระบวนการพัฒนาทุเรียนและพืชสวนของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

1.5.2 ได้มีการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

1.5.3 ได้แนวทางในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของประชาชนตามนโยบายและกลไกของ อปท.และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

1.5.4 ได้แนวทางประยุกต์ใช้หรือบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมการพัฒนาทุเรียน พืชสวน และความมั่นคงทางอาชีพของประชาชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนตามยุทธศาสตร์ของรัฐและตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ทุเรียน : กระบวนการพัฒนาพืชสวนตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา” ในบท นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดประเด็นในการศึกษาดังต่อไปนี้

- 2.1 บริบททั่วไปจังหวัดศรีสะเกษ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 บริบททั่วไปจังหวัดศรีสะเกษ

ประวัติความเป็นมาอาณาเขตติดต่อ การปกครอง และพื้นที่ปลูกทุเรียน ดังนี้

1. **ประวัติความเป็นมา** ศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานตอนล่างที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปี นับตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ และมีชนเผ่าต่าง ๆ อพยพมาตั้งรกรากในบริเวณนี้ ได้แก่ ส่วย ลาว เขมร และเยอ ศรีสะเกษเดิมเรียกกันว่าเมืองขุขันธ์ เมืองเก่าตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน ตำบลดงใหญ่ อำเภอวังหินในปัจจุบัน ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเมืองเมื่อ พ.ศ. 2302 สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีหลวงแก้วสุวรรณซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาไกรภักดีเป็นเจ้าเมืองคนแรก ล่วงถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ย้ายเมืองขุขันธ์มาอยู่ที่บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเหนือ อำเภอเมืองศรีสะเกษในปัจจุบัน แต่ยังคงใช้ชื่อว่าเมืองขุขันธ์จนถึง พ.ศ. 2481 จึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดศรีสะเกษ ตั้งแต่นั้นมา จังหวัดศรีสะเกษมีเนื้อที่ประมาณ 8,839 ตารางกิโลเมตร

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดหนึ่งใน 77 จังหวัดของประเทศไทย ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ประมาณ 8,840 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรประมาณ 1.45 ล้านคน มากเป็นอันดับที่ 8 ของประเทศ ประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาถิ่นอีสาน ภาษาเขมร (เขมรสูง) และภาษากวย (กวย, โกย, ส่วย)

จังหวัดศรีสะเกษ เริ่มขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมื่อ พ.ศ. 2302 สมเด็จพระเจ้าเอกทัศโปรดให้ยกบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวนขึ้นเป็นเมืองนครลำดวน ต่อมาเมืองนครลำดวนเกิดภาวะขาดแคลนน้ำจึงโปรดเกล้าฯ ให้เทครัวไปจัดตั้งเมืองใหม่ที่ริมหนองแตระห่างจากเมืองเดิมไปทางใต้ เมืองใหม่เรียก "เมืองขุขันธ์" หรือ "เมืองคุขันธ์" ซึ่งได้แก่อำเภอขุขันธ์ในปัจจุบัน ต่อมา

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้แยกบ้านโนนสามขาสะระกำแพงออกจากเมืองชูนันท์ แล้วตั้งเป็นเมืองใหม่เรียก เมืองศรีสะเกษ ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2455 จึงโปรดให้รวมบ้านเมืองชูนันท์ เมืองศรีสะเกษ และเมืองเดชอุดม เข้าเป็นเมืองเดียวกันเรียก "เมืองชูนันท์" ซึ่งต่อมาใน พ.ศ. 2459 มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเรียกว่าจังหวัด ลงวันที่ 19 พฤษภาคม ปีนั้นเอง เมืองชูนันท์จึงเรียกใหม่เป็น "จังหวัดชูนันท์" ตามนั้น

ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ตราพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนนามจังหวัดและอำเภอบางแห่ง พุทธศักราช 2481[4] มาตรา 3 ให้เปลี่ยนชื่อ "จังหวัดชูนันท์" เป็นจังหวัดศรีสะเกษ (เดิมในพระราชกฤษฎีกาสะกดว่า "ศรีสะเกษ") นับแต่นั้น ทั้งนี้ พระราชกฤษฎีกาดังกล่าวมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481

2. อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดยโสธร และร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย โดยมีเทือกเขาดงรักเป็นแนวกันเขตแดน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดอุบลราชธานี

แผนภาพที่ 2.1 แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ

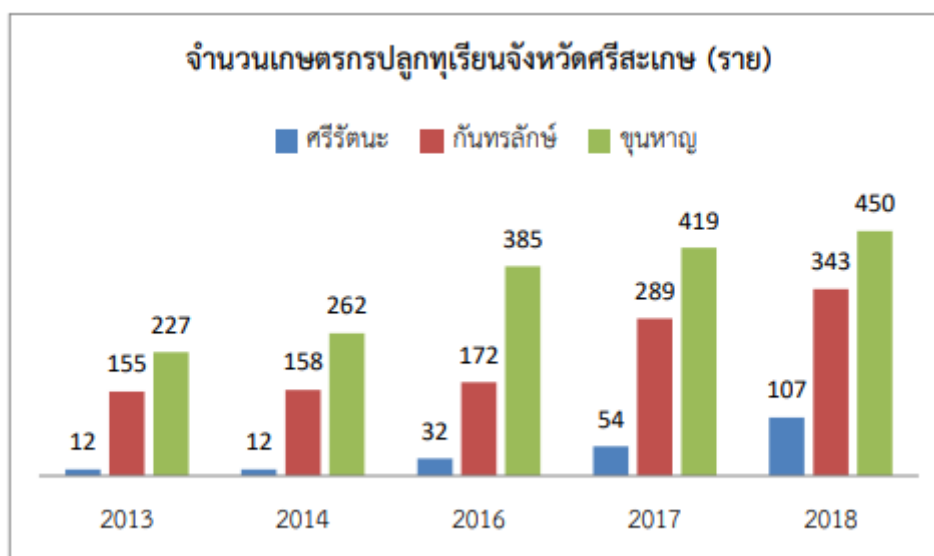
3. การปกครอง จังหวัดศรีสะเกษมีเนื้อที่ประมาณ 8,839 ตร.กม. แบ่งเขตการปกครองออกเป็น อำเภอเมือง อำเภอกันทรารมย์ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอปราณค์กู อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอขุขันธ์ อำเภอราชีไศล อำเภอไพรบึง อำเภอขามเฒ่า อำเภอขุขันธ์ อำเภอโนนคูณ อำเภอห้วยทับทัน อำเภอศรีรัตนะ อำเภอเบิ่งบุรพ์ อำเภอโนนไถ่ลี้ยง อำเภอวังหิน อำเภอภูสิงห์ อำเภอเบญจลักษ์ อำเภอพยุห์ อำเภอเมืองจันทร์ อำเภอศีลาลาด และอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ

4. **พื้นที่ปลูกทุเรียน** กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ กล่าวถึงการดำเนินการโครงการภายใต้ปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2537 โดยมีการเข้าไปแนะนำ ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่แนวชายแดน 5 อำเภอ ได้แก่ กันทรลักษ์ ไพรบึง ขุนหาญ ศรีรัตนะ และภูสิงห์ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ด้านตอนล่าง ติดชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ เป็นแหล่งรวมไม้ผล ไม่ว่าจะเป็นเงาะ ทุเรียน มังคุด จากไม้ผล จากภาคตะวันออก รวมทั้ง สะตอ ลองกอง ยางพารา จากภาคใต้ ลำไย ลิ้นจี่ จากทางภาคเหนือ มะปรางหวาน กระท้อน ส้มโอ มะม่วงจากภาคกลาง สามารถนำมาปลูกได้ในพื้นที่แห่งนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เงาะ ทุเรียน เป็นผลไม้ที่ได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดศรีสะเกษ เพราะถือได้ว่าเป็นผลไม้คุณภาพ เพื่อการส่งออกและมีคุณลักษณะที่ดีแตกต่างไปจาก เงาะ ทุเรียน จากทางภาคตะวันออก และภาคใต้ คือ ทุเรียนศรีสะเกษ มีขนาดของผล รสชาติ และสีส้มของเนื้ออยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ปลูกใหม่ หนามของผลทุเรียนค่อนข้างถี่ ซึ่งจะ มีผลดีในแง่ของการขนส่ง เพราะจะมีความเสียหายน้อย และที่สำคัญ เกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตตามอายุ จึงได้ผลผลิตคุณภาพดี เหมาะแก่การส่งออก ส่วนเงาะศรีสะเกษ ที่เป็นสิ่งแตกต่างจากเงาะที่เลือกซื้อทั่วไป คือ ผิวนอกของเนื้อไม่ฉ่ำน้ำ ทำให้ผู้บริโภคชอบเพราะไม่เลอะขณะรับประทาน

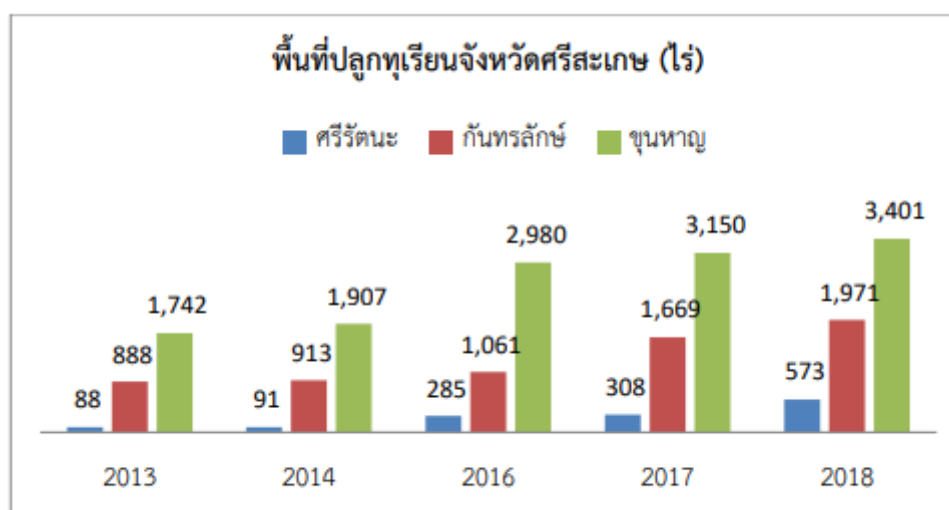
ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ (Lava Durian Sisaket) หมายถึง ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี พันธุ์ก้านยาวที่ரசชาตหวานมัน มีกลิ่นหอมปานกลาง เนื้อละเอียด เนียนนุ่ม ห้าง สีเหลืองสม่ำเสมอทั้งผล เก็บเกี่ยวในช่วงระยะประมาณปลายเดือนพฤษภาคม-ต้นเดือนมิถุนายน แล้วแต่สภาพภูมิอากาศของแต่ละปี โดยจะออกช้ากว่าทุเรียนภาคตะวันออก 1 เดือน และก่อนทุเรียนภาคใต้จะออกสู่ตลาด 1 เดือน การบรรจุหีบห่อ (1) รายละเอียดบนฉลากให้ประกอบด้วยคำว่า “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ (Lava Durian Sisaket) (2) ให้ระบุชื่อพันธุ์ทุเรียน ชื่อสวน/เกษตรกร และที่อยู่ติดต่อได้¹ จากบทความของนายธวัชชัย นิ้มกิงรัตน์และคณะ ในคลังผลงานวิจัยของกรมวิชาการเกษตร พบว่า ในระหว่างปี พ.ศ.2556-2561 มีจำนวนเกษตรกรที่ปลูกทุเรียนและพื้นที่ตามแผนภาพ² ดังนี้

¹ พัชรีย์ สำโรงเย็น เรียบเรียง, **ทุเรียนถิ่นใหม่ 5 ภาค**, (กรุงเทพมหานคร: นาคาอินเตอร์มีเดีย, 2561), หน้า 59-61.

² นายธวัชชัย นิมกิจรัตน์ และคณะ, การผลิตทุเรียนคุณภาพยุคใหม่เพื่อลดต้นทุนการผลิตและแก้ปัญหาการผลิตอย่างยั่งยืน, <http://www.doa.go.th/research/showthread.php?tid=2721> คลังผลงานวิจัย กรมวิชาการเกษตร, 29 กุมภาพันธ์ 2563.

แผนภาพที่ 2.2 จำนวนเกษตรกรปลูกทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ

แผนภาพที่ 2.3 พื้นที่ปลูกทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ

5. อัตลักษณ์ทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบันเป็นเพียงทุเรียนพันธุ์หมอนทอง คุณภาพสูงที่ปลูกในวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น แตกต่างจากแหล่งปลูกทุเรียนชื่อดังอื่น ๆ เช่น จังหวัดนนทบุรีมีทุเรียนพันธุ์ก้านยาว จังหวัดอุดรธานีมีพันธุ์หลงลับแล และหลินลับแล แม้กระทั่งทุเรียนกัมปอ ของประเทศกัมพูชาที่พัฒนาจากทุเรียนพันธุ์ชะนีของไทย เป็นต้น ดังนั้น หากในอนาคตจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือในประเทศไทยหันมาปลูกทุเรียนพันธุ์หมอนทองกันเพิ่มขึ้น เอกลักษณ์ที่จะใช้แสดงลักษณะเฉพาะของทุเรียนศรีสะเกษจะค่อยลดความสำคัญลง เพราะการผลิตสินค้าคุณภาพที่ดีใกล้เคียงกันสามารถทำได้ จังหวัดศรีสะเกษจำเป็นต้องพัฒนาสินค้าใหม่ เพื่อที่จะสามารถแข่งขันกับผลไม้จากแหล่งอื่นหรือประเทศในกลุ่มอาเซียนได้ เพื่อให้ทุเรียนศรีสะเกษควรมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

เด่นไม่เหมือนใครในอนาคตเมื่อปริมาณผลผลิตเข้าสู่ตลาดเพิ่มมากขึ้น การแข่งขันทางการตลาดจะยิ่งสูงมากขึ้นด้วย ผลผลิตที่มีคุณภาพดีเท่านั้น หรือสินค้ามีความแปลกใหม่ ทันสมัยเข้ามาทดแทนจะสามารถเพิ่มมูลค่าและผูกมัดใจลูกค้าได้อย่างยั่งยืน สินค้าชิ้นเป็นจุดแข็งที่ทั่วโลกใช้ในการแย่งชิงลูกค้าภายใต้สภาวะการแข่งขันที่สูง จากปัญหาดังกล่าว จึงเป็นปัญหาเร่งด่วนในการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะ แตกต่างจากแหล่งปลูกอื่น ๆ โดยการสร้างพันธุ์ทุเรียนใหม่ เป็นเอกลักษณ์ที่มีลักษณะเด่นชัด สร้างความ แปลกแตกต่างจากแหล่งผลิตอื่นอย่างชัดเจน ซึ่งตรงกับเป้าหมายของกรมวิชาการเกษตร ที่ได้ปรับปรุง พันธุ์ทุเรียนได้พันธุ์ทุเรียนใหม่ 10 พันธุ์ เป็นพันธุ์ทุเรียนที่เป็นที่ผ่านการวิจัยมาระยะหนึ่งแล้ว มีลักษณะ เด่น คือ มีกลิ่นอ่อน เหมาะสมในการส่งออกไปประเทศตะวันตก เกาหลี และ ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตลาดที่มีกำลังซื้อสูงมาก หากจังหวัดศรีสะเกษสามารถสร้าง/ค้นหาพันธุ์ในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับพื้นที่ของจังหวัดศรีสะเกษ จนได้เป็นพันธุ์ทุเรียนใหม่ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากช่องว่างทางการตลาด และเพิ่มความโดดเด่นของสินค้าในตลาด จะส่งผลดีต่อเกษตรกรอย่างยั่งยืน ตลอดจนการเพิ่มการบริหารจัดการใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนแต่ยังคงคุณภาพและคุณลักษณะดีเด่นของพันธุ์ทุเรียนไว้ ปี 2560 ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ได้ออกสำรวจรวบรวมพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกด้วยเมล็ดในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษทั้ง 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอยุทธยา อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ เพื่อศึกษาพันธุ์ทุเรียนพันธุ์ใหม่ของจังหวัดศรีสะเกษ ได้จำนวน 17 สายต้น อำเภอกันทรลักษ์ จำนวน 6 ต้น และอำเภอยุทธยา จำนวน 11 สายต้น ทุเรียนต้นที่สำรวจรวบรวมได้ทั้ง 17 สายต้น ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ดำเนินการปฏิบัติดูแลต้นทุเรียนตามระยะพัฒนาการของทุเรียนตามคำแนะนำการผลิตทุเรียนคุณภาพของกรมวิชาการเกษตร และสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อให้ต้นทุเรียนสมบูรณ์และได้คุณภาพ พร้อมทั้งบันทึกข้อมูล การเจริญเติบโต การออกดอกติดผล และคุณภาพผลผลิต เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการคัดเลือกพันธุ์ทุเรียนพันธุ์ใหม่ และศึกษาวิจัยด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ขั้นสูง เพื่อพิสูจน์ลักษณะพันธุ์กรรม ด้วยการทำลายพิมพ์ DNA ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ซึ่งคาดว่าจะได้พันธุ์ทุเรียนพันธุ์ใหม่ของจังหวัดศรีสะเกษ ประมาณปี 2563³

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน

2.2.1 ความหมายการพัฒนา

คำว่า “พัฒนา” มาจากภาษาบาลีว่า “วฑฺฒน” แปลว่า “รก” (มากขึ้นในเชิงปริมาณ) ดังเช่นมีพุทธภาษิตว่า “น ลียา โลกวฑฺฒโน” แปลว่า “ไม่พึงเป็นคนรกโลก” ท่านพุทธทาสภิกขุตีความว่า ความหมายของการพัฒนาในแง่ของ “การรก” ซึ่งหมายถึงการเพิ่มพูนมากขึ้นในเชิงปริมาณเป็นคำกลาง ๆ ไม่ได้สื่อไปในทางดีหรือชั่ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะพัฒนาไปทางไหน พัฒนาให้เกิดอะไร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน การพัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอน

³ นายรัชชัย นิมกัธรัตน์ และคณะ, การผลิตทุเรียนคุณภาพยุคใหม่เพื่อลดต้นทุนการผลิตและแก้ปัญหาการผลิตอย่างยั่งยืน, <http://www.doa.go.th/research/showthread.php?tid=2721> คลังผลงานวิจัย กรมวิชาการเกษตร, 29 กุมภาพันธ์ 2563.

ต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมไปกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นอุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ

การพัฒนาตามแนวตะวันออกที่มีพุทธธรรมเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม การพัฒนาหมายถึง การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

จางง อติวัฒนสิทธิ์ ได้ให้ความหมายของ “พัฒนา” หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งดำเนินไปเพื่อบรรลุถึงจุดหมายที่วางไว้ การพัฒนาสามารถดำเนินการได้ในด้านต่าง ๆ และจะต้องดำเนินไปตามแผนหรือขั้นตอนที่วางไว้ พร้อมกับการประเมินผลของการดำเนินการนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่⁴

Robert B. Burr, กล่าวว่า การพัฒนานั้น มีนัยที่แสดงถึงความเจริญเติบโตทั้งมวลของมนุษย์ ซึ่งหมายถึงการขยายขอบเขตความสามารถในการใช้ความรู้ความสามารถของบุคคลอย่างเต็มที่ และประยุกต์ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาเพื่อแก้ปัญหา หรือหาข้อยุติปัญหาในสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่แตกต่างกันออกไป

ดังนั้น เครื่องวัดการพัฒนา ทุมนมนุษย์ที่แท้จริงก็คือการมีความสามารถยิ่งขึ้น ๆ ในการทางให้ความเป็นอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายเกื้อกูลเอื้อประโยชน์แก่กันมากขึ้น เบียดเบียนกันน้อยลงและทำให้โลกอุดมสมบูรณ์งดงามเหมาะแก่การอยู่อาศัยมากยิ่งขึ้นซึ่งการพัฒนา⁵

วิทยากร เชียงกุล กล่าวว่า การพัฒนาที่แท้จริง ควรหมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญงอกงามทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุ เพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้เรียกว่า เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้า หรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่อยู่ที่การเพิ่มความพอใจและความสุขของประชาชนมากกว่า⁶

สมบุญ สุขสำราญ ได้ให้ความหมาย “การพัฒนา” ว่า คือ การทำให้เจริญนั่นเองแต่เมื่อมาใช้เป็นคำแปลของ (Development) ในภาษาอังกฤษจะมีความหมายเกินความลึกไปถึงการทำให้ดีขึ้นจากที่เป็นอยู่ โดยการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือการนำวิชาการแปลกใหม่เข้ามาใช้ การพัฒนาในความหมาย มิได้หมายถึงการพัฒนาวัตถุเท่านั้น แต่หมายถึงการพัฒนาบุคคลทั้งในด้านจิตใจและความคิดด้วย⁷

⁴ จางง อติวัฒนสิทธิ์, “การพัฒนาจริยธรรม” วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ 13, ฉบับที่ 1, หน้า 21.

⁵ Robert B. Burr, “Management Development” in Training and Development handbook, ed. By Robert L. Craig และ Lester R. Bittel (New York : McGraw-Hill, Inc., 1967), p. 366.

⁶ วิทยากร เชียงกุล, การพัฒนาชุมชน-การพัฒนาสังคม, (เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527), หน้า 47.

⁷ สมบุญ สุขสำราญ, การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวาย จำกัด, 2530), หน้า 62.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า การพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อน แล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามาผสม จึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า “การพัฒนา” ลักษณะที่เพิ่มเข้ามานั้นที่สำคัญ คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า⁸

ทวี ทิมขำ กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึงการกระทำเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงนั้น จะต้องเป็นไปในทางที่ดีขึ้น หรือดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่ และการพัฒนา เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้ว จะเห็นว่าการให้ความหมายตามแนวทาง 3 แนว คือ ในแง่ของความก้าวหน้า ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนเพื่อให้เกิดความเจริญ และในแง่ของวิธีการในการดำเนินการพัฒนา⁹

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญ โดยมีการเป็นการวางแผนเพื่อหามาตรการในการปฏิบัติให้หลุดพ้นจากความเป็นทุกข์ยากที่ไม่พึงปรารถนา เป็นความพยายามที่ตั้งใจกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม และการพัฒนานั้นนอกจากเป็นการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมคือเป็นวัตถุที่จับต้องได้ ยังมีการพัฒนาคุณภาพจิตใจและความพอใจซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้แต่สามารถวัดระดับได้

2.2.2 ความหมายของชุมชน

เจลิยว บุรีภักดี กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนหรือบริเวณที่กลุ่มคนนั้น ๆ อยู่รวมกันได้ทั้ง ๆ ที่แต่ละคนมีความแตกต่างกัน หรือความหลากหลายในชุมชนนั้น เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น¹⁰

แซนเดอร์ส (Sanders) อ้างถึงใน สนธยา พลศรี ได้กล่าวถึง ชุมชน ว่าเป็น การที่กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันในบริเวณเดียวกัน ภายใต้กฎหมายและข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกันและมีพฤติกรรมเหมือน ๆ กัน¹¹

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของชุมชนว่าหมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามในการกระทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ และรวมถึงมีการติดต่อสื่อสาร (Communicate) ร่วมกัน ซึ่งอาจพิจารณาโดยการเป็นคุณลักษณะของชุมชนได้ดังนี้ คือ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการกระทำร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ¹²

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ได้เสนอคำจำกัดความของชุมชน ว่า หมายถึง กลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่

⁸ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 19.

⁹ ทวี ทิมขำ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2528), หน้า 1-2.

¹⁰ เจลิยว บุรีภักดี, ชุมชนและการวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์, 2544), หน้า 136.

¹¹ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์, 2545), หน้า 120.

¹² ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางสังคมและศิลปวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2545), หน้า 86.

ร่วมกัน หรือการมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือ ความสนใจร่วมกัน¹³

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของชุมชน ว่าหมายถึง องค์กรทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่งที่ปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้ โดยสรุปแล้วชุมชน จะต้องประกอบด้วย ประชากรจำนวนหนึ่ง สถาบันทางสังคม องค์กรทางสังคมชนิดที่มีขนาดย่อมกว่าชุมชน เช่น ครอบครัว กลุ่มสหกรณ์ สโมสร เป็นต้น อาณาเขตทางภูมิศาสตร์¹⁴

อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับชุมชนว่า เป็นคำใหม่ในภาษาไทยเพราะไม่เคยปรากฏในพจนานุกรม ฉบับ พ.ศ. 2493 และสันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มมีการใช้หลังจากนั้นเล็กน้อย โดยการแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Community” ในระยะที่วิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ตะวันตกได้เริ่มแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทย เพื่อศึกษาชนบท และต่อมารัฐก็ได้ใช้คำนี้ หลังจากที่ได้ต้นตัวในการพัฒนาหมู่บ้าน จนมีการตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่ คือ กรมการพัฒนาชุมชน ในปี พ.ศ.2505 ด้วยเหตุนี้ในระยะแรกชุมชนมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า บ้านหรือหมู่บ้านในภาษาไทยที่มีมาก่อนหน้านั้น ในฐานะเป็นหน่วยการปกครองที่มีขอบเขตแน่นอนภายใต้การควบคุมของรัฐ¹⁵

จิรพรรณ กาญจนวิจิตร และคณะ กล่าวว่า ชุมชน คือ หมู่ชน กลุ่มคนที่รวมกันอยู่เป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยในอาณาเขตบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยอาศัยความผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาเดียวกันก็ตามที่ทำให้แต่ละคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น ๆ¹⁶

สุวิทย์ ยี่วรพันธ์ กล่าวว่า ชุมชน คือ กลุ่มชนซึ่งรวมกันอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการปฏิบัติระหว่างกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันและรวมกันอยู่ในเขตนั้น¹⁷

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ชุมชน คือ พื้นที่อันเป็นที่อาศัยอยู่ของคน และยังมีความหมายถึง กลุ่มของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นโดยมีความสนใจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และจุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

¹³ ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, ข้อเสนอคำจำกัดความในประชาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2548), หน้า 9-11.

¹⁴ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, หน้า 71-72.

¹⁵ อานันท์ กาญจนพันธุ์, ศักยภาพชุมชนและการพัฒนา, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2548), หน้า 78.

¹⁶ จิรพรรณ กาญจนวิจิตร และคณะ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523), หน้า 20.

¹⁷ สุวิทย์ ยี่วรพันธ์, พัฒนาชนบทในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2512), หน้า 51.

2.2.3 ความหมายของการพัฒนาชุมชน

นักวิชาการและผู้รู้หลายท่าน กล่าวถึง ความหมายของการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

เฉลียว บุรีภักดิ์ ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน คือการทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่น ๆ สามารถอยู่รวมกันได้อย่างราบรื่นมีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้¹⁸

นิรุติ ไชยกุล ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาชุมชน ว่า คือ การพัฒนาความคิด ความสามารถของประชาชนในชุมชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยเหลือตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น¹⁹

นำชัย ทนุผล กล่าวไว้ใน การพัฒนาชุมชน หลักการและยุทธวิธี ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น สภาพถนนหนทางได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีระเบียบดีขึ้น สภาพแวดล้อมน่าอยู่อาศัยประชาชนมีความขยันขันแข็งขึ้น มีความร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน เพื่อชุมชนของตนมากขึ้นอันเป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงของคนและสภาพแวดล้อมจากสภาวะหนึ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม²⁰

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลง ส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนา ที่ดีงาม หรือเจริญ) กล่าวคือ เป็นการจูงใจ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ กล่าวโดยสรุป การพัฒนาชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned Community Change)²¹

สุเทพ เชาวลิต ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความคิดและความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเอง เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ทั้งใน ทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัยและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความ มั่นคงของประเทศในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทรัพย์สินของชุมชนเป็นสำคัญ²²

อภิชัย พันธเสน ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาชุมชน ไว้ว่า คือลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ตั้งใจกระทำขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อวัตถุประสงค์ในการ

¹⁸ เฉลียว บุรีภักดิ์, การวิจัยชุมชน, หน้า 13.

¹⁹ นิรุติ ไชยกุล, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, 2525), หน้า 1.

²⁰ นำชัย ทนุผล, พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี, (เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, 2545), หน้า 45.

²¹ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, หน้า 24.

²² สุเทพ เชาวลิต, การบริหารการจกการภาครัฐแนวใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, 2524), หน้า 65.

ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นจากสภาพก่อนการพัฒนา มีการกินดีอยู่ดี มีการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีการปรับปรุง ดัดแปลง หรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองกับสังคมภายนอกชุมชนของตน ตลอดจนมีความปลอดภัยในชีวิต²³

วิทยากร เชียงกุล กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนในความหมายที่กว้าง คือ การพัฒนาสังคม เพราะการพัฒนาที่แท้จริงนั้นจะต้องทำทั้งสังคม ไม่ใช่ทำเฉพาะชุมชนใดชุมชน หนึ่ง และการพัฒนาที่แท้จริงหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ ซึ่งนอกจาก จะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจในด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้ บางครั้งเรียกว่าเป็นการพัฒนา คุณธรรมของชีวิต เพื่อที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือ เพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจ ความสุขของประชาชนมากกว่า²⁴

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน ที่อาจเป็นได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพ อนามัย การมีส่วนร่วม เป็นต้น ของคนภายในชุมชนให้ดีขึ้น

2.2.4 ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน

โดยความเป็นจริง การพัฒนาชุมชนเป็นเพียงหลักการเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่มีทฤษฎีที่กำหนดตายตัวลงไป ทางองค์การสหประชาชาติจึงได้กำหนดหลักการในการดำเนินงานพัฒนาในที่ประชุมเดือนมีนาคม 2550 ไว้ 10 ประการ คือ

- 1) โครงการพัฒนาชุมชนจะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการอันแท้จริงของประชาชน เริ่มจากโครงการง่าย ๆ ก่อนแล้วค่อย ๆ ไปสู่โครงการที่ยากขึ้น
- 2) โครงการพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องเป็นโครงการเอนกประสงค์ คือจะต้องมีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการแก้ปัญหาของชุมชน หรือปรับปรุงความสุขความเจริญได้ในหลาย ๆ ด้านพร้อม ๆ กัน
- 3) การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องเริ่มดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน พร้อม ๆ กับการพัฒนาชุมชน หรือพร้อม ๆ กับการดำเนินงานของชุมชน
- 4) ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ เพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชนและจัดรูปสถาบันหรือหน่วยงานปกครอง หน่วยงานบริหารของประชาชนขึ้น
- 5) ต้องแสวงหาผู้นำในท้องถิ่นและพัฒนาผู้นำในท้องถิ่นขึ้นตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของชุมชน

²³ อภิชัย พันธเสน, พุทธเศรษฐศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2539), หน้า 76.

²⁴ วิทยากร เชียงกุล, พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527), หน้า 17-

6) ให้สตรีและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากที่สุด เพราะสตรีมีบทบาทที่สำคัญต่อการขยายตัวของงานและแนวความคิดต่าง ๆ ส่วนเยาวชนสามารถเป็นกำลังรับช่วงงานและขยายผลงานได้เป็นอย่างดี

7) รัฐบาลจะต้องจัดบริการไว้ให้พร้อมเพื่อสนับสนุนงานและเป็นหลักประกัน ในประสิทธิภาพของผลงานและเป็นการกำลังใจให้แก่ประชาชน

8) ต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนตั้งแต่ระดับประเทศถึงระดับท้องถิ่น และการบริหารงานในทุกระดับจะต้องมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

9) ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น ควรสนับสนุนให้องค์การของเอกชน องค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

10) ในการวางแผนพัฒนาชุมชนนั้นต้องมีการวางแผนให้มีการพัฒนาหรือเจริญก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กัน ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ระดับกับทุกส่วนของประเทศ²⁵

อีกทั้ง **ยวดีวุฒิ วุฒิเมธี** ได้สรุปหลักในการพัฒนาชุมชนไว้ 7 ประการ ดังนี้

1) หลักความร่วมมือของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุด โดยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษาการพิจารณาและการตกลงร่วมกันในการแก้ปัญหาหรือการวางแผนโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิ และความเสมอภาคที่จะมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมกันรับผิดชอบในงานพัฒนาชุมชนของตน

2) หลักการแสวงหาผู้นำ ในการพัฒนาชุมชนนั้นเน้นเรื่องการค้นหาผู้นำและพัฒนาคุณลักษณะผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชน เพราะจุดมุ่งหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนคือการให้ประชาชนพึ่งตนเองและสามารถช่วยเหลือตนได้ ซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ดำเนินการ เรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

3) หลักการทำงานกับกลุ่ม ต้องสร้างกลุ่มในรูปต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้ประชาชน ซึ่งเป็นแหล่งกลางในการศึกษาและเป็นแกนนำในการปฏิบัติการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปที่การทำงานกับกลุ่มคนเป็นสำคัญ

4) หลักการสมทบ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและสนับสนุนให้ประชาชนใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์ในชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างเต็มที่ จึงต้องกระตุ้นให้ประชาชนรู้จักเสียสละแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ของตน สมทบกับของรัฐบาลอีกทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้งบประมาณอันจำกัดของรัฐบาลสามารถให้บริการแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง

5) หลักการประสานงาน โดยตัวของการพัฒนาชุมชนเองไม่สามารถบอกได้เด่นชัดว่าเป็นงานของใคร ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยลำพังตัวเอง ต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบความสำเร็จ

6) หลักการรับผิดชอบร่วมกัน แม้โครงการพัฒนาชุมชนจะเสร็จสิ้นแล้วก็ตาม แต่ยังต้องมีการรับผิดชอบต่อดูแลรักษาให้คงอยู่เพื่อประโยชน์ของชุมชนให้นานที่สุด เพราะฉะนั้นต้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการรับผิดชอบด้วย จึงจะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของและเกิดความรู้สึกหวงแหนที่จะดูแลรักษาในการดำเนินงานให้คงไว้ตลอดไป

²⁵ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, หน้า 54-55.

7) หลักการขยายผล การพัฒนาชุมชนมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินงาน จึงสามารถที่จะบอกผลที่เกิดขึ้นมาได้พอสมควร และเป็นแบบอย่างที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป²⁶

สอดคล้องกับ พัทน์ สุจันงค์ และคณะ ที่ได้เสนอหลักของการพัฒนาชุมชนไว้ 8 ประการ คือ

1) ยึดถือประชาชนเป็นหลัก โดยยึดเอาความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชน และความมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการที่จะไปสู่การช่วยเหลือตนเองได้ในบั้นปลาย

2) ยึดทรัพยากรของชาวบ้านเป็นหลักในการพัฒนาทั้งคน วัตถุและสถาบันทางสังคม

3) หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน คือ แผนหรือโครงการพัฒนาชุมชน จะต้องมาจากประชาชนในชุมชน นักพัฒนาชุมชนต้องไปทำงานร่วมกับประชาชนโดยไม่ทำตัวเป็นนายหรือผู้ที่เหนือกว่า และในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องไม่เป็นการบังคับให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม แต่ต้องให้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ

4) หลักการปกครองตนเอง ต้องส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเอง ในรูปแบบของสถาบันทางสังคมตามกลุ่มอาชีพ เพศ วัย โดยที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการ

5) หลักการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ โดยทำหน้าที่เป็นกลางในการประสานงานที่จะนำบริการต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนไปสู่ชุมชน

6) การพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่ทำได้ง่ายก่อนแล้วจึงค่อย ๆ ไปสู่งานที่ทำได้ยากขึ้นไปเป็นลำดับ

7) การเปลี่ยนแปลงในชุมชนต้องคำนึงถึงสิ่งง่าย ๆ ในชีวิตของคน เช่น ให้เริ่มต้นในกลุ่มที่ยอมรับหรือแนะนำได้ง่ายก่อนไปสู่ด้านอื่น ๆ และจะต้องอาศัยอ้างอิงในสิ่งที่ชาวบ้าน รู้และเคยชินอยู่แล้ว ใช้ภาษาที่ง่ายต่อความเข้าใจ เป็นต้น

8) ยึดถือวัฒนธรรมเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต ของชาวบ้าน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ ฯลฯ จึงทำให้เกิดการ ยอมรับและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้²⁷

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นเพียงหลักการเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่มีทฤษฎีที่กำหนดตายตัวลงไป มีเพียงหลักของการปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน เช่น ยึดหลักประชาธิปไตย ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีอยู่ ยึดประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นพื้นฐาน เป็นต้น ซึ่งดังกล่าวนี้นี้เป็นเพียงหลักการ ส่วนในการนำไปปฏิบัติจริงนั้นย่อมต้องประยุกต์ใช้กับแต่ละชุมชนซึ่งล้วนมีความแตกต่างทางพื้นฐานด้านทรัพยากร หรือด้านประเพณีและวัฒนธรรมประจำถิ่นด้วย

²⁶ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526), หน้า 6.

²⁷ พัทน์ สุจันงค์ และคณะ, การพัฒนาชนบทแบบประสานสำหรับประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 23.

2.2.5 ความหมายการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปลูก หมายถึง เอาต้นไม้หรือเมล็ด หน่อ หัว เป็นต้น ใส่ลงในดินหรือสิ่งอื่นเพื่อให้งอกหรือให้เจริญเติบโต

อัจฉรา จิตตาดากร กล่าวว่าสำหรับแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออก นั้น คณะอนุกรรมการ เตรียมความพร้อมภาคการเกษตรสู่ประชาคมอาเซียน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้วิเคราะห์โอกาสสินค้าไทยสู่ประชาคมอาเซียนและกำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ ดังนี้

- 1) พัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตทุเรียน
- 2) พัฒนาคุณภาพผลผลิต รับรองคุณภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
- 3) การผลิตทุเรียนแบบอินทรีย์
- 4) ส่งเสริมการผลิตทุเรียนนอกฤดู
- 5) จัดการด้านการเก็บเกี่ยวและพัฒนาเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว
- 6) ส่งเสริมการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต และ
- 7) พัฒนาระบบLogistics²⁸

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน

2.3.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน

ทฤษฎีชนชั้นผู้นำ (elite theory) เป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายถึง การกำหนดนโยบาย จากความปรารถนาและความต้องการของชนชั้นผู้นำประเทศเนื่องจากประเทศถูกปกครอง ด้วยระบอบอำนาจนิยมเป็นของผู้ปกครองประเทศแต่ผู้เดียว ซึ่งผู้นำในระบอบนี้ใช้อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จหรือแบบเผด็จการ หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ฯลฯ เพราะหลักการของตัวแบบชนชั้นผู้นำที่ใช้ในการวิเคราะห์การกำหนดนโยบายสาธารณะ จะให้ความสำคัญกับบทบาทหรืออิทธิพลของชนชั้นผู้นำหรือชนชั้นผู้ปกครอง ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ นโยบายสาธารณะอย่างเด็ดขาด โดยชนชั้นปกครองเหล่านี้จะยึดถือความพึงพอใจ (preference) หรือค่านิยม (values) ของตนเองและพวกพ้องที่ใกล้ชิดเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจนโยบาย ด้วยเหตุนี้ นโยบายจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความพอใจหรือค่านิยม ส่วนตัวของชนชั้นผู้นำโดยตรง ข้าราชการเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่นำนโยบายที่กำหนดโดย ชนชั้นผู้นำไปสู่ประชาชนเท่านั้น ทิศทางของการกำหนดนโยบายจึงเป็นทิศทางแบบ แนวตั้ง (vertical) จากชนชั้นผู้ปกครองลงมาถึงประชาชน

ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม (group theory) ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายการกำหนดนโยบายสาธารณะที่มาจากกระบวนการเมือง ที่ประกอบไปด้วย กลุ่มผลประโยชน์ที่ต่างช่วงชิงอำนาจและผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เปรียบเสมือนระบอบที่มีแรงผลักดันและแรงกดดันที่กระทำปฏิสัมพันธ์ต่อการในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

²⁸ อัจฉรา จิตตาดากร และคณะ, การเตรียมความพร้อมของภาคไม้ผลเพื่อรองรับผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี เรียบเรียงโดย จันทมร สีหาบุญลี, เอกสารข่าวสารงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.11, 119 (กรกฎาคม2555) : 6-10.

ทฤษฎีเชิงระบบ (system theory) ทฤษฎีนี้เป็นการอธิบายให้เห็นถึงนโยบายสาธารณะที่มาจากกรอบความคิดเชิงฐานคติเป็นระบบที่คำนึงถึงระบบของสิ่งมีชีวิต ซึ่งจะต้องทำงานอย่างเป็นระบบ โดยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดย Easton ได้นำมาประยุกต์ในการอธิบายการเมืองว่า การเมืองดำรงอยู่เหมือนชีวิตการเมือง (political life) ดังนั้น ชีวิตการเมืองจึงต้องดำรงอยู่อย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการเมือง และสิ่งแวดล้อม (environment) ที่อยู่ล้อมรอบระบบการเมือง พลังของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อระบบการเมือง เรียกว่า ปัจจัยนำเข้า (input) ซึ่งเป็นเงื่อนไขหรือสถานการณ์สำคัญประกอบไปด้วยความต้องการ การเรียกร้องและการสนับสนุนของประชาชนและสังคม ส่วนระบบการเมืองเปรียบเสมือนกล่องดำ (black box) คือ กลุ่มของโครงสร้าง มีกิจกรรมทางการเมืองและการบริหารที่สัมพันธ์กัน ส่วนการใช้อำนาจในการบริหารตามค่านิยมของสังคม ประเพณี และกฎ ระเบียบต่าง ๆ (conversion process) เมื่อปัจจัยนำเข้าได้เข้ามาสู่กระบวนการของกล่องดำ ก็จะผลิตผลลัพธ์หรือผลผลิตออกมาเรียกว่า ปัจจัยนำออก (output) ของระบบการเมือง หรือผลผลิตของระบบการเมือง และผลผลิตของระบบการเมืองนี้เองก็จะทำหน้าที่ส่งย้อนกลับเข้าสู่สิ่งแวดล้อมในรูปของผลสะท้อนกลับหรือผลกระทบ (feedback) เพื่อสนองตอบความต้องการของสังคมและการสนับสนุนของประชาชนอันเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างแรงผลักดันของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อระบบการเมือง เกิดความสัมพันธ์ แบบพลวัต (dynamic system) โดยจะมีการปรับตัวเพื่อสร้างระบบให้มีความสมดุลเพื่อให้ ชีวิตการเมืองดำรงอยู่ได้ตลอดไป

ทฤษฎีเกี่ยวกับสถาบัน (institutional theory) แสดงให้เห็นถึงนโยบายสาธารณะ ในฐานะที่เป็นผลผลิตของสถาบันทางการเมือง โดยโครงสร้างของสถาบันทางการเมือง การจัดระเบียบในสถาบัน และขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ ของสถาบันทางการเมือง ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องต่อการกำหนดนโยบายและเนื้อหาสาระของนโยบายสาธารณะ ทฤษฎีสถาบันการเมืองเปรียบเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีเชิงระบบ ทั้งนี้ เพราะว่าการเมืองทางการเมืองโดยทั่วไป ล้วนมีศูนย์กลางอยู่ที่สถาบันทางการเมืองทั้งสิ้น สถาบันทางการเมืองที่สำคัญเหล่านี้ ได้แก่ สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหาร สถาบันตุลาการ สถาบันการปกครองท้องถิ่น และสถาบันพรรคการเมือง เป็นต้น ซึ่งนโยบายสาธารณะจะถูกกำหนดไปปฏิบัติและใช้บังคับโดยสถาบันเหล่านี้ ความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายสาธารณะและสถาบันราชการจะดำเนินไปอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ นโยบายจะไม่มีผลเป็นนโยบายสาธารณะจนกว่านโยบายนั้นจะได้รับ ความเห็นชอบ ถูกนำไปปฏิบัติและใช้บังคับโดยสถาบันราชการที่รับผิดชอบหรือสถาบันราชการที่มีบทบาทในการกำหนดคุณลักษณะของนโยบายสาธารณะ เพราะสถาบันราชการ เป็นผู้รับรองความชอบธรรม (legitimacy) ของนโยบาย เนื่องจากจะมีผลเป็นข้อผูกพัน ทางกฎหมายที่ประชาชนต้องปฏิบัติตาม นอกจากนี้ยังต้องมีลักษณะของความครอบคลุม ทั้งสังคม (universality) และรัฐบาลเท่านั้นที่เป็นผู้ผูกขาดอำนาจการบังคับใช้ (coercion) กล่าวคือ มีแต่รัฐบาลเท่านั้นที่สามารถลงโทษผู้ฝ่าฝืนนโยบายหรือกฎหมายของรัฐได้

หลักทฤษฎีตัวแบบเชิงเหตุผล(rational model) ในการศึกษา นโยบายสาธารณะ Dye ได้กล่าวไว้ว่า ในความเข้าใจของการตัดสินใจด้วยเหตุผล เป็นตัวแบบที่มุ่งเน้นคุณค่าของนโยบายสาธารณะที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดทางสังคม โดยใช้หลักของการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์เป็นสำคัญ คือ จะไม่มีการใช้นโยบายที่มีต้นทุนสูงกว่าค่าผลประโยชน์ และผู้ตัดสินใจในการเลือกนโยบายนั้นจะเลือกทางเลือกที่ให้ประโยชน์ตอบแทนต่อต้นทุนหรือการลงทุนของภาครัฐที่สูงสุด เพื่อ

การนำนโยบายไปใช้ในการแก้ปัญหาของสังคมและประเทศชาติ ตลอดจน การปฏิบัติ โดยอาศัยการใช้ปัจจัยสำคัญในการเลือกนโยบายจาก ทฤษฎีการเลือกอย่างมี เหตุผล (rational-choice theory) ผสมผสานกับหลักของเหตุผลด้วย กล่าวคือ ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล เป็นการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลของผู้ตัดสินใจเพื่อบรรลุความพึงพอใจ สูงสุดของตนเอง โดยใช้หลักของเศรษฐศาสตร์จุลภาค ปัจจัยที่สำคัญ อาจเป็นอิทธิพลที่สูงสุด ในการเปลี่ยนแปลงของนโยบายหรือการดำเนินการตามนโยบายนั้น ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพของสิ่งแวดล้อม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ภายใต้กรอบความคิดของตัวแบบ หลักเหตุผล นโยบายสาธารณะจะมีลักษณะของหลักการ เหตุผลที่ต่อเนื่อง ความแตกต่างระหว่างคุณค่าที่บรรลุและคุณค่าที่ต้องสูญเสียไปมีค่าเป็นบวก และมีความมากกว่าทางเลือกนโยบายอื่น ซึ่งค่าดังกล่าวมีความหมายถึง การคำนวณค่า คุณค่าทั้งทางการเงิน เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองทั้งหมด

ในการเลือกนโยบาย โดยยึดหลักเหตุผลนั้น ผู้พิจารณาเลือกนโยบายควร มีหลักต้องคำนึงถึง 5 ประการ คือ

(1) ผู้พิจารณาต้องเข้าใจถึงคุณค่าที่พึงปรารถนาของสังคมทั้งหมด และการให้น้ำหนักความสำคัญของคุณค่าเหล่านั้น

(2) ผู้พิจารณาต้องเข้าใจ ทางเลือกนโยบายที่เป็นไปได้ทั้งหมด

(3) ผู้พิจารณาต้องเข้าใจผลลัพธ์และการคาดหวังทั้งหมดของแต่ละทางเลือก

(4) ผู้พิจารณาต้องสามารถคำนวณสัดส่วนระหว่างผลประโยชน์และต้นทุนของทางเลือกนโยบายนั้น ๆ ได้ชัดเจน และ

(5) การตัดสินใจผู้พิจารณาจะต้องพิจารณาเปรียบเทียบทางเลือกนโยบายอื่น ๆ โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ผลลัพธ์ของนโยบายที่ผ่านกระบวนการพิจารณาดังกล่าว ถือว่าเป็นการเลือก นโยบายโดยยึดหลักเหตุผลที่แท้จริง โดยทฤษฎีนี้ถือว่าเป็นรากฐานต่อทฤษฎีหลักการและเหตุผลของการตัดสินใจเลือกนโยบาย (the rational-comprehensive theory

ทฤษฎีใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำการศึกษาและวิจัยเชิงปฏิบัติ เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่มาเป็นเวลานานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ในพื้นที่ส่วนพระองค์ขนาด 16 ไร่ 2 งาน 23 ตารางวา ไกลวัดมงคล ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และทรงมอบให้มูลนิธิชัยพัฒนาที่ทรงจัดตั้งขึ้นมาเพื่อเสริมโครงการของรัฐ ทั้งนี้ก่อนที่จะทรงนำเอกสารออกเผยแพร่อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2537 นั้น ทรงให้จัดตั้ง "ศูนย์บริหารพัฒนา" ตามแนวพระราชดำริ อยู่ในความรับผิดชอบของมูลนิธิชัยพัฒนา เพื่อเป็นต้นแบบสาธิตการพัฒนาด้านการเกษตรโดยประสานความร่วมมือระหว่าง วัด ราษฎร และรัฐ ทำการเผยแพร่อาชีพการเกษตรและจริยธรรมแก่ประชาชนในชนบท โดยทรงหวังว่าหากประสบความสำเร็จก็จะใช้เป็นแนวทางสาธิตในที่อื่น ๆ ต่อไป ทั้งนี้ในส่วนของการพัฒนาด้านการเกษตรนั้น ก็คือแนวคิดและมรรควิธีที่รู้จักกันในนาม "เกษตรทฤษฎีใหม่" 4) พระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" เป็นแนวทางหรือหลักการในการจัดการทรัพยากรระดับไร่นาคือที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการดำเนินการทฤษฎีใหม่ ได้พระราชทานขั้นตอนดำเนินงานดังนี้

ขั้นที่ 1 ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น สถานะพื้นฐานของเกษตรกร คือ มีพื้นที่น้อย ค่อนข้างยากจน อยู่ในเขตเกษตรน้ำฝนเป็นหลัก โดยในขั้นที่ 1 นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสถียรภาพของการผลิต

เสถียรภาพด้านอาหารประจำวัน ความมั่นคงของรายได้ ความมั่นคงของชีวิต และความมั่นคงของชุมชนชนบท เป็นเศรษฐกิจพึ่งตนเองมากขึ้น มีการจัดสรรพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย ให้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10 ซึ่งหมายถึง พื้นที่ส่วนที่หนึ่งประมาณ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝนและ ใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำ และพืชน้ำต่าง ๆ (สามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกะเฉด ฯ ได้ด้วย) พื้นที่ส่วนที่สองประมาณ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันในครัวเรือนให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้ พื้นที่ส่วนที่สามประมาณ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย และพื้นที่ส่วนที่สี่ประมาณ 10% ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ (ถนน คันดิน กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัวหลังบ้าน เป็นต้น)

ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ลงมือปฏิบัติตามขั้นที่หนึ่งในที่ดินของตนเป็นระยะเวลาพอสมควรจนได้ผลแล้ว เกษตรกรก็จะพัฒนาตนเองจากขั้น "พออยู่พอกิน" ไปสู่ขั้น "พอมีอันจะกิน" เพื่อให้มีผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงควรที่จะต้องดำเนินการตามขั้นที่สองและขั้นที่สามต่อไปตามลำดับ

ขั้นที่ 2 ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือ สหกรณ์ ร่วมแรง ร่วมใจกันดำเนินการในด้าน

(1) การผลิต เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิตโดยเริ่มตั้งแต่ ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การหาน้ำ และอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก

(2) การตลาด เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหายุ้งรวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลงด้วย

(3) ความเป็นอยู่ ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้า ที่พอเพียง

(4) สวัสดิการ แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิการและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานือนามัยเมื่อยามป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้ให้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ

(5) การศึกษา มีโรงเรียนและชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง

(6) สังคมและศาสนา ชุมชนควรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว กิจกรรมทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนนั้นเป็นสำคัญ

ขั้นที่ 3 ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า เมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรจะมีรายได้ดีขึ้น ฐานะมั่นคงขึ้น เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ ติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร หรือบริษัทห้างร้านเอกชน มาช่วยในการทำธุรกิจ การลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ

- ☐ เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา)
- ☐ ธนาคารกับบริษัทสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรและมาสีเอง)
- ☐ เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาต่ำ เพราะรวมกันซื้อเป็นจำนวนมาก (เป็นร้านสหกรณ์ ซื้อในราคาขายส่ง)
- ☐ ธนาคารกับบริษัทจะสามารถกระจายบุคลากร (เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น)

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน

เคลซีย์ และ เอิร์น กล่าวว่า งานส่งเสริมเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งผู้ใหญ่และเยาวชนเรียนโดยการปฏิบัติเป็นงานที่ประสานร่วมมือกันระหว่างรัฐบาล สถาบันศึกษาทางเกษตรและประชาชน เพื่อให้การศึกษาและการบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน วัตถุประสงค์ที่สำคัญของงานส่งเสริมก็เพื่อพัฒนาประชาชน งานส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการเรียกกันว่า กระบวนการส่งเสริมการเกษตร (Agricultural extension process) คล้าย ๆ กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร (communication process) คือมีแหล่งความรู้ เช่น กรมต่าง ๆ ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัยและ แหล่งความรู้ทางเกษตรอื่น ๆ มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ (โดยวิธีการ ส่งเสริมและใช้สื่อชนิดต่าง ๆ) ไปยังจุดหมายปลายทางคือ ผู้รับ ได้แก่บุคคลเป้าหมายต่าง ๆ เช่น เกษตรกร แม่บ้าน เยาวชน หรือบุคคลอื่น ขณะเดียวกันก็รับฟังปัญหา ความคิดเห็นจากบุคคลเป้าหมายด้วย ทั้งนี้ เพื่อปรับปรุงกระบวนการส่งเสริมให้ได้ผลตามที่มุ่งหวัง จากที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นสรุปได้ว่า งานส่งเสริมการเกษตร มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนา ประชาชนในชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร ให้เขามีความสามารถในการประกอบอาชีพการเกษตรให้ เกิดความก้าวหน้าและมีรายได้เพิ่มขึ้นอันจะส่งผลดีต่อระดับความเป็นอยู่ในครอบครัวของเขาเองและประเทศชาติโดยรวม งานส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการคล้าย ๆ กับกระบวนการติดต่อสื่อสารที่มีการ ถ่ายทอดความรู้วิธีการ หรือเทคโนโลยีการเกษตรไปยังเกษตรกร ทำการติดตาม แนะนำ ช่วยเหลือ ให้ เกิดการปฏิบัติจนบรรลุ

โมเซอร์ ได้แนะนำหลักการบางประการเป็นข้อสรุปสั้น ๆ เพื่อการ ทำงานส่งเสริมการเกษตรให้ได้ผล ดังนี้ 1. วัตถุประสงค์หลักของงานส่งเสริมการเกษตรก็คือการช่วยให้ครอบครัวเกษตรกรได้รับความรู้และทักษะใหม่ ๆ ที่ตรงกับความต้องการของเขา เพื่อพัฒนาฟาร์มหรือไร่มาให้เจริญก้าวหน้าและปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น 2. งานส่งเสริมการเกษตรควรเริ่มกิจกรรมที่ครอบครัวชาวชนบท ณ ที่ท้องถิ่นที่เขาอยู่ 3. ในการทำงานส่งเสริมการเกษตร ต้องถือว่าเกษตรกรทุกคนรวมทั้งภรรยาของเขาเป็นผู้ใหญ่ที่มี เหตุผล 4. แนวคิดหรือวิธีปฏิบัติใหม่ ๆ ที่ส่งเสริม ต้องมีความถูกต้องทางวิชาการ 5. ควรส่งเสริมแนะนำหรือสาธิตวิธีการเกษตรแผนใหม่ในเวลาซึ่งเหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติได้ทัน ฤดูกาล 6. วิธีการเกษตรแผนใหม่ที่จะนำไปส่งเสริมแนะนำแก่เกษตรกรต้องทำเป็นขั้นตอนที่ชัดเจนทีละเรื่องหรือทีละอย่างเพื่อสร้างความเข้าใจต่อเนื่อง 7. การส่งเสริมการเกษตรที่ได้ผลดีคือ การใช้วิธีการสอนหลาย ๆ อย่าง หรือแบบผสมผสาน

8. การติดต่อนัดหมายพบปะกับเกษตรกรควรเป็นช่วงเวลาที่เกษตรกรว่างจากภารกิจต่าง ๆ
 9. กิจกรรมการส่งเสริมจะมีผลกระทบต่อ การเพิ่มผลผลิตได้อย่างชัดเจน เฉพาะในท้องที่ที่มีการ ใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่เพื่อการเพิ่มผลผลิต 10. การส่งเสริมเพื่อเพิ่มผลผลิตจะสำเร็จต้องมีความสะดวก มีสินเชื่อ และมีงานทดสอบในท้องถิ่น 11. จุดเน้นการส่งเสริมควรแปรผันไปตามความแตกต่างของแต่ละภูมิภาค

พหุศาสตร์ อังกฤษ (2552:220-223) กล่าวว่า รูปแบบของการส่งเสริมการเกษตรสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

1) รูปแบบการส่งเสริมเกษตรกรทั่วไป แบ่งออกเป็น

1.1) การส่งเสริมรูปแบบอย่างเป็นทางการ (Conventional Agricultural Extension Approach) เป็นการส่งเสริมตามปกติที่ปฏิบัติในประเทศโลกที่สาม เป็นการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในลักษณะวันต่อวัน เป็นปกติของการปฏิบัติตามระเบียบราชการเหมือนกันทั่วประเทศ เป้าหมายของการส่งเสริมรูปแบบนี้จะเป็นการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร และครอบครัวในชนบทด้วยการบริหารจัดการจะดำเนินการโดยรัฐบาล ส่วนกลาง โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหลัก

1.2) รูปแบบการส่งเสริมในรูปแบบของการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training and Visiting System Approach) เป็นรูปแบบที่มีการวิจัยและพัฒนาและสนับสนุนโดยธนาคารโลก ในประเทศบังคลาเทศและประเทศไทยได้นำมาประยุกต์ใช้ในปี 2520-2525 รูปแบบ และระบบการส่งเสริมเป็นผลจากการพัฒนา สำหรับประเทศใน โลกที่สาม เพื่อมุ่งพัฒนาเกษตรกรให้มีความสามารถในการเพิ่มผลผลิตในฟาร์มของแต่ละบุคคล โดยเป็นรูปแบบของระบบมุ่งที่จะให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้ใกล้ชิดเกษตรกรโดยการเยี่ยมและให้คำแนะนำแก่เกษตรกรและนำปัญหา มาสู่การแก้ไขอย่างเป็นระบบ

1.3) รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรโดยสถาบันการศึกษา (Educational Institute Agricultural Extension Approach) เป็นการส่งเสริมในรูปแบบของการดำเนินการโดยมหาวิทยาลัย ซึ่งพบโดยทั่วไปในสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่มีหน้าที่ในการให้การศึกษาด้านการเกษตร (Land Grant University) ซึ่งจะต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบในงานส่งเสริมการเกษตร มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเกษตร โดยบุคลากรในคณะเกษตรศาสตร์ ร่วมกับสถานีวิจัยและฟาร์มทดลองของมหาวิทยาลัยของรัฐ

2) รูปแบบการส่งเสริมทางเลือก (Alternative Approaches) ประกอบด้วย

2.1) รูปแบบการส่งเสริมมุ่งพัฒนาผลผลิตการเกษตรเฉพาะอย่าง (Commodity Specialized Approach) เป็นการมุ่งการผลิตเป็นสำคัญ

2.2) การส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม (Agriculture Extension Participatory Approach) เป็นการส่งเสริมที่คาดว่าเกษตรกรจะมีภูมิปัญญาในการทำเกษตรเกี่ยวกับการผลิตผลผลิตทางการเกษตร โดยเกษตรกรจะมีโอกาสได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากความรู้ใหม่ เพื่อผนวกเข้ากับสิ่งที่เขารู้เดิมนั้น และความหวังว่าการส่งเสริมการเกษตรจะสำเร็จ และมีประสิทธิภาพได้โดยความ

ร่วมมือของเกษตรกร การดำเนินการส่งเสริมในรูปแบบนี้สามารถดำเนินการ โดยการประชุมพบปะของกลุ่ม การแสดงสาธิต ความสำเร็จของการส่งเสริมรูปแบบนี้สามารถวัดจากความร่วมมือ หรือการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

2.3) การส่งเสริมในรูปแบบของโครงการ (Project Approach) เป็นการมุ่งที่จะดำเนินการส่งเสริมที่ต้องการเวลาที่รวดเร็ว ดำเนินการโดยองค์กรของรัฐ โดยเฉพาะกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2.4) การส่งเสริมในรูปแบบของการพัฒนาระบบฟาร์ม (The Farming System Development Approach) เป็นรูปแบบของการส่งเสริมที่มุ่งจะใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมกับเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย (Small Farmer) เพื่อต้องการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในการถ่ายทอดความรู้ในการผลิตจากผลการวิจัยที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของเกษตรกรตามสภาพระบบการผลิตในท้องถิ่นนั้น ๆ

2.5) การส่งเสริมในรูปแบบของการร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่าย (Cost Sharing Approach) เป็นการคาดหมายว่าการดำเนินการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาผลผลิตจะเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่นนั้น เพื่อการมุ่งพัฒนาตนเองของเกษตรกรและเพิ่มผลผลิตจากฟาร์ม การบริหารจัดการ โครงการส่งเสริมในรูปแบบนี้จะดำเนินการดูแลควบคุมโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อการสร้างความร่วมมือในการร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ร่วมกัน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะพิจารณาจากบุคคลภายในท้องถิ่น เพื่อลดค่าใช้จ่ายสามารถลดค่าใช้จ่ายจากส่วนกลางได้มากด้วย ความสำเร็จของโครงการส่งเสริมในรูปแบบนี้สามารถวัดได้จากความสนใจและปรารถนาเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร เพราะบางครั้งเขาต้องมีส่วนในการเสียค่าใช้จ่ายด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้วยตนเองหรือจากกลุ่มเกษตรกรของตน

มาศพล ศิริประภา ได้ศึกษาความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกยางพารา ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมในด้านการถ่ายทอดความรู้พบว่า เกษตรกรต้องการความรู้ในระดับมาก 24 ด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านการดูแลรักษาสวนยางก่อนและหลังการเปิดกรีด การป้องกันกำจัดโรคและแมลง การป้องกันความเสียหายจากความแห้งแล้ง การบำรุงรักษาหนัวยาง การใช้สารเคมีเร่งน้ำยาง ระบบการกรีด เทคนิคการเปิดกรีดการกรีดยางและเก็บน้ำยางความเหมาะสมของลักษณะต้นที่สามารถเริ่มกรีดได้ เทคนิคการผลิตยางแผ่นคุณภาพ เทคนิคการปรับปรุงคุณภาพยางแผ่น เทคนิคการเก็บรักษายางแผ่น การคัดชั้นยาง การคิตรายาง การตลาดยางพารา และอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับยางพาราความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมในด้านวิธีการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ที่พบในระดับมาก 7 วิธี คือการจัดเจ้าหน้าที่เข้าเยี่ยมบ้านและตรวจสอบของเกษตรกร การจัดอบรมวิทยากรยางพาราเพิ่มเติม การจัดเจ้าหน้าที่ประชุมถ่ายทอดความรู้ภายในหมู่บ้าน การจัดทัศนศึกษาดูงาน การจัดทำแปลงสาธิต การแจกคู่มือและเอกสารแนะนำ และการจัดทำรายการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อมวลชนระดับท้องถิ่นความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมในด้านการบริการและสนับสนุนปัจจัยการผลิตและการตลาด ที่พบในระดับมากมี 9 ด้าน คือ

ด้านสินเชื่อและประสานงานแหล่งสินเชื่อเพื่อการดูแลรักษาสวนและอุปกรณ์ เพื่อการจัดซื้ออุปกรณ์ การผลิตยางแผ่นการจัดหาปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดวัชพืชที่นอกเหนือจากการได้รับการส่งเสริมการ จัดหาสารเคมีป้องกันโรคแมลงในราคาถูกลงการติดต่อประสานงานแหล่งความรู้ การสร้างกลุ่มผลิตและ ขาย การประกันราคายาง การจัดหาตลาดรับซื้อยางและการให้ข่าวสารความเคลื่อนไหวราคาและ การตลาด

อจรรย์ราตี ขาญสุวรรณ ได้ศึกษา ความต้องการเทคโนโลยีการผลิตมะขามหวานของ เกษตรกร : ศึกษากรณีเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในตำบลวังชมพู อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า เทคโนโลยีการผลิตมะขามหวานที่เกษตรกรมีความต้องการมากคือ การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การป้องกันกำจัดโรคพืช และการออกดอกติดฝัก ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ด้านการตลาด และการ จำหน่าย

พัฒนา นรมาศ ได้ศึกษา พบว่า เกษตรกรมีความต้องการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ในระดับมาก เนื่องจาก เป็นสื่อที่สามารถจัดหาได้ง่าย ใช้สะดวก ราคาไม่สูงเกินไป สามารถอ่านทบทวนได้เมื่อเกิดความสงสัย

พิชัย ปาประสิทธิ์ ได้ศึกษาการปรับปรุงการผลิตและการตลาดมะม่วงหิมพานต์ของ เกษตรกรในนิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับการ ตลาด เกษตรกรส่วนใหญ่ขายผลผลิตให้กับพ่อค้าท้องถิ่นเพราะไม่มีเวลาที่จะนำผลผลิตไปขายที่ อื่นด้วยตัวเอง โดยชำระเงินทั้งหมดเมื่อตกลงราคาซื้อขายแล้ว เกษตรกรส่วนใหญ่มีการแบ่งเกรด มะม่วงหิมพานต์และทราบข่าวสารราคาจากกลุ่มเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ส่วน ปัญหาในการผลิตมะม่วงหิมพานต์ ได้แก่ ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต ขาดอุปกรณ์ในการผลิต ขาดแคลนเงินทุน และปัญหาคุณภาพผลผลิต ปัญหาในการตลาดได้แก่ปัญหาผลผลิตตกต่ำ ปัญหา ความรู้ในการคัดเกรด ปัญหาในการขนส่งและปัญหาการขาดแคลนแรงงาน

นิตยา รักศีล ได้ศึกษาสภาพการผลิตยางพาราและความต้องการการส่งเสริมของ เกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า เกษตรกรมีความต้องการ วิธีการส่งเสริมและการถ่ายทอดความรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด 8 ด้าน คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเข้าเยี่ยม บ้านและตรวจสอบของเกษตรกรเป็นรายบุคคล การใช้ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล เป็นศูนย์กลางการส่งเสริม การถ่ายทอดผ่านผู้นำกลุ่ม การจัดการฝึกอบรมด้วยวิทยากรยางพารา การ ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเข้ามาจัดประชุมถ่ายทอดความรู้ในหมู่บ้าน การแจกคู่มือและเอกสารแนะนำ การ จัดทำแปลงสาธิตในพื้นที่ใกล้เคียง และ การจัดรายการเผยแพร่ความรู้ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ และหอ กระจายข่าวในระดับท้องถิ่น สำหรับการสนับสนุนด้านการผลิตพบว่าเกษตรกรมีความต้องการอยู่ใน ระดับมาก คือ การจัดหาปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดวัชพืชที่นอกเหนือจากการรับการส่งเสริมหามาขาย ในราคาถูก การติดต่อประสานงานแหล่งความรู้เพื่อให้เข้ามาถ่ายทอดความรู้หรือแนะนำสถานที่ที่ สามารถสอบถามปัญหาในการปลูกยางพารา การสนับสนุนข่าวสารวิชาการและเทคโนโลยีการผลิต ใหม่ ๆ อยู่สม่ำเสมอ และ การสร้างกลุ่มผลิตยางและขายยาง ในส่วนการสนับสนุนด้านการตลาด พบว่าเกษตรกรมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การประกันราคายาง การจัดหาตลาดรองรับ

ผลผลิต การสนับสนุนองค์กรเกษตรกรเป็นผู้รับซื้อภายในท้องถิ่น การจัดตั้งตลาดกลางยางพาราในท้องถิ่น การให้ข่าวสารด้านราคายางและการตลาด และ การจัดตั้งหรือรวมกลุ่มผลิตและขาย

ฐานิยา ชูจิตารมย์ ได้ศึกษาการผลิตมะม่วงหิมพานต์ในโครงการส่งเสริมการปลูกมะม่วงหิมพานต์แทนมันสำปะหลังของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินป่าดงชุมพวง อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตมะม่วงหิมพานต์ ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับระยะปลูก ขนาดของหลุม จำนวนปุ๋ยรองก้นหลุม จำนวนสารเคมีผสมปุ๋ยรองก้นหลุม การตัดเชือกพลาสติกที่พันรอยเสียบยอดออกก่อนปลูก วิธีเอาถุงพลาสติกออกจากต้นพันธุ์ ระยะห่างของพืชแซมในปีที่สอง การนำเศษวัชพืชคลุมโคนต้น รูปสูตรปุ๋ย ระยะเวลาใส่ปุ๋ย หมายความว่า การทำแนวกันไฟ รู้จักการใช้สารเคมีกำจัดโรค วิธีป้องกันโรคระบาด ระยะเวลาตัดแต่งกิ่ง การเก็บเกี่ยวผล สำหรับความรู้ที่เกษตรกรจำนวนรองลงมาได้แก่ พื้นที่ปลูก การใช้ไม้ปักพุงลำต้น วิธีการใส่ปุ๋ยจำนวนครั้ง / ปี ที่ใส่ปุ๋ย วิธีทำแนวกันไฟ ส่วนความรู้ที่เกษตรกรส่วนน้อยรู้ ได้แก่ กิ่งแขนงที่แตกออกมาได้รอบเสียบยอดก่อนปลูกควรตัดออก และถั่วเหลืองใช้ปลูกเป็นพืชแซมมะม่วงหิมพานต์เพื่อคลุมดินในระยะ 2 – 2 ปีแรกก่อนที่มะม่วงหิมพานต์จะให้ผลความคิดเห็นต่อการผลิตมะม่วงหิมพานต์ของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรเห็นด้วยมากกับการผลิตมะม่วงหิมพานต์ โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.90

กฤติกา กิตติวิโรจน์ ได้ศึกษาการชะล้างพังทลายของดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินพร้อมกับศึกษาคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ของวิธีการปลูกข้าวโพดแบบอนุรักษ์ดินและน้ำวิธีต่าง ๆ เทียบกับวิธีการปลูกข้าวโพดแบบเกษตรกรปฏิบัติในพื้นที่ลาดชัน ประกอบด้วย 2) การปลูกข้าวโพดเพียงอย่างเดียวแบบเกษตรกร และอีก 4 วิธีการปลูกแบบอนุรักษ์ดินและน้ำคือ

- 1) ปลูกข้าวโพดระหว่างแถบหญ้าแฝก
- 2) ปลูกข้าวโพดระหว่างแถบหญ้ารูซี่และมีมะม่วงปลูกบนแถบหญ้ารูซี่
- 3) ปลูกข้าวโพดระหว่างแถบกระถิน
- 4) ปลูกข้าวโพดระหว่างแถบหญ้ารูซี่และมีมะม่วงปลูกบนแถบหญ้ารูซี่

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ทุกวิธีการปลูกข้าวโพดช่วยลดการสูญเสียดินและน้ำไหลบ่าได้ดีและมีปริมาณลดลง ในทุกปีของการทดลอง โดยการปลูกข้าวโพดระหว่างแถบหญ้ารูซี่และมะละกอนั้น มีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการลดการสูญเสียดินและน้ำไหลบ่าในขณะการปลูกข้าวโพดแบบเกษตรกรนั้นมีประสิทธิภาพต่ำสุด สำหรับความอุดมสมบูรณ์ของดินนั้นในปีที่ 2 และ 2 ของการทดลอง ปลูกข้าวโพดระหว่างแถบหญ้ารูซี่และมีมะม่วงปลูกบนแถบหญ้ารูซี่และปลูกข้าวโพดระหว่างแถบหญ้ารูซี่และมีมะม่วงปลูกบนแถบหญ้ารูซี่ ให้งบบุลธาดูไนโตรเจนมากที่สุดโดยมีค่าเป็นบวก แต่เมื่อเข้าสู่ปีที่ 3 ปลูกข้าวโพดระหว่างแถบกระถินให้ค่างบบุลธาดูไนโตรเจนมากที่สุด ในขณะการปลูกแบบเกษตรกรให้งบบุลธาดูไนโตรเจนติดลบตลอดการทดลอง

2.3.3 นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน(ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษ

ปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษมีพื้นที่ปลูกทุเรียน กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ และอำเภอภูสิงห์ โดยมีสวนทุเรียนที่ให้ผลผลิตแล้ว 2,890 ไร่ จากพื้นที่ปลูก

ทั้งหมด จำนวน 5,087 ไร่ เมื่อปีที่แล้ว มีทุเรียนหมอนทองขายเข้าตลาดประมาณ 4,000 ตัน ราคาขายขั้นต่ำเฉลี่ยกิโลกรัมละ 100 บาท สร้างรายได้เข้าจังหวัดประมาณ 400 ล้านบาท ในปีนี้ คาดว่าจะมีผลผลิตโดยรวมประมาณ 4,475 ตัน คาดว่าจะสร้างรายได้เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า 447 ล้านบาท

ในปี นี้ ทางจังหวัดศรีสะเกษได้ร่วมมือกับบริษัท ประชาธิปไตยสามัคคีศรีสะเกษ (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ ร่วมงานแสดงสินค้าและเจรจาทางธุรกิจ “Business Matching” ภายในงานเทศกาลผลไม้ปีนี้ เพื่อเปิดประตูการค้าและการลงทุน ทำให้ผู้ผลิต ผู้ซื้อ และผู้ขายมาพบกัน สร้างโอกาสทางการแข่งขันและเพิ่มมูลค่าทางการค้า ช่วยส่งเสริมให้เกิดห่วงโซ่มูลค่า (Global Value Chain) ทางการค้าและการลงทุนในระยะยาว นอกจากนี้ บริษัท ประชาธิปไตยสามัคคีศรีสะเกษ วางแผนนำสินค้าทุเรียนภูเขาไฟและสินค้าเด่นของจังหวัดไปวางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำทั่วประเทศอีกทางหนึ่ง”

นอกจากนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ กล่าวว่า คุณภาพเงาะ และทุเรียน ของจังหวัดศรีสะเกษ เป็นผลไม้ในระดับการส่งออก และเป็นที่ต้องการของ ผู้บริโภค ซึ่งจังหวัดได้เข้าไปดูแลในกระบวนการผลิตตั้งแต่การพัฒนาในระดับเกษตรกรราย สวน และส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร ใน 2 พื้นที่หลักที่มีการปลูกทุเรียนจำนวนมาก อยู่ที่ อ.กันทรลักษณ์ และ อ.ขุนหาญ ดูแลกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนโดยเน้นในเรื่องของคุณภาพ ผลผลิตเป็นหลักทำให้เชื่อได้ว่า เงาะ ทุเรียนศรีสะเกษ คุณภาพดีแน่นอน ส่วนเรื่องพื้นที่การปลูกทุเรียนซึ่งลดลงนั้น เป็นไปตามกลไกด้านการผลิต และการตลาดเกษตรกรที่เคยปลูก หันไปทำสวนยางพารามากขึ้น ทางจังหวัดจึงได้เข้าไปดูแลเรื่องคุณภาพให้มากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมปลูกทุเรียนอินทรีย์ ตลอดจนการสร้างแบรนด์ “ทุเรียนดีศรีสะเกษ” ด้วยการจัดทำสติ๊กเกอร์ปิดไว้ที่ขั้วทุเรียนเพื่อยืนยันว่าเป็นทุเรียนจาก “ศรีสะเกษ”

สำหรับในส่วนของการดำเนินงานด้านการพัฒนาและการบริหารจัดการสินค้าทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ อย่างยั่งยืน จังหวัดศรีสะเกษได้มีการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องมาตลอด โดยมีส่วนราชการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัด ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ สถานีพัฒนาที่ดินศรีสะเกษ และหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์ภาคเอกชน ร่วมกันบูรณาการการดำเนินงานอย่างจริงจังจนสามารถขับเคลื่อนให้ทุเรียน ศรีสะเกษเป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภคทั้งภายในและต่างประเทศ และสำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ยังเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการพัฒนาทุเรียนศรีสะเกษ มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิตทุเรียน ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร ผู้ผลิตทุเรียน การรวมกลุ่มอาชีพ และการเชื่อมโยงตลาด โดยได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการส่งเสริมและพัฒนา

สำหรับด้านการตลาดนั้นแทบไม่มีปัญหา โดยปีนี้ทุเรียนโตและสุกเร็ว ให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 1.5 ตัน ซึ่งมีพ่อค้าท้องถิ่น และจากจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งพ่อค้าผู้ส่งออกทุเรียนจากภาคตะวันออก เข้ามารับซื้อเงาะ ทุเรียนเหมาสวน ถึงสวนของเกษตรกร เป็นการล่วงหน้า ราคาที่ซื้อขายขยับจาก 18-25 บาทต่อกิโลกรัมเมื่อปีที่แล้ว แต่พอมาปีนี้ ราคาซื้อขายหน้าสวนอยู่ที่ราคา 28-35 บาท ทำให้เกษตรกรชาวสวนมีผลกำไรพอกพูน ศรีสะเกษ เปิดเผยอีกว่า เพื่อ เป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งผลิตผลไม้คุณภาพ เงาะ ทุเรียน รวมทั้งการเพิ่มช่องทางด้าน การตลาดสินค้าเกษตรและส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดศรีสะเกษ ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จัดงาน “เทศกาลเงาะ

ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ” โดยปีนี้ กำหนดจัดขึ้นในวันที่ 18-24 มิถุนายน 2553 ณ สนามหน้าศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ สำหรับกิจกรรมในงานประกอบด้วย การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะผลไม้หลากหลายชนิดจำหน่ายโดยตรง จากเกษตรกรชาวสวน การจำหน่ายสินค้าเกษตร และผลิตภัณฑ์ชุมชน การประกวดผลผลิตทางการเกษตร การประกวดธิดาชาวสวน การประกวดขบวนแห่รถตกแต่งด้วยผลไม้ การประกวดวงดนตรี และการร้องเพลงของกลุ่มเยาวชน-ประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ยังได้จัดกิจกรรมทัวร์สวนผลไม้ “เที่ยวทุเรียน ชิมไปทุเรียน” ซึ่งประชาชนนักท่องเที่ยว จ่ายเงินเพียง 50 บาท เลือกชิมผลไม้ชนิดต่าง ๆ ในสวนเต็มอิ่ม ไม่จำกัดจำนวน และเลือกซื้อติดมือกลับบ้านได้ด้วย²⁹

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ปลูกเงาะ ทุเรียน จะลดลงมาก เนื่องจากเกษตรกรชาวสวน ได้หันเปลี่ยนพื้นที่ปลูกไม้ผล ไปเป็นการทำสวนยางพารา มากขึ้น ทำให้พื้นที่ปลูกเงาะและทุเรียน ที่เคยมีรวม 10,000 ไร่ ในปัจจุบันเหลือประมาณ 4,000 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ปลูกเงาะ กว่า 2,300 ไร่ ส่วนทุเรียน มีเพียง 1,600 ไร่ เท่านั้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน

2.4.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องความมั่นคงทางอาชีพ

ทฤษฎีการจูงใจมีอยู่หลากหลายทฤษฎี แต่ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจทฤษฎีการจูงใจที่มุ่งเน้นปัจจัยที่เป็นความต้องการความมั่นคงของมนุษย์เพียง 3 ทฤษฎี ได้แก่

1. Maslow's Hierarchy of Needs Theory คือ ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ เป็นทฤษฎีการจูงใจของมนุษย์ที่แพร่หลายที่สุด ซึ่งแบ่งลำดับความต้องการของมนุษย์เป็น 5 ระดับ คือ

1) Physiological Needs คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ ที่พักอาศัย ฯลฯ

2) Safety Needs คือ ความต้องการด้านความปลอดภัย ต้องการความมั่นคง และความคุ้มครองจากอันตรายทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3) Social Needs คือ ความต้องการทางสังคม ต้องการความรัก ความใส่ใจ ความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การยอมรับ และมิตรภาพ

4) Esteem Needs คือ ความต้องการเกียรติยศ ศักดิ์ศรี ชื่อเสียง ตำแหน่ง อำนาจการยกย่องนับถือ

5) Self-actualization Needs คือ ความต้องการให้ความคิดฝันของตนเป็นจริง เช่น ความเจริญรุ่งเรืองในสายอาชีพหรือในสังคมตามแต่ละคนจะคิดฝันไว้³⁰

²⁹ ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร จังหวัดศรีสะเกษ, การประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดเตรียมงาน “เทศกาลเงาะ-ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ’57” เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2557, ศรีสะเกษ : ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร.

³⁰ วิรัช สงวนวงศ์วาน, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : เอช.เอ็น.กรุ๊ป, 2546), หน้า 122.

ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ เป็นการอธิบายถึงความต้องการ ที่เมื่อมีการตอบสนองในแต่ละขั้นแล้ว จะเกิดความต้องการในขั้นที่สูงขึ้น และมาสโลว์ได้ลำดับความต้องการเป็น 2 กลุ่ม คือ ความต้องการขั้นพื้นฐาน (Lower-order Needs) ได้แก่ ความต้องการทางร่างกายความปลอดภัยที่พึงมี และความต้องการขั้นสูง (Higher-order Needs) เป็นความต้องการทางสังคมเกียรติยศ ซึ่งเป็นการตอบสนองภายในหรือจิตใจ

2. Alderfer's ERG Theory โดย เคลตัน อัลเดอร์เฟอร์ (Clayton Alderfer) ได้เสนอทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวกับความต้องการเรียกว่า ทฤษฎี ERG โดยจัดระดับความต้องการ 3 ระดับซึ่งแทนด้วยอักษรย่อดังนี้

1) ความต้องการดำรงอยู่ (Existence Needs) เป็นความต้องการทางร่างกายมีความคล้ายกับความต้องการระดับที่ 1 และ 2 ของมาสโลว์ (Maslow) เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เงินค่าจ้างและความปลอดภัยในการทำงาน

2) ความต้องการด้านความสัมพันธ์ (Relatedness Needs) เป็นความต้องการทางสังคมและเกียรติยศชื่อเสียง

3) ความต้องการด้านการเจริญเติบโต (Growth Needs) เป็นความต้องการรวมทั้งเกียรติยศชื่อเสียงและความต้องการความสำเร็จในชีวิตไว้ด้วยกัน ทฤษฎี ERG คล้ายคลึงกับทฤษฎีของมาสโลว์ แต่มีการจัดระดับความต้องการใหม่ให้เหลือเพียง 3 ระดับ

3. Herzberg's Motivation – Hygiene Theory หรือ ทฤษฎีสองปัจจัยจากความสำคัญของคุณภาพชีวิตการทำงาน ความภาคภูมิใจในองค์กร และความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทฤษฎีการจูงใจ เน้นเรื่องความต้องการของบุคคล (Need Theories of Work Motivation) ดังกล่าวข้างต้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาด้านความมั่นคงในงาน ความเป็นครอบครัว การได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง ซึ่งประกอบเป็นส่วนของคุณภาพชีวิตการทำงาน ส่งผลกับกับคุณภาพชีวิตในองค์กรและความพึงพอใจในการทำงาน ที่สอดคล้องกับทฤษฎีสองปัจจัย หรือทฤษฎีปัจจัยคู่ (Two Factor Theory) ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮร์ซเบอร์ก (Herzberg) มีที่มาจากผลงานวิจัยของเฮร์ซเบอร์กและคณะ ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับงาน โดยเฉพาะปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน โดยเข้าไปสัมภาษณ์วิศวกรและพนักงานบัญชีที่ละคนจำนวน 200 คนในเมืองพิทซ์เบิร์ก สหรัฐอเมริกา เขาให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ถึงความรู้สึกดี ๆ และรู้สึกไม่ดีมาก ๆ ในช่วงที่ทำงาน ผลปรากฏเป็นที่น่าสนใจว่า ปัจจัยที่ทำให้คนเกิดความพึงพอใจต่องานเป็นคนละปัจจัยกับปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่พอใจต่องาน

สรุปว่า ปัจจัยกลุ่มที่นำไปสู่ความพึงพอใจ จะไม่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่นำไปสู่ความไม่พึงพอใจ ตามที่เฮร์ซเบอร์กกล่าว ปัจจัยที่นำไปสู่ความพึงพอใจในงานนั้นแยกอยู่อย่างอิสระเป็นเอกเทศจากสิ่งนำไปสู่ความไม่พึงพอใจในงาน กล่าวคือปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เมื่อได้รับแล้ว ไม่ได้หมายความว่า จะเกิดความพึงพอใจ เพียงแต่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจเท่านั้น ส่วนปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) เป็นปัจจัยที่จูงใจคนในหน่วยงานให้เกิด ความพอใจ ปัจจัยทั้ง 2 ด้าน เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการ เพราะเป็นแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่ง เฮร์ซเบอร์กกล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยจูงใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ทำให้เกิดความสุขในการทำงาน 5 ประการ ได้แก่ ความสำเร็จ การได้รับการยอมรับ โอกาสเจริญเติบโต ความรับผิดชอบ และลักษณะงาน ส่วน

ปัจจัยอนามัยหรือปัจจัยค่าจูน ทำหน้าที่เป็นตัวป้องกันมิให้คนเกิดความไม่พึงพอใจในงานขึ้น ช่วยทำให้คนเปลี่ยนเจตคติจากการไม่ยอมทำงานมาสู่ความพร้อมที่จะทำงาน

ยงยุทธ เกษสาคร อธิบายว่า ปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยค่าจูน และปัจจัยจูงใจ มีดังนี้

1. ปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยค่าจูน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน เป็นแรงจูงใจภายนอกที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน ได้แก่ เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน โอกาสก้าวหน้า ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความมั่นคงในการทำงาน

2. ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความพอใจในการทำงานอันเนื่องมาจากแรงจูงใจภายในที่เกิดจากการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาทัศนคติทางบวกและการจูงใจที่แท้จริง ได้แก่ ความสำเร็จของงาน ความก้าวหน้า การยอมรับนับถือ ความรับผิดชอบ

พะยอม วงศ์สารศรี สรุปไว้ว่า นักจิตวิทยาได้แบ่งการจูงใจออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หมายถึง สภาวะของบุคคลที่มีความต้องการที่จะทำบางสิ่งบางอย่างด้วยจิตใจของตนเองที่รักการแสวงหา การจูงใจประเภทนี้ได้แก่ ความสนใจ เจตคติ ความต้องการ ที่นับว่ามีคุณค่าต่อการทำงานอย่างยิ่ง เพราะผู้บริหารไม่ต้องหากลวิธีมาชักจูงให้พนักงานเกิดการจูงใจในการทำงาน

2. การจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) หมายถึง สภาวะของบุคคลที่ได้รับการกระตุ้นจากภายนอก ให้มองเห็นจุดหมายปลายทางอันนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมของบุคคลได้แก่ เป้าหมายหรือการคาดหวังของบุคคล เครื่องมือต่าง ๆ เช่น การชมเชย การติเตียน การประท้วง การให้รางวัล เป็นต้น³¹

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยสุขอนามัยหรือปัจจัยค่าจูนจิตใจ (Hygiene Factors) เป็นการจูงใจภายนอก ที่ทำให้คนพอที่จะทำงานได้ เป็นการช่วยป้องกันมิให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน ซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อการทำวิจัยครั้งนี้ คือ ความมั่นคงในงาน สัมพันธภาพกับบุคคลในงาน ส่วนปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) นั้นเป็นการจูงใจภายในที่ไม่ใช้วัตถุ แต่เกิดจากสิ่งเร้าภายใน เพื่อให้คนชอบและรักงานที่ปฏิบัติไปสู่ความพอใจในงาน ซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อการทำวิจัยครั้งนี้ คือ การได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญในการประยุกต์ใช้ เพื่อรักษาคนไว้ให้อยู่ในองค์กรด้วยความรักดีและพึงพอใจในงานที่ทำ

2.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ความหมายของการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ คุณลักษณะของความมั่นคงทางอาชีพ องค์ประกอบของความมั่นคงทางอาชีพ หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน และการส่งเสริมอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.4.2.1 ความหมายของการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

³¹ พะยอม วงศ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542, หน้า 18.

ความมั่นคงในงาน เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการทำงานความมั่นคงในงานนี้ ได้แก่ การได้ทำงานตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ การได้รับความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชา สำหรับ สเตียร์และพอร์ทเตอร์ พบว่า หากพนักงานเห็นว่างานที่เขาทำอยู่ไม่ได้สร้างความมั่นใจว่าเขาจะถูกให้ออกอย่างเป็นธรรมก็จะทำให้รู้สึกไม่มั่นคงในการทำงานและขาดความรู้สึกผูกพันกับองค์กร แต่ถ้าเขารับรู้ว่างานที่ทำมีความมั่นคง ก็จะทำให้รู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนเกื้อกูลจากองค์กร ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดความปลอดภัยว่าจะมีงานทำ มีรายได้ที่แน่นอน และเป็นหลักประกันว่าตราบเท่าที่ลูกจ้างยังปฏิบัติงานดี มีความประพฤติดี ลูกจ้างคนงานเหล่านั้นจะสามารถยึดงานนั้น ๆ เป็นอาชีพ ก้าวหน้าตามโอกาส และสามารถอยู่ได้ตลอดไปจนกว่าจะเกษียณอายุ มีงานวิจัย พบว่า การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้าง และลูกจ้างต้องก่อให้เกิดอรรถประโยชน์ร่วมกัน (Openly Utilitarian) กล่าวคือ นายจ้างต้องสร้างความรู้สึกมั่นคงในงานให้กับลูกจ้าง เพื่อแลกเปลี่ยนกับความจงรักภักดีและความผูกพันในงาน (Anonymous, 1996) และความมั่นคงในงานเป็นความรู้สึกมั่นคง มั่นคงในงานว่าบริษัทไม่ล้มละลายทำให้ต้องหางานใหม่ หรือมั่นใจได้ว่า ไม่สามารถถูกให้ออกจากโดยปราศจากความผิด ความมั่นคงในงานคือสิทธิของคนงานที่นายจ้างจะต้องจ้างทำงานอย่างต่อเนื่องจนปลดเกษียณโดยทั่วไปจะกำหนดไว้ในอนุสัญญาของข้อตกลงของสหภาพแรงงาน ยกเว้นงานประเภทมีสัญญาจ้างเป็นช่วงเวลา ความมั่นคงในการทำงานนั้น เป็นความรู้สึกว่าเขาจะได้รับการคุ้มครองป้องกันการออกจากงานและขาดรายได้ ไม่ว่าจะเกิดจากมูลเหตุจากการประสบอุบัติเหตุ เจ็บป่วย ไม่มีงานให้ทำอย่างเต็มที่ ให้ออกจากงานอย่างไรเหตุผล และยั้งรวมถึงความมั่นคงหลังจากออกจากงานด้วย อีกทั้งรวมถึงความต้องการมีเสรีภาพ หรืออิสระในการทำงาน ซึ่งช่วยกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเต็มที่ นอกจากเรื่องรายได้แล้ว การมีอาชีพมั่นคงหรือความมั่นคงในงาน ความก้าวหน้าในอาชีพ และการมีสวัสดิการที่ดีเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกงานทำ และต่อการเปลี่ยนงาน และเป็นความเชื่อที่ว่า การมีตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นบอกถึงความมั่นคงและการมีงานทำอย่างต่อเนื่อง ที่บุคคลมีความคาดหวัง สรุปลได้ว่าปัจจัยของความมั่นคงในงาน ได้แก่ ความศรัทธาต่อองค์กร ต่อการทำงานในอาชีพ การได้รับความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชา ได้ทำงานตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ มีความก้าวหน้าตามโอกาส มีรายได้ประจำและสามารถอยู่ได้ตลอดไปจนกว่าจะเกษียณอายุ

2.4.2.2 คุณลักษณะของความมั่นคงทางอาชีพ

ลักษณะของความมั่นคงทางอาชีพ 14 ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของความมั่นคง

1. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ฟาโยลได้เสนอว่าคนงานควรจะได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้นหรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การยุคปัจจุบันได้

2. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวปเบอร์และฟายได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวปเบอร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชาส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ

(Leading)และสร้างความผูกพันกับผู้ที่บังคับบัญชาตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

3. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโยล กล่าวว่า คำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงานเช่นการรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชาและทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยากและผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึของผู้ใต้บังคับบัญชามักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

4. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชาโดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการจำนวนที่ดีที่สุดในลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่างรวมถึงความล่าช้าในการวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing)

5. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับบัญชาแต่เป็นการกำหนดว่าควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าใดอย่างไรและมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไรสิ่งนี้ถือว่ามีความสำคัญเนื่องจากถ้าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

6. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การองค์การใดที่ไม่มีการวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผลซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์หลักการในข้อนี้ยึดหลักว่ากิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

7. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

8. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุดและเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคนและเป็นการชี้วัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคตการวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบันเนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training)

และการพัฒนาพลังงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

9. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำการต่าง ๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชาผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การเนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงานและความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุลซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

10. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมาสำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชาความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลาย ๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดและทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การและเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

11. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัสและแผนการแบ่งกำไรเป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การรวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

12. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานานโดยพยายามพัฒนาทักษะและปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การการจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

13. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of individual interests to the common interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุก ๆ คนหรือของทุกกลุ่มในองค์การในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การและสมาชิกภายในองค์การ

14. ความสามัคคี (Sprit de corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่มในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การและสิทธิในการสั่งการหรือการบริโภครวมมือกันถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้

หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงานโดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลังเมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง³²

คุณลักษณะของความมั่นคงทางอาชีพ ยังมีอีกหลากหลายประการ ซึ่งจะนำมากล่าวอ้าง เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. การบริหารงานต้องเป็นอิสระไม่มีบริษัทอื่นมาควบคุม เจ้าของต้องเป็นผู้บริหารเอง
2. บุคคลคนเดียวหรือกลุ่มเล็ก ๆ เพียงกลุ่มเดียวหาทุนและเป็นผู้บริหารเอง
3. การดำเนินงานก็ดีพนักงาน และเจ้าของก็ดี มักอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน ตลาดหรือลูกค้าอาจอยู่นอกชุมชนนั้น
4. ธุรกิจต้องเป็นธุรกิจขนาดเล็กเมื่อเทียบกับธุรกิจขนาดใหญ่ที่สุดในประเภทเดียวกัน การเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ จำเป็นต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ เพื่อจะได้เป็นผู้ประกอบการที่มีคุณภาพได้แก่

4.1 กล้าเสี่ยง (Taking risk) อาชีพอิสระเป็นการประกอบธุรกิจส่วนตัว จึงต้องมีการลงทุน ในขณะที่ถ้าเป็นลูกจ้างไม่ต้องลงทุนอะไร ซึ่งการลงทุนย่อมมีความเสี่ยง เพราะไม่รู้ว่าผลลัพธ์จะออกมาอย่างไร ดังนั้น ก่อนที่จะตกลงใจประกอบอาชีพใด จึงต้องพิจารณา วิเคราะห์และไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนเสียก่อน

4.2 มีความคิดสร้างสรรค์ (Taking initiative) การประกอบอาชีพอิสระมิได้ยึดติดกับรูปแบบใด ๆ เนื่องจากผู้ประกอบอาชีพอิสระต้องเป็นนายของตนเอง ดังนั้น ในการปรับปรุงสินค้าหรือบริการสามารถทำได้โดยอิสระ เพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรในการดำเนินธุรกิจ

4.3 มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Confidence) ธุรกิจแต่ละประเภทต้องการการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ผู้ประกอบอาชีพอิสระจึงต้องเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ในภาวะการที่ตลาดมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ธุรกิจบางประเภทสามารถสวนกระแสเศรษฐกิจโดยรวมได้ ดังนั้น ผู้ประกอบอาชีพอิสระจึงต้องมีความมั่นใจ เพื่อจะได้พาธุรกิจของตนให้ผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ดังนั้น ถ้าไตร่ตรองดีแล้วว่าจะทำอะไร เมื่อไร เวลาใดจึงทำทันที

4.4 อดทน ไม่ท้อถอย (Persistence and dealing with failure) การประกอบอาชีพทุกอย่างย่อมมีทั้งกำไรและขาดทุน โดยเฉพาะเมื่อเริ่มประกอบการใหม่ ๆ จะต้องประสบปัญหาและอุปสรรคบ้าง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา ผู้ประกอบอาชีพจึงต้องพร้อมที่จะรับข้อผิดพลาดและนำมาแก้ไขด้วยความอดทน ไม่ท้อแท้ท้อถอย

4.5 มีวินัยในตนเอง (Having discipline) การประสบความสำเร็จในอาชีพซึ่งเราเป็นเจ้าของกิจการเอง จำเป็นจะต้องมีวินัย มีกฎระเบียบ การทำงานต้องสม่ำเสมอ ถ้าขาดวินัยการประกอบอาชีพก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จการเป็นผู้มีวินัยนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับ ผู้ประกอบอาชีพทุกประเภท เพราะวินัยจะเป็นสิ่งที่คอยกำหนดให้ผู้ประกอบการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้วางไว้ ถ้าผู้ประกอบการขาดวินัย ธุรกิจย่อมจะต้องประสบกับการขาดทุน และล้มเหลวไปในที่สุด

³² Fayol, Henri, **Industrial and General Administration**, (New York:Mc-Graw Hill, 1930), p.2.

4.6 มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ (Good attitude) ไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานที่มีเกียรติหรือไม่ ผู้ประกอบอาชีพอิสระจะต้องรักในงานที่ทำ และให้เกียรติกับงานนั้น ๆ เสมอ

4.7 มีความรอบรู้ (Seeking information) การประกอบอาชีพอิสระจะต้องรับรู้ข่าวสารอยู่เสมอ เพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปเร็วมาก ประโยชน์ของการรับรู้ข่าวสารจะทำให้สามารถปรับปรุงธุรกิจของตนเองให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ผลที่ได้ก็คือ กำไร

4.8 มีมนุษยสัมพันธ์ (Good human relationship) การประกอบอาชีพอิสระ จะต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์อันดีเพื่อผลประโยชน์ในธุรกิจของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า บุคคลรอบข้าง หรือคู่แข่งก็ตาม เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีจะทำให้มีความคล่องตัวในการดำเนินงานเป็นอย่างยิ่ง

4.9 มีความซื่อสัตย์ (Honesty with customer) ผู้ประกอบอาชีพอิสระจะต้องมีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อลูกค้าการบริการลูกค้าให้เกิดความประทับใจในการขายสินค้าหรือบริการและกลับมาใช้บริการอีกเป็นหัวใจสูงสุด เพื่อผลประโยชน์ต่อธุรกิจและต่อตัวเองในที่สุด

4.10 มีความรู้พื้นฐานในการเริ่มทำธุรกิจการที่จะทำอะไรสักอย่างหนึ่งเราควรได้รู้จักสิ่งที่จะทำอย่างน้อยให้รู้ว่าทำจากอะไร ชื่อวัตถุดิบจากไหน ตลาดอยู่แหล่งใด และ หากต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมจะหาได้จากที่ไหน

4.11 มีการพัฒนาตนเอง ให้มีคุณลักษณะเหมาะสมกับการประกอบอาชีพอิสระ เมื่อมีความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพแล้ว ก็ควรได้มีการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนารูปแบบของสินค้าหรือบริการอีกทั้งยังต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะเหมาะสมกับการประกอบอาชีพนั้น ๆ เช่น หากเป็นช่างเสริมสวยก็ต้องพัฒนาตนเองให้ดูสวยงาม เมื่อลูกค้าเห็นได้ดูน่าเชื่อถือหรือหากเลือกที่จะขายอาหาร ผู้ขายก็ควรแต่งตัวให้ดูสะอาด ไม่สุบบุหรี่ยขณะทำอาหาร เป็นต้น

สรุปได้ว่า คุณลักษณะเป็นสิ่งที่สำคัญที่เชื่อถือได้ว่าการประกอบอาชีพจะประสบผลสำเร็จ ความสำเร็จมีความสามารถด้านเทคนิค ความคิดริเริ่ม บุคลิกภาพ ความเฉลียวฉลาด ลักษณะเป็นผู้นำ ความกล้าหาญ ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร การสร้างสรรค์ ความซื่อสัตย์และมีความมั่นคงทางอารมณ์

2.4.2.3 องค์ประกอบของความมั่นคงทางอาชีพ

1) ทุน (Financial analysis) สิ่งที่จะเป็นปัจจัยพื้นฐานของการประกอบอาชีพ โดยจะต้องวางแผนแนวทางการดำเนินธุรกิจไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ ทราบว่าต้องใช้เงินทุนประมาณเท่าไร แล้วพิจารณาว่า มีเงินทุนเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่พอจะหาแหล่งเงินทุนจากที่ใด อาจได้จากการรวมหุ้นลงทุนกันในหมู่ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง หรือการกู้ยืมจากหน่วยราชการ หรือสถาบันการเงินต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกไม่ควรลงทุนมากเกินไป เนื่องจากยังไม่ทราบความต้องการของตลาด ที่แท้จริง การวิเคราะห์ด้านการเงินเน้นหนักการเตรียมงบการเงินล่วงหน้าเพื่อนำมาประเมินโครงการในเชิงเศรษฐกิจและการกำหนดขนาดเงินลงทุนที่ต้องการการจัดงบการเงินล่วงหน้าจะนำเอกสารข้อมูลการวิเคราะห์ด้านตลาด ด้านเทคนิคและด้านการจัดการมาประกอบการคาดคะเนรายรับและต้นทุนเพื่อการตัดสินใจพร้อมทั้งมีการวิเคราะห์ความไวเพื่อให้การประเมินโครงการเป็นไปอย่างถูกต้องรอบคอบและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักลงทุน การวิเคราะห์ด้านการเงินประกอบด้วย

1.1 การเตรียมงบการเงินที่แสดงต้นทุนรวมของโครงการเงินลงทุนเริ่มแรกและกระแสเงินสดที่สัมพันธ์กับตารางการดำเนินโครงการนั้น

1.2 การจัดทำตารางการดำเนินงานเพื่อช่วยในการวางแผนด้านการเงิน การกำหนดข้อสมมติฐานไว้ในเรื่องนโยบาย ระยะเวลา การจัดเก็บหนี้จากการขายเชื่อ ระดับสินค้าคงคลังระยะเวลาการชำระเงินในการจัดซื้อ และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ องค์ประกอบทางด้านต้นทุนสินค้าค่าใช้จ่ายในการขาย ค่าใช้จ่ายในการจัดการ และค่าใช้จ่ายในด้านการเงิน เช่น ดอกเบี้ย ต้นทุน การจัดหาเงินทุน

1.3 การจัดหาทางการเงินล่วงหน้า ได้แก่ งบกำไรขาดทุนล่วงหน้า งบกระแสเงินสดล่วงหน้า และงบดุลล่วงหน้า

1.4 การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุนผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้นปริมาณการขาย ณ จุดคุ้มทุน

1.5 การวิเคราะห์ความไวเพื่อให้ทราบถึงรายการหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไร

2) ความรู้ หมายถึง ความรู้ ในงานอาชีพที่จะมาประกอบอาชีพหากไม่ต้องศึกษาและฝึกฝนจนเชี่ยวชาญหาความรู้ โดยการเรียนจากสถาบันที่ให้ความรู้ด้านอาชีพ ซึ่งมีทั้งของรัฐบาล และเอกชน หรือสมัครเรียนกับชมรมต่าง ๆ หรือทำงานเป็นลูกจ้างคนอื่น หรือทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้มีความรู้ เกิดทักษะ ความชำนาญ และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพนั้น ๆ

3) การจัดการ (Management analysis) การวิเคราะห์ด้านการจัดการทำให้ทราบข้อมูลในการคาดคะเนค่าใช้จ่ายในการบริหารซึ่งผลการคาดคะเนจะเป็นข้อมูลในการจัดทำงบการเงินล่วงหน้าเพื่อใช้ประโยชน์ในการประเมินผลและตัดสินใจลงทุน ชินินทร์ ชุนพันธ์รักษ์ ได้เสนอการวิเคราะห์ด้านการจัดการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 กำหนดรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่เหมาะสมโดยส่วนใหญ่แล้วรูปแบบของการดำเนินงานธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ผู้ประกอบการนิยมใช้มีสามรูปแบบคือ

3.1.1 ประกอบการโดยเจ้าของคนเดียว (Single proprietorships)

3.1.2 ห้างหุ้นส่วน (Partnerships)

3.1.3 บริษัทจำกัด (Corporations)

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยบางประการที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจเลือกรูปแบบด้วย คือ ปัญหาในการจัดตั้งธุรกิจ จำนวนเงินทุนที่ต้องการในการดำเนินธุรกิจ จำนวนกำไรที่ธุรกิจจะนำไปจัดสรร ความสัมพันธ์ด้านอำนาจหน้าที่ในการดำเนินธุรกิจ อายุการดำเนินธุรกิจและความต้องการให้ธุรกิจดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ขอบเขตความรับผิดชอบในหนี้สินของผู้ประกอบการ ข้อจำกัดด้านกฎหมายตามรูปแบบของการดำเนินธุรกิจ ภาษีที่ต้องเสีย

3.2 กำหนดรูปแบบองค์การที่เหมาะสมการพิจารณารูปแบบองค์การที่เหมาะสมสำหรับธุรกิจแต่ละประเภทนั้นโดยปกติจะมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.2.1 บรรยายสรุปงานด้านการจัดการของธุรกิจเพื่อดูว่าประกอบด้วยงานทั้งสิ้นกี่งานและมีงานอะไรบ้าง

3.2.2 จัดกลุ่มงานที่มีลักษณะการทำงานเหมือนกันและ/หรือต้องการทักษะของแรงงานเหมือนกัน

3.2.3 กำหนดขนาดแรงงานคุณสมบัติของแรงงานที่แต่ละกลุ่มงานต้องการ

3.2.4 พิจารณาความสัมพันธ์ของงานในแต่ละกลุ่มแล้วกำหนดสายการบังคับบัญชาหรือสายการประสานงานซึ่งจะทำให้เกิดรูปแบบองค์การที่เหมาะสมสำหรับธุรกิจ

3.3 กำหนดแผนงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์กำหนดแผนงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะประกอบด้วยขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.3.1 การคาดคะเนอัตรากำลังแรงงานที่ต้องการทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

3.3.2 การกำหนดคุณสมบัติของแรงงานที่ต้องการ

3.3.3 การรับสมัครและคัดเลือก

3.3.4 การกำหนดอัตราเงินเดือนและค่าตอบแทน

3.3.5 การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ

3.3.6 การฝึกอบรมและพัฒนา

3.3.7 การประเมินผล

3.3.8 แรงงานสัมพันธ์

3.4 ความเสี่ยงภัยทางธุรกิจการประกอบธุรกิจมีความเสี่ยงภัยหลายประการ ซึ่งผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจโดยความเสี่ยงที่สำคัญและส่งผลกระทบอย่างรุนแรง คือ ความเสี่ยงภัยทางทรัพย์สินอันได้แก่ อาคารหรือทรัพย์สินถูกไฟไหม้ ทรัพย์สินถูกโจรกรรม น้ำท่วม ฯลฯ การจัดการความเสี่ยงเป็นการวางแผนป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

3.5 ประมาณการค่าใช้จ่ายก่อนการดำเนินงาน คือ การประมาณการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่โครงการจะต้องจ่ายลงทุนในช่วงก่อนที่กิจการจะเริ่มเปิดดำเนินการ เช่น ค่าจดทะเบียนการค้า ค่าใช้จ่ายในการติดต่อกับงาน เงินเดือนของพนักงาน และค่าสาธารณูปโภคในช่วงก่อนเปิดดำเนินการ

4) การตลาด เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง เพราะหากสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นไม่เป็นที่ติดหู ติดตาของผู้บริโภค ก็ถือว่ากระบวนการทั้งระบบไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากไม่สามารถแปรสินค้าและบริการเหล่านั้นให้เป็นตัวเงินได้ ดังนั้น การวางแผนการตลาด ซึ่งในปัจจุบันมีการแข่งขันสูง จึงควรได้รับการสนใจในการพัฒนาเทคนิคด้านต่าง ๆ ให้ทันสมัย เพื่อให้เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานคุณลักษณะ สภาพตลาด ขนาด แนวโน้มของตลาด เพื่อเป็นข้อมูลในการวางกลยุทธ์และแผนงานทางการตลาดตลอดจนพยากรณ์รายรับ ต้นทุนด้านการตลาด และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย วิเคราะห์ด้านการตลาดนี้จะใช้ทฤษฎีส่วนประสมทางการค้าปลีกมาประกอบในการวิเคราะห์เพื่อกำหนดกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดด้วย โดยทฤษฎีส่วนประสมทางการค้าปลีก มีองค์ประกอบห้าประการหรือ 4 P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการขาย (Promotion) และลักษณะเฉพาะขององค์การ โดยส่วนประสมทางการค้าปลีกทั้งห้าประการนี้จะเป็เครื่องมือที่ต้องใช้ร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและให้เกิดความพึงพอใจสูงสุดรายละเอียดแต่ละประการมีดังนี้

4.1 ผลิตภัณฑ์ คือ สินค้าที่ขายในร้านโดยคำนึงถึงตราสินค้า ขนาด สี จำนวน เป็นต้น และยังรวมถึงการบริการต่าง ๆ เช่น การบริการจัดส่งสินค้าถึงบ้าน การแลกเปลี่ยนสินค้า การตกแต่งร้านค้า ฯลฯ ผลิตภัณฑ์ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดในส่วนประสมทางการค้าปลีก ดังนั้นผลิตภัณฑ์ที่จะจำหน่ายต้องมีคุณสมบัติและคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด สามารถ

กระทำได้หลายลักษณะ เช่น การตั้งราคาตามราคาตลาด การตั้งราคาแบบเลขคู่ การตั้งราคาสำหรับการขายแบบให้เครดิต เป็นต้น

4.2 ราคา คือ สิ่งกำหนดมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ระดับราคามีผลต่อตลาดเป้าหมาย ในหลายด้าน เช่น ผู้บริโภคจะประเมินคุณภาพของสินค้าเปรียบเทียบกับราคาก่อนตัดสินใจซื้อ ดังนั้นผู้ค้าปลีกควรตั้งราคาให้เหมาะสมกับคุณภาพและสภาวะการแข่งขันจากคู่แข่ง วิธี การตั้งราคาสามารถกระทำได้หลายลักษณะ เช่น การตั้งราคาตามราคาตลาด การตั้งราคาแบบเลขคู่ การตั้งราคาสำหรับการขายแบบให้เครดิต เป็นต้น

4.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย คือ การนำสินค้าไปสู่ตลาดเป้าหมาย สำหรับปัจจัยที่กิจการค้าปลีกต้องคำนึงเป็นพิเศษ คือ ปัจจัยด้านทำเล ที่ตั้ง และการจัดวางผังกิจการ

4.4 การส่งเสริมการตลาด คือ การติดต่อสื่อสารข้อมูลระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์การส่งเสริมการขาย ประกอบด้วยสี่กิจกรรมหลักคือการโฆษณา (Advertising) การส่งเสริมการขาย (Sales promotion) การขายโดยพนักงานขาย (Personal selling) และการประชาสัมพันธ์ (Public relation) โดยกิจการต้องเลือกและกำหนดรูปแบบการใช้ให้เหมาะสมกับกลยุทธ์การตลาดของกิจการและลักษณะของตลาดเป้าหมาย

4.5 ลักษณะเฉพาะขององค์กร คือ เป็นการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นในใจของลูกค้า อันเนื่องมาจากการประสมประสานของผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการขาย จนทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ขององค์กร ซึ่งหากกล่าวถึงองค์กรแล้วลูกค้าจะระลึกถึงลักษณะเฉพาะตัวขององค์กรขึ้นได้ทันที

สรุปการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการต้องมีการวิเคราะห์ด้านการตลาด เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ลักษณะของตลาด ขนาด แนวโน้มของตลาด เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการตลาด ตลอดจนพยากรณ์ รายรับ ต้นทุนด้านการดำเนินงาน และช่องทางการจัดจำหน่าย หลังจากนั้นต้องมีการวิเคราะห์ด้านการจัดการ เช่น มีการกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมว่าจะดำเนินธุรกิจแบบใด เป็นเจ้าของคนเดียว ห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือบริษัทจำกัด รวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับลักษณะของธุรกิจที่ผู้ประกอบการดำเนินงานต้องมองถึงปัญหาทางการเงินลงทุน กำไรที่จะได้รับ นอกจากนั้นต้องมองถึงความเสี่ยงที่จะได้รับในทุกด้าน และผลกระทบของการดำเนินงาน มาคาดคะเนรายรับ รายจ่าย ต้นทุนเพื่อประเมินการตัดสินใจต่อไป

2.4.2.5 หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน การสัมมนาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งมีเนื้อหาปรากฏในรายงานชื่อ “Our Common Future” ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ว่าหมายถึงการพัฒนาเพื่อบรรลุถึงความต้องการของมนุษยชาติในปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ลดทอนหรือเบียดบังโอกาสที่จะบรรลุความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในรุ่นต่อไปด้วย

ในทัศนะของผู้เรียบเรียงเห็นว่าพัฒนาที่ยั่งยืนน่าจะหมายถึงการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยมุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยมีการบำรุงรักษาและใช้ในอัตราที่จะก่อให้เกิดการทดแทนได้ทันอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้มีทรัพยากรใช้ต่อไปในอนาคตรวมทั้งการเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อ

คุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร และการพัฒนาต้องคำนึงถึงความเสี่ยงของสิ่งแวดล้อมและป้องกัน ปัญหาความเสื่อมโทรมที่จะเกิดแก่สิ่งแวดล้อม³³

(1) องค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบ 3 อย่างด้วยกัน คือ

1.1 ต้องมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ และคำนึงถึงผลกระทบในการใช้ทรัพยากรนั้นการใช้ ทรัพยากรต้องมีการบำรุงรักษาและใช้ในขอบเขตที่ทรัพยากรนั้น ๆ จะคืนสู่สภาพปกติได้เช่นการตัดไม้ ในป่า ควรตัดแต่ไม้ที่มีขนาดใหญ่แล้วและปล่อยให้ไม้ขนาดเล็กไว้เพื่อให้เติบโตต่อไป

1.2 ชุมชนมีเศรษฐกิจที่มั่นคง การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการสร้างงานให้กับชุมชน เพื่อที่ประชากรในชุมชนจะได้ไม่ออกไปขายแรงงานต่างถิ่น

1.3 ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีมาตรฐานการครองชีพที่ดี มีที่อยู่อาศัยที่ถูกลักษณะ ปราศจากมลพิษและมูลฝอย มีการวางแผนการจัดการในการใช้ที่ดินโดยมี การวางแผนผังเมืองแยกพื้นที่ที่อยู่อาศัยออกจากพื้นที่อุตสาหกรรม³⁴

(2) หลักการพัฒนาความยั่งยืน

ความยั่งยืนมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอด และความสมบูรณ์พูนสุขของมนุษย์ อย่างต่อเนื่องซึ่งวัตถุประสงค์ของความยั่งยืนแบ่งออกเป็น 3 ประการคือ ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ความยั่งยืนทางสังคม และความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา

(2.1) ทางเศรษฐกิจ

ก. ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอที่จะตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานของประชากรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องสามารถจัดความยากจนและเน้น การกระจายโอกาสในการใช้ทรัพยากร เพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ผู้ร่ำรวยจะต้องมีส่วน ช่วยเหลือผู้ยากจน ประเทศอุตสาหกรรมซึ่งมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย ควรมีส่วนช่วยอย่างจริงจังในการ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมในประเทศที่ยากจน

ข. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ประกอบการ รวมเอาค่าใช้จ่ายด้าน สิ่งแวดล้อมเข้าไว้ในต้นทุนการผลิตด้วย เช่นการผลิตกระแสไฟฟ้าจากน้ำมันจะต้องรวมค่าใช้จ่ายใน การกำจัดอากาศเสีย และปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพอากาศในบริเวณข้างเคียงด้วย

(2.2) ด้านสังคม

ก. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นไปได้อย่างยาวนาน ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ที่สอดคล้อง และสมดุลกับการเปลี่ยนแปลงของศักยภาพการผลิตของระบบนิเวศในภูมิภาคนั้น ๆ

ข. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสนับสนุนค่านิยมที่มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีมาตรฐานการ บริโภคทรัพยากรที่ไม่ฟุ่มเฟือย และอยู่ในขีดความสามารถของระบบนิเวศนั้น ๆ ที่จะรองรับได้รวมทั้ง มีการส่งเสริมและพัฒนารูปแบบในการที่จะนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการของ สังคมและศักยภาพที่จะอำนวยความสะดวกได้

³³ ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 110 - 111.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

ค. การพัฒนาที่ยั่งยืนควรอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ที่ดีและมั่นคงภายในหน่วยการผลิตแต่ละหน่วย ซึ่งหมายถึงการมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างทุกระดับอันจะนำไปสู่การกระจายผลประโยชน์จากการผลิตอย่างเป็นธรรม

(2.3) ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

ก. การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นรูปแบบการใช้ทรัพยากรที่มีการบำรุงรักษา และมีอัตราการใช้ทรัพยากรที่อยู่ในขอบเขตการอำนวยให้ทรัพยากรที่ใช้ขึ้นคืนกลับสู่สภาพปกติได้ กรณีการใช้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดสิ้นไป อาจทำให้คนรุ่นหลังขาดโอกาสในการใช้ประโยชน์ ทางเลือกในการแก้ปัญหา คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ชะลอการใช้ และพัฒนาเทคโนโลยีในการหาทรัพยากรอื่นมาใช้ทดแทน

ข. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีการพิทักษ์ และสงวนรักษาความหลากหลายของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ในสภาพธรรมชาติไว้ให้ได้ เพราะสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศรวมทั้งมนุษย์มีวิวัฒนาการร่วมกันมา การสูญหายไปของสิ่งมีชีวิตชนิดใดชนิดหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตที่เหลือรอดจนอาจเป็นเหตุให้มีการสูญหายของสิ่งมีชีวิตอีกหลายชนิดตามมา³⁵

(3) กลยุทธ์ในการพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนาท้องถิ่นและชนบทของไทยที่ผ่านมา ได้รับอิทธิพลจากการส่งข้าราชการและนักศึกษาไปศึกษาต่อต่างประเทศ ไปร่วมประชุมสัมมนาต่างประเทศ แล้วกลับมาริเริ่มทำตามสิ่งที่ตนได้รับความรู้มา อีกส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากการช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญระหว่างประเทศ ที่หมุนเวียนมาประสบการณ์และความรู้จากประเทศต่าง ๆ มาทดลองและแนะนำให้กับส่วนราชการ และองค์การเอกชนให้ทำตาม และวิธีการที่ผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นเคยทำได้ผลจากประเทศอื่น หรือเชื่อว่าเป็นหลักการที่ถูกต้อง โดยสรุปแล้วในอนาคตของการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท ซึ่งมีส่วนผสมผสานจากประสบการณ์ในอดีต แต่ก็จะมีกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ชัดเจนขึ้นดังนี้

3.1 กลยุทธ์การพัฒนาที่ยึดความต้องการพื้นฐานของคนเป็นหลัก ความต้องการพื้นฐานของคนจุดเน้นหลักก็คือ เรื่องสุขภาพอนามัยและการขากสารอาหารที่จำเป็น ความต้องการพื้นฐานดังกล่าวเน้นที่คนมากกว่าชุมชนโดยรวม และจะต้องเป็นความต้องการที่พอกินพอใช้ ไม่เกินฐานะและความสามารถของคนในชุมชนที่จะรองรับได้

3.2 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการริเริ่มและการดำเนินการโดยประชาชน การริเริ่มการพัฒนาควรที่จะมาจากประชาชน ผู้สนใจที่ต้องการแก้ไขปรับปรุงสภาพเดิมให้ดีขึ้นกว่าเดิม แม้จะเป็นการริเริ่มจากกลุ่มคนไม่กี่คน เช่น การเลี้ยงปลาร่วมกันในบ่อเลี้ยงปลา การรวมข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อหยิบยืม แต่ในทางปฏิบัติจริงก็ทำได้ในบางท้องถิ่นเท่านั้น กลยุทธ์นี้อาจเริ่มจากผู้สนใจที่ต้องการจะทดลองกิจกรรมใหม่ ดังนั้นจึงอาจใช้กลยุทธ์ การแนะนำ กระตุ้น เร่งเร้า หรือเรียนรู้จากการเข้ารับการฝึกอบรม

3.3 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นส่งเสริมการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วม กลยุทธ์นี้ที่สามารถนำมาใช้ได้ เป็นการกระตุ้นและจูงใจให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท ซึ่งอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การระบุถึงปัญหาและความต้องการ จนถึง

³⁵ อ้างแล้ว, ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, หน้า 111-112.

ขึ้นประเมินผล หรือเข้ามีส่วนร่วมในบางขั้นตอน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่เกิดขึ้นโดยตรง อันจะเป็นการช่วยสร้างให้ประชาชนในท้องถิ่นและชนบทนั้น สามารถพึ่งตนเองได้ต่อไป

3.4 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความพร้อมของชุมชน การพัฒนาท้องถิ่นและชนบทนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง จะต้องตระหนักถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนนั้นในด้านต่าง ๆ เสียก่อน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมหรือประเพณี ว่ามีความพร้อมในด้านต่าง ๆ หรือไม่ เพียงใด ก่อนที่จะนำโครงการไปปฏิบัติในท้องถิ่นนั้น ความพร้อมของชุมชนในที่นี้ หมายถึง ระดับของการยอมรับ ที่ชุมชนจะผลักดันให้โครงการพัฒนาบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.5 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างการบริหารให้สอดคล้องกับการพัฒนาโครงสร้างสำคัญที่น่าปรับเปลี่ยนก็คือ โครงสร้างการตัดสินใจให้ทุกระดับได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบตามความสามารถ ไม่จำเป็นต้องรวมไว้ในระดับใดระดับหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างในแง่ของการติดต่อสื่อสาร และระบบข้อมูลข่าวสาร จะต้องถูกจัดให้สอดคล้องและเอื้อต่อการพัฒนาอีกด้วย

3.6 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความเกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือทรัพยากรบุคคล ซึ่งถือว่าสำคัญและมีค่าที่สุด ดังนั้นการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นหรือชนบท จึงควรเน้นที่ตัวคนเป็นสำคัญ อันดับแรกมิใช่เน้นที่วัตถุ ซึ่งคนควรได้รับการเพิ่มคุณภาพทั้งทางร่างกายและสติปัญญา

3.7 กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการประสานกิจกรรมหลายด้านในลักษณะที่เป็นระบบและครบวงจร การพัฒนาท้องถิ่นและชนบทเป็นเป้าหมายรวมที่ทุก ๆ ฝ่าย จะต้องเข้ามาร่วมดำเนินการ โดยหลักแล้วกลยุทธ์นี้มุ่งเน้นแนวทางพัฒนาที่เป็นการประสานกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและชนบทให้พึ่งตนเองได้อย่างถาวรนั่นเอง

3.8 กลยุทธ์การพัฒนาที่มุ่งเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา การสร้างค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องให้กับราษฎรเป็นสิ่งที่จะละเลยมิได้ ค่านิยมเก่า ๆ ก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาท้องถิ่นไม่น้อย เช่น ค่านิยมที่ว่าแล้วแต่บุญแต่กรรมจะนำพาชีวิตไปไม่จำเป็นต้องแก้ไขปัญหาชีวิตของตน หรือค่านิยมที่ว่าประชาชนเป็นฝ่ายรับความช่วยเหลือแต่ฝ่ายเดียว คอยให้รัฐมาช่วยเหลือ หรือค่านิยมที่ว่าเจ้าหน้าที่ของทางราชการเป็นเจ้าเป็นนาย จะว่ากล่าวสิ่งใดก็ถูกต้องไปหมด ประชาชนมีหน้าที่เพียงรับฟัง ยังมีค่านิยมที่ส่งเสริมในการพัฒนาต้องช่วยกันสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นได้แก่ ค่านิยมที่สกัดกั้นการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นมิให้ขยายตัวเร็วเกินไป³⁶

ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสมควรที่จะทำอย่างยิ่งซึ่งคำว่า “คุณธรรม” หมายถึงสภาพคุณงามความดี ส่วนคำว่า “จริยธรรม” ก็หมายถึงธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ เมื่อปลูกฝังค่านิยมคุณธรรมและจริยธรรมได้ก็จะเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาเพราะเป็นการมุ่งส่งเสริมคุณภาพของคนโดยตรง ซึ่งมีหลักสำคัญอยู่ที่จิตใจ

³⁶ ปรัชญา เวสารัชช์ เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, หลักการและแนวทางในการบริหารแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดหนึ่งเจ็ดการพิมพ์, 2532), หน้า 68-74.

(4) การส่งเสริมอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

กระแสพระราชดำรัสคุณธรรม 4 ประการ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธี บวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2525 มีความสอดคล้องกับ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักทวารวาสธรรม 4 ประการ ซึ่งเป็นเครื่องขัดเกลาความต้องการ ส่วนจำเป็นของผู้คนให้ลดน้อยลง อันจะเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นให้ ประชาชนรู้จักพออยู่พอกิน มีความสงบ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินชีวิตเกิดความสงบสุขร่มเย็น ดังกระแส พระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่สี่ประการ ประการแรก คือ การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็น ธรรม ประการที่สอง คือการรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจ ความดีนั้น ประการที่สาม คือการอดทน อดกลั้น อดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความซื่อ ความ สัจสุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด ประการที่สี่ คือการรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้วจะช่วยให้ ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้า ต่อไปได้ดังประสงค์...”³⁷

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมา ตั้งแต่เริ่มงานพัฒนาเมื่อ 50 กว่าปีมาแล้ว และทรงยึดมั่นหลักการนี้มาโดยตลอด โดยเฉพาะด้าน การเกษตร เราเน้นการผลิตสินค้า เพื่อส่งออกเป็นเชิงพาณิชย์ เช่น เมื่อปลูกข้าวก็นำไปขายและนำเงิน ไปซื้อข้าว เมื่อเงินหมดก็ไปกู้ เป็นอย่างนี้มาโดยตลอด จนกระทั่งชาวนาไทยตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้สิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาด้านนี้ จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง ธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎร นับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งที่มาของเศรษฐกิจ พอเพียงโครงการแรก ๆ ของพระองค์ได้ทรงกำชับหน่วยราชการมิได้นำเครื่องมือกลหนักเข้าไปทำงาน ทรงรับสั่งว่า หากนำเข้าไปเร็ววัน ชาวบ้านจะละทิ้งจอบ เสียม และในอนาคตจะช่วยตัวเองไม่ได้ ซึ่งก็ เป็นจริงในปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำริวิธีการที่จะช่วยเหลือราษฎรด้านการเกษตร โดยได้พระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” ขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2535 ณ โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัด มงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับการทำการเกษตร ให้แก่ราษฎร

แรงดลพระราชหฤทัยในเรื่องทฤษฎีใหม่เกิดจากที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยม ราษฎรบ้านกุดตอแก่น อำเภอกุดสิมคุ่มใหญ่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน

³⁷ อาชวี เตาลานนท์, ดร, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.เม็ดทรายพริ้นติ้ง, 2550), หน้า 103.

พ.ศ. 2535 และทรงพระราชทานพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2535 ถึงข้อมูลเบื้องต้นจากปัญหาข้อเท็จจริงแล้วทรงวิเคราะห์เป็นแนวคิดทฤษฎีในการแก้ไข ในเวลาต่อมาจึงมีพระราชดำริให้ทำการทดลอง “ทฤษฎีใหม่” ณ วัดมิ่งมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมืองจังหวัดสระบุรี และเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการทดลองสรุปเป็นทฤษฎีใหม่ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2536³⁸

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานดำริเพิ่มเติมมาโดยตลอด เพื่อให้เกษตรกร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีความแข็งแรงพอ ก่อนที่จะไปผลิตเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์ โดยยึดหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 มีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัดและจัดการใช้ง่าย ๆ ง่าย ๆ

ขั้นที่ 2 รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม

ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพ และขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายโดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล

พระราชดำริทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นทั้งหลักการและวิธีการใหม่ เป็นพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด 9 ประการ คือ

1. เป็นแนวคิดแบบพหุนิยม (plurality, multiplicity, multiple) ทั้งในแง่การคิด และการกระทำ ไม่เป็นเอกนิยม (unitary, singularity, uniformity) และทวินิยม (duality, binary, either – or, polarity)

2. เป็นแนวคิดที่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรแบบพึ่งตนเองดำรงอยู่ร่วมกันกับการผลิตทางเกษตรอุตสาหกรรม หรืออุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง หรืออุตสาหกรรมประเภทให้บริการได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น

3. เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้ เป็นทฤษฎีที่ผนึกประสารเป็นเนื้อเดียวกับการปฏิบัติ มิใช่เพียงทฤษฎีลอย ๆ ปฏิบัติไม่ได้

4. เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย จึงมีพลังสูง คนทั่วไปทุกระดับสามารถเข้าใจเข้าถึง และนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

5. เป็นทฤษฎีที่นำประสบการณ์ของประเทศไทยและลักษณะสภาพแวดล้อม ลม ฟ้า อากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจสถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจนลักษณะเด่นของชีวิตความเป็นอยู่ และการผลิตของไทย ซึ่งเป็นประเทศผลิตธัญญาหาร มา

³⁸ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาน้อยเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2541), หน้า 227 – 231.

รวมกันเข้าเป็นทฤษฎีใหม่ โดยเน้นความสำคัญของน้ำ ที่มีต่อชีวิตเป็นพิเศษ ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำ เพราะชีวิตอยู่ที่น้ำ ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้...”

6. เป็นแนวคิดที่สมสมัย และได้จังหวะเวลาที่เหมาะสมในการเตือนให้ผู้มีบทบาททางการจัดทำ และดำเนินการตามนโยบายและแผนการพัฒนาให้มีสติและความระมัดระวังในการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาให้มีสติและความระมัดระวัง ในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาประเทศ

7. เป็นแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Theory) เพราะมีหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และปรัชญาการดำรงชีวิต มีผลในการส่งเสริมจริยธรรม (Ethics) แห่งความพอ และพอเพียง (Enough and Subsistence)

8. เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้มีพลังเข้าใจถึงความเป็นจริงไม่มีปมด้อยหรือท้อแท้ ท้อถอยในโชคชะตา เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัธยาศัย และเข้าใจหลักของสันโดษ ไม่ถุกมอง หรือถูกทับถมว่าเป็นผู้ด้อยพัฒนา หรือมีปัญหา เป็นขวากหนามของการพัฒนา

9. เป็นแนวคิดที่ปลอดจากการเมือง ผลประโยชน์และอุดมการณ์ จึงเป็นทฤษฎีที่มีความเป็นสากล สามารถนำไปใช้ได้โดยปราศจากข้อข้องใจด้านการเมือง เป็นผลดีต่อประเทศที่มีปัญหาคล้ายประเทศไทยที่จะนำไปใช้³⁹

ความยิ่งใหญ่ของทฤษฎีใหม่ สรุปได้เป็น 9 ประการ เรียกว่า “นพลักษณ์ของทฤษฎีใหม่” คือ

1. หลากหลาย (Multiple, Diverse)
2. ร่วมน้ำ (Co - existing)
3. คิด – ทำ (Thinking - Doing)
4. เรียบง่าย (Simple)
5. ผสานทุกส่วน (Integrating)
6. ควรแก่สถานการณ์ (Timely)
7. องค์รวมรอบด้าน (Holistic)
8. บันดาลใจ (Inspiring)
9. ไม้ไผ่อุดมการณ์ / เป็นการสากล (Universal)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา⁴⁰

³⁹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, 2541), หน้า 10 – 20.

⁴⁰ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระสูตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550), หน้า 2.

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการได้แก่

ประการที่หนึ่ง เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผล หรือผลผลิต ให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา หลักใหญ่สำคัญยิ่งคือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้าน จะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเกษตรแบบผสมผสานหัตถกรรมการแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขายและการท่องเที่ยวระดับชุมชน เป็นต้น เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ดังนั้น ประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย เช่น การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไปสำหรับในภาคอุตสาหกรรมนั้น ก็สามารถนำ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ได้ คือ เน้นการผลิตด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่อง และไม่ควรถ่ายทอดสาหร่ายขนาดใหญ่เกินไปเพราะหากทำอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ก็จะต้องพึ่งพิงสินค้าวัตถุดิบและเทคโนโลยีจาก

ต่างประเทศเพื่อนำมาผลิตสินค้า โดยต้องคำนึงถึงสิ่งที่มีอยู่ในประเทศก่อน จึงจะทำให้ประเทศไม่ต้องพึ่งพิงต่างชาติอย่างเช่นปัจจุบัน ดังนั้น จะต้องช่วยเหลือประเทศให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเป็นผู้จุดประกายระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงอันเป็นการช่วยลดปัญหาการนำเข้าวัตถุดิบและชิ้นส่วน ที่นำมาใช้ในการผลิตให้เป็นลักษณะพึ่งพาซึ่งมีมาแล้วเกือบ 20 ปีแต่ทุกคนมองข้ามประเด็นนี้ไปตลอดจนได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมการเป็นอยู่ หรือ การใช้ชีวิตจากภายนอกประเทศทำให้ประชาชนหลงลืมและมึนเมาอยู่กับการเป็นนักบริโภคนิยมรับเอาของต่างชาติเข้ามาอย่างไม่รู้ตัว และรวดเร็วจนทำให้เศรษฐกิจของไทยตกต่ำ

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวปฏิบัติโดยยึดหลักความพอดีกับศักยภาพของตนเอง บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง รวมทั้งมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่น ในสังคมเป็นประการสำคัญถึงแม้ว่าแนวคิดนี้จะมุ่งเน้นไปสู่กลุ่มเกษตรกร หรือผู้มีที่ดินทั้งหลายแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะต้องกลับไปสู่ภาคเกษตรทั้งหมด ซึ่งเป็นไปไม่ได้ ในสภาพความเป็นจริง สำหรับคนอยู่นอกภาคเกษตรนั้น เศรษฐกิจพอเพียงก็ต้องนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาเป็นแนวปฏิบัติตน ไม่ว่าจะอยู่ในกิจกรรมใด อาชีพใด ก็ต้องยึดวิถีชีวิตไทย อยู่แต่พอดีอย่าฟุ้งเฟ้ออย่างไร้ประโยชน์ อย่ายึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ให้ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กินตามฐานะใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต เติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่าใช้หลักการลงทุนเชิงการพนัน ซึ่งตั้งอยู่บนความเสี่ยง ต้องตั้งอยู่บนหลักของ “รู้ รัก สามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแสนิยมโลกาภิวัตน์โดยให้รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคมไทย ให้รู้จักแยกแยะสิ่งดี หรือสิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองของเราเป็นที่ตั้ง ให้มีความรักความเมตตา ที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติและรวมพลังกันด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ขจัดข้อแย้งไปสู่ความประนีประนอม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ คือ หวนกลับมาสู่วิถีชีวิตไทยที่จะทำให้ชาติบ้านเมือง และตัวเราหลุดพ้นจากควาทุกข์ ด้านเศรษฐกิจและมีความสุขในที่สุด

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศน์ วะสี มีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐศาสตร์ ที่ถือได้ว่าเป็นแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้คือ

เศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายอย่างเดียวกัน หรือเหมือนกันกับเศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจชุมชน โดยในส่วนของเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น หมายถึงเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคมก็คือเศรษฐกิจชุมชน เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจชุมชนอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่าง ๆ เช่น เกษตรกรรม การแปรรูปอาหารงานหัตถกรรม ธุรกิจชุมชน ศูนย์การแพทย์แผนไทย กองทุนชุมชนเพื่อการเพิ่มทุนทุก ๆ ทางพร้อมกันคือ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ⁴¹

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญหาพอเพียง เกิดความสมดุล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจสมดุลหรือเศรษฐกิจพื้นฐานไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วนแต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ เศรษฐกิจพอเพียง อันจัดเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานนั้นมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อยแต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ซึ่งก่อให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด

2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนเพราะชุมชนเป็นพื้นฐานของสังคม

3. มีความเป็นบูรณาการ คือไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดด ๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป

4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทยอุตสาหกรรม การเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว ซึ่งล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยวัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของคนไทยที่คนชาติอื่นไม่มี

5. มีการจัดการและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่งเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญหาพอเพียง เกิดความสมดุล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจสมดุลหรือเศรษฐกิจพื้นฐานไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วนแต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ เศรษฐกิจพอเพียง อันจัดเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานนั้นมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

⁴¹ ประเวศน์ วะสี, ศ.นพ. ปาฐกถาปวย อังภากรณ์ ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2541), หน้า 43.

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อยแต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ซึ่งก่อให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด

2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนเพราะชุมชนเป็นพื้นฐานของสังคม

3. มีความเป็นบูรณาการ คือไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดด ๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป

4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทยอุตสาหกรรม การเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว ซึ่งล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยวัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของคนไทยที่คนชาติอื่นไม่มี

5. มีการจัดการและนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง⁴²

สรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงที่จริงนั้นเป็นเรื่องวัฒนธรรมเพราะหมายถึงวิถีชีวิต รวมถึงแต่ความเชื่อ คุณค่า การประพฤติปฏิบัติร่วมกันรวมถึงเศรษฐกิจ การศึกษา สุนทรียศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี การพออยู่พอกิน การพึ่งพาตนเองตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ซึ่งอยู่ภายใต้ร่มเงาของวัฒนธรรมการนำชื่อเศรษฐกิจมาใช้นั้นเป็นเพียงเพื่อกระตุ้นความสนใจและให้ฟังดูมีพลังมากกว่าการพูดถึงวัฒนธรรม

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมต่าง ๆ เอาไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญคือ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง คือการวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิต⁴³

เศรษฐกิจพอเพียง มิได้จำกัดเฉพาะแต่ในส่วนของเกษตรกรหรือชาวไร่ ชาวนาเพียงเท่านั้น แต่เป็นเศรษฐกิจของทุกคนทุกอาชีพ ทั้งที่อยู่ในเมืองและชนบท เช่น ผู้ที่เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม และบริษัท ในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าจะต้องขยายกิจการเพราะความเจริญเติบโตของงาน ต้องขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือหากจะกู้ยืมก็ต้องกระทำตามความเหมาะสม ไม่ลงทุนจนเกินตัวโดยไม่เหลือที่มั่นให้ยืนอยู่ได้ ต้องรู้จักใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยเกินตัวเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยก

⁴² ประเวศ วะสี, ศ.นพ, เอกวิทย์ ณ ถลาง, ดร, วัฒนธรรมเสวนา ณ วัดญาณเวศกวัน, (กรุงเทพมหานคร : ภัทรธรศ, 2544), หน้า 113.

⁴³ สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร, เบื้องพระยุคลบาท, หน้า 285.

เศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป

การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรนั้น มีการปฏิบัติตามขั้นตอน ทฤษฎีใหม่ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ในระดับชีวิตที่ประหยัด ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 รวมกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจ และพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งนี้ทุกฝ่ายจะต้องได้รับประโยชน์

นอกจากนี้ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ยังได้แสดงถึงฐานคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียงไว้ดังนี้ คือ

1. ยึดแนวพระราชดำริ ในการพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่”
2. สร้าง “พลังงานสังคม” โดยการประสาน “พลังสร้างสรรค์” ของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” อาทิ ภาครัฐ องค์กร พัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อให้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชน
3. ยึด “พื้นที่” เป็นหลัก และใช้ “องค์กรชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีอื่น ๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวก ส่งเสริมและสนับสนุน
4. ใช้ “กิจกรรม” ของชุมชนเป็น “เครื่องมือ” สร้าง “การเรียนรู้” และ “การจัดการ” ร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนา “อาชีพ ที่หลากหลาย” เพื่อเป็น “ทางเลือก” ของคนในชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกัน ทั้งด้าน เพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ
5. ส่งเสริม “การรวมกลุ่ม” และ “การสร้างเครือข่าย” องค์กรชุมชนเพื่อสร้าง “คุณธรรมจริยธรรม” และ “การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” อย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุขการฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
6. วิจัยและพัฒนา “ธุรกิจชุมชนครบวงจร” (ผลิต-แปรรูป-ขาย-บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” และ “ฐานทรัพยากรของท้องถิ่น” ควรเริ่มพัฒนาจากวงจร ธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศ และระดับต่างประเทศ
7. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มี “ศักยภาพ” ของแต่ละเครือข่ายให้เป็น “เป็นศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน” ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้น ๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาดูงาน และฝึกอบรม⁴⁴

⁴⁴ สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร, 209 คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง หนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุ 81 พรรษา, หน้า 249.

อภิชัย พันธเสน ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดเพื่อปรับทิศทางการพัฒนาประเทศไทย 22 เศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความพอประมาณ เน้นความสมควรนั้น มีรากฐานความคิดจากคำ สอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เน้นอรรถประโยชน์สูงสุด (Maximize Utility) อันเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน แต่เน้นความพอประมาณหรือทางสายกลางเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการไม่โลภเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ดีที่สุด เศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานอยู่บนพุทธธรรมของการละกิเลส คือความไม่รู้อันเรียกว่าอวิชชา และดำรงชีวิตอยู่อย่างพอประมาณด้วยความไม่โลภและไม่ประมาท

นอกจากนี้ ดร.อภิชัย พันธเสน ยังได้แสดงทัศนะไว้อย่างน่าสนใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น โดยเนื้อแท้แล้วก็คือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” นั่นเองและเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ที่ง่ายต่อการอธิบายให้ประชาชนชาวไทยเข้าใจได้ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีพื้นฐานวัฒนธรรมที่มีรากเหง้ามาจากพระพุทธศาสนา พระองค์จึงทรงเลือกแนวคิดดังกล่าวเพื่อง่ายต่อการสื่อสารกับพสกนิกรของพระองค์ แต่ที่ไม่เน้นว่าเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ก็เพราะพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก จะต้องให้การสนับสนุนศาสนาในชาติทุกศาสนา ดังนั้นการใช้คำว่า เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นคำกลางที่สามารถเข้าใจและยอมรับได้สำหรับศาสนิกชนในทุกศาสนา⁴⁵

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยมีแนวทางปฏิบัติ 4 ประการคือ

1. ดำเนินไปในทางสายกลาง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความหมายของคำว่า “ทางสายกลาง” ก็คือมีความ “พอดี พอเหมาะ” ไม่ตึงเกินไปและไม่หย่อนเกินไป ไม่เร็วเกินไปและไม่ช้าเกินไป หรือไม่มากจนเกินไปและไม่น้อยจนเกินไป ฯลฯ

2. เป็นเหตุเป็นผลตามกฎธรรมชาติ “ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน” ในทางสายกลาง (ดังที่กล่าวมาในข้อ 1) ได้นั้นต้องอาศัย “การประมาณอย่างมีเหตุผล” และอย่างเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อให้เกิดความพอดีพอเหมาะในการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ โดยถ้าหากสามารถสร้าง “เหตุ” ได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง “ผล” แห่งความเจริญงอกงามก็จะเกิดตามมาในสัดส่วนที่สัมพันธ์พอดีกับ “เหตุ” นั้น ๆ เสมอ

⁴⁵ อภิชัย พันธเสน, ดร, พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิชาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ, หน้า 554.

3. อาศัยความรู้และคุณธรรม ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอนและ ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และ นักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

4. รองรับกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี⁴⁶

ดร.อาชว์ เตาลานนท์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวกระแสพระราชดำรัส ไม่ได้พูดเลยว่า ต้องหยุดเราไม่ต้องขยายงาน จริง ๆ ที่ท่านได้ตรัสไว้ 3 ระดับ คือ

ระดับแรก ทำชีวิตตนเองให้พอเพียง ซึ่งก็ทรงตรัสถึงเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ คน ก็เลยเข้าใจว่าเป็นเรื่องเกษตรกร ทำชีวิตให้เราอยู่ได้ พอมี พอกิน พอเหลือ ที่ผลิตก็ขายก็มองในระดับ นั้นก็ขายภายในชุมชน

ระดับที่สอง อยู่ในชุมชน ก็ทำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน แล้วเมื่อมันเจริญก็มา ขยายตัวไประดับประเทศ

ระดับที่สาม เมื่อเป็นระดับประเทศก็ต่อไประดับระหว่างประเทศต่อไปด้วยเพราะฉะนั้น เมื่อมันมีผลดี มีการค้าขาย ก็มีธุรกิจ มันก็ไม่ได้เกี่ยวแต่เรื่องเฉพาะเกษตร มันมีเรื่องธุรกิจ มีเรื่อง บริการ คือ เป็นอยู่แล้ว แต่ว่า อยากรให้เรารเริ่มจากตัวเองก่อน คือจากภายในออกไป

ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ได้ขัดกับระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก แต่จะช่วยเสริม ให้สถานภาพเศรษฐกิจดีขึ้น⁴⁷

สรุปได้ว่า แนวเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตน ของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐรวมทั้งการพัฒนาและ บริหารประเทศดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณและความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมี ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ ภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนมีความเพียร มีสติ มี ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และ กว้างขวางทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

⁴⁶ สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, แนวทางปฏิบัติ 7 ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทาง ทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง, หน้า 10.

⁴⁷ อาชว์ เตาลานนท์, ดร, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy, หน้า 103.

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยศึกษา ความมั่นคงทางอาชีพตามหลักสัมมาอาชีพะ การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักศีล การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักทฤษฎีภูมิคุ้มกันดัดแปลงประโยชน์ และการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักธรรมการปกปิดทิศ 6 ดังนี้

2.5.1 ความมั่นคงทางอาชีพตามหลักสัมมาอาชีพะ

1) สัมมาอาชีพะในแง่การครอบครองรักษา ตามหลักพระพุทธศาสนา ทรัพย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 สวิญญานกทรัพย์ ทรัพย์ที่มีชีวิต ได้แก่ปศุสัตว์ทั่วไป เช่น เป็น ไก่ นกหนู ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

1.2 อวิญญานกทรัพย์ ทรัพย์ที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ปศุสัตว์ทั่วไป เช่น บ้านเรือนเรือรถ สวน ไร่นา เงิน ทอง เครื่องใช้ วัตถุ สิ่งของ เป็นต้นหรืออาจแบ่งประเภทอีกแบบหนึ่งได้ดังนี้

1.3 สังหาริมทรัพย์ (ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้) คือสิ่งที่สามารถโยกย้ายเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในที่ต่าง ๆ ได้ ตามความประสงค์ของผู้ครอบครอง ซึ่งมีได้ทั้งที่เป็นสวิญญานกทรัพย์และอวิญญานกทรัพย์

1.4 อสังหาริมทรัพย์ (ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้) คือสิ่งที่อยู่ประจำที่ ไม่อาจโยกย้ายเปลี่ยนแปลงไปได้ อยู่ที่ไหนก็คงอยู่ที่นั่นตามเดิม ซึ่งหากแบ่งให้ละเอียดลงไปก็อาจแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.4.1 เคลื่อนที่ไม่ได้อย่างถาวร เช่น เรือรถ สวนไร่ นา เป็นต้น

1.4.2 เคลื่อนที่ไม่ได้ชั่วคราว เช่น บ้านเรือน ต้นไม้ สิ่งปลูกสร้าง เป็นต้น

การแสวงหาทรัพย์จากการประกอบสัมมาอาชีพ ด้วยความขยันหมั่นเพียร อุตสาหวิริยะ ทรัพย์ที่ได้มาย่อมมีทั้งความสะอาด บริสุทธิ์ และควรค่าแก่การเก็บคุ้มครองรักษา และใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ในแง่ของการเก็บครอบครองรักษาทรัพย์ที่หามาได้โดยสุจริตนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงไว้ว่า

...โมกะอันกุลบุตรหาได้มาด้วยความเพียร เป็นเครื่องลูกขึ้นรวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรมเขารักษาคุ้มครองอย่างเต็มที่ ด้วยหวังว่า "อย่างไรเสียพระราชาก็จะไม่ริบทรัพย์ของเราไป โจรจะไม่ปล้นเอาไป ไฟจะไม่ไหม้ น้ำจะไม่พัดพาไป ทาณาดิอันไม่รักใคร่เรา จะไม่ยื้อแย่งเอาไป" นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา)⁴⁸

อารักขสัมปทา มีความพร้อมเรื่องการรักษา คือรู้จักคุ้มครองรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตนไม่เป็นอันตรายเสื่อมเสีย

นอกจากนั้นยังมีหลักการจัดสรรทรัพย์ให้เป็นสัดส่วน เป็นแบบแผนการจัดเก็บคุ้มครองรักษาที่เหมาะสมตามหลักของพระพุทธศาสนา คือ หลักโมคคิภาค 4 ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า...

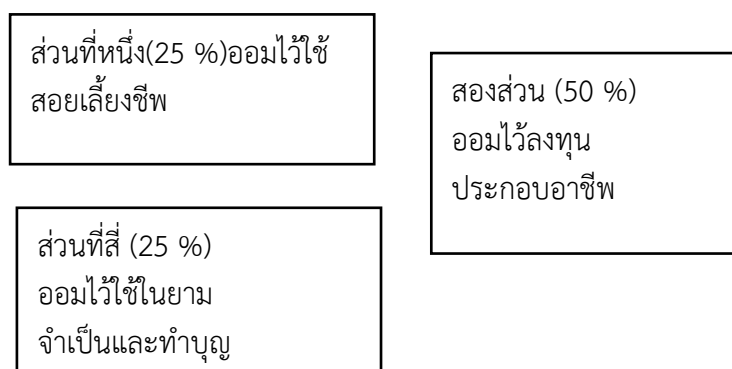
⁴⁸ ที. ปา. (ไทย) 11/265/211-212.

คฤหัสถ์ในตระกูลผู้สามารถ ครั้นรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้ว พึงแบ่งโภคทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งใช้สอย 2 ส่วนใช้ประกอบการงาน ส่วนที่ 4 เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตราย⁴⁹

เอเกน โภเคน ภูณเขยย ได้แก่ แบ่ง 1 ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์ 15 การจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้ก็เพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์ เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

ทวิหิ กมมํ ปโยชเย ได้แก่ แบ่ง 2 ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงานลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ 2 ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน จัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น และเมื่อระดับหน้าที่การงานก้าวหน้ามากขึ้น ก็เป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่น ๆ พัฒนามากขึ้นด้วย การจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้เองที่จะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาระดับฐานะให้ก้าวหน้าขึ้นสู่ระดับที่สูงขึ้นได้ เพราะหากมีอาชีพการงานหรือทุนในการประกอบอาชีพที่ขัดสน การจัดสรรทรัพย์เพื่อใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ย่อมอึดอัดขัดสนไปด้วย

จตุตถญจ นิธาเปยย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สี่ สำหรับเก็บไว้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการจัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉิน หรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออุบัติเหตุ เป็นต้น ทั้งนี้การจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น การดำเนินการช่วยเหลือจะเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งหากขาดการจัดสรรส่วนนี้แม้จะสามารถดำเนินการได้ แต่ก็อาจเป็นอุปสรรคจนอาจไม่ทันเวลาก็เป็นได้ แสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.4 การออมทรัพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

จากหลักภคิวิภาคดังกล่าวข้างต้น เปรียบได้กับการออมทรัพย์ในปัจจุบัน แต่เป็นการออมอย่างมีแผนที่ชัดเจน กล่าวคือ การออมโดยมีเป้าหมายและมีระเบียบแบบแผนเช่น เพื่อต่อยอดทาง

⁴⁹ ที. ปา. (ไทย) 11/265/210-211.

ธุรกิจหรือขยายธุรกิจ ออมไว้เพื่อการลงทุนในธุรกิจแขนงใหม่ รวมไปถึงออมไว้เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิต ซึ่งในส่วนนี้มีความสำคัญมาก เพราะในแวดวงทางธุรกิจย่อมมีการแข่งขันที่สูงมาก ผู้ที่มีหลักประกันหรือมีเงินออมไว้แล้วย่อมมีโอกาสเหนือกว่าผู้แข่งขันรายอื่น ทั้งนี้การออมจึงเป็นปัจจัยแรกเริ่มในการประกอบอาชีพ ทั้งด้านเงินกู้และการขยายโอกาสทางตลาดล้วนต้องอาศัยหลักประกันคือเงินออมนี้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้การออมยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการเลี้ยงชีพที่มีขั้นตอนการรู้จักเก็บรักษา หรือถนอมทรัพย์ที่หามาได้ไม่ให้อันตรธานไปในกาลอันไม่สมควร หรือไม่สมควรแก่เหตุก็จัดเป็นการออมทรัพย์อย่างมีแบบแผน โดยต้องรู้จักเก็บรักษาไว้ให้ปลอดภัยจากภัยต่าง ๆ หากมีความจำเป็นก็สามารถนำออกมาใช้อย่างทันท่วงทีอีกทั้งรู้จักการซ่อมแซมทรัพย์สินที่เก่าชำรุดให้สามารถใช้ประโยชน์ได้เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด จัดเป็นการเลี้ยงชีพชอบในแง่การครอบครองรักษา ดังปรากฏในหลักกฏจริยวัตรธรรม ธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นานเป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนให้ผู้หาเลี้ยงชีพประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต มีความมั่นคงเป็นเศรษฐีได้ ประกอบด้วย

1. ของหายของหมด รู้จักหามาไว้
2. ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม
3. รู้จักประมาณในการกินการใช้
4. ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

2. สัมมาอาชีพะในแง่การบริโภคใช้จ่าย การจับจ่ายทรัพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อได้ทรัพย์สินเงินทองมาแล้วพึงนำทรัพย์นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้จัดการแบ่งทรัพย์ที่ได้แบ่งเป็นหนึ่งส่วนสำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว หรือคนที่ควรเลี้ยงบำรุงคนที่ทำประโยชน์ตามหลักการของโภควิภาคข้างต้นนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 5 อย่าง เรียกว่าโภคาทิยะ อันหมายถึง ประโยชน์ ที่ควรถือเอาจากโภคะ หรือเหตุผลที่ควรยึดถือปฏิบัติเมื่อตนได้ครอบครองทรัพย์สมบัติ หรือมีทรัพย์สมบัติไว้ในครอบครอง ซึ่งได้แก่ หลักของการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในฐานะผู้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมเมื่อสามารถสะสม จัดเก็บคุ้มครองรักษาและจัดสรรทรัพย์ที่ได้จากการประกอบสัมมาอาชีพแล้ว สิ่ง que ควรพิจารณาต่อมาก็คือ หลักการใช้จ่ายทรัพย์เหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุด การบริหารทรัพย์ในการใช้จ่ายให้เป็นไปอย่างพอเพียงและเหมาะสม

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาวิจัยเป็นสองประเด็น คือ การบริโภคใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักสมชีวิตา การบริโภคใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโภคาทิยะ โดยมีรายละเอียดผลการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

2.1 การบริโภคใช้จ่ายตามหลักสมชีวิตา สมชีวิตา คือ การมีความเป็นอยู่ที่พอเหมาะพอดี ได้แก่การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ให้ฝืดเคืองนักและไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก หากพิจารณาตามหลักโภควิภาคในประเด็นนี้ก็คือทรัพย์ส่วนที่หนึ่งที่จัดสรรไว้เพื่อการเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวสำหรับตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อเลี้ยงชีวิตต้องพิจารณาถึงความพอเพียงและความพอดี ให้มีความสอดคล้องกับทรัพย์ที่หามาได้ ซึ่งได้มีการจัดสรรไว้เพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมดีแล้ว ดังนั้น การใช้จ่ายทรัพย์ส่วนนี้จึงควรคำนึงว่าจะใช้

อย่างไรจึงจะไม่เบียดเบียนทรัพย์สินส่วนอื่น ๆ อันจะเป็นการบั่นทอนคุณภาพชีวิตให้ลดลง สมชีวิตาเป็นหลักการบริหารจัดการทรัพย์สินที่มีประสิทธิภาพอย่างมากหากสามารถยึดถือและปฏิบัติได้พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงเรื่องของสมชีวิตาไว้ดังนี้ว่า

...กุลบุตรในกรณีนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้ว ดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้ เปรียบเหมือนคนถือดาซัง หรือลูกมือของเขายกดาซังขึ้นแล้ว ก็รู้ว่า "ยังขาดอยู่เท่านี้ หรือเกินไปแล้วเท่านี้" ดังนี้ ฉันทใด กุลบุตรนี้ ก็ฉันทนั้น เขารู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้ ถ้ากุลบุตรนี้ เป็นผู้มียาได้น้อย แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยแล้วไซ้ร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ (อย่างสุรุ่ยสุร่าย) เหมือนคนกินผลมะเดื่อ ฉันทใดก็ฉันทนั้น แต่ถ้ากุลบุตร เป็นผู้มียาได้มหาศาล แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างเร้นแค้นแล้วไซ้ร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้จักตายอดตายอยากอย่างคนอนาถา เมื่อใด กุลบุตรนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้" นี้เรียกว่า สมชีวิตา (ความเลี้ยงชีวิตอย่างสม่าเสมอ)⁵⁰

สมชีวิตาจัดเป็นหนึ่งในหลักการเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ตามหลักทางพระพุทธศาสนา โดยหลักใหญ่ใจความแล้วมุ่งเน้นที่ความพอเพียง พอดี พออยู่ พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ คือความรู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอย รู้จักประมาณในการกินอยู่ อีกทั้งการไม่ข้องแวะกับทางแห่งความเสื่อม ก็เป็นอีกข้อหนึ่งที่บุคคลทั่วไปไม่ควรเกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกว่าอบายมุขอบายมุข คือ ช่องทาง หรือ หนทางแห่งความเสื่อม เหตุที่จะทำให้โภคทรัพย์สมบัติสูญสิ้น¹⁸ เรียกว่าอบายมุข 4 ดังนี้ คือ

- (1) อิตถิธุดะ คือ ความเป็นนักเลงหญิง ชอบเที่ยวผู้หญิง
- (2) สุราธุดะ คือ ความเป็นนักดื่ม นักเลงสุราเมรัย
- (3) อักขะธุดะ คือ ความเป็นนักการพนัน
- (4) ปาปมิตตะ คือ การคบหาสมาคมกับคนชั่ว⁵¹

ในทีฆชาณสูตรแห่งคัมภีร์อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า “... เปรียบเหมือนสระน้ำใหญ่มีทางไหลเข้า 4 ทาง มีทางไหลออก 4 ทางบุรุษพึงปิดทางไหลเข้า เปิดทางไหลออกของสระนั้น และฝนก็ได้ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อเป็นเช่นนี้ สระน้ำใหญ่นั้นก็เหือดแห้งไปไม่เพิ่มปริมาณขึ้นเลย ฉันทใด โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบอย่างนี้ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน มีทางเสื่อม 4

⁵⁰ อภ. ทสก. (ไทย) 24/193/91.

⁵¹ พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 377.

ประการ คือ 1) เป็นนักเลงหญิง 2) เป็นนักเลงสุรา 3) เป็นนักเลง การพนัน 4) เป็นผู้มิดิตรชั่ว มีสหายชั่ว มีเพื่อนชั่ว”⁵²

ในสังคาลสูตร แห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ได้กล่าวถึงเรื่องอบายมุข 6 นี้ ว่า

...อริยสาวกไม่ข้องแวะอบายมุข 6 ประการแห่งโกละทั้งหลาย คือ 1)การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นอบายมุขแห่งโกละทั้งหลาย 2) การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกชอกชอย ในเวลากลางคืน เป็นอบายมุขแห่งโกละทั้งหลาย 3) การเที่ยวดูมหรสพเป็นอบายมุขแห่งโกละทั้งหลาย 4)การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโกละทั้งหลาย 5) การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นอบายมุขแห่งโกละทั้งหลาย 6) การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน เป็นอบายมุขแห่งโกละทั้งหลาย⁵³

การใช้จ่ายใช้ทรัพย์ไปกับอบายมุขดังกล่าวมานี้ เป็นการดำเนินชีวิตหย่อนยานและฟุ่มเฟือย ทำให้สูญเสียทรัพย์โดยเปล่าประโยชน์และไม่เป็นไปเพื่อการทำให้ทรัพย์พอกพูนขึ้น และไม่ทำให้ชีวิตพัฒนาหรือเจริญขึ้น มีแต่จะทำให้ชีวิตตกต่ำลง นอกจากการรู้จักประมาณในการบริโภคใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงชีวิตอย่างพอเพียง พอดี และสมดุลระหว่างรายรับและรายจ่ายแล้ว การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการลงทุนกิจการงานต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงหลักความพอเพียง พอประมาณกับกำลังทรัพย์ที่มีอยู่อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันตนเองก็จะเป็นการลงทุนที่มั่นคง ไม่เกิดภาวะเสี่ยงต่อการล้มเหลว หรือกลายเป็นคนมีภาระหนี้สินตามมา อันจะก่อให้เกิดสภาพการดำเนินชีวิตที่บีบคั้นเป็นทุกข์

ดังนั้น หลักสำคัญของการบริโภคใช้จ่ายโดยรู้จักประมาณ คือมีสมชีวิตาเป็นธรรมเครื่องระลึกระลึกเมื่อจะบริโภคใช้สอย ก็คือการบริโภคด้วยสติปัญญา ไม่ใช่การบริโภคด้วยตัณหา แต่ให้คำนึงถึงคุณค่าแท้ของการบริโภคใช้สอย ไม่คล้อยตามอำนาจกิเลสหรือติดในค่านิยม ดังนั้น การใช้จ่ายโดยอาศัยหลักสมชีวิตาจึงเป็นความรู้จักประมาณ พอเหมาะพอดีในการบริโภคใช้จ่ายที่ประกอบด้วยปัญญาและเป็นไปเพื่อการส่งเสริมให้ทรัพย์พอกพูนมากขึ้น และทำให้ชีวิตพัฒนาเจริญขึ้น

2.2 การบริโภคใช้จ่ายตามหลักโภคาทิยะ การมีทรัพย์หรือได้ทรัพย์มาแล้วเก็บสะสมไว้โดยไม่ทำประโยชน์ ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและขัดต่อหลักสัมมาอาชีวะ เช่นเดียวกับการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ผิด และการใช้ทรัพย์ในทางที่เกิดโทษเช่นกันในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ทรงติเตียนเศรษฐีผู้หนึ่ง ซึ่งมีทรัพย์สมบัติสะสมไว้อย่างมากมาย แต่ตนเองกับบริโภคอาหารคือปลายข้าวกับน้ำส้ม นุ่งห่มผ้าเนื้อหยาบตัดเป็นสามชิ้นเย็บติดกัน ยานพาหนะก็ใช้ยานเกา ๆ เมื่อถึงแก่กรรมไม่มีบุตรมารับมรดก พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงสั่งให้ชนทรัพย์สมบัติเข้าไว้ในวัง พระพุทธเจ้าได้ทรงติเตียนเศรษฐีที่ครอบครองทรัพย์สมบัติไว้ โดยไม่ใช้ให้เป็นประโยชน์ว่า

⁵² อภ. อฎฐก. (ไทย) 23/54/342.

⁵³ ที. ปา. (ไทย) 11/247/202.

...เป็นอย่างนี้แหละมหาบพิตร อัสตบรูษได้โศกะอันโอฬารแล้ว ย่อมไม่เลี้ยงตนให้เป็นสุข ให้เอบอ้ม ไม่เลี้ยงมารดาบิดา... บุตรภรรยา... คนรับใช้กรรมกรคนงาน... มิตรสหาย ผู้ร่วมงาน ให้เป็นสุขให้เอบอ้ม ไม่ประคิษฐานทักษิณาอันส่งผลสูงในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ซึ่งอำนาจอารมณ์ดีงาม มีผลเป็นสุข เป็นไปเพื่อสวรรค์ โศกะของเขาที่มีได้กินใช้โดยชอบ เหล่านั้น ราชาทั้งหลายย่อมริบเอาไปเสียบ้าง โจรย่อมลักเสียบ้าง ไฟย่อมไหม้เสียบ้าง น้ำ ย่อมพัดพาไปเสียบ้าง ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักย่อมเอาไปเสียบ้าง โศกะทรัพย์เหล่านั้นของเขาซึ่ง มิได้กินใช้โดยชอบย่อมหมดสิ้นไปเปล่า ไม่ถึงการบริโภคะ เปรียบเหมือนสระน้ำในถิ่นอมมนุษย์ ทั้งที่มีน้ำใส เย็น จืดสนิท กระจ่างแจ้ว มีท่าเรียบราบ น่ารื่นรมย์ คนจะตักเอาก็ไม่ได้ จะดื่ม จะอาบ จะทำตามปรารถนาก็ไม่ได้...

ส่วนสตบรูษ ได้โศกะอันโอฬารแล้ว ย่อมเลี้ยงตัวให้เป็นสุข ให้เอบอ้มเลี้ยงมารดาบิดา... บุตรภรรยา...คนรับใช้กรรมกรคนงาน...มิตรสหายผู้ร่วมงานให้เป็นสุขให้เอบอ้ม ย่อม ประคิษฐานทักษิณาอันส่งผลสูงในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ซึ่งอำนาจอารมณ์ดีงาม มีผลเป็น สุข...คนชั่วได้ทรัพย์แล้ว ตัวเองก็ไม่กินไม่ใช้ ทั้งก็ไม่ให้ (แก่ใคร ๆ) เหมือนดั่งน้ำอยู่ในถิ่นของ อมนุษย์ จะใช้ดื่มก็ไม่ได้ คนย่อมอดใช้ ส่วนวิญญูชนมีปัญญาได้โศกะแล้ว ย่อมกินใช้และทำ กิจ (งานของตนและการกุศลช่วยผู้อื่น) เขาเป็นคนเลิศจ้า ได้เลี้ยงดูหมู่ญาติแล้ว ไม่มีใครติ เติยนได้ ย่อมเข้าถึงถิ่นสวรรค์...⁵⁴

จากพุทธพจน์ดังกล่าวสอนว่า ควรจะถือเอาประโยชน์จากการมีโศกะหรือทรัพย์สิน ไม่ใช่ มีทรัพย์สมบัติเก็บไว้เฉย ๆ การมีทรัพย์นั้นย่อมมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์ ส่วนแนวทาง ของการใช้โศกะทรัพย์นั้น ก็ถือตามหลักโศกอาทิยะ 5 ประการ²⁴คือ

- 1) ใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเอง เลี้ยงดูครอบครัว มารดาบิดา ให้เป็นสุข
- 2) ใช้ทรัพย์นั้นบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
- 3) ใช้ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ
- 4) ทำพลี คือ การบำรุงสงเคราะห์ 5 อย่างได้แก่

- (1) อติถิพลี ใช้ต้อนรับแขก คนที่ไปมาหาสู่ ซึ่งเป็นเรื่องของการปฏิสันถาร
- (2) ญาติพลี ใช้สงเคราะห์ญาติ
- (3) ราชพลี ใช้บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น
- (4) เทเวตพลี บำรุงเทเวตา คือสิ่งที่เคารพนับถือตามลัทธิความเชื่อหรือตาม

ขนบธรรมเนียมของสังคม

- (5) ปุพพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้แก่บุพการีชนที่ล่วงลับไปแล้ว
- (6) บำรุงสมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ฝึกฝนพัฒนาตนเองไม่

ประมาทมัวเมา ผู้จะดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคม⁵⁵

⁵⁴ ส. ส. (ไทย) 15/98/24.

⁵⁵ พระธรรมปิฎก, เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 57-58.

พระพุทธศาสนาได้จำแนกประเภทของบุคคลตามลักษณะของการหาเลี้ยงชีวิตโดยแบ่งลักษณะการหาเลี้ยงชีวิตของบุคคลเป็น 10 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 เป็นบุคคลแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมอาจโดยมิฉฉาชีพ ลักขโมย ปล้น จี้ มีการทำทารุณคนอื่น เมื่อได้ทรัพย์มาแล้ว ก็เก็บสะสมเอาไว้ใช้จ่ายอย่างจำกัดจำเขี่ย อยู่อย่างอดอยาก ไม่แบ่งปันให้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูง ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนคนประเภทนี้ ทั้งการแสวงหาและการใช้ทรัพย์

ประเภทที่ 2 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม มีการกระทำความรุนแรงหรือการทำร้ายผู้อื่นเพื่อให้ได้ทรัพย์มา ครั้นแล้วก็ใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนอย่างอื้อฉาสำหรับาญ แต่ไม่มีการแบ่งปันผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนคนประเภทนี้ ทั้งการแสวงหาและการใช้ทรัพย์

ประเภทที่ 3 เป็นบุคคลแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม มีการทำร้ายบุคคลอื่นเพื่อให้ได้ทรัพย์มา ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนให้อื้อฉาสำหรับาญ แจกจ่าย แบ่งปันผู้อื่น และทำบุญ พระพุทธองค์ทรงติเตียนเรื่องการแสวงหาโดยไม่ชอบธรรม แต่ทรงสรรเสริญเรื่องอื่น ๆ

ประเภทที่ 4 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรมบ้างและไม่ชอบธรรมบ้าง โดยมีการทำร้ายผู้อื่นบ้าง ไม่ทำร้ายผู้อื่นบ้าง ครั้นแล้วใช้จ่ายอย่างตระหนี่ถี่เหนียว อดอยาก ไม่แบ่งปันให้ผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเฉพาะเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมและไม่ทำร้ายผู้อื่น ส่วนเรื่องอื่นทรงติเตียนทั้งหมด

ประเภทที่ 5 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรมบ้าง และไม่ชอบธรรมบ้าง โดยมีการทำร้ายผู้อื่นบ้าง ไม่ทำร้ายผู้อื่นบ้าง ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเองไม่ให้อดอยาก แต่ไม่แบ่งปันให้ผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียน 2 ประการ คือแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมและทำร้ายผู้อื่นประการหนึ่ง กับการไม่แบ่งแบ่งปันผู้อื่นและไม่ทำบุญอีกประการหนึ่ง ส่วนเรื่องอื่นทรงสรรเสริญ

ประเภทที่ 6 คนที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมบ้างไม่ชอบธรรมบ้าง โดยทำร้ายผู้อื่นบ้าง โดยไม่ทำร้ายผู้อื่นบ้าง ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตัวเองอย่างอื้อฉาสำหรับาญ แบ่งปันแจกจ่ายผู้อื่นบ้าง ทำบุญบ้าง พระพุทธเจ้าทรงติเตียนในเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมและทำร้ายผู้อื่นเพียงเรื่องเดียว ทรงสรรเสริญในเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมด

ประเภทที่ 7 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่เบียดเบียนใคร แล้วจ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเองอย่างตระหนี่ถี่เหนียว ไม่แบ่งปันแจกจ่ายผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่เบียดเบียนคนอื่นเพียงเรื่องเดียว ทรงติเตียนเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมด

ประเภทที่ 8 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมไม่ทำร้ายใคร ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตัวเองให้อื้อฉาสำหรับาญ แต่ไม่แบ่งปันให้ผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนเรื่องไม่แจกจ่าย ไม่ทำบุญเพียงเรื่องเดียว ทรงสรรเสริญเรื่องอื่น ๆ

ประเภทที่ 9 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมไม่ทำร้ายใคร ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนเองให้อื้อฉาสำหรับาญ แบ่งปันแจกจ่าย และทำบุญบ้าง แต่ไปหมกมุ่นยึดมั่นถือมั่นอยู่กับโภคทรัพย์เหล่านั้น จึงตั้งหน้าตั้งตาแสวงหาโดยไม่รู้ว่าเท่าไรจึงจะพอ มีความพอใจและมีความสุขอยู่กับความร่ำรวย ไม่ใช้ปัญญาตรองเห็นคุณและโทษของการสละออกจากทรัพย์สมบัติเหล่านั้นเพื่อมุ่งสู่ความสละออก พระพุทธเจ้าทรงติเตียนในเรื่องมีใจหมกมุ่นอยู่กับโภคทรัพย์สมบัติ ไม่มีปัญญาตรอง

เห็นโทษในการหมกมุ่นนั้นแต่ทรงสรรเสริญเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม การเลี้ยงตนให้อิ่ม
หน้าสำราญ และการแจกจ่ายแบ่งปันตลอดจนการทำบุญ

ประเภทที่ 10 เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมไม่ทำร้ายใคร ครั้นแล้วใช้จ่าย
ทรัพย์นั้นเลี้ยงตนเองให้อิ่มหน้าสำราญ แบ่งปันแจกจ่ายและทำบุญ ไม่หมกมุ่นอยู่กับทรัพย์สมบัตินั้น
มีปัญหาตรงเห็นโทษในการหมกมุ่น จดจ่ออยู่กับการสะสมโภคทรัพย์จึงเกิดปัญหาคิดจะปล่อยวาง
โภคทรัพย์นั้น เพื่อแสวงหาแนวทางแห่งการดับทุกข์ต่อไป26อย่างไรก็ดี แม้จะแสวงหาทรัพย์โดยชอบ
ธรรม และใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เป็นประโยชน์แล้ว ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่เกี่ยวกับทรัพย์ที่ถูกต้อง
ทางธรรมโดยสมบูรณ์ทั้งนี้เพราะทางธรรมยังเน้นคุณค่าทางจิตใจและทางปัญญาอีกด้วย การปฏิบัติที่
เกี่ยวกับทรัพย์ที่ถูกต้องทางธรรมโดยสมบูรณ์คือ การวางใจวางท่าทีต่อทรัพย์นั้นว่า จะต้องเป็นไปด้วย
นิสสรณปัญญา คือ มีความรู้เท่าทัน เข้าใจในคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพย์ และขอบเขต
แห่งคุณค่าหรือประโยชน์นั้น

จากหลักการสร้างอรรถประโยชน์ตามพระคัมภีร์ของพุทธศาสนา ถ้านำไปเปรียบเทียบกับ
พระคัมภีร์ทางเศรษฐกิจของเสรีนิยม ก็จะเหมือนกันตรงที่ทั้งพุทธศาสนาและเสรีนิยมต่างยอมรับว่า
มนุษย์มีความรักตนเอง และเพราะความรักตนเองนี้เองที่เป็นแรงจูงใจให้มนุษย์พยายามแสวงหา
อรรถประโยชน์แก่ตนเอง จุดที่ต่างกันก็คือ ในการสร้างอรรถประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองนั้นพุทธ
ศาสนามุ่งถึงประโยชน์ที่ผู้อื่นจะได้รับด้วยและให้ความสำคัญของการสร้างอรรถประโยชน์ทั้งของ
ตนเองและผู้อื่น ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากกว่าการสร้างอรรถประโยชน์ให้เกิดขึ้นเฉพาะตนเองหรือเฉพาะ
ผู้อื่นเท่านั้น ส่วนเสรีนิยมนั้นการสร้างอรรถประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองในทางเศรษฐกิจนั้น ก็จะ
ส่งผลให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นในเวลาเดียวกันด้วย แต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นนั้น มิได้เป็นความจง
ใจหรือตั้งใจให้เกิดขึ้นเหมือนเป้าหมายการบริโภคใช้จ่ายตามหลักของพุทธศาสนา ซึ่งเน้นทั้งเพื่อ
ประโยชน์สุขของตนเองไปพร้อม ๆ กับส่งเสริมให้เกิดประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และที่
ล่วงลับไปแล้ว อีกทั้งยังมีเป้าหมายการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคมส่วนรวมอีก
ด้วย ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากหลักโภคอาทิยะดังกล่าวแล้ว

สรุปได้ว่า หลักสัมมาอาชีวะในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงการประกอบอาชีพที่สุจริต
ทางกาย และสุจริตทางวาจา ถูกทั้งกฎหมายและถูกทั้งศีลธรรม การประกอบอาชีพที่สุจริตทางกายคือ
เว้นจากมิถฉาวณิชา 5 ประการ ประกอบด้วย 1) เว้นจากการค้าขายศีลตราอันเป็นเครื่องประหาร 2)
เว้นจากการค้ามนุษย์ 3) เว้นจากการขายสัตว์มีชีวิต 4) เว้นจากการค้าขายสิ่งมีนเมา 5) เว้นจาก
การค้าขายยาพิษ เพราะการค้าขายสิ่งเหล่านี้ผิดต่อศีลธรรมทางศาสนา เป็นการเบียดเบียนตนเองและ
ผู้อื่นให้ได้รับความลำบากเดือดร้อน มอมเมาและส่งเสริมให้คนในสังคมอยู่ด้วยความหวาดระแวง ไม่
ปลอดภัย ดังนั้น สัมมาอาชีวะในการแสวงหาในทางพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงอาชีพที่สุจริตทางกาย
ที่ถูกต้องชอบธรรมด้วยกฎหมายและศีลธรรม อันเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมี
ความสุข การประกอบอาชีพสุจริตทางวาจาก็เช่นเดียวกัน เป็นการเลี้ยงชีวิตด้วยความชอบธรรม เป็น
จริงไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพด้วยวิธีการต่าง ๆ และทรัพย์ที่ได้จากการประกอบสัมมาอาชีวะด้วยควา
ขยันหมั่นเพียร ทรัพย์ที่ได้มามีทั้งความสะอาด บริสุทธิ์ และควรค่าแก่การเก็บคุ้มครองรักษา และ
ใช้จ่ายอย่างเหมาะสมในแง่การครอบครองรักษาทรัพย์ที่หามาได้โดยสุจริตนั้น จะต้องรู้จักจัดสรร
ทรัพย์ให้เป็นสัดส่วน ซึ่งสอดคล้องกับหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม เป็นแบบแผนการจัดเก็บคุ้มครองรักษาที่

เหมาะสมตามหลักโศกวิภาค 4 คือ แบ่งหนึ่งส่วนสำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตนเลี้ยงครอบครัว คนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์ แบ่ง 2 ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบกิจการงาน ลงทุนประกอบอาชีพที่สุจริต แบ่ง 1 ส่วนไว้ใช้ในคราวจำเป็นสืบทอดมาอาชีวะในแง่การบริโภคใช้จ่าย เมื่อได้ทรัพย์สินเงินทองมาแล้วพึงนำทรัพย์สินนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ๆ ขึ้นไป โดยบริโภคใช้จ่ายทรัพย์สินตามหลักสมชีวิตา คือความเป็นอยู่ที่เหมาะสมพอเพียง ไม่ให้ผิเคืองนักและไม่ให้ฟุ่มเฟือยนักและหลักโศกอาทิยะ 5 ประการ คือ 1) การใช้จ่ายเลี้ยงดูตนเอง เลี้ยงดูครอบครัวให้เป็นสุข 2) ใช้ทรัพย์สินนั้นบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข 3) ใช้ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ 4) ทำพิธีกรรม คือ การบำรุงสงเคราะห์แก่ผู้มีพระคุณต่าง ๆ เช่น ต้อนรับแขก สงเคราะห์ญาติ ทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ เป็นต้น 5) บำรุงผู้ฝึกฝนพัฒนาตนผู้ดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคมแม้หลักการแสวงหาทรัพย์สินสมบัติ ตลอดจนการใช้จ่ายทรัพย์สินที่หามาได้แต่ละคนย่อมมีการกระทำแตกต่างกันไป ทั้งนี้จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา แต่หากการมีอยู่ของทรัพย์สินนั้นเป็นไปเพื่อทำลายประโยชน์สุขของบุคคลและสังคม ย่อมขัดแย้งกับการเลี้ยงชีวิตที่ดีงามของมนุษย์ ทรัพย์สินนั้นจึงไม่อาจเป็นความชอบธรรมได้เลย เพราะโดยแก่นแท้แล้วตัวของทรัพย์สินก็คือวัตถุธรรมที่เป็นกลาง ๆ เท่านั้น ขึ้นอยู่กับบุคคลที่เกี่ยวข้องว่าจะแสวงหาประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นโดยวิถีทางใด ถ้าแสวงหาประโยชน์โดยมีพื้นฐานทางจิตที่เป็นกุศลธรรม การใช้ประโยชน์ก็ย่อมสอดคล้องกับเป้าหมายชีวิต แต่หากแสวงหาประโยชน์โดยมีอกุศลธรรมเป็นพื้นฐานทางจิต ก็ย่อมขัดแย้งจากเป้าหมายชีวิต เพราะเหตุนี้จะต้องถือว่าเป็นการหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้องชอบธรรมไม่ได้การถือสิทธิ์ในทรัพย์สินของปัจเจกบุคคล เป็นเพียงกติกาหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมเพื่อให้บุคคลสามารถแสวงหาประโยชน์สุขในชีวิตได้โดยอาศัยทรัพย์สินนั้น แต่เมื่อยอมรับสิทธิครอบครองของบุคคลได้แล้ว บุคคลอื่นก็ไม่ควรไปล่วงละเมิดในกรรมสิทธิ์ของเขาหากมีผู้ละเมิดกติกาของสังคมที่ตกลงร่วมกัน กลไกทางสังคมก็จะเข้าไปจัดการกับเรื่องดังกล่าวทันที เพื่อเป็นการรักษาประโยชน์สุขของบุคคลที่ถูกล่วงละเมิด และป้องกันผลกระทบที่จะเกิดกับสังคมส่วนรวม ดังนั้น จึงอาจสรุปสืบทอดมาอาชีวะในแง่การดำเนินชีวิตได้ว่า มนุษย์ย่อมแสวงหาทรัพย์สินโดยชอบธรรมคือมีอาชีพสุจริต ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ก่อความเดือดร้อนรำคาญให้ผู้อื่น เมื่อได้ทรัพย์สินมาแล้วใช้จ่ายทรัพย์สินบำรุงตนเองให้มีความสุขไม่อดอยาก ในขณะเดียวกันก็แจกจ่ายสงเคราะห์ผู้ใกล้ชิดและบุคคลอื่นตามความเหมาะสมและตามความสามารถ รู้จักเก็บออม ตลอดจนเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความคล่องตัวในการประกอบอาชีพต่อไป ดังนั้น ความสุขจากการเลี้ยงชีวิตด้วยทรัพย์สินของตนเอง จึงต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพที่บุคคลนั้นดำรงอยู่
2. เป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้กับตนเองและบุคคลอื่น
3. ไม่เป็นไปเพื่อขัดขวางหรือทำลายประโยชน์สุขของตนเองและบุคคลอื่น
4. ไม่เป็นไปในลักษณะที่เบียดเบียนชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของตนเองและบุคคลอื่น
5. ไม่ขัดแย้งกับเป้าหมายของสังคมส่วนรวม
6. และที่สำคัญต้องนำไปสู่เป้าหมายชีวิตของตนตามสถานภาพในขณะนั้น

2.5.2 การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักศีล

1. การประกอบอาชีพสุจริตทางกาย หลักการของสัมมาอาชีพะประการแรกคือ การเลี้ยงชีพชอบทางกาย มีสาระสำคัญดังนี้

1.1 เว้นจากมิจฉาณิชา พระพุทธศาสนาสอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉาณิชา คือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิต ประกอบด้วย

1) สัตตวนิชา การค้าขายศาสตราอันเป็นเครื่องประหาร เช่น หอก ดาบ ปืน ระเบิด เป็นต้น

2) สัตตวนิชา การค้ำมนุษย์

3) มังสวณิชา การค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร

4) มัชชวณิชา การค้าขายสิ่งมีนเมา

5) วิสวณิชา การค้าขายยาพิษ⁵⁶

การที่พระพุทธศาสนาสอนให้ละเว้นการค้าขายศัตราวุธก็เพราะเห็นว่า เป็นเครื่องมือแห่งการฆ่าทำลายชีวิตทั้งต่อตัวมนุษย์และสัตว์อื่น การแสวงหาเลี้ยงชีพตนเองให้อยู่รอดจากการค้าศัตราวุธก็เท่ากับเป็นการดำรงชีวิตจากการฆ่าทำลายโดยเฉพาะกับชีวิตมนุษย์ด้วยกันเอง

การสอนให้ละเว้นการค้ามนุษย์ก็เพราะว่า มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานและมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เหมือนกัน มนุษย์จะซื้อขายมนุษย์ด้วยกันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องอย่างยิ่ง การค้าขายมนุษย์เท่ากับเป็นการลดค่ามนุษย์ลงไปเป็นสัตว์หรือสิ่งของ การแสวงหากำไรจากการค้ามนุษย์ จะทำให้มนุษย์กดขี่เบียดเบียนกันเองอย่างรุนแรง โดยกลุ่มมนุษย์ที่มีกำลังอำนาจมากกว่าจะกดขี่เบียดเบียนมนุษย์กลุ่มที่ด้อยโอกาสกว่าเป็นสินค้า ซึ่งเป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกันเอง

การสอนให้ละเว้นการค้าขายสัตว์มีชีวิตก็เพราะว่า สัตว์ก็รักชีวิตของตนเองเหมือนกัน การแสวงหาเลี้ยงชีพจากการค้าขายสัตว์เป็นบ่อเกิดของการเบียดเบียน และการทำลายชีวิตเป็นการดำรงชีวิตตนเองให้อยู่รอดบนความทุกข์ของสัตว์อื่น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มีการกระทำผิดกฎหมายของผู้ลักลอบค้าขายสัตว์ป่าสงวน หรือหากเป็นการค้าขายสัตว์เพื่อใช้แรงงาน ทางพระพุทธศาสนาสอนให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเมตตาและกรุณาต่อสัตว์

การสอนให้ละเว้นการค้าขายน้ำเมา ก็เพราะยึดหลักการที่ว่า การขายเป็นการส่งเสริมการผลิตและส่งเสริมการดื่ม และการดื่มน้ำเมาเป็นสาเหตุของการประกอบกิจกรรมที่ก่อให้เกิดทุกข์ และเป็นโทษทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้หลายประการ ในพระไตรปิฎก ได้แสดงโทษของการดื่มสุราไว้ 6 ประการ คือ

1) ทำให้สูญเสียทรัพย์

2) ก่อการทะเลาะวิวาท

3) ทำลายสุขภาพกายและสุขภาพจิต

4) เสื่อมเสียเกียรติชื่อเสียง

5) ทำให้ขาดความละเอียด

⁵⁶ อ. ปญจก. (ไทย) 22/177/186.

6) ทำลายสติปัญญา⁵⁷

การสอนให้ละเว้นการค้าขายยาพิษก็เพราะว่า ยาพิษทำลายชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะการใช้สารพิษปลอมปนไปกับอาหารเพื่อให้รับประทาน ทำให้ผู้บริโภคได้รับสารพิษโดยตรง ส่งผลกระทบต่อชีวิต ทำให้สูญเสียอวัยวะหรือทุพพลภาพ แม้ไม่ตายก็ทำให้สุขภาพจิตและสุขภาพร่างกายเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง นอกจากนี้การใช้สารเคมีต่าง ๆ ยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วยการค้าขายดังกล่าวมานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้นและส่งผลกระทบต่อสังคมหลายด้านดังกล่าวมาแล้ว

1.2 เว้นจากการลักขโมย ทุจริต คดโกง การลักขโมย ทุจริต คดโกงผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์เฉพาะตน หรือเฉพาะกลุ่มของตน เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และด้านศีลธรรมยังเป็นการกระทำผิดทั้งทางกฎหมายและด้านศีลธรรม ซึ่งขัดต่อหลักศีล 5 ข้อที่สองที่ห้ามลักทรัพย์หรือพฤติกรรมอื่นใดที่ได้ทรัพย์ที่มีใช้ของตนเองมาด้วยลักษณะที่มีชอบ การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่นและของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

1.3 เว้นจากอบายมุข อบายมุข คือปากทางแห่งความเสื่อม เป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากอกุศลกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นอาการของความโลภกับความหลงที่เกิดขึ้นภายในใจของคน มีความโลภอยากได้จนขาดเหตุผลที่จะพิจารณาให้เห็นโทษของการกระทำเช่นนั้น บางเรื่องดูแล้วเป็นลักษณะของตัณหา คือแต่ละข้อนั้นขอเพียงได้หยุดคิดแยกแยะให้เห็นคุณโทษของการเว้นจากอบายมุข และการตกเป็นทาสของอบายมุขตามความเป็นจริงย่อมสามารถที่จะงดเว้นจากอบายมุขและเป็นอิสระได้ แต่เพราะความโลภจัด จนทำให้ปริมาณของโมหะมีความเข้มข้นมากจนปิดบังเหตุผลสติปัญญาของมนุษย์ ทำให้ไม่มีปัญญามากพอที่จะคุ้มครองรักษาตนได้พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของวินัยของผู้ครองเรือนพร้อมกับทรงชี้โทษของอบายมุขแต่ละข้อไว้อย่างชัดเจน ประกอบด้วย

1. ความเป็นนักเลงหญิง หมายถึง การเป็นคนมักมากในกามมีความต้องการทางเพศมากจนขาดการควบคุม ทำตนเป็นคนเจ้าชู้ ยุ่งเกี่ยวกับภรรยาชายอื่นบ้าง หญิงโสเภณีบ้าง จนถึงประกอบอาชญากรรมทางเพศบ้าง ความเป็นนักเลงหญิงนั้นพึงเห็นโทษตามที่ทรงแสดงไว้ 5 ประการ คือ

1.1 ชื่อว่าไม่รักตัว เพราะการเป็นนักเลงหญิงเป็นพฤติกรรมสาส์อนทางเพศเสี่ยงต่อการทำให้เกิดโรคภัยต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคเอดส์ที่หวาดวิตกกังวลมาก เพราะกำลังแพร่ระบาดทั่วโลกในปัจจุบัน

1.2 ชื่อว่าไม่รักลูกเมีย เพราะเวลา ทรัพย์ ความรัก ความอบอุ่น ส่วนหนึ่งได้ถูกแบ่งไปให้กับหญิงอื่น ทั้งอาจจะนำโรคมารู้สึกรายาของตนได้

1.3 ไม่เป็นที่ไว้วางใจของคนทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะนักเลงหญิงไม่ค่อยสนใจว่าลูกเขาเมียใครทำให้พ่อ แม่ สามีนี และญาติมิตรของหญิงทั้งหลายไม่ไว้วางใจคนประเภทนี้

⁵⁷ ที. ปา. (ไทย) 11/74/77.

1.3 ก่อการทะเลาะวิวาท อาจจะเป็นเพราะแย่งผู้หญิงกัน เพราะความขัดแย้งกันเพราะหญิงเป็นเหตุ

1.5 นำความฉิบหายมาให้ ความฉิบหายที่เห็นได้ชัด คือความฉิบหายจากทรัพย์ สุขภาพ พลาณามัย โรค ภัย อันตราย การสร้างศัตรูตลอดถึงฐานะตำแหน่งที่ควรจะได้และได้แล้ว ก็อาจจะเสื่อมไปเพราะนำตนเอง เงิน เวลา ไปปรนเปรอผู้หญิง

2. ความเป็นนักเลงดื่มสุรา มีโทษ 6 ประการ คือ (1) เสียทรัพย์ (2) ก่อการทะเลาะวิวาท (3) เป็นเหตุให้เกิดโรค (4) ถูกตีเตียน (5) ไม่รู้จักละอาย (6) ทอนกำลังปัญญา

3. ความเป็นนักเลงเที่ยวกลางคืน มีโทษ 6 ประการคือ

3.1 ชื่อว่า ไม่รักษาศักดิ์

3.2 ชื่อว่า ไม่รักษาลูกเมีย

3.3 ชื่อว่า ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ

3.4 เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย

3.5 มักถูกใส่ความ

3.6 ได้รับความลำบาก⁵⁸

โทษทั้ง 6 ประการนี้เป็นโทษที่เห็นได้ชัด เพราะคนเราเมื่อลงจากเรือนไปแล้วความสะดวกสบายที่เคยมีภายในบ้านก็หมดไป แม้การใช้ริยาบถก็ขาดความคล่องตัว ความเดือดร้อนย่อมเกิดแก่ตน บุตร ภรรยา สามี ทรัพย์สมบัติซึ่งอยู่ที่บ้านก็ถูกทอดทิ้ง ละเลยยังทำลายทรัพย์สมบัติที่ต้องใช้จ่ายให้สิ้นเปลืองไปเป็นธรรมดา จึงชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์ทั้งเคลื่อนที่ได้และไม่ได้ การไปมาของคนเที่ยวกลางคืนไม่เป็นเวลา ไม่เป็นที่เป็นทางคนอื่นอาจจะแวงในพฤติกรรม บางครั้งอาจถูกกล่าวหาเพราะไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ผิดกฎหมาย

4. การเที่ยวการเล่น การเที่ยวดูการละเล่นสนุกสนานเพลิดเพลินต่าง ๆ ถือว่าเป็นการใช้ชีวิตที่หย่อนยาน จัดเป็นการดำเนินชีวิตในทางที่ผิดประการหนึ่ง เพราะเป็นชีวิตที่ฟุ่มเฟือยไร้แก่นสาร สูญเสียทั้งเวลาและทรัพย์ หากสามารถเว้นจากอบายมุขข้อนี้ได้ ชีวิตก็จะมีคุณค่าและมีสาระมากขึ้น

5. เล่นการพนันมีโทษ 6 ประการ คือ

5.1 เมื่อชนะย่อมก่อเวร การเล่นเกมพนันเกิดขึ้นจากความโลภ หลง เมื่อสมหวังความโลภ ความหลงจะเกิดมากขึ้น เมื่อผิดหวังความโกรธ ความเสียใจ ก็เพิ่มขึ้นดังนั้นเมื่อเล่นชนะ ทำให้คนที่แพ้ต้องการจะแก้แค้น เพื่อหวังคืนสิ่งที่ตนต้องสูญเสียไป

5.2 เมื่อแพ้ย่อมเสียตายทรัพย์ที่เสียไป ซึ่งเป็นอาการของความโลภหลงที่ไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการ พอแพ้ก็อยากจะเอาคืน ทำให้วงจรของการพนันดำเนินต่อไปจนไม่สามารถใช้เหตุผลในการดำรงชีวิตได้

5.3 ทรัพย์ย่อมฉิบหายไป จนอาจถึงสิ้นเนื้อประดาตัว

5.4 ไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำ ในวงการพนันนั้น มักจะมีการหยิบยืมเงินทองของคนอื่น เมื่อตนแพ้พนัน โดยหวังว่าเมื่อชนะแล้วจะเอามาคืน แต่โอกาสที่ได้คืนมักมีน้อย ทำให้ไม่อาจใช้หนี้ได้

⁵⁸ ที. ปา. (ไทย) 11/178-184/196-198.

จนถึงพอกพูนหนี้สินกลายเป็นคนที่ทำตามทีพูดไม่ได้ จนในที่สุดไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำ แม้บางครั้งจะพูดจริงก็ตาม

5.5 เป็นที่ดูหมิ่นของเพื่อน นักเลงเล่นการพนันไม่ค่อยมีเกียรติและศักดิ์ศรีเพราะแรงผลักดันของความโลภหลงดังกล่าว แต่กลับคิดรวยทางลัดด้วยการเล่นการพนันทำให้คนดีไม่ยกย่อง แม้พวกพ้องเพื่อนฝูงก็รังเกียจ

5.6 ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย นักเลงเล่นการพนันจะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม คนดีทั้งหลายไม่ต้องการจะเกี่ยวข้อง ยิ่งแต่งงานเป็นสามีภรรยากันแล้ว ยิ่งไม่มีใครต้องการ แม้แต่งงานกันแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งถ้าเขาเป็นคนดี อาจจะต้องอย่าขาดจากกันเพราะการเอาชีวิตอนาคตไปฝากกับนักเลงเล่นการพนันนั้น คนดีจะไม่ต้องการเสี่ยงด้วย

6. คบคนชั่วเป็นมิตร⁵⁹ การคบหาสมาคมกับคนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะหากคบคนเช่นไรย่อมส่งผลทำให้ตนเป็นอย่างคนที่ตนคบด้วยการถูกคนชั่วนำไปในทางใดทางหนึ่งนั้น หากคบกับคนชั่วแล้ว อาจกลายเป็นคนชั่วครบทั้ง 6 ประการ หรือมากกว่านั้น และอาจจะเป็นเชื้อให้เกิดความชั่วอย่างอื่นที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นได้ ที่เกิดแล้วก็จะเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ควรหลีกเลี่ยงการคบคนชั่วเหมือนคนเดินไปในหนทาง หากรู้ว่ามีอันตรายขวางอยู่ข้างหน้าจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงหนทางนั้นให้ได้ เพื่อความปลอดภัย

7. เกียจคร้านแล้วไม่ทำงาน มีโทษ 6 ประการ ดังนี้คือ

7.1 มักอ้างว่า หนาวนัก แล้วไม่ทำงาน

7.2 มักอ้างว่า ร้อนนัก แล้วไม่ทำงาน

7.3 มักอ้างว่า เย็นนัก แล้วไม่ทำงาน

7.4 มักอ้างว่า ยังเข้าอยู่ แล้วไม่ทำงาน

7.5 มักอ้างว่า หิวนัก แล้วไม่ทำงาน

7.6 มักอ้างว่า กระหายน้ำ แล้วไม่ทำงาน⁶⁰

ตามปกติแล้ว คนเราถ้าไม่รักดีแล้ว สามารถทำอะไรก็ได้มาเป็นเครื่องแก้ตัวที่จะไม่ทำงาน แต่จากการไม่ทำงานนั่นเอง ผลคือความเดือดร้อน ความทุกข์ ความยากไร้ ความไร้ความสามารถ เป็นต้น ความเกียจคร้านเป็นศัตรูของความเจริญ เป็นข้าศึกของความสุข คนเกียจคร้านไม่สามารถเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัวให้เจริญก้าวหน้าและมีความสุขได้ การดำเนินชีวิตด้วยความขยันหมั่นเพียรจึงจะจัดเป็นการเลี้ยงชีพชอบการเกี่ยวข้องกับอบายมุข 6 จัดเป็นการเลี้ยงชีพที่ผิดเพราะใครก็ตามที่จมอยู่ในอบายมุข 6 แม้เพียงอย่างเดียวก็ยากที่จะเอาตัวได้ในชีวิตนี้ ถ้าหากจมอยู่กับอบายมุขครบทั้ง 6 ข้อ ถือว่าหมดศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์อย่างสิ้นเชิง

2. การประกอบอาชีพสุจริตทางวาจา ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางวาจาจัดเป็นกุศลกรรมและเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการดังต่อไปนี้

2.1 การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพ ดำเนินชีวิตอย่างมีสัจจะ รักษาความสัตย์

⁵⁹ ที. ปา. (ไทย) 11/178-184/196-198.

⁶⁰ ที. ปา. (ไทย) 11/178-184/196-198.

2.2 การไม่พูดส่อเสียดเลื่องซึฟ คือ การเว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่นแตกแยกกันหรือเข้าใจผิดกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

2.3 การไม่พูดคำหยาบเลื่องซึฟ แม้ว่าบางครั้งคำหยาบคายอาจสร้างอารมณ์ขันให้ผู้ฟังได้ เหมือนกับพินักตลกชอบพูดกันอยู่บ่อย ๆ แต่ก็เกิดผลเสียแก่ผู้พูด เพราะจะเกิดความเคยชิน และจะทำให้ผู้ฟังเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา

2.4 การไม่พูดเพื่อเจ้อเลื่องซึฟ คือ ให้เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัยวาจาที่ไร้สาระ ไร้แก่นสาร ไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดที่เพื่อเจื่อนั้นทำให้ผู้ฟังหลงผิดเข้าใจผิดได้

2.5 การไม่ประจบเลื่องซึฟ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอพลอผู้อื่นเพื่อผล ประโยชน์ของตนเอง

2.6 การไม่บังคับขู่เข็ญเลื่องซึฟ วาจานั้นย่อมไม่เป็นไปเพื่อการข่มขู่หรือบังคับขู่เข็ญเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม⁶¹

3. การประกอบอาชีพสุจริตทางใจ ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลื่องซึฟชอบทางใจเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการดังต่อไปนี้

3.1 การไม่โลภอยากได้ทรัพย์คนอื่นเลื่องซึฟ พระพุทธศาสนาเรียกภาวะทางจิตใจนี้ว่า อกุศลจิต เป็นสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของ ๆ คนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลื่องซึฟวางแผนดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม จนสามารถพัฒนาจิตของตนให้มีความพร้อมที่จะเสียสละบริจาคสงเคราะห์คนทั้งหลายด้วยความเมตตา กรุณา มีอหังการน้อยเพื่อแผ้วแผ่ โอบอ้อมอารีต่อคนทั้งหลายเรียกว่า เป็นคนมีน้ำใจงาม

3.2 การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลื่องซึฟ เป็นการควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายามปองร้าย ผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน ให้มีจิตเมตตา คิดเอื้อเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อนักผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย

3.3 การไม่คิดเอาเปรียบคนอื่นเลื่องซึฟ คือ เว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลื่องซึฟตนเอง การคิดเอาเปรียบคนอื่นเลื่องซึฟจัดเป็นความเห็นแก่ตัวและเป็นแนวทางที่ไม่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต ซึ่งขัดต่อหลักสัมมาอาชีวะการเลื่องซึฟชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นต้นตอให้การดำเนินชีวิตภายนอกเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะการกระทำภายนอกต่าง ๆ สืบเนื่องมาจากภายในจิตใจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “...ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ทุกข์ย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนั้น ถ้าบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ความสุขย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนั้น เหมือนเงาไปตามตัว ฉะนั้น”⁶² อนึ่ง ใจของคนเรา

⁶¹ ที. ปา. (ไทย) 11/360/284.

⁶² ขุ. ธ. (ไทย) 25/1/11.

เป็นกุศล หรืออกุศลแล้ว ผลของการกระทำแสดงออกมาทางกายและวาจา กล่าวคือ ถ้ากระทำความดี ผลกรรมย่อมส่งผลให้ชีวิตเจริญขึ้น แต่ถ้ากระทำความชั่ว ผลกรรมก็ย่อมส่งผลให้ชีวิตเสื่อมลง

กล่าวโดยสรุป หลักการของสัมมาอาชีวะ ด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ทางวาจาและทางใจ ก็คือการดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งการดำเนินชีวิตสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งเป็นหลักการของสัมมาอาชีวะในทางพระพุทธศาสนา

2.5.3 การส่งเสริมความมั่งคั่งทางอาชีพตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นแนวทางสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน มีความเป็นมาปรากฏในทิวชาณสูตร ว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกฬิยะชื่อว่ากักรปัตตะ เขตกรุงโกฬิยะ ครั้งนั้น โกฬิยะบุตรชื่อว่าทิวชาณได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั้น ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์เป็นคฤหัสถ์ เป็นกามโมคิ อยู่ครองเรือนนอนเบียดบุตร ใช้จันทร์ของชาวกาสิ ทัดทรงดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้ ยินดีทองและเงิน ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมที่จะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้เพื่อสุขในภพนี้และเพื่อเกื้อกูลในภพหน้าแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด” พระผู้มีพระภาคได้ทรงอธิบายถึง ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ว่าย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้ เพื่อความสุขได้แก่ อูฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) และสมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม)

อูฏฐานสัมปทา เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งว่าด้วยการถึงพร้อมด้วยความหมั่นขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่ การงานและการประกอบอาชีพที่สุจริต ผักผ่อนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี อูฏฐานสัมปทา ทางด้านพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธธรรม คือ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกับทิวชาณว่า กุลบุตรในโลกนี้เลี้ยงชีพด้วยการงานใด จะเป็นกสิกรรม พาณิชยกรรม โครักขกรรม เป็นช่างศร รับราชการ หรือศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้นสามารถทำได้ สามารถจัดได้ นี้เรียกว่า อูฏฐานสัมปทา เมื่อกล่าวถึงความเพียร ก็จะมีปรากฏในมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาวายามะ⁶³ พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ว่า

“...สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเป็นผู้เกียจคร้าน ปราศจากความเพียรเข้าอาศัยเสนาสนะอันเจียบสงัดคือป่าโปร่งและป่าทึบ สมณะหรือพราหมณ์ผู้เจริญเหล่านั้น ย่อมประสบความกลัวและความขลาดเขลาอันเป็นอกุศล เพราะเหตุแห่งโทษของตนคือความเป็นผู้เกียจคร้านปราศจากความเพียร ส่วนเรามิใช่เป็นผู้เกียจคร้าน มิใช่ปราศจากความเพียรเข้าอาศัยเสนาสนะอันเจียบสงัดคือป่าโปร่งและป่าทึบ เราเป็นผู้ปรารถนาความเพียร พระอริยะ

⁶³ ม. อุ. (ไทย) 14/704/453.

เหล่าใดเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เข้าอาศัยเสนาสนะอันเจียบสัดคือป่าโปร่งและป่าทึบ เราเป็นผู้หนึ่งในบรรดาพระอริยะเหล่านั้น... “⁶⁴

พระพุทธศาสนามองว่าในการทำสิ่งใดก็ตามจะขาดเสียไม่ได้คือการพากเพียรวิริยะอุตสาหะเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต ดังพุทธภาษิตที่ปรากฏในอาฬวกสูตรแห่งคัมภีร์สังยุตตนิกายสคาถวรรคว่า วิริเยน ทุกขมจเจติ ซึ่งแปลว่า บุคคล...ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร⁶⁵ ยึดหลักการคือ “ความสุขแท้ อยู่ที่การทำงาน” หรือ “การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” ร่างกายเคลื่อนไหว ใจเป็นสมาธิ ลบล้างค่านิยมผิดที่ว่า การทำงานเป็นความเหนื่อยยากและทุกข์ทนความขยันหมั่นเพียร เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้กับประชาชนทั้งชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเกษตรกรที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากจะต้องมีความมานะ บากบั่น หมั่นเพียร เป็นประการแรก ในการเพาะปลูกพืชหลายอย่างหมุนเวียนกันไปเพื่อให้พึ่งตนเองได้ และมีพอกินความขยันหมั่นเพียรนี้เป็นกุญแจสำคัญในการนำชีวิตให้อยู่รอดและนำไปสู่อนาคตที่ดีขึ้นได้ และไม่เพียงแต่เกษตรกรที่ทำการเกษตรกรรมเท่านั้น หากแต่ควมเพียร นี้คือ สิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแนะนำให้พลกนิกรชาวไทยทั้งมวลน้อมนำไปปฏิบัติ ดังเช่นในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก เป็นต้น ให้หลักพุทธธรรม ได้กล่าวถึง “ความเพียร” ไว้หลายประการด้วยกัน แต่ที่รวมถึงหลักในการดำรงชีวิตที่จำเป็นอื่น ๆ ด้วยก็มีเช่นในหลักคำสอนเรื่อง ทิฐุธรรมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 คือ อุฏฐานสัมปทา

สรุปได้ว่า ความเพียรที่บริบูรณ์และมีความเพียรที่ประคับประคองไว้สม่ำเสมอไม่หย่อนนั้กไม่ตึงนั้ก ไม่ให้จิตปรุงแต่งภายใน ไม่ให้ฟุ้งซ่านภายนอก คำว่า เพียร ในที่นี้หมายความว่า ความเพียรทางกาย เช่น เพียรพยายามทางกายตลอดทั้งคืนและวัน

2.5.4 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามหลักธรรมการปกปิดทิต 6

พระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่าถึงหลักธรรมทิต 6 เป็นหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม สร้างความมั่นคงให้กับชีวิต หน้าที่ การงาน และอาชีพ ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “คฤหบดีพึงทราบทิต 6 นี้คือ มารดา บิดาเป็นทิตเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิตเบื้องขวา บุตรและ ภรรยาเป็นทิตเบื้องหลัง มิตรสหายเป็นทิตเบื้องซ้าย ทาสและกรรมกรเป็นทิตเบื้องต่ำ และสมณพราหมณ์เป็นทิตเบื้องบน”⁶⁶ ทิต 6 ตามความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึงบุคคลรอบตัวเรา 6 กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับเราทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อาจอยู่ในฐานะพ่อแม่ ครู อาจารย์คู่ครอง เพื่อนฝูง ลูกน้อง นักบวช โดยแต่ละคนย่อมมีโอกาสเป็นมิตรแท้ มิตรเทียมแก่เรา ดังนี้

1. บุตรพึงบำรุงมารดาบิดา

“คฤหบดีบุตร บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิตเบื้องหน้าโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

⁶⁴ ม. มุ. อ. (ไทย) 12/45/38.

⁶⁵ ส. ส. (ไทย) 15/246/353.

⁶⁶ ที. ปา. (ไทย) 11/266/212.

1. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
2. จักทำกิจของท่าน
3. จักดำรงวงศ์ตระกูล
4. จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท

“มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
4. หาภรรยา(สามี)ที่สมควรให้
5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร

“คหบดีบุตร มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าบุตร บำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ ทิศเบื้องหน้านั้นเป็นอันชื่อว่าบุตรได้ปิดป้องให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้”⁶⁷

สรุปได้ว่าไม่ว่าบุตรได้เรียนรู้วินัยมาจากพ่อแม่หรือจากใครก็ตาม แต่เมื่อสามารถปฏิบัติวินัยตามหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า 5 ประการได้สมบูรณ์ และพ่อแม่ก็ได้ปฏิบัติวินัยตามหน้าที่ของทิศเบื้องหน้า 5 ประการอย่างสมบูรณ์ คือ

1. ทั้งสองฝ่ายต่างบำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันอย่างสมบูรณ์ตามวินัย
2. ทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนสัมมาทิฐิยิ่งขึ้น และกำจัดมิจฉาทิฐิให้ลดน้อยลงไปได้ระดับ

หนึ่ง

3. ความสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อตนเองสังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทิศเบื้องหน้าก็เพิ่มพูนมั่นคงยิ่งขึ้น

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากบุตรกล้ำกรายไปสู่ทิศเบื้องหน้าและภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องหน้ากล้ำกรายไปถึงบุตร เพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากบาปกรรม 14 ประการนั่นเอง ทั้งสองฝ่ายจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียว บุตรเองก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องหน้าเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวาโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. ลูกขึ้นยืนรับ
2. เข้าไปคอยรับใช้
3. เชื้อฟาง
4. ดูแลปรนนิบัติ
5. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

⁶⁷ ที. ปา. (ไทย) 11/ 267 /213.

“อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ศิษย์บำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. แนะนำให้เป็นคนดี
2. ให้เรียนดี
3. บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี
4. ยกย่องให้ปรากฏมิตรสหาย
5. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

“คหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ศิษย์บำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ ทิศเบื้องขวานั้นเป็นอันชื่อว่าศิษย์ได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้วด้วยประการฉะนี้⁶⁸

สรุปได้ว่าเมื่อศิษย์สามารถปฏิบัติหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา 5 ประการได้อย่างสมบูรณ์ และครูก็ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของทิศเบื้องขวา 5 ประการนี้ได้สมบูรณ์นั้นย่อมหมายความว่า

1. ทั้งศิษย์และครูต่างบำเพ็ญความเป็นมิตรแท้ต่อกันอย่างสมบูรณ์ด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย
2. สัมมาทิฐิของทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนยิ่งขึ้นและกำจัดมิจฉาทิฐิให้ลดน้อยถอยลงไป

ด้วย

3. ความสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และต่อทิศเบื้องขวาก็เพิ่มพูนมั่นคงยิ่งขึ้น

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากศิษย์ไปกล่าวร้ายทิศเบื้องขวาในทางกลับกันภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องขวากล่าวร้ายไปถึงศิษย์ เพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากบาปกรรม 14 ประการนั่นเอง ทั้งสองฝ่ายจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียว ศิษย์เองก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องขวาเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร สามิพึงบำรุงภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง โดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. ให้เกียรติยกย่อง
2. ไม่ดูหมิ่น
3. ไม่ประพาดินอกใจ
4. มอบความเป็นใหญ่ให้
5. ให้เครื่องแต่งตัว

“ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง สามิบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. จัดการงานดี
2. สงเคราะห์คนข้างเคียงดี
3. ไม่ประพาดินอกใจ
4. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้

⁶⁸ ที. ปา. (ไทย) 11/268/213.

5. ชยัน ไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง

“คหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทศเบื่องหลังสามีบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ ทศเบื่องหลังนั้นเป็นอันชื่อว่าสามีได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้”⁶⁹

สรุปได้ว่า สามีอาจได้เรียนรู้วิธีวินัยมาจากพ่อแม่ตนเอง ครูอาจารย์ท่านใดท่านหนึ่งหรือจากใครก็ตาม เมื่อสามีสามารถปฏิบัติหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทศเบื่องหลัง 5 ประการได้สมบูรณ์และภรรยาก็สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของทศเบื่องหลัง 5 ประการได้สมบูรณ์ดังนี้

1. ทั้งสามีและภรรยา ต่างบำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันอย่างสมบูรณ์ตามอริวินัย
2. ทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนสัมมาทักขณิกำจัดมิจฉาทักขณิกำไปพร้อม ๆ กัน
3. ความสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อตนเองสังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทศเบื่องหลังก็เพิ่มพูนมั่นคงยิ่งขึ้น

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ ภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากสามีกล้ำกรายไปสู่ทศเบื่องหลังและภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากทศเบื่องหลังกล้ำกรายไปถึงสามี เพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากกรรมชั่ว 14 ประการนั่นเอง ทั้งสามีและภรรยาจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียว สามีก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทศเบื่องหลังเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหายผู้เป็นทศเบื่องซ้ายโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. การให้ (การแบ่งปันสิ่งของให้)
2. กล่าววาจาเป็นที่รัก
3. ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์
4. วางตนสม่ำเสมอ
5. ไม่พูดจาหลอกลวงกัน

มิตรสหายผู้เป็นทศเบื่องซ้าย กุลบุตรบำรุงด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ

1. ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว
2. ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
3. เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงกันได้
4. ไม่ละทิ้งในยามอันตราย
5. นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร

“คหบดีบุตรมิตรผู้เป็นทศเบื่องซ้ายกุลบุตรบำรุงด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้แลย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ทศเบื่องซ้ายนั้นเป็นอันชื่อว่ากุลบุตรได้ปิดป้อง ด้วยประการฉะนี้”⁷⁰

สรุปได้ว่า เมื่อเราสามารถปฏิบัติหน้าที่อันพึงประสงค์ต่อทศเบื่องซ้าย 5 ประการได้สมบูรณ์ แสดงว่า

⁶⁹ ที. ปา. (ไทย) 11/269/214.

⁷⁰ ที. ปา. (ไทย) 11/270/214.

1. ตัวเราและเพื่อน ต่างบำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันอย่างสมบูรณ์ตามอริยวินัย
2. ทั้งเราและเพื่อนต่างเพิ่มพูนสัมมาทิฐิและกัจจามัจฉาทิฐิไปพร้อม ๆ กัน
3. ความสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทิศเบื้องซ้ายก็เพิ่มพูนมั่นคงยิ่งขึ้นไปพร้อม ๆ กัน

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ ภัยใด ๆ ย่อมไม่มีโอกาสเกิดจากตัวเราไปกล่าวร้ายสู่ทิศเบื้องซ้าย และภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องซ้ายกล่าวร้ายมาถึงเราเพราะต่างฝ่ายต่างปราศจากกรรมชั่ว 14 ประการนั่นเอง ทั้งเราและเพื่อนจึงมีแต่ความสุข ความเจริญเพียงอย่างเดียว เราเองก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องซ้ายเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร นายพื้งบำรุงทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่างโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง
2. ให้อาหารและค่าจ้าง
3. ดูแลรักษายามเจ็บป่วย
4. ให้อาหารมีรสแปลก
5. ให้หยุดงานตามโอกาส

“ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่าง นายบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย
2. เลิกงานเข้านอนทีหลังนาย
3. ถือเอาแต่ของที่นายให้
4. ทำงานให้ดีขึ้น
5. นำคุณของนายไปสรรเสริญ

“คหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่าง นายบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แลย่อมอนุเคราะห์นายด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้ ทิศเบื้องล่างนั้นเป็นอันชื่อนายได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้”⁷¹

สรุปได้ว่า นายจ้างปฏิบัติหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องล่าง 5 ประการได้สมบูรณ์จึงเป็นแรงจูงใจให้ลูกจ้างปฏิบัติหน้าที่ประจำทิศเบื้องล่าง 5 ประการ ได้สมบูรณ์ด้วยเช่นกันนั่นคือ

1. ทั้งฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างต่างได้บำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันและกันอย่างสมบูรณ์
2. ทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนสัมมาทิฐิ และกัจจามัจฉาทิฐิเคียงบ่าเคียงไหล่กันไปด้วย
3. ความสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อตนเองสังคมศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทิศเบื้องล่างของฝ่ายนายจ้างได้เพิ่มพูนมั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใด ๆ ย่อมไม่มีโอกาสเกิดจากฝ่ายนายจ้างไปกล่าวร้ายสู่ทิศเบื้องล่าง และภัยใด ๆ ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องล่างกล่าวร้ายมาถึงฝ่ายนายจ้าง คือ ต่างฝ่ายต่างปราศจากกรรมชั่ว 14 ประการ ฝ่ายนายจ้างแสดงออกซึ่งพรหมวิหารธรรม ฝ่ายลูกจ้างตอบสนองด้วยอิทธิบาท

⁷¹ ที. ปา. (ไทย) 11/271/215.

ธรรม ทั้งสองฝ่ายจึงมีแต่ความสุขความเจริญเพียงอย่างเดียว ฝ่ายนายจังกก็ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องล่างเรียบร้อยแล้ว

“คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนโดยหน้าที่ 5 ประการ” คือ

1. จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา
2. จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา
3. จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา
4. เปิดประตูต้อนรับ
5. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

“สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนกุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้ ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ 6 ประการ” คือ

1. ห้ามไม่ให้ ทำความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟัง
5. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
6. บอกทางสวรรค์ให้

“คหบดีบุตร สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน กุลบุตรบำรุงด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ 6 ประการนี้ ทิศเบื้องบนนั้นเป็นอันชื่อว่ากุลบุตรได้ปิดป้องทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้”⁷²

สรุปได้ว่าคฤหัสถ์สามารถปฏิบัติหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน 5 ประการได้สมบูรณ์ก็เพราะสมณพราหมณ์ได้ปฏิบัติอริยวินัยตามหน้าที่ของทิศเบื้องบน 6 ประการได้สมบูรณ์ นั่นคือ

1. ทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และฝ่ายสมณพราหมณ์ต่างได้บำเพ็ญตนเป็นมิตรแท้ต่อกันและกันอย่างสมบูรณ์ตามอริยวินัย

2. ทั้งสองฝ่ายต่างเพิ่มพูนสัมมาทิฐิให้แก่กล่ามนั่นคงยิ่งขึ้นและพยายามกำจัดมิจฉาทิฐิให้สิ้นซากเด็ดขาด

3. ความสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สังคม ศีลธรรมทางเศรษฐกิจ และทิศเบื้องบนของฝ่ายคฤหัสถ์แต่ละรายกำลังเพิ่มพูนมั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เห็นได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ภัยใด ๆ ย่อมไม่มีโอกาสเกิดจากฝ่ายคฤหัสถ์ไปถล่มทลายทิศเบื้องบนได้ และภัยใด ๆ ก็ย่อมไม่เกิดจากทิศเบื้องบนถล่มทลายมาถึงคฤหัสถ์ได้ เพราะต่างฝ่ายต่างเคร่งครัดในการปฏิบัติตนให้พ้นจากกรรมชั่วทั้ง 14 ประการโดย สิ้นเชิง นี้เนื่องจากคฤหัสถ์ได้รับการอบรมเคี่ยวเข็ญจากทิศเบื้องบนให้ถึงพร้อมด้วย ศรัทธา ศีล จาคะและปัญญา นั่นเอง ในเวลา สมณพราหมณ์เมื่อเป็นนื่อนาบุญให้คฤหัสถ์แล้ว ย่อมทุ่มเทปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ ทั้งสองฝ่ายจึงมี

⁷² ที. ปา. (ไทย) 11/272/216.

แต่ความสุขความเจริญ ตามเส้นทางของตนอย่างแท้จริง ฝ่ายคฤหัสถ์ได้ชื่อว่าปิดป้องทิศเบื้องบนเรียบร้อยแล้ว

สังคาลกสูตร คือ พระสูตรที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอริยวินัยของคฤหัสถ์ เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการปฏิรูปมนุษย์ให้เป็นคนดีที่โลกต้องการ โดยมุ่งให้แต่ละคนมีความสำนึกรับผิดชอบอย่างเคร่งครัดต่อตนเอง และผู้อื่น และศีลธรรมถึง 4 ประการด้วยกัน คือ

1. คนดีต้องมีความสำนึกรับผิดชอบต่อศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของตนเอง ด้วยการไม่ทำกรรมกิเลส 4
2. คนดีต้องมีสำนึกรับผิดชอบต่อศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นด้วยการไม่ทำอกติ 4
3. คนดีต้องมีสำนึกรับผิดชอบต่อศีลธรรมทางเศรษฐกิจ ด้วยการไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข 6
4. คนดีต้องมีสำนึกรับผิดชอบในการปิดป้องทิศ 6 ให้พ้นจากบาปกรรม 14

สรุปได้ว่า ทุกอาชีพควรดเว้นในอบายมุข เพราะจะทำให้มีไหวพริบ มีความประพฤติเจียมตนไม่ต้องกระด้าง ผู้เช่นนั้นย่อมได้ยศ คนหมั่นไม่เกียจคร้านย่อมไม่หวั่นไหว ในอันตรายทั้งหลาย คนมีความประพฤติไม่ขาดสาย มีปัญญา ผู้เช่นนั้นย่อมได้ยศ คนผู้สูงเคราะห์ แสงหามิตรที่ดีรู้เท่า ถ้อยคำที่เขากล่าว ปราศจากตระหนี่เป็นผู้แนะนำแสดงเหตุผลต่าง ๆ เนื่อง ๆ ผู้เช่นนั้น ย่อมได้ยศ การให้ 1 เจระไฟเราะ 1 การประพฤติให้เป็นประโยชน์ 1 ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลาย ในคนนั้น ๆ ตามควร 1 ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจในโลกเหล่านี้แล เป็นเหมือนสลักรถอันแล่นไปอยู่ ถ้าธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวเหล่านี้ ไม่พืงมีไซ้ มารดาและบิดาไม่พืงได้ความนับถือหรือความบูชา เพราะเหตุแห่งบุตรเพราะบัณฑิตทั้งหลายพิจารณาเห็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวเหล่านี้โดยชอบ ฉะนั้นบัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นผู้อันหมู่ชนสรรเสริญทั่วหน้า ดังนี้⁷³

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดร.สุเทพ นิมสย และคณะ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลไม้เศรษฐกิจ 4 ชนิด ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ และกล้วยไข่ ในเรื่องโอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-ส่งออกระหว่างไทยไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว พบว่า อุตสาหกรรมการนำเข้า-ส่งออกผลไม้สดของไทยไปสหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาวนั้นมีอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ ความบกพร่องของกลไกตลาดและระบบการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน การแทรกแซงของพ่อค้าชาวต่างชาติ รวมถึงนโยบายของรัฐ แต่ทั้งนี้ประเทศไทยยังมีโอกาสทางการค้ากับสปป.ลาวและสหภาพเมียนมาร์ในหลายประเด็น อาทิ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค และการขยายตัวของตลาดสมัยใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มในสหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว⁷⁴

⁷³ ที. ปา. (ไทย) 11/273/216.

⁷⁴ ดร.สุเทพ นิมสย และคณะ, โอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-ส่งออก ระหว่างไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว รายงานฉบับสมบูรณ์. (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2559). หน้า บทคัดย่อ.

รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์ ได้ทำการวิจัยโครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า...สำหรับยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนา จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ยกระดับคุณภาพชีวิตและคุณภาพของระบบการผลิตอาหาร โดยมีเป้าประสงค์ 1) ปรับปรุงระบบการปลูกข้าว 2) ส่งเสริมและเพิ่มการแข่งขันการสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกร และ 4) เพิ่มขีดความสามารถในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ⁷⁵

เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ ได้ทำการวิจัยโครงการการจัดการการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ ได้ข้อสรุปว่า การจัดการสวนทุเรียนอย่างถูกต้อง เหมาะสม ครบถ้วน และทันเวลาในแต่ละช่วงของการพัฒนาการของทุเรียน จะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนที่มีคุณภาพ ปริมาณ (สวนทุเรียนแปลง 1 และ 2) และในช่วงเวลาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (สวนทุเรียนแปลง 1) และมีโอกาสได้กำไรสุทธิกำไรละ 8.71-11.79 บาท และคุ้มค่าในการลงทุนแมวราคาขายจะลดลง 30% ของราคาขายเฉลี่ยฤดูการผลิต 2549/2550 (BCR มีค่าตั้งแต่ 1.115-2.781) แต่หากว่าเกษตรกรเลือกพันธุ์ปลูกที่ตลาดมีความต้องการน้อยหรือไม่ต้องการ แมวจะสามารถผลิตทุเรียนคุณภาพได้สูงถึง 88.45% ของน้ำหนักผลผลิตรวมทั้งสวน เกษตรกรก็จะมีการกำไรสุทธิเพียงกำไรกำไรละ 4.41 บาท (สวนทุเรียนแปลง 3) และไม่มีโอกาสได้กำไรเลยถาราคาขายลดลง 15-30% ของราคาขายเฉลี่ยฤดูการผลิต 2549/2550 (BCR มีค่าตั้งแต่ 0.512-0.835) แต่หากว่าเกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนออกมาในช่วงเวลาที่ตลาดมีความต้องการ แต่เป็นทุเรียนที่ไม่มีคุณภาพ (ผลเป็นโรคผลเน่า และมีหนอนเจาะเมล็ดทุเรียน) เนื่องจากไม่สามารถจัดการผลิตได้อย่างครบถ้วน และทันเวลาในแต่ละช่วงของการพัฒนาการของทุเรียน เกษตรกรก็จะได้กำไรสุทธิ 5.59 บาท/กก. (สวนทุเรียนแปลง 4)

การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงต่อการขาดทุนเมื่อผลิตทุเรียนคุณภาพ จำเป็นต้องจัดการให้ต้นทุเรียนออกดอก และติดผลมาก กระจายอยู่ทั่วต้น จัดการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการของผล และป้องกันความเสียหายจากศัตรูพืชและภัยธรรมชาติ เพื่อให้ได้ผลิตผลสอดคล้องกับความต้องการของตลาด (คุณภาพ ปริมาณ และช่วงเวลา)...

การบริหารจัดการกลุ่มของกลุ่มคุณภาพเกษตรกรผู้ผลิตทุเรียนเป็นแบบปล่อยให้ดำเนินไปตามธรรมชาติไม่ตรงตามทฤษฎีกระบวนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจเท่าใดนัก แต่เกษตรกรในกลุ่มตระหนักถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มและร่วมมือกัน เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน และมีความเข้าใจตรงกันว่าต้องร่วมกันคิดวาทะถาของทุเรียนในภาคตะวันออกเป็นอย่างไ

⁷⁵ รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์, โครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ, (นครปฐม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. 2557).

ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาคุณภาพ และเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจระหว่างเกษตรกรกับธุรกิจที่เกี่ยวข้อง⁷⁶

นนุช อังยุริกุล และสายทิพย์ โสรรัตน์ ได้วิจัยเกี่ยวกับการสังเคราะห์โซ่อุปทานลำไยและทุเรียนสู่นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พบว่า การประกอบการตามโซ่อุปทานของไทยมีจุดอ่อนและอุปสรรคในทุกระดับตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำ จึงต้องมีนโยบายส่งเสริมระบบการทำงานในทุกระดับ โดยต้องปรับการดำเนินงานตามนโยบายให้มีความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเรื่องเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้ปลูกไม้ผลเข้าสู่ระบบ GAP ทั้งหมด การจัดระบบการค้าของล้งต่างชาติ และให้มีการสร้างเครือข่ายในระดับพื้นที่เพื่อร่วมกันวางแผนการผลิตและการตลาดทั้งในและนอกฤดูให้สอดคล้องกันระหว่างผู้ประกอบการในโซ่อุปทาน ภายใต้เงื่อนไขของการผลิตไม้ที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ และความปลอดภัย บนฐานข้อมูลของการแข่งขันในระหว่างประเทศผู้ผลิตที่เป็นคู่แข่งทางการค้า เพื่อให้มีความพร้อมในการเข้าสู่นโยบายเสรีทางการค้าทั้งตลาดในและนอก AEC⁷⁷

นางสาวอานันท์ชนก สกนธวัฒน์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับพลวัตความยากจนของประเทศไทย ทั้งรูปแบบและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดพลวัตความยากจน พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ครัวเรือนอยู่ในความยากจนเรื้อรังที่สำคัญเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลกระทบต่อการขยายตัวของรายได้และความเปราะบางของครัวเรือนในระยะยาว ได้แก่ ปัจจัยทางลักษณะประชากรของครัวเรือนและปัจจัยการถือครองสินทรัพย์ทุนต่าง ๆ ที่อยู่ในระดับต่ำ ประกอบด้วยทุนมนุษย์ดานการศึกษา ขนาดพื้นที่เพาะปลูกข้าว และขนาดที่ดินในพื้นที่ชลประทานมีสัดส่วนต่ำ รวมถึงการถือครองสินทรัพย์เครื่องมือเครื่องจักรภาคการเกษตรที่อยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความยากจนชั่วคราวหรือการเข้าหรือออกจากความยากจนของครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความผันผวนของระดับรายได้ ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดจากสิ่งที่ไม่ได้คาดหวังหรือการเกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เช่น การเจ็บไข้ อุบัติเหตุและการเสียชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน และปัจจัยในเชิงวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน จะเห็นได้ว่าปัจจัยกำหนดพลวัตความยากจนกลุ่มต่าง ๆ มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของพลวัตความยากจนแต่ละประเภท ดังนั้น เพื่อให้การกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงควรพิจารณาให้ลำดับความสำคัญของนโยบายให้มีความเหมาะสมต่อกลุ่มความยากจน ซึ่งได้แก่นโยบายเพื่อจัดการกับปัญหาความยากจนเรื้อรังโดยมุ่งเน้นยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มครัวเรือนที่อยู่ใน

⁷⁶ เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ, โครงการการจัดการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออก ในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550), หน้า บทคัดย่อ.

⁷⁷ นนุช อังยุริกุล และสายทิพย์ โสรรัตน์, “การสังเคราะห์โซ่อุปทานลำไยและทุเรียนสู่นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”, (กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558), หน้า บทคัดย่อ.

ความยากจนให้สามารถออกจากความยากจนได้ หรือนโยบายเพื่อป้องกันและรองรับไม่ทำให้กลุ่มครัวเรือนที่ไม่ยากจนต้องเข้าสู่ความยากจนได้ในภายหลัง⁷⁸

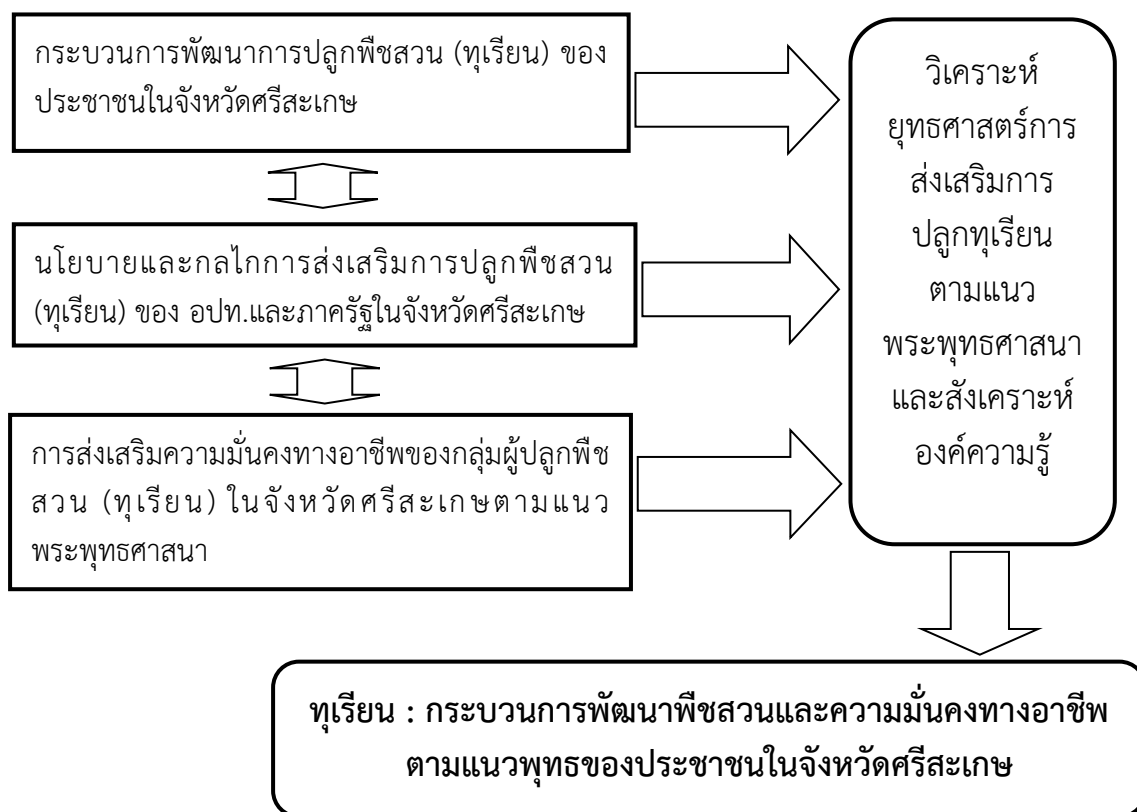
พีรพร พร้อมเทพ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน แล้วพบว่า 1) จังหวัดศรีสะเกษมีความเหมาะสมในการปลูกทุเรียนและมีศักยภาพในการผลิตเพื่อการส่งออก ทั้งในเรื่องของสภาพพื้นที่ปลูกที่มีความเหมาะสมและสามารถขยายพื้นที่ปลูกได้อีกมาก เรื่องประสิทธิภาพการผลิตอยู่ในเกณฑ์ดีคือมีผลผลิตเฉลี่ยสูงและต้นทุนการผลิตที่ค่อนข้างต่ำ สำหรับคุณภาพของผลผลิตนั้น ทุเรียนศรีสะเกษมีคุณภาพดี และส่วนใหญ่ผลิตตามมาตรฐาน GAP นอกจากนี้ ลักษณะการจำหน่ายและโอกาสทางการตลาดของทุเรียนศรีสะเกษยังเอื้อให้เกิดการพัฒนาและมีโอกาสที่จะขยายตลาดในจีนได้อีกมาก 2) วิธีการที่จะทำให้ทุเรียนศรีสะเกษส่งออกประเทศจีนได้เพิ่มมากขึ้นนั้น จากการศึกษา นโยบายและทิศทางการพัฒนาและนำมาวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ร่วมกับสภาพการเพาะปลูกและการจำหน่ายทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ พบว่ามีจุดแข็งและโอกาสสูงมาก จึงเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มปริมาณการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพผลผลิต และกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการผลิต 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดพื้นที่ดำเนินการ (2) การกำหนดประเด็นการพัฒนา (3) การออกแบบและวางแผนการส่งเสริมและพัฒนา และ (4) การดำเนินการตามแผน โดยมีกลไกการบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ผู้จัดการพื้นที่ เกษตรกรแกนนำ การบูรณาการ และการปฏิบัติงานตามรูปแบบ MRCF System ซึ่งแนวทางการพัฒนานี้สามารถสรุปได้ 3 ระบบงานที่จะต้องเชื่อมโยงและประสานการทำงานร่วมกัน ได้แก่ ระบบการผลิต ระบบการเข้าถึงองค์ความรู้ และระบบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร⁷⁹

2.7 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

⁷⁸ นางสาวอานันชนก สกนธวัฒน์, โครงการศึกษาพลวัตของความยากจน : กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2554), หน้า บทคัดย่อ.

⁷⁹ พีรพร พร้อมเทพ, การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2558), หน้า บทคัดย่อ.

แผนภาพที่ 2.5 แสดงแผนผังมโนทัศน์กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ทุเรียน : กระบวนการพัฒนาพืชสวนตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษตามหลักพระพุทธศาสนา” นี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ 2. เพื่อศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อบท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ และ 3. เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” นี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research)¹ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

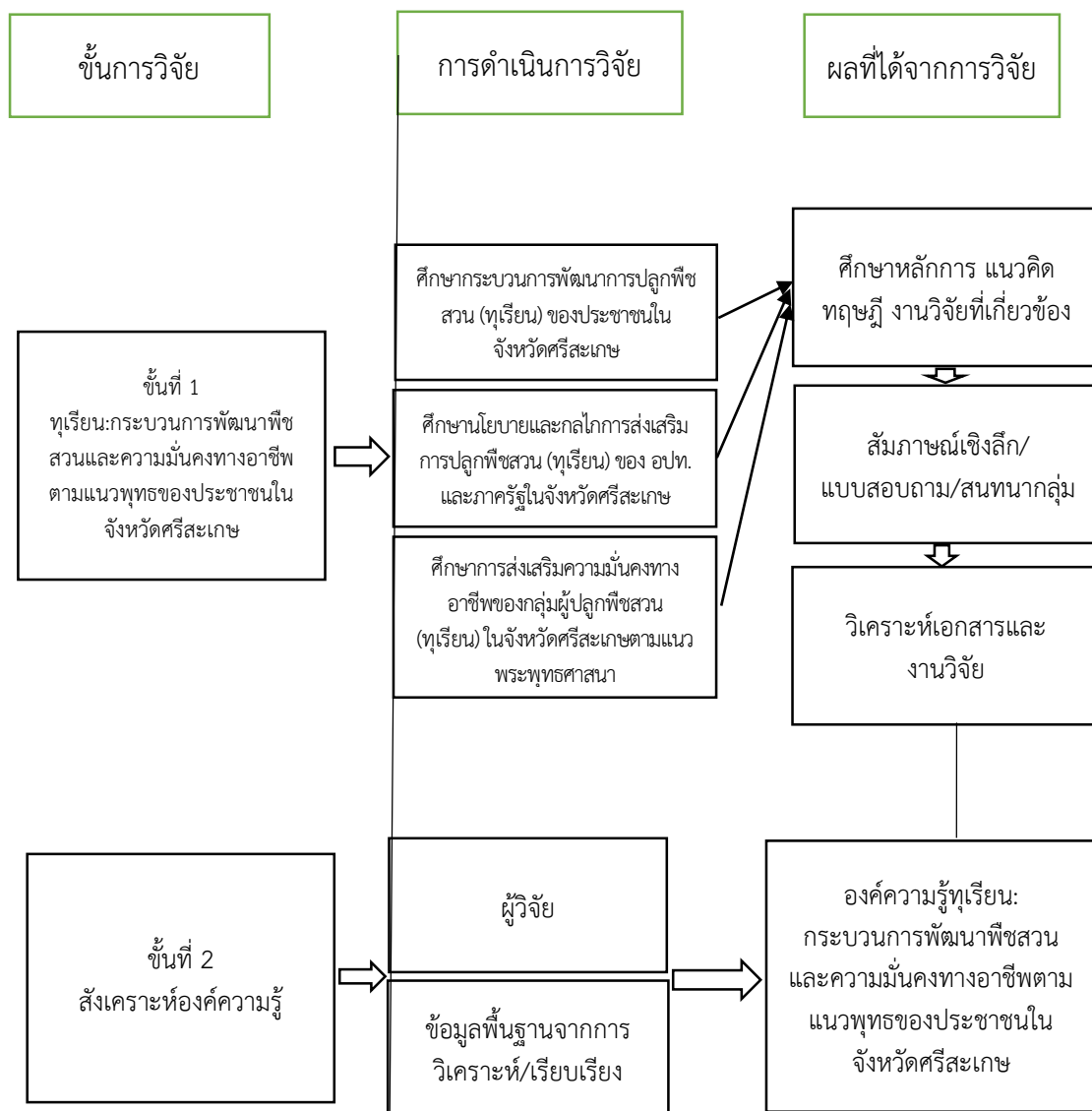
1. ศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ
2. ศึกษา นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อบท. และภาครัฐในจังหวัด ศรีสะเกษ
3. ศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัด ศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2

สังเคราะห์องค์ความรู้ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ ทำอย่างไรบ้าง

จากขั้นตอนในการวิจัย 2 ขั้นตอนนี้สามารถแสดงกรอบในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

¹ องอาจ ญัฐพัฒน์, การออกแบบการวิจัย : วิธีการเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ แบบผสมผสานวิธีการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551), หน้า 253.

แผนภาพที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

จากกรอบการดำเนินการวิจัยอธิบายได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเกี่ยวกับทุเรียน:กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

1. ศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ
2. ศึกษา นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อบท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ
3. ศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุเรียน:กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ
2. สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 34 คน
3. แบบสอบถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 55 คน
4. ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการไปพบผู้นำชุมชน เจ้าของสวน หน่วยงาน เพื่อสร้างสัมพันธภาพ แนะนำตัว แนะนำจุดมุ่งหมาย ขออนุญาตบันทึกเสียง จัดบันทึกข้อมูล พูดคุยตามประเด็นที่กำหนดไว้ และรวบรวมข้อมูล เช่น อายุ เพศ อาชีพ วุฒิการศึกษา เป็นต้น
5. การสนทนากลุ่ม โดยการออกแบบบันทึกการสนทนาตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์ การเชิญผู้เกี่ยวข้องมาร่วมสนทนากลุ่ม การสนทนากลุ่ม การบันทึกเสียง จัดบันทึกข้อมูลตามประเด็นจำนวน 27 คน และรวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 2 สังเคราะห์องค์ความรู้เรื่อง ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สังเคราะห์องค์ความรู้จากการลงพื้นที่ภาคสนามของแต่ละโครงการ

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จำนวนทั้งหมด 116 คน โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลหลักตามกลุ่มโครงการย่อย ดังนี้

3.2.1 โครงการย่อยที่ 1 เรื่อง กระบวนการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยที่เน้นการผสมผสาน (Mixed Methods) เป็นการนำวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาผสมผสานกันเพื่อให้ครอบคลุมทุกคำถามในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักคือประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร (Population) ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกพืชสวน(ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษตามบัญชีรายชื่อ จำนวน 64 คน²
2. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ ทาโร ยามาเน (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 55 คน³
3. กลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 15 คน ได้แก่

² สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, บัญชีรายชื่อเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ, ศรีสะเกษ : 2560, (อัดสำเนา).

³ กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 19.

1) นายสาโรจ โชคชัย	เกษตรกรอำเภอขุนหาญ
2) นายบุญแสน ศรีวงศ์	เกษตรกรอำเภอขุนหาญ
3) นายสนธิ ภิญโญ	เกษตรกรอำเภอขุนหาญ
4) นางสาวไพลิน ชาติรัตน์ชัย	เกษตรกรอำเภอขุนหาญ
5) นายสุทิน ศรีวงศ์	เกษตรกรอำเภอขุนหาญ
6) นายเฉลิม เจริญศรีเมือง	เกษตรกรอำเภอขุนหาญ
7) นายวีระพงษ์ นาคศรี	เกษตรกรอำเภอศรีรัตนะ
8) นายคำเตือน นำนวล	เกษตรกรอำเภอศรีรัตนะ
9) นายสมศักดิ์ โคษา	เกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์
10) นายพูล วิเศษพงศ์	เกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์
11) นางพนิดา พรหมน้ำ	เกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์
12) นายสำราญ สุภาพ	เกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์
13) นายสำราญ น้ำกรอง	เกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์
14) นางสุพรรณศรี ปาระพันธ์	เกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์
15) นายชัยวัตร นำนวล	เกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์

2) เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างโดยคำนึงถึงความน่าจะเป็นของประชากรที่ได้รับเลือก ซึ่งจะเป็นไปในแบบการสุ่มไม่เฉพาะเจาะจง ในกรณีนี้ตัวอย่างทุกหน่วยในประชากรจะมีโอกาสถูกเลือกเท่ากัน ทำให้สามารถคาดคะเนความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง⁴ ซึ่งมีวิธีการสุ่มอย่างตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มประชากร (Population Size) ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกพืชสวน(ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษ ตามบัญชีรายชื่อ จำนวน 64 คน

ตอนที่ 2 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ได้แก่ สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 55 คน ตามสูตร ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+n(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของกลุ่มประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

$$n = \frac{64}{1 + 64 \times (0.05)^2}$$

$$n = 55.17$$

จากสูตรจึงได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 55 คน

⁴ ประกายรัตน์ สุวรรณ, คู่มือการใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 12 สำหรับ Windows, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2548), หน้า 63.

ตอนที่ 3 กำหนดสัดส่วน และขนาด (Proportional to Size) หาลักษณะของกลุ่มที่ศึกษา เพื่อคำนวณหาอัตราส่วน โดยแบ่งสัดส่วนประชากร และกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ และอายุ เป็นตัวแปรอิสระควบคุม (Control Variable) ตามสูตร ดังนี้

$$N_1 = \frac{N_i}{N} \times n$$

N_1 = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
 N_i = จำนวนประชากร
 n = จำนวนกลุ่มตัวอย่างรวม
 N = จำนวนประชากรทั้งหมด

จากการคำนวณได้กลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ และอายุ ดังรายละเอียดที่ปรากฏในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากร และจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศและอายุ

	ประชากร (N_i)				กลุ่มตัวอย่าง (n_1)			
	อายุ				อายุ			
เพศ	ไม่เกิน 35 ปี	35-45 ปี	46 ปีขึ้นไป	รวม (N)	ไม่เกิน 35 ปี	36-45 ปี	46 ปีขึ้นไป	รวม (n)
ชาย	15	14	12	41	13	12	10	35
หญิง	10	5	8	23	9	4	6	20
รวม	25	19	20	64	12	16	16	55

ตอนที่ 4 เลือกวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างที่ประชากรมีสิทธิได้รับเลือกเท่ากัน โดยคัดจากบัญชีรายชื่อของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน(ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษ แบ่งเป็นเพศจำแนกตามอายุแล้วทำการจับสลาก จนได้กลุ่มตัวอย่างครบตามต้องการ ซึ่งมีวิธีการสุ่มตัวอย่าง⁵ ดังนี้

1. จัดทำบัญชีรายชื่อกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน(ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษ แบ่งจำนวนเป็นเพศ จำแนกตามอายุ
2. เฉพาะเพศชาย เขียนชื่อประชากรตามเพศชาย จำแนกตามอายุไม่เกิน 35 ปี เขียนชื่อประชากรทุกคนลงในกล่องแล้วเขย่าให้คละก้น จับรายชื่อในกล่องขึ้นมาอันหนึ่ง เขียนชื่อในบัญชีกลุ่มตัวอย่างไว้ เพื่อให้โอกาสถูกเลือกเท่ากัน จึงม้วนสลากลงในกล่องไว้เหมือนเดิม แล้วจับสลากขึ้นมาใหม่ และเขียนชื่อในบัญชีกลุ่มตัวอย่างไว้เช่นเดิม ระหว่างการจับสลาก หากมีรายชื่อซ้ำกัน ก็ม้วนสลากลงในกล่องเหมือนเดิม แล้วจับสลากขึ้นมาใหม่ และเพศชายที่มีอายุ 36 – 45 ปี และอายุ 46 ปี ขึ้นไป ก็ดำเนินการเช่นเดียวกันกับเพศชาย ที่มีอายุไม่เกิน 35 ปี จับสลากไปจนได้กลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่ได้คำนวณไว้ในตารางที่ 3.1

⁵ ประกายรัตน์ สุวรรณ, คู่มือการใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 12 สำหรับ Windows, หน้า 60.

3. ส่วนเพศหญิง ก็ดำเนินการตามขั้นตอนเหมือนเพศชาย จนได้กลุ่มตัวอย่างครบตามจำนวน 55 คน

3.2.2 โครงการย่อยที่ 2 เรื่อง นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ หน่วยงานเอกชน ที่ดูแลเกี่ยวกับการกำหนด การกำกับนโยบาย ได้แก่

สัมภาษณ์

1. นายวีระศักดิ์ วิจิตรแสงศรี	ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ
2. นายวิจิต ไตรสรณกุล	นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ
3. นายสว่าง กาลพัฒน์	เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
4. นางรัตดา คงสีไพร	เกษตรอำเภอขุนหาญ
5. นายเมธี ชินชัย	เกษตรอำเภอกันทรลักษ์
6. นายบุญสุข คำเสียง	เกษตรอำเภอศรีรัตนะ
7. นายวิทยา วิรารัตน์	ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ
8. นางสาววาสนา อยู่ดี	พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ
9. นายจรินทร์ รอบการ	พัฒนาการจังหวัดศรีสะเกษ
10. นายสนอง จรินทร์	ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ
11. นายธีรเดช วิทิตธรรมคุณ	อุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 2 คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง คือ นายหมุน แซ่จิ่ง ประธานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ และหลังจากนั้นใช้เทคนิคการโยนลูก (Snow ball) ในการแนะนำผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป โดยมีเงื่อนไขหลักว่า ผู้ที่ได้รับการแนะนำจะต้องเป็นเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนที่เข้าร่วมโครงการของภาครัฐ จากการใช้เทคนิคโยนลูก (Snow ball) ได้รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ดังนี้

1. นายหมุน แซ่จิ่ง ประธานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ
2. นายฟอง วรรณสิทธิ์ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน สวนลุงฟอง อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ
3. นายเพ็ง ใจเอื้อ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน เลขที่ 37 อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ
4. นายพาสกร โยธ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนสวนทุเรียนพาสกร อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ
5. นายเวียง สุภาพ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน สวนทุเรียนนายเวียง จ.ศรีสะเกษ,
6. นายเสริม หาญชนะ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน สวนลุงเสริม อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ
7. นายทศพล สุวะจันทร์ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน, สวนทศพล อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ
8. นายเอกชัย ทองอบ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ไร่ทองทรัพย์ อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ

รวมผู้ให้ข้อมูลหลักจากทั้งสองกลุ่ม จำนวน 19 คน

3.2.3 โครงการย่อยที่ 3 เรื่อง การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) จำนวน 27 คน ดังนี้

1. นายเพชร บุญปิยภัทรสร ผู้ใหญ่บ้านสำโรงเก่า หมู่ที่ 9 อ.ขุนหาญ
2. นายจันทร์ทา นิลภา ผู้ใหญ่บ้านสำโรงใหม่ไทยเจริญ หมู่ที่ 21 อ.ขุนหาญ
3. นายสุดท้าย น้อยศรี อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 21
4. นายพรชัย เนียนแนบ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
5. นายชยพล นิลจำปา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
6. นายบุญแสน ศรีวงษ์ กรรมการหมู่บ้าน
7. นายบุญเลิศ ดอกบัว กรรมการหมู่บ้าน
8. นายถวิล ปะเรพันธ์ เกษตรกร
9. นายนพ บุญชัย เกษตรกร
10. นายสะอึง นพพันธ์ เกษตรกร
11. นายสมควร นำนวล เกษตรกร
12. นายสมัย ศรีวงษ์ เกษตรกร
13. นายวุฒินันท์ จันทร์ เกษตรกร
14. นางสาวณัฐนิช รูปใหญ่ รองประธานกลุ่มบ้านชาตารมย์ อ.กันทรลักษ์
15. นางสาวพริดา วรรณจุ เลขาธิการกลุ่ม
16. นายสรารีย์ โทชัย กรรมการกลุ่ม
17. นางสาวทิพวรรณ ขวัญเย็น กรรมการ
18. นางจันกร ชุ่มชื่น กรรมการ
19. นางสาวเนียง อรจุล กรรมการ
20. นางสาวอาทิตย์า มาหา กรรมการ
21. นางสาวสุภาภรณ์ เผือกพูล กรรมการ
22. นายบุญทัน จันทะรักษ์ กรรมการ
23. นางวิมลพรรณ พงชิต นักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดศรีสะเกษ
24. นายถวัลย์ สายทอง หัวหน้าเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
25. นายชาญณรงค์ ทวีสาร ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ
26. นางสาววาสนา อยู่ดี พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ
27. นายทิวา รุ่งแก้ว นายกพุทธสมาคมจังหวัดศรีสะเกษ

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการทำวิจัย 4 รูปแบบ คือ การสังเกตการณ์ การตอบแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม โดยแยกเครื่องมือตามลักษณะของโครงการย่อยแต่ละโครงการที่สร้างเครื่องมือแล้วดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.3.1 โครงการย่อยที่ 1 เรื่อง กระบวนการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัด ศรีสะเกษ มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ๒ รูปแบบกล่าวคือ

3.3.1.1) แบบสอบถาม เป็นการออกแบบสอบถามถึงกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวนกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน(ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษ ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะปลายปิด (Close-ended Questionnaire) สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบมีคำตอบให้เลือกตอบแบบ (Check list) ประกอบด้วยเพศอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์

ตอนที่ 2 แบบสอบถามลักษณะปลายปิด (Close-ended Questionnaire) สอบถามเกี่ยวกับระดับกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นคำถามแบบมีคำตอบให้เลือกตอบลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ช่วงระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยผู้ตอบเลือกตอบในข้อคำถาม

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) ข้อเสนอแนะของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน(ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษเกี่ยวกับแนวทางกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน

การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้ทำการสร้างเครื่องมือ และทดสอบคุณภาพเครื่องมือ ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร ตำราวิชาการ แนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และงานวิจัยเชิงสำรวจหรืองานวิจัยภาคสนาม (Survey Research or Field Research) หนังสืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษ และงานวิจัยอื่น ๆ

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาวางโครงสร้างแบบสอบถามโดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ และตามกรอบแนวคิดของการวิจัย

3. ร่างแบบสอบถามมีข้อคำถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ (1) ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ (2) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) (3) ข้อคำถามปลายเปิดที่เป็นข้อเสนอแนะของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษเกี่ยวกับกระบวนการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

4. นำร่างแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้ว เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิจัยเพื่อให้ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามทฤษฎีความเป็นปรนัย สำนวนการใช้ภาษา คำชี้แจง เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ จนได้แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)ในจังหวัดศรีสะเกษ

3.3.1.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

1. การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) สำหรับเกษตรกร ผู้ปลูกพืชสวน(ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 15 คน
2. ประเด็นในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย
 - 2.1 ด้านข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและการเกษตรของผู้ให้ข้อมูล สภาพทั่วไปของการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)
 - 2.2 ด้านกระบวนการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ
 - 2.3 ด้านความพึงพอใจ ปัญหา และอุปสรรคการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

3.3.2 โครงการย่อยที่ 2 เรื่อง นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ หน่วยงานเอกชน ที่ดูแลเกี่ยวกับการกำหนด การกำกับนโยบาย คือ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอกันทรลักษ์ เกษตรอำเภอศรีรัตนะ เกษตรอำเภอนาหวาย พาณิชย์จังหวัด ผู้อำนวยการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวน จังหวัด หอการค้าจังหวัด นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ และ กลุ่มที่ 2 คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน มีประเด็นสัมภาษณ์ 3 ด้าน คือ

- 1) ด้านแนวคิดและสาระสำคัญของนโยบายและกลไกสนับสนุนพืชสวน (ทุเรียน)
- 2) ด้านกระบวนการและระเบียบปฏิบัติในการนำนโยบายไปปฏิบัติ
- 3) ด้านผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

3.3.3 โครงการย่อยที่ 3 เรื่อง การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ระดมความคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 27 ท่าน โดยกำหนดประเด็นดังนี้

- 1) ด้านการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ
- 2) ด้านการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพระพุทธศาสนา
- 3) ด้านรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.4.1 การศึกษาเอกสาร คณะผู้วิจัยใช้เทคนิคการสำรวจ ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ บริบททั่วไป สภาพทั่วไป ความเป็นมา ปัญหา แนวทางแก้ไข นโยบายและกลไกการส่งเสริม และการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของของประชาชนใน จังหวัดศรีสะเกษตามแนวพุทธ

3.4.2 การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไป ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตโดยการลงพื้นที่สวนทุเรียนของเกษตรกรในอำเภอขุนหาญ กันทรลักษ์ และศรีรัตนะ เช่น การชวนเกษตรกรพูดคุย แสดงความคิดเห็น การสังเกตแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตในระยะแรก ๆ ของการเก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกร ข้อมูลที่สังเกตได้แก่ สภาพการทั่วไป กระบวนการปลูกพืชสวน การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

3.4.3 การตอบแบบสอบถาม เป็นการออกแบบสอบถามไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ตอบแบบสอบถามแล้วรวบรวมเก็บข้อมูล

3.4.4 การสัมภาษณ์เชิงลึก มีวิธีการรวบรวม ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย มีการบันทึกภาพและใช้เครื่องบันทึกเสียงช่วยในการบันทึกข้อมูลภาคสนาม

2. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์โดยตั้งคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้เกิดคำตอบและคำถามที่หลากหลายในประเด็นที่ศึกษา ภายใต้กรอบแนวคิดและตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3.4.5 การสนทนากลุ่ม เป็นวิธีการที่ได้มาของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็นและมุมมองของตนเองออกมาอย่างเปิดเผย เป็นกระบวนการกลุ่มที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายคือเกษตรกร ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ โดยได้กำหนดแนวทางของคำถามไว้ล่วงหน้าเป็นหัวข้อกว้าง ๆ ตามกรอบที่จะศึกษาเป็นคำถามลักษณะปลายเปิด โดยจัดเวทีสนทนากลุ่มให้มีบรรยากาศเป็นกันเอง ด้วยการนั่งล้อมวงสนทนา เพื่อสนทนาและเก็บข้อมูล โดยมีเครื่องบันทึกเสียงและแบบบันทึกข้อมูลในการรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวนและการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวนของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพุทธ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การจัดเรียงข้อมูลสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงใน ทุเรียน: กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวประเด็นที่ศึกษาและกำหนดไว้ในโครงการย่อย 3 โครงการเพื่อนำมาประมวลผลวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลออกมาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยกำหนดระยะขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ระยะที่ 1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุเรียน: กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

ระยะที่ 2 รวบรวมข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มจากโครงการย่อยทั้ง 3 โครงการ โดยการนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปวิเคราะห์เอกสาร

ระยะที่ 3 วิเคราะห์ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษให้เห็นถึงกระบวนการที่ชัดเจน

ระยะที่ 4 สังเคราะห์องค์ความรู้ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ (โครงการย่อยทั้ง 3 โครงการ)

ระยะที่ 5 การสรุปผลการวิจัยเพื่อนำเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติต่อไป

3.6 การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลอยู่ในลักษณะของการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการปลูกพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพุทธ เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาการปลูกทุเรียนและส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพุทธนำไปสู่การประยุกต์ใช้ทั้งในระดับภาครัฐ เอกชน ชุมชน และเกษตรกร

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ (2) เพื่อศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ (3) เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา คณะผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

4.1 กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

เป็นการวิจัยผสมผสานทั้งเชิงปริมาณด้วยการให้ตอบแบบสอบถามจากผู้ให้ข้อมูล 64 คน และเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 15 คน มีผลการวิจัย ดังนี้

4.1.1 สภาพทั่วไปของการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

4.1.1.1 ลักษณะส่วนบุคคล

อายุ

ตารางที่ 1 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามอายุ

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
18-25 ปี	2	3.6
26-35 ปี	5	9.0
36-45 ปี	15	27.3
46-55 ปี	23	42.0
56-65 ปี	8	14.5
66 ปีขึ้นไป	2	3.6
รวม	55	100.0

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ให้ข้อมูลทั้งหมดนั้นมากกว่าหนึ่งในสามมากที่สุดมีอายุช่วง 46-55 ปี (ร้อยละ 42.0) ส่วนของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่อายุน้อยที่สุด 25 ปี และสูงสุด 75 ปี จากข้อมูลในตารางที่ 1 จะแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่ปลูกทุเรียนส่วนมากอยู่ในวัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่ต้องทำงาน มีอาชีพที่ค่อนข้างแน่นอน และต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว ซึ่งเป็นวัยที่สามารถ ตัดสินใจด้วยดุลพินิจจากประสบการณ์ของตนเองในการตัดสินใจปลูกทุเรียน

เพศ

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกเพศ

เพศ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เพศชาย	19	34.5
เพศหญิง	36	65.5
รวม	55	100.0

จากตารางที่ 2 พบว่า ในจำนวนเกษตรกรที่ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมากกว่าสามในสี่ เป็น เพศหญิง มากที่สุด (ร้อยละ 65.5) ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมไทยทั่วไปในสมัยนี้เพศหญิงมีบทบาททาง สังคมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในสังคมของเกษตรกร จากการสัมภาษณ์เกษตรกรหญิงบางรายมีสถานะ โสดเพิ่มมากขึ้นหรือหม้าย¹ และสามีไม่อยู่ไปทำงานต่างถิ่น² จากข้อมูลโดยสรุปว่า เกษตรกรเพศหญิงยังมีบทบาทเป็นผู้นำเพิ่มขึ้นและยังมีอำนาจตัดสินใจในการปลูกทุเรียนมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 34.5) จากการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ระดับการศึกษา

ตารางที่ 3 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษา	3	5.4
ประถมศึกษา	38	69.1
มัธยมศึกษาตอนต้น	5	9.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย	7	12.7
อนุปริญญา/ปวช.ปวส.	1	1.9
ปริญญาตรี	1	1.9
รวม	55	100.0

จากตารางที่ 3 พบว่า ในจำนวนเกษตรกรที่ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมากกว่าสองในสาม (ร้อยละ 69.1) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ในขณะที่ส่วนน้อย (ร้อยละ 21.7) จบการศึกษาระดับ มัธยมศึกษา มีเพียงร้อยละ 3.8 เท่านั้นที่จบการศึกษาระดับอนุปริญญา และปริญญาตรี (ตารางที่ 3) จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากในสังคมการเกษตรทุกคนถือว่าอาชีพนี้สำคัญต่อการมีกินมีใช้ มีรายได้เลี้ยงครอบครัว ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ ซึ่งเมื่อจบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับ และก็จะออกมาทำงานช่วยเหลือครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ และในขณะเดียวกันเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์

¹ สัมภาษณ์, นางสาวพรรณศรี ปาระพันธ์, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ , 20 ตุลาคม 2562.

² สัมภาษณ์, นางพนิดา พรหมน้ำ, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ , 28 สิงหาคม2562.

ส่วนใหญ่เคยทำการเกษตรอย่างอื่นมาก่อนและเพิ่งเริ่มหันมาปลูกทุเรียน³ สำหรับเกษตรกรที่ให้ข้อมูลที่ จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีที่ปลูกทุเรียนนั้นจะมีอาชีพประจำเช่น รับราชการและปลูกทุเรียนเป็นอาชีพเสริม หรือเกษียณอายุแล้วหันมาปลูกทุเรียน

จำนวนแรงงานในครอบครัว

ตารางที่ 4 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามจำนวนแรงงานในครอบครัว

จำนวนแรงงานทั้งหมด (คน)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1-15 คน	42	76.3
6-10 คน	13	23.7
รวม	55	100.0

จากตารางที่ 4 พบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีจำนวนแรงงานในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 3 คน โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลที่มีจำนวนแรงงานในครอบครัวน้อยที่สุด 1 คน และเกษตรกรที่ให้ข้อมูลที่มีจำนวนแรงงานในครอบครัวมากที่สุดคือ 7 คน และเกษตรกรที่ให้ข้อมูลประมาณสองในสาม (ร้อยละ 76.3) มีจำนวนแรงงานในครอบครัวประมาณ 1-5 คน (ตารางที่ 4)

แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวขนาดเล็ก ทั้งนี้เนื่องจากครอบครัวในชนบทไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากยิ่งขึ้น จากการสัมภาษณ์ระบบเศรษฐกิจที่ต้องใช้กำลังแรงงานร่วมกันทำมาหากินนั้นได้ลดน้อยลง⁴ มีบุตรหลานอยู่ระหว่างการศึกษ และทำงานอยู่ต่างถิ่นทำให้มีการจ้างแรงงานจากภายนอกเข้ามาแทนที่มากกว่าเดิม

ท่านเคยประกอบอาชีพอะไรมาก่อนปลูกทุเรียน

ตารางที่ 5 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามประสบการณ์ประกอบอาชีพ ก่อนการปลูกทุเรียน

ประสบการณ์ประกอบอาชีพ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ทำนา	32	26.7
ทำสวน	20	16.7
ทำไร่	13	10.8
รับจ้างทั่วไป	15	12.5
ค้าขาย	10	8.3
รับเหมาก่อสร้าง	18	15.0
พนักงานบริษัท	3	2.5
พนักงานรัฐ	4	3.3

³ สัมภาษณ์, นายสมศักดิ์ โคษา, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ , 20 ตุลาคม 2562.

⁴ สัมภาษณ์, นายสาโรจ โชคชัย, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอยะนิง จังหวัดศรีสะเกษ , 18 กรกฎาคม 2562.

ประสบการณ์ประกอบอาชีพ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
รับราชการ	1	0.9
อื่น ๆ (ไม่ได้ทำงาน)	4	3.3

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 5 พบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ก่อนปลูกทุเรียนส่วนมาก (ร้อยละ 26.7) เคยมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพทำนามาก่อน รองลงมาร้อยละ 16.7 เคยมีประสบการณ์ประกอบอาชีพทำสวน ร้อยละ 15.0 เคยมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพรับเหมาก่อสร้างมาก่อน ร้อยละ 12.5 เคยมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 10.8 เคยมีประสบการณ์ ประกอบอาชีพทำไร่ ร้อยละ 8.3 เคยมีประสบการณ์ประกอบอาชีพค้าขาย ร้อยละ 3.3 เคยมีประสบการณ์ประกอบอาชีพพนักงานรัฐ และไม่ได้ทำงาน ร้อยละ 3.3 เคยมีประสบการณ์ประกอบอาชีพรับราชการน้อยที่สุด ร้อยละ 0.9

แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลเคยมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพในการทำเกษตรเป็นส่วนมาก เนื่องจากอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่อดีต ซึ่งประชาชนที่อยู่ในชนบทเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วก็ออกมาช่วยพ่อแม่มาทำงานในไร่นาและเมื่อมีครอบครัวก็แยกออกไปทำการเกษตรต่อไป⁵ หลังจากมีผู้นำทุเรียนมาปลูกเกษตรกรจึงคาดหวังว่าจะเป็นอาชีพเกษตรที่ทำรายได้มากกว่า จึงได้มีการเปลี่ยนมาปลูกทุเรียนทดแทนการทำการเกษตรแบบเดิม

อาชีพหลัก

ตารางที่ 6.1 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามอาชีพหลัก

อาชีพหลัก	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ทำนา	16	21.3
ทำสวน	10	13.3
ทำไร่	8	10.7
รับจ้าง	8	10.7
ค้าขาย	9	12.0
รับเหมา	9	12.0
พนักงานบริษัท	1	1.3
พนักงานรัฐ	3	4.0
ปลูกทุเรียน	11	14.7

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 6.1 พบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูล (ร้อยละ 21.3) ทำนาเป็นอาชีพหลัก ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มคนส่วนใหญ่นี้ได้ทำนาเป็นเวลานานแล้วและทำในปริมาณที่มาก ในขณะที่มีเพียงร้อยละ

⁵ สัมภาษณ์, นางสาวไพลิน ชาตริวัฒนชัย, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ , 30 กรกฎาคม 2562.

ละ 14.7 ที่ประกอบอาชีพปลูกทุเรียนเป็นอาชีพหลัก และรองลงมาร้อยละ 13.3, 12.0, 12.0, 10.7, 10.7 และ 4.0, 1.3 ประกอบอาชีพทำสวน ค่าขาย รับเหมา ทำไร่ รับจ้าง และพนักงานประจำ พนักงานรัฐเป็นอาชีพหลัก จากการสัมภาษณ์หลังจากการปลูกทุเรียน ก็มีการสลับกับการประกอบอาชีพอื่นเนื่องจากทุเรียนต้องใช้เวลาานกว่าจะได้เก็บเกี่ยวผลผลิตและเกษตรกรบางรายก็ประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลักมาก่อน⁶ แล้วค่อยปลูกทุเรียนซึ่งถือว่าเป็นอาชีพใหม่ประสบการณ์ยังน้อยจึงไม่กล้าที่จะหันมาประกอบอาชีพปลูกทุเรียนอย่างเดียว

อาชีพรอง

ตารางที่ 6.2 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามอาชีพหลัก

อาชีพรอง	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ทำนา	3	4.2
ทำสวน	12	17.0
ทำไร่	11	15.5
รับจ้าง	13	18.3
ค้าขาย	11	15.5
รับเหมา	10	14.0
ปลูกทุเรียน	11	15.5

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 6.2 พบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูล (ร้อยละ 18.3) ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพรองรองลงมาร้อยละ 17.0 ประกอบอาชีพทำสวน ร้อยละ 15.5 ประกอบอาชีพทำไร่ ค่าขาย ปลูกทุเรียน ร้อยละ 14.0 ประกอบอาชีพรับเหมา ร้อยละ 4.2 ที่ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพรอง

แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพเสริมทั้งนี้เนื่องมาจากการประกอบอาชีพในด้านเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวหนึ่งเพียงอย่างเดียวมีภาวะเสี่ยงสูงเนื่องจากเกษตรกรส่วนมากยังต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเป็นหลัก⁷ การประกอบอาชีพหลายอย่างจึงเป็นการลดความเสี่ยงหากเกิดความเสียหายกับผลผลิต

รูปแบบการปลูกทุเรียน

ตารางที่ 7 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามรูปแบบการปลูกทุเรียน

รูปแบบการปลูกทุเรียน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เกษตรเคมี	2	3.6
เกษตรอินทรีย์	20	36.4
เกษตรผสมผสาน	33	60.0
รวม	55	100.0

⁶ สัมภาษณ์, นายเคลม เจริญศรีเมือง, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ , 30 กรกฎาคม 2562.

⁷ สัมภาษณ์, นายคำเตือน น่านวล, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ , 15 สิงหาคม 2562.

จากตารางที่ 7 พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีระบบการปลูกทุเรียน ร้อยละ 60.0 ทำการปลูกทุเรียนแบบเกษตรผสมผสาน และผู้ให้ข้อมูลที่มีการปลูกทุเรียนแบบเกษตรอินทรีย์ มีเพียงร้อยละ 36.4 เท่านั้น

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เกษตรกรหันมาทำเกษตรผสมผสานมากยิ่งขึ้น และเกษตรกรบางส่วนก็หันมาปลูกทุเรียนแบบเกษตรอินทรีย์⁸ โดยส่วนน้อยเกษตรกรจะทำการปลูกทุเรียนแบบเกษตรเคมี

ประสบการณ์การปลูกทุเรียน

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามประสบการณ์การปลูกทุเรียน

ประสบการณ์ (ปี)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1-5 ปี	24	43.6
6-10 ปี	15	27.3
11-15 ปี	12	21.8
16 ปีขึ้นไป	4	7.3
รวม	55	100.0

จากตารางที่ 8 พบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ในการปลูกเฉลี่ยประมาณ 3 ปี โดยมีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนน้อยที่สุด 1 ปี และผู้ที่มีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนมากที่สุด 26 ปี ซึ่งเป็นรุ่นที่บุกเบิกนำทุเรียนมาทดลองปลูกในเขตพื้นที่ อำเภอยะหาญ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นรุ่นแรก และพบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 43.6) มีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียน 1-5 ปี (ตารางที่ 9)

แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีประสบการณ์ค่อนข้างไม่มากนัก คือเฉลี่ย 3 ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เกษตรกรได้เริ่มหันมาปลูกทุเรียนแทนการทำนา เพราะเกษตรกรลงทุนสูงและเป็นหนี้เพิ่มขึ้นในการทำนา จากการสัมภาษณ์เกษตรกรบ้างรายหันมาสนใจในการปลูกทุเรียนมากขึ้น⁹ บางก็ทำเป็นอาชีพเสริมบ้างรายอาจทำเป็นอาชีพหลัก

⁸ สัมภาษณ์, นายบุญแสน ศรีวงศ์, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอยะหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 กรกฎาคม 2562

⁹ สัมภาษณ์, นายสนิท ภิญโญ, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอยะหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 กรกฎาคม 2562.

4.1.1.2 ลักษณะทางการทำเกษตรของเกษตรกร

จำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำสวนทุเรียน

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามช่วงจำนวนแรงงานที่ใช้ทำงานในสวนทุเรียน

จำนวนแรงงานทั้งหมด (คน)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
แรงงานในครอบครัว		
ไม่มี	1	3.3
จำนวนแรงงานทั้งหมด (คน)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1-2 คน	22	73.4
3-6 คน	6	20.0
มากกว่า 6 คน	1	3.3
รวม	30	100.0
แรงงานจ้าง		
ไม่มี	15	50.0
1-2 คน	10	33.0
3-6 คน	3	10.0
มากกว่า 6 คน	2	6.7
รวม	30	100.0
แรงงานรวม		
1-5 คน	26	86.7
6-10 คน	2	6.7
มากกว่า 10 คน	2	6.7
รวม	30	100.0

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีจำนวนแรงงานภายในครอบครัวที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนเฉลี่ยประมาณ 1-2 คน (ร้อยละ 73.4) ในขณะที่ไม่ได้ใช้แรงงานในครอบครัวเลย 1 ราย (ร้อยละ 3.3) ส่วนผู้ใช้แรงงานในครอบครัวเพื่อทำสวนทุเรียนด้วยมีแรงงานมากที่สุด 7 คน (ร้อยละ 3.3) นอกจากนี้ยังพบว่า จำนวนแรงงานจ้างที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนนั้นเฉลี่ยประมาณ 2 คน (ร้อยละ 6.6) โดยผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสามในสี่ (ร้อยละ 50.0) ไม่มีแรงงานจ้างรวมที่ใช้ในการทำสวนทุเรียน

เมื่อพิจารณาพบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีจำนวนแรงงานรวมที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนเฉลี่ยประมาณ 3 คน (ร้อยละ 10.0) โดยผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนน้อยที่สุดคือ 1 คน และผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนมากที่สุด คือ 12 คน

แสดงให้เห็นว่าในการดำเนินกิจกรรมภายในสวนทุเรียนของเกษตรกรใช้แรงงานจำนวนไม่มาก ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสวนทุเรียนมีการดำเนินการที่ไม่พร้อมกัน ซึ่งสามารถดำเนินการโดยใช้แรงงานในครอบครัวได้ สวนทุเรียนบางแห่งเพิ่งให้ผลผลิตรวมทั้งสวนทุเรียนของ

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพียงสวนทุเรียนขนาดเล็กจึงไม่จำเป็นต้องจ้างแรงงานเพิ่มหรือหากจำเป็นต้องจ้างแรงงานเพิ่มก็จะจ้างชั่วคราวเท่านั้น¹⁰ โดนเฉพาะกิจกรรมในการปลูกและการปลูกดูแลรักษาในช่วงเริ่มปลูก

ลักษณะการถือครองที่ดิน

ตารางที่ 10 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามช่วงลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดิน (ไร่)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เป็นของตนเอง	53	96.3
1-5	(45)	(81.8)
6-10	(5)	(9.1)
11-15	(3)	(5.4)
รวม	53	96.3
การเช่าพื้นที่	2	3.4
1-5	(2)	(3.4)
รวม	2	3.4

หมายเหตุ : ตัวเลขในเครื่องหมายวงเล็บ หมายถึง จำนวนและร้อยละของลักษณะถือครองที่ดิน

จากตารางที่ 10 พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.3) มีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง และยังมีร้อยละ 3.4 ระบุว่าเช่าพื้นที่ให้เช่า นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีการถือครองที่ดินที่เป็นของตนเองเฉลี่ยเกือบ 5 ไร่ โดยมีน้อยที่สุด 1 ไร่ และมากที่สุด 15 ไร่ พบว่าร้อยละ 3.4 มีการถือครองพื้นที่ให้เช่า และมีพื้นที่สูงสุดถึง 5 ไร่ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง มีบางส่วนที่ระบุว่าเช่าพื้นที่ให้เช่า แต่เป็นพื้นที่ที่ได้ใช้ประโยชน์และสืบทอดกันมาเป็นเวลานานแล้ว

สภาพพื้นที่เดิมก่อนการปลูกทุเรียน

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามสภาพพื้นที่เดิมก่อนปลูกทุเรียน

สภาพพื้นที่	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
พื้นที่ทำการเกษตร	55	100.0
พืชไร่	(6)	(10.9)
พืชสวน	(28)	(50.9)
ทุ่ง/แปลงเลี้ยงสัตว์	(3)	(5.6)
ทำนา	(13)	(23.6)
พื้นที่ว่างเปล่า	(5)	(9.0)

หมายเหตุ : ตัวเลขในเครื่องหมายวงเล็บ หมายถึง จำนวนและร้อยละของลักษณะถือครองที่ดิน

¹⁰ สัมภาษณ์, นายชัยวัตร นำนวล, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ, 15 สิงหาคม 2562.

จากตารางที่ 11 พบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) พื้นที่ที่ปลูกทุเรียนนั้นเป็นพื้นที่ที่ทำการเกษตรมาก่อน โดยร้อยละ 50.9 ระบุว่าพื้นที่ทำสวนมาก่อน ในขณะที่ร้อยละ 23.6 ระบุว่าพื้นที่ที่ทำนามาก่อน และร้อยละ 10.9 เป็นพื้นที่ที่มีการปลูกพืชไร่มาก่อน นอกจากนี้ยังพบว่าสภาพพื้นที่ก่อนปลูกทุเรียนเป็นพื้นที่ว่างเปล่า ร้อยละ 9.0

แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ในการเกษตรมาปลูกทุเรียน โดยมีสภาพพื้นที่เดิมเป็นพื้นที่พืชสวน ทำนา และทำไร่ จากการสัมภาษณ์ เกษตรกรที่เปลี่ยนพื้นที่เดิมจากพื้นที่พืชสวน ทำนา และทำไร่ มาปลูกทุเรียน เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าราคาของผลผลิตทุเรียนดีกว่าราคาข้าว ข้าวโพด และมันสำปะหลัง¹¹ รวมทั้งระหว่างที่รอต้นทุเรียนเจริญเติบโต ยังสามารถที่จะปลูกพืชผักแซมระหว่างต้นทุเรียนได้

4.1.2 ศึกษากระบวนการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ตารางที่ 1 จำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ให้ข้อมูลความรู้ในการปลูก

(n=55)

ลำดับ	ความรู้ในการปลูก	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
1	การได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐท้องถิ่นในด้านการพัฒนาการปลูกทุเรียน	1.71	0.94	ระดับน้อย
2	มีเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน	2.36	0.91	ระดับน้อย
3	การติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานเพื่อให้ความรู้ในการปลูกทุเรียน	2.05	0.78	ระดับน้อย
4	.การไปศึกษาดูงาน/ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมกับผู้ประสบความสำเร็จในการปลูกทุเรียน	2.96	0.47	ระดับปานกลาง
	ภาพรวม	2.27	0.77	ระดับน้อย

หมายเหตุ : 1) ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 , มาก ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 , ปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 น้อย ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 , น้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49

¹¹ สัมภาษณ์, นายสำราญ สุภาพ, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ , 28 สิงหาคม 2562.

การปลูกดูแลรักษาทุเรียน

ตารางที่ 2 จำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ให้ข้อมูลต่อการปลูกดูแลรักษาทุเรียน

(n=55)

ลำดับ	การปลูกดูแลรักษาทุเรียน	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
1	กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกเป็นสายพันธุ์ที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค	4.67	0.47	ระดับมากที่สุด
ลำดับ	การปลูกดูแลรักษาทุเรียน	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
2	สภาพพื้นที่และการเตรียมแปลงปลูกมีความเหมาะสม	3.73	0.53	ระดับมาก
3	การเจริญเติบโตของต้นทุเรียน	3.93	0.50	ระดับมาก
4	การดูแลรักษาต้นทุเรียนสามารถทำได้ง่ายสะดวก	3.36	0.49	ระดับปานกลาง
5	ปัญหาโรคและแมลงศัตรูอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมจัดการได้	3.82	0.43	ระดับมาก
6	ปริมาณการใส่ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับใด	3.96	0.88	ระดับมาก
	ภาพรวม	3.97	0.55	ระดับมาก

หมายเหตุ : 1) ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 , มาก ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 , ปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 น้อย ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 , น้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49

ผลผลิต และช่องทางการตลาด

ตารางที่ 3 จำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ให้ข้อมูลต่อผลผลิตและช่องทางการตลาด

(n=55)

ลำดับ	ผลผลิต และช่องทางการตลาด	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
1	ผลผลิตทุเรียนที่ได้รับ	4.40	0.49	ระดับมาก
2	ราคาทุเรียนที่จำหน่ายในท้องตลาด	3.71	0.53	ระดับมาก

ลำดับ	ผลผลิต และช่องทางการตลาด	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
3	การตลาดและช่องทางการจำหน่ายทุเรียนที่รับซื้อทุเรียนที่แน่นอน	3.67	0.47	ระดับมาก
4	ท่านสามารถหาตลาด/สถานที่จำหน่ายผลผลิตเอง	3.51	0.50	ระดับมาก
	ภาพรวม	3.82	0.50	ระดับมาก

หมายเหตุ : 1) ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 , มาก ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 , ปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 น้อย ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 , น้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49

ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อกระบวนการปลูกทุเรียน

ความพึงพอใจของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีต่อการปลูกทุเรียนนั้น ได้กำหนดให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความพึงพอใจออกมาว่า พึงพอใจมากที่สุด พึงพอใจมาก พึงพอใจปานกลาง พึงพอใจน้อย และพึงพอใจน้อยที่สุด เกี่ยวกับ 1) ความรู้ในการปลูก 2) ด้านการปลูกทุเรียน 3) ผลผลิตและช่องทางการตลาด ตามลำดับ

ความพึงพอใจความรู้ในการปลูก

จากการศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีความรู้ในการปลูกรวม 4 ประเด็น (ตารางที่ 12) พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจต่อความรู้โดยรวมในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.27) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในระดับน้อยในประเด็น 1) การได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐหรือท้องถิ่นในด้านการพัฒนาการปลูกทุเรียน (ค่าเฉลี่ย 1.71) 2) มีเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 2.36) 3) การติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่นเพื่อให้ความรู้ในการปลูกทุเรียน (ค่าเฉลี่ย 2.05) 4) การไปศึกษาดูงาน/ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมกับผู้ประสบความสำเร็จในการปลูกทุเรียนมี (ค่าเฉลี่ย 2.96)

จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจต่อเกษตรกรในระดับน้อย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า การติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่นเพื่อให้ความรู้ในการปลูกทุเรียน ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจาก เกษตรกรไม่ค่อยมีเวลาเข้าไปติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่นเพื่อมาให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกทุเรียน¹² หรือไม่เกษตรกรไม่รู้ว่าจะไปติดต่อรับความช่วยเหลือที่ไหน จากใคร นอกจากนั้น ยังมีประเด็นที่น่าสนใจคือ 1) การได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐหรือท้องถิ่นในด้านการพัฒนาการปลูกทุเรียน 2) การติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่นเพื่อให้ความรู้ในการปลูกทุเรียน ที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่ามีความพึงพอใจน้อยและน้อยที่สุดเกือบครึ่งหนึ่ง เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรสนใจที่จะปลูกทุเรียนในพื้นที่ใหม่ และยังมีการส่งเสริมจาก

¹² สัมภาษณ์, นายสุทิน ศรีวงศ์, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ , 30 กรกฎาคม 2562.

หน่วยงานต่าง ๆ จึงเป็นการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มกันเอง¹³ ซึ่งสมาชิกมีเครือข่ายเกษตรกรที่ปลูกทุเรียนในพื้นที่อยู่แล้ว ในขณะที่มีความพึงพอใจในการรวมกลุ่มเกษตรกรระบุว่าพึงพอใจน้อยและน้อยที่สุด อาจมีสาเหตุจากเกษตรกรยังไม่ให้ความสนใจกิจกรรมของกลุ่มมากนัก (ตารางที่ 1)

ความพึงพอใจด้านการปลูกดูแลรักษาทุเรียน

จากการศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ที่มีผลต่อการปลูกดูแลรักษาทุเรียน รวม 6 ประเด็น พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจต่อโดยรวมระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.97) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจระดับมากในประเด็นที่ 1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกเป็นสายพันธุ์หมอนทองที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค (ค่าเฉลี่ย 4.67) 2) สภาพพื้นที่และการเตรียมแปลงปลูกมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.73) 3) การเจริญเติบโตของต้นทุเรียน (ค่าเฉลี่ย 3.93) 4) การดูแลรักษาต้นทุเรียนสามารถทำได้ง่าย สะดวก (ค่าเฉลี่ย 3.36) 5) ปัญหาโรคและแมลงศัตรูอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมจัดการได้ (ค่าเฉลี่ย 3.82) 6) ปริมาณการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ (ค่าเฉลี่ย 3.96)

ถึงแม้ว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีระดับความพึงพอใจโดยรวมต่อการปลูกทุเรียนในระดับมาก แต่ที่เป็นที่สังเกตว่าในประเด็น 1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนหมอนทองที่ปลูกเป็นสายพันธุ์ที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค 2) การเจริญเติบโตของต้นทุเรียน 3) การดูแลรักษาต้นสามารถทำได้ง่าย สะดวก ที่ให้ข้อมูลระดับความพึงพอใจน้อยและพึงพอใจน้อยที่สุดเป็นจำนวนมาก เนื่องจากจาก 1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนหมอนทองที่ปลูกเป็นสายพันธุ์ที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค เกษตรกรที่ซื้อกล้าต้นทุเรียนหมอนทองมาปลูกยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจอาจจะมีสาเหตุเนื่องมาจากเกษตรกรเพิ่งเริ่มนำเข้ามาปลูกโดยที่เกษตรกรยังไม่มีประสบการณ์มากนักจึงทำให้เกิดความเสียหาย¹⁴ ต่อผลผลิตที่ต่ำกว่าควรที่จะได้ 2) การเจริญเติบโตของต้นทุเรียนขาดผู้ให้ความรู้ด้านการปลูกทุเรียน จึงทำให้การเจริญเติบโตของต้นทุเรียนไม่ค่อยดีนัก 3) การดูแลรักษาต้นทุเรียน เกษตรกรยังขาดการดูแลรักษาในด้านโรคและแมลงศัตรูพืชและยังใช้ปุ๋ยเคมีมากเกินไปทำให้ต้นพืชและหน้าดินเสื่อมและมีความเป็นกรดสูง ทำให้เกษตรกรได้ผลผลิตน้อย (ตารางที่ 2)

ความพึงพอใจด้านผลผลิตและช่องทางการตลาด

จากการศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ในจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีต่อผลผลิตและช่องทางการตลาด มี 4 ประเด็น พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจต่อผลผลิตและช่องทางการตลาดโดยรวมระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.82) โดยผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในระดับมากในประเด็น 1) ผลผลิตทุเรียนที่ได้รับ (ค่าเฉลี่ย 4.40) 2) ราคาทุเรียนที่จำหน่ายในท้องตลาด (ค่าเฉลี่ย 3.71) 3) การตลาดและช่องทางการจำหน่ายทุเรียน มีที่รับซื้อทุเรียนที่แน่นอน (ค่าเฉลี่ย 3.67) 4) ท่านสามารถหาตลาดต่อสถานที่จำหน่ายผลผลิตเอง (ค่าเฉลี่ย 3.51)

¹³ สัมภาษณ์, นายสำราญ น้ากรอง, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ , 20 ตุลาคม 2562.

¹⁴ สัมภาษณ์, นายวีระพงษ์ นาคศรี, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน,อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ , 15 สิงหาคม 2562.

จึงกล่าวได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจต่อผลผลิตและช่องทางการตลาดที่ในระดับมาก แต่เป็นที่น่าสนใจได้ว่า การตลาดและช่องทางการจำหน่ายทุเรียน มีที่รับซื้อทุเรียนที่แน่นอน ท่านสามารถหาตลาด/สถานที่จำหน่ายผลผลิตเอง ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในระดับน้อย ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เนื่องจากการปลูกทุเรียนของเกษตรกรยังไม่มีตลาดและช่องทางการจำหน่ายมากนัก และเกษตรกรยังหาสถานที่ที่จัดจำหน่ายได้¹⁵ หากมีการจัดสถานที่ มีที่รับซื้อ และช่องทางในการจัดจำหน่ายได้ที่แน่นอนให้แก่เกษตรกร เกษตรกรจะมีรายได้เพิ่มขึ้น (ตารางที่ 3)

4.1.3 ศึกษาความพึงพอใจ ปัญหา และอุปสรรคการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ด้านกลุ่มเกษตรกร

ตารางที่ 1 จำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามสภาพปัญหาของผู้ให้ข้อมูล
ต่อด้านกลุ่มเกษตรกร

(n=55)

ลำดับ	ด้านกลุ่มเกษตรกร	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
1	การประชาสัมพันธ์ในเรื่องการตลาดการจำหน่ายผลผลิตให้เป็นที่รู้จักโดยการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การออกร้านในงานต่าง ๆ เป็นต้น	3.87	0.61	ระดับมาก
2	การปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคที่พบในการผลิตทุเรียนกับภาครัฐหรือท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร	3.67	0.54	ระดับมาก
3	การหาแหล่งจัดซื้อกล้าพันธุ์/กิ่งพันธุ์ทุเรียน รวมถึงซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ย เป็นต้น เพื่อให้ได้ราคาถูกกว่าท้องตลาด	2.89	0.46	ระดับปานกลาง
4	ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในการปลูกทุเรียน	3.45	0.50	ระดับปานกลาง
	ภาพรวม	3.48	0.53	ระดับปานกลาง

หมายเหตุ : 1) ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 , มาก ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 , ปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 น้อย ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 , น้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49

¹⁵ สัมภาษณ์, นายพูล วิเศษพงศ์, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน,อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ , 28 สิงหาคม 2562.

ด้านโรค และแมลง

ตารางที่ 2 จำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามสภาพปัญหาของผู้ให้ข้อมูล
ต่อด้านโรค และแมลง

(n=55)

ลำดับ	ด้านโรค และแมลง	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
1	ปัญหาโรค และแมลงศัตรูพืช	3.87	0.43	ระดับมาก
2	ปัญหาโรคแอนแทรกโนส	3.78	0.50	ระดับมาก
3	ปัญหาโรคโคนเน่า รากเน่า ผลเน่า	4.51	0.50	ระดับมากที่สุด
4	ปัญหาโรคใบจุด	3.65	0.48	ระดับมาก
5	โรคใบติด ใบไหม้ ใบร่วง	4.22	0.60	ระดับมาก
6	โรคราแป้ง	2.89	0.46	ระดับปานกลาง
7	ปัญหาด้านโรคและแมลงที่พบ	3.47	0.50	ระดับมาก
	ภาพรวม	3.75	0.51	ระดับมาก

หมายเหตุ : 1) ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 , มาก ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 ,
ปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 น้อย ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 , น้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49

ด้านผลผลิต และช่องทางการตลาด

ตารางที่ 3 จำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามสภาพปัญหาของผู้ให้ข้อมูล
ต่อผลผลิต และช่องทางการตลาด

(n=55)

ลำดับ	ด้านผลผลิต และช่องทางการตลาด	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
1	ปัญหาด้านปริมาณการผลิตทุเรียนให้มีความเพียงพอต่อการจำหน่าย	3.82	0.47	ระดับมาก
2	ปัญหาด้านราคาจำหน่าย	2.40	0.49	ระดับน้อย
3	ปัญหาด้านการลงทุนและการขยายพื้นที่ปลูก	3.29	0.46	ระดับปานกลาง
4	ความรู้ด้านการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มรายได้	3.65	0.48	ระดับมาก
5	16. ปัญหาอื่น ๆ	1.67	0.47	ระดับน้อย
	ภาพรวม	2.75	0.48	ระดับปานกลาง

หมายเหตุ : 1) ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 , มาก ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 , ปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 น้อย ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 , น้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49

สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อกระบวนการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ

ผลการวิเคราะห์ปัญหาและข้อเสนอแนะในการปลูกทุเรียนของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะมีปัญหาในระดับปานกลาง คือ 1)ด้านการเข้ากลุ่มเกษตรกร 2)โรคและแมลง และ3)ผลผลิตและช่องทางการตลาด ตามลำดับ

ด้านการเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่าสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในการปลูกทุเรียนของเกษตรกร ด้านการเข้าร่วมของเกษตรกรในตารางที่ 15 รวม 4 ประเด็น พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาโดยรวมในการปลูกทุเรียน ด้านกลุ่มเกษตรกรในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.48) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาในระดับปานกลาง คือ 1)การประชาสัมพันธ์ในเรื่องการตลาดการจำหน่ายผลผลิตให้เป็นที่รู้จักโดยการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การออกงานในงานต่าง ๆ เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย 3.87) 2)การปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคที่พบในการผลิตทุเรียนกับภาครัฐหรือท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 3.67) 3)การหาแหล่งจัดซื้อกล้วย/กิ่งพันธุ์ทุเรียน รวมถึงซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ย เป็นต้น เพื่อให้ได้ราคาถูกกว่าท้องตลาด (ค่าเฉลี่ย 2.89) 4)ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในการปลูกทุเรียน (ค่าเฉลี่ย 3.45) ตามลำดับ

จากปัญหาที่พบดังกล่าว เกษตรกรที่ให้ข้อมูลได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรจัดหาปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิตมากขึ้น และควรมีการประชาสัมพันธ์ในเรื่องการตลาดและการจัดจำหน่าย เพื่อกลุ่มเกษตรกรจะได้มีที่จำหน่ายที่แน่นอน¹⁶ (ตารางที่ 1)

ด้านโรคและแมลง

จากการศึกษาสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในด้านปัญหาเกี่ยวกับด้านโรคและแมลง 7 ประเด็น พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูล มีสภาพปัญหาในระดับมากที่สุด 1)ปัญหาโรคโคนเน่า รากเน่า ผลเน่า (ค่าเฉลี่ย4.51) มีสภาพปัญหาในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.48) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาในระดับมากในประเด็นเดียวคือ 1)ปัญหาโรค และแมลงศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย 3.87) 2) ปัญหาโรคแอนแทรกโนส (ค่าเฉลี่ย 3.78) 3) ปัญหาโรคใบจุด (ค่าเฉลี่ย 3.65) 4) ปัญหาโรคใบติด ใบไหม้ ใบร่วง (ค่าเฉลี่ย 4.22 5) ปัญหาด้านโรคและแมลงที่พบ (ค่าเฉลี่ย 3.47) ส่วนสภาพปัญหาในระดับปานกลางนั้นเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีปัญหาในประเด็น 1)ปัญหาโรคราแป้ง (ค่าเฉลี่ย 2.89) ตามลำดับ

¹⁶ สัมภาษณ์, นายเฉลิม เจริญศรีเมือง, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอยะหาญ จังหวัดศรีสะเกษ , 30 กรกฎาคม 2562.

จากปัญหาที่พบดังกล่าว เกษตรกรที่ให้ข้อมูลได้ให้ข้อเสนอแนะว่า เกษตรกรยังต้องการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกาจัดโรคและแมลงศัตรูที่เหมาะสม รวมถึงการจัดหายาปราบศัตรูพืชและแมลงที่มาทำลายผลผลิตของเกษตรกร¹⁷ (ตารางที่ 2)

ผลผลิตและช่องทางการตลาด

จากการศึกษาสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในด้านปัญหาเกี่ยวกับด้านการตลาดรวม 5 ประเด็น พบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.75) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาในระดับมาก คือ 1)ปัญหาด้านปริมาณการผลิตทุเรียนให้มีความเพียงพอต่อการจำหน่าย (ค่าเฉลี่ย 3.82) 2)ความรู้ด้านการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ (ค่าเฉลี่ย 3.65) ส่วนสภาพปัญหาในระดับปานกลางมีประเด็นเดียวคือ ปัญหาด้านการลงทุนและการขยายพื้นที่ปลูก (ค่าเฉลี่ย 3.29) และสภาพปัญหาในระดับน้อย คือ ปัญหาด้านราคาจำหน่าย (ค่าเฉลี่ย 2.40) และปัญหาอื่น ๆ (ค่าเฉลี่ย 1.67) ตามลำดับ

จากปัญหาที่พบดังกล่าว เกษตรกรที่ให้ข้อมูลได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ตลาดรับซื้อทุเรียนยังมีน้อย เกษตรกรไม่มีทางเลือกในการขายสินค้า ซึ่งหากมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นเพื่อเป็นจุดรับผลผลิตของเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่นและมีการนำไปขายตามรถเร่ ตามริมถนนและมีพ่อค้าคนกลางมารับที่สวน อาจทำให้ราคาของทุเรียนมีราคาที่จะตกต่ำลงได้ ด้านการตลาดยังไม่มีผลกระทบแก่เกษตรกรไม่มากนัก เนื่องจากช่วงนี้ราคาของทุเรียนก็อยู่ในระดับพอใจ (ตารางที่ 3)

ข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อสิ่งที่เกษตรกรอยากจะได้รับการพัฒนา/ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ

คือ การหาตลาดในการรับซื้อ การโฆษณา การทำการแปรรูปทุเรียน หาพันธุ์ทุเรียนที่มีราคาถูกกว่าท้องตลาด ปุ๋ยที่ฆ่าแมลงที่เป็นเกษตรชีวภาพเพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิตและอบรมเกี่ยวกับเรื่องการตลาด การรวมกลุ่มกันเพื่อที่จะต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการสร้างความยั่งยืนให้แก่อาชีพการปลูกทุเรียนเพื่อการค้า คือศึกษาหาความรู้และวิธีการกำจัดศัตรูพืชที่เป็นไปในทางเกษตรอินทรีย์ที่ใช้ยาฆ่าแมลง เชื้อรา เพลี้ยแป้ง เพลี้ยอ่อน แมลงวันทอง ไรแดง หนอน และด้วง¹⁸ ฉีดยาตามอาการแต่การใช้ยาต้องเปลี่ยนตลอดไม่เช่นนั้นนั้นรักษายาก เพราะตัวแมลงจะดื้อยา

ในทัศนะของผู้วิจัยมองว่า กระบวนการปลูกพืชสวนหรือทุเรียนนั้น เป็นสิ่งที่เกษตรกรชาวจังหวัดศรีสะเกษมีความสามารถอยู่แล้ว เพราะพื้นฐานมีการทำพืชสวนอื่น ๆ เช่น การทำนาปลูกข้าว ปลูกผักชนิดอื่น ๆ เป็นต้น ดังนั้น การปลูกทุเรียนจึงไม่ใช่เรื่องยากมากนัก สิ่งที่จะได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติมคือความรู้ใหม่ วิทยาการสมัยใหม่ เทคโนโลยี การกำจัดโรคแมลงต่าง ๆ และการตลาดที่จะช่วยให้ผู้ปลูกทุเรียนค้าขายได้กำไร คู่กับการลงทุน มีรายได้ อีกทั้ง การวางแผน การออกแบบ

¹⁷ สัมภาษณ์, นายสนธิ ภิญโญ, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ , 18 กรกฎาคม 2562.

¹⁸ สัมภาษณ์, นายพูล วิเศษพงศ์, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน,อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ , 28 สิงหาคม 2562.

4.2 ศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้งหน่วยงานราชการ ภาครัฐ เอกชน และเกษตรกร จำนวนทั้งหมด 19 คน มีผลการวิจัยที่ปรากฏ ดังนี้

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดศรีสะเกษ

ด้านกายภาพ

จังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นที่ 8,839,976 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,524,985 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรือที่เรียกกันว่า “อีสานใต้” เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 21 ของประเทศ ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ ประมาณ 571 กิโลเมตร ทางรถไฟประมาณ 551 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	เขตอำเภอราศีไศล,อำเภอสีลาสาทและอำเภอยางชุมน้อยติดกับ จังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศใต้	เขตอำเภอขุนหาญและอำเภอกันทรลักษ์ติดกับประเทศ กัมพูชา
ทิศตะวันออก	เขตอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอกันทรารมย์และอำเภอโนนคูณ ติดกับจังหวัด อุบลราชธานี
ทิศตะวันตก	เขตอำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอปรังค์กู อำเภอห้วยทับทัน อำเภอเบิ่งบุรพ์ ติดกับจังหวัดสุรินทร์

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดศรีสะเกษมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง สลับทุ่งนา มีภูเขาและป่าไม้อยู่ทางตอนใต้ และพื้นที่จะค่อย ๆ ลาดลงสู่ทิศเหนือและทิศตะวันตก เต็มไปด้วยห้วย คลอง หนอง บึงต่าง ๆ ตลอดระยะทางที่ลำน้ำมูลและลำน้ำชีไหลผ่าน สภาพดินร่วนละ 60 เป็นลักษณะดินร่วนปนทรายที่มีการระบายน้ำดีแต่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และมีชายแดนติดกับประเทศกัมพูชา ประมาณ 127 กิโลเมตร (อำเภอกันทรลักษ์ 76 กิโลเมตร, อำเภอขุนหาญ 18 กิโลเมตร, อำเภอภูสิงห์ 33 กิโลเมตร)

แผนภาพที่ 4.1.แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ

เขตการปกครองจังหวัด

จังหวัดศรีสะเกษ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 22 อำเภอ 206 ตำบล และ 2,633 หมู่บ้าน ดังนี้

ที่	อำเภอ	เนื้อที่ (ตร.กม.)	ระยะห่างจาก ตัวจังหวัด (กม.)
1	กันทรลักษณ์	1,236.58	63
2	กันทรารมย์	664.21	26
3	ขุขันธ์	914.306	49
4	ขุนหาญ	723.055	60
5	น้ำเกลี้ยง	257.826	44
6	โนนคูณ	256.853	56
7	บึงบูรพ์	49.582	42
8	เบญจลักษณ์	331.331	80
9	ปรางค์กู่	285.475	60
10	พยุห์	225.458	21
11	โพธิ์ศรีสุวรรณ	111.104	29
12	ไพรบึง	248.845	42
13	ภูสิงห์	940.105	28
14	เมืองศรีสะเกษ	576.366	0
15	เมืองจันทร์	95.838	40
16	ยางชุมน้อย	209.554	32
17	ราษีไศล	504.858	38
18	วังหิน	237.619	35
19	ศรีรัตนะ	236.684	37
20	ศิลาลาด	131.812	53
21	ห้วยทับทัน	194.586	37
22	อุทุมพรพิสัย	407.929	24

ประชากรในจังหวัด

จังหวัดศรีสะเกษมีประชากรในปี พ.ศ. 2561 จำนวน 1,455,242 คน (เดือนธันวาคม 2561)

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษ มีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อน และค่อนข้างหนาวจัดในฤดูหนาว ส่วนฤดูฝน จะมีฝนตกหนักในเดือนกันยายน โดยเฉลี่ยแล้ว ในปีหนึ่ง ๆ

จะมีฝนตก 100 วัน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,200-1,600 มิลลิเมตรต่อปี เป็นเขตรับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 10 องศาเซลเซียส สูงสุดประมาณ 40 องศาเซลเซียส เฉลี่ยประมาณ 26 – 28 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยร้อยละ 66 – 73

การใช้ที่ดิน

จังหวัดศรีสะเกษมีลุ่มน้ำมูล เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่เศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วย การปลูกข้าว ทำไร่และทำสวน รวมไปถึงชุมชนเมืองที่เริ่มมีการขยายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นชุมชนเมือง มีประชากรหนาแน่น จากการจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยภาพถ่ายดาวเทียม Landsat 5 TM พื้นที่เกษตรกรรมปลูกข้าวมีการลดลงในปี พ.ศ. 2552 และเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2557 จากการสำรวจภาคสนามพื้นที่ในลุ่มน้ำมูล จะมีเขื่อนราษีไศล ซึ่งจะมีปริมาณน้ำใช้ตลอดทั้งปี ประชาชนส่วนใหญ่จะมีการปลูกข้าวนาปี และนาปรัง ทำให้มีพื้นที่การเกษตรกรรมมาก สำหรับพืชสวนมีพื้นที่มากในปี พ.ศ. 2552 แต่ลดลงในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งส่วนใหญ่จะทำเกษตรกรรมปลูกพริก มะนาว กระเทียม และหอมแดง เป็นต้น ทำให้มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง สำหรับพื้นที่ชุมชน/สิ่งปลูกสร้าง มีการขยายตัวและมีมากขึ้น หากจำแนกประเภทของการใช้พื้นที่ดิน ในจังหวัดศรีสะเกษพบว่า เป็นพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง 306,550 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.54 เป็นพื้นที่เกษตรกรรม 4,259,346 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 77.09 เป็นพื้นที่ป่าไม้ 630,359 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.42 เป็นพื้นที่น้ำ 163,978 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.97 และเป็นพื้นที่เบ็ดเตล็ด 164,752 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.98¹⁹

จากข้อมูลดังกล่าว เมื่อนำมาพิจารณาพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมถึง ร้อยละ 77.09 เมื่อมาศึกษารายละเอียด พบว่า ในพื้นที่ เกษตรกรรมสามารถแยกรายละเอียดได้ดังนี้ พื้นที่นา ร้อยละ 61.15 พืชไร่ ร้อยละ 4.2 ไม้ผล ร้อยละ 0.66 ซึ่งทุเรียนจัดอยู่ในกลุ่มไม้ผล และใช้พื้นที่ในการปลูกจากร้อยละ 0.66 อยู่ที่ร้อยละ 0.02

ด้านเศรษฐกิจ

อัตราการขยายตัวของ GDP และโครงสร้างการกระจายรายได้จากการผลิตของจังหวัดศรีสะเกษ อัตราการขยายตัวที่แท้จริงในปี 2558 อยู่ที่ร้อยละ 2.5/ปี ในปี 2559 ขยายตัว 3.8 โครงสร้างเศรษฐกิจและขนาดเศรษฐกิจ ณ ราคาประจำปี ปี 2558 และ ปี 2559 เท่ากัน ที่ร้อยละ 4.7 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ในปี 2558 คิดเป็น 63,455 บาท และ ในปี 2559 คิดเป็น 66,653 บาท โดยมีข้อมูลตัวชี้วัด ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ดังนี้

- อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 5.04 ต่อปี
- มูลค่าผลิตภัณฑ์ฯ เฉลี่ยต่อหัว (Per Capita) 64,298 บาท/คน/ปี
- สัดส่วนคนจนร้อยละ 10.80
- อัตราการว่างงานร้อยละ 0.41
- ผลผลิตภาพแรงงานเฉลี่ย 118,964 บาท/คนปี

¹⁹ องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ. แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2559, หน้า

- อัตราการว่างงาน ร้อยละ 0.42
- อัตราเงินเฟ้อทั่วไป ร้อยละ 0.62
- อัตราการขยายตัวของการลงทุนภาครัฐ ร้อยละ -22.27

ข้อมูลด้านธุรกิจและการค้าชายแดน

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยและมีจุดผ่านแดนถาวรช่องสง่า อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นจุดผ่านแดนถาวรที่เป็นเส้นทางสำคัญในด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ซึ่งสถานการณ์การค้าชายแดนบริเวณจุดผ่านแดนถาวรช่องสง่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน มีมูลค่าการค้าในแต่ละปีมีแนวโน้มเพิ่มสูงมาก โดยในปี พ.ศ. 2560 มีมูลค่ารวม 818.90 ล้านบาท (มูลค่าการส่งออก 464.25 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า 354.65 ล้านบาท ดุลการค้า 109.60 ล้านบาท) และในปี 2561 (มกราคม – ตุลาคม) มีมูลค่ารวม 703.46 ล้านบาท (มูลค่าส่งออก 509.56 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า 193.90 ล้านบาท ดุลการค้า 315.66 ล้านบาท)

ข้อมูลด้านการเกษตรของจังหวัดศรีสะเกษ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาเกษตรกรรม ปี 2559 เท่ากับ 18,795 ล้านบาท อัตราการขยายตัว ปี 2557 ร้อยละ -17.33 ปี 2558 ร้อยละ -0.04 ปี 2559 ร้อยละ 0.96 และมีข้อมูลตามตัวชี้วัดที่สำคัญตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ดังนี้ สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมด แบบปริมาณลูกโซ่ ร้อยละ 22.05 สัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อภาคเกษตร ร้อยละ 72.85 อัตราเพิ่มเฉลี่ยของผลผลิตสินค้าเกษตรสำคัญเฉลี่ยต่อไร่ (พืช) ร้อยละ 11.84 จำนวนฟาร์มที่ได้รับการรับรองมาตรฐานฟาร์ม GAP 84 ฟาร์ม จำนวนโรงงาน/สปก.ผลิตสินค้าเกษตรและอาหารที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GMP/HACCP 2 แห่ง อัตราเพิ่มของแรงงานเกษตรกรในพื้นที่ ร้อยละ -10.19 พื้นที่ชลประทาน 559,323 ไร่ สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้เงินสดสุทธิทางเกษตร 4.44 เท่า สัดส่วนหนี้เสียต่อปริมาณเงินให้กู้ยืมเพื่อการเกษตร ร้อยละ 3.06 ปริมาณน้ำต้นทุนต่อความต้องการใช้น้ำ 110 ล้าน ลบ.ม

ประเด็นปัญหาและความต้องการเชิงพื้นที่

ปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำ

1.1 ศักยภาพของพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษในการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำต้นทุนมีค่อนข้างต่ำ และไม่มีศักยภาพในการพัฒนาอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่จะมีผลในระดับลุ่มน้ำสาขา อีกทั้งการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่การเกษตรคิดเป็นร้อยละ 72.45 ของพื้นที่จังหวัด จึงเป็นการยากที่จะทำการพัฒนาพื้นที่ชลประทานลักษณะสมบูรณ์แบบ

สำหรับพื้นที่เกษตรกรรมส่วนที่เหลือจะเป็นลักษณะการใช้น้ำฝนและน้ำที่เก็บกักน้ำไว้ในพื้นที่ โดยการขุดลอกลำน้ำธรรมชาติ การขุด สระ การก่อสร้างฝาย และการปรับปรุงหรือก่อสร้างสถานีสูบน้ำ ซึ่งสามารถเสริมปริมาณน้ำในช่วงฤดูฝนและช่วงต้นฤดูแล้งเท่านั้น

1.2 สาเหตุจากการขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ในขณะที่ความต้องการใช้น้ำในภาค ส่วนต่าง ๆ มีมากขึ้น เนื่องจากการขยายตัวของชุมชน ขณะที่แหล่งเก็บกักน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และที่สร้างขึ้นไม่สามารถเก็บกักน้ำในปริมาณที่เพียงพอสำหรับการใช้ตลอดปี

1.3 การประกอบอาชีพหลักของประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ คือ การเกษตรกรรมนอกเขตชลประทานที่กระจายตามลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ และศักยภาพน้ำบาดาลค่อนข้างต่ำ เมื่อเกิดกรณีฝนทิ้งช่วงขึ้น ประชาชนจะได้รับผลกระทบจากการขาดแคลนน้ำและการเกิดภัยแล้งระดับรุนแรง ทั้งเพื่อการอุปโภคบริโภคและเกษตรกรรม จังหวัดศรีสะเกษมียุทธศาสตร์การเพิ่มศักยภาพการผลิตทางการเกษตร และอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรมีความปลอดภัย จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ปริมาณน้ำที่สามารถเก็บกักได้ และความต้องการในการใช้น้ำไม่สมดุล

1.4 ปัญหาด้านการบริหารจัดการระบบประปาหมู่บ้าน บ่อน้ำบาดาลสาธารณะ และอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กที่รวมถึงระบบสูบน้ำเพื่อชลประทานที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทำการก่อสร้างไว้ แล้วถ่ายโอนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแล ซึ่งมีปัญหาขาดบุคลากรที่มีความรู้และขาดงบประมาณ ในการดูแลบำรุงรักษาทำให้ระบบต่าง ๆ ในการบริหารจัดการน้ำทำงานได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ

ปัญหาน้ำท่วม

จากอดีตที่ผ่านมาพบว่า มีการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษอยู่บ่อยครั้ง โดยสรุปสถานการณ์น้ำท่วมที่สำคัญในรอบทศวรรษของจังหวัดมีดังนี้

1.1 ปี พ.ศ.2547 ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2547 ได้มีอิทธิพลของพายุดีเปรสชันจันทู (Chanthu) และร่องความกดอากาศต่ำ ทำให้เกิดพายุฝนกระหน่ำทางภาคเหนือ และภาคอีสานทำให้หลายจังหวัด เกิดน้ำท่วมฉับพลัน เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2547 ในส่วนของจังหวัดศรีสะเกษ หลังมีฝนตกหนัก ส่งผลให้มีน้ำไหลบ่าเข้าท่วมบ้านเรือน และพื้นที่การเกษตรในเขตอำเภอวังหิน อำเภอปรางค์กู่ อำเภอขุขันธ์ อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ อำเภออุทุมพรพิสัย และอำเภอรามัน²⁰

1.2 ปี พ.ศ.2552 ในระหว่างวันที่ 2 กันยายน- 3 ตุลาคม พ.ศ.2552 ได้มีกลุ่มเมฆปกคลุมพื้นที่ประเทศไทย ค่อนข้างต่อเนื่องโดยเฉพาะบริเวณตอนบนของประเทศ รวมทั้งจังหวัดศรีสะเกษ ทำให้บริเวณดังกล่าวมีฝนตกค่อนข้างมาก ประกอบกับในระหว่างวันที่ 12-16 กันยายน พ.ศ.2552 พายุโซนร้อน มูจีแก (Mujigae) และ ในช่วงปลายเดือนกันยายน พ.ศ.2552 พายุดีเปรสชันกีสนา (Ketsana) ที่ได้เคลื่อนตัวเข้าสู่ประเทศไทย ทางด้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้เกิดฝนตกหนักต่อเนื่องทำให้ ระดับน้ำในลุ่มน้ำห้วยทา ลุ่มน้ำห้วยขะยุง ลุ่มน้ำห้วยทับทัน และลุ่มน้ำห้วยสำราญ เอ่อล้นตลิ่งเข้าท่วมพื้นที่การเกษตรและบ้านเรือนราษฎรในพื้นที่ลุ่มต่ำริมตลิ่งในเขตพื้นที่อำเภอขุนหาญ อำเภอขุขันธ์ อำเภอภูสิงห์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภอไพรบึง อำเภอห้วยทับทัน อำเภออุทุมพรพิสัย และอำเภอรามัน²⁰ จากเหตุการณ์น้ำท่วมดังกล่าว มี พื้นที่ได้รับผลกระทบ 10 อำเภอ 78 ตำบล 610 หมู่บ้าน มีราษฎรที่ประสบภัยน้ำท่วมกว่า 26,000 ครัวเรือน และมีพื้นที่การเกษตรถูกน้ำท่วมกว่า 170,000 ไร่

²⁰ สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร, 2556, หน้า ค.

1.3 ปี พ.ศ.2554 น้ำท่วมจังหวัดศรีสะเกษใน พ.ศ.2554 เกิดขึ้นโดยอิทธิพลของพายุนีออนไห่ถาง (Haitang) และพายุหมุนเขตร้อนน็อกเตน (Nock-Ten) ระหว่างวันที่ 27 กรกฎาคม-ถึงวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2554²¹ โดยจังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นที่ที่ ประสบภัยพิบัติรวม 16 อำเภอ 139 ตำบล 922 หมู่บ้าน/ชุมชน ราษฎรได้รับผลกระทบจำนวน 74,010 ครัวเรือน 330,071 ราย บ้านเรือนได้รับผลกระทบ จำนวน 126 ครัวเรือน พื้นที่การเกษตรเสียหายกว่า 100,000 ไร่²²

1.4 ปี พ.ศ.2556 กรณีสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษในปี พ.ศ.2556 เกิดจากอิทธิพลของพายุดีเพรสชั่น 18W ระหว่างวันที่ 17-19 กันยายน พ.ศ.2556 หย่อมความกดอากาศต่ำจากพายุ ไต้ฝุ่นหวู่ตีบ (WUTIP) ระหว่างวันที่ 1-3 ตุลาคม พ.ศ.2556 และต่อเนื่อง ด้วยพายุไต้ฝุ่นนารี(NARI) ที่พัดเข้าสู่ประเทศไทย ระหว่างวันที่ 15-25 ตุลาคม พ.ศ.2556 ส่งผลให้สภาพอากาศทั่วไปในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ถูกปกคลุมด้วยเมฆฝน และมีฝนตกต่อเนื่องกระจายทั่วทั้งจังหวัด ทำให้มีการท่วมขังจากการสะสมของน้ำในพื้นที่ น้ำที่สะสมและไหลสมทบในลำน้ำต่าง ๆ และน้ำที่ไหลหลากจากทางจังหวัดสุรินทร์และจากพื้นที่ตอนใต้ของจังหวัดศรีสะเกษเอง

ทั้งนี้ ความเสียหายจากภัยน้ำท่วมดังกล่าวส่งผลให้จังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วม 21 อำเภอ(อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอกันทรารมย์ อำเภอขุขันธ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอโนนคูณ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอเบญจลักษ์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภอพยุห์ อำเภอไพรบึง อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ อำเภอเมืองจันทร์ อำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอขามเฒ่า อำเภอภูสิงห์ อำเภอราษีไศล อำเภอวังหิน อำเภอศีลาสัย อำเภอศรีรัตนะ อำเภอห้วยทับทัน และอำเภออุทุมพรพิสัย) จำนวน 145 ตำบล 1,487 หมู่บ้าน มี ผู้เสียชีวิต 3 ราย (อำเภอไพรบึง 2 ราย และอำเภอขุขันธ์ 1 ราย) ประชาชนได้รับผลกระทบ 98,234 ครัวเรือน 467,166 คน บ้านพักอาศัย 69 หลัง ถนน 219 สาย สะพานและคอสะพาน 8 แห่ง ทันบก 6 แห่ง วัด 9 แห่ง โรงเรียน 6 แห่ง โรงพยาบาล 1 แห่ง และพื้นที่การเกษตร 173,253 ไร่ บ่อปลา 76 บ่อ คอกสัตว์ 1 แห่ง²³

ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

3.1 คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำระดับจังหวัด แม้จะมีบทบาทและหน้าที่ชัดเจน แต่จะมีอุปสรรค ในทางปฏิบัติ อีกทั้งขอบเขตพื้นที่การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำที่ครอบคลุมเฉพาะใน แต่ละจังหวัดเท่านั้น ทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบในลุ่มน้ำไม่มีความชัดเจน

3.2 การบริหารจัดการลุ่มน้ำแบบบูรณาการในรูปแบบของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำและคณะทำงานระดับต่าง ๆ พบว่าการมีส่วนร่วมดำเนินการยังขาดประสิทธิภาพ ทั้งระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับลุ่มน้ำ ภาครัฐจะต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและแนะนำให้ความรู้เพิ่มเติม โดยเฉพาะบทบาทในระดับท้องถิ่นหรือในพื้นที่ ในการบริหารโครงการแหล่งน้ำ การจัดสรรแบ่งปันน้ำในภาวะขาดแคลน และการบำรุงรักษาแหล่งน้ำที่ยังมีอยู่อย่างจำกัด

²¹ สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร, 2556, หน้า ง.

²² สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด ศรีสะเกษ, 2554.

²³ สำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขาอุบลราชธานี, 2556.

3.3 ปัญหาการถ่ายโอนงานที่ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จให้กับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต่าง ๆ พบว่าได้ก่อให้เกิดปัญหาแก่หน่วยงานที่รับการถ่ายโอนบางแห่ง ซึ่งมีสาเหตุจากความไม่เข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภารกิจและพันธกิจในการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างด้านการบริหารจัดการน้ำที่กำหนด/ระบุไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ปัญหาการคมนาคมขนส่งพืชผลทางการเกษตร

ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมในท้องถิ่นยังไม่ได้มาตรฐานทำให้การขนส่งผลผลิต ทางด้านการเกษตรเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ไม่สะดวก และทั่วถึง โดยเฉพาะเส้นทาง คมนาคมขนส่งผลผลิตทางการเกษตร เชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอที่มีสภาพเป็นดินลูกรัง เป็นหลุมเป็นบ่อและชำรุด โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน ทำให้ประชาชนในพื้นที่ต้องการที่จะพัฒนาเส้นทางคมนาคมในชนบทให้ได้มาตรฐาน มีความสะดวก ปลอดภัย ในการเดินทางสัญจรไปมา และขนส่งผลผลิตทางการเกษตร

ปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ทำนา ทำไร่การปศุสัตว์ และการประมงพื้นบ้าน และมีรายได้หลักมาจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ในช่วงที่ผลผลิตออกสู่ตลาดจะประสบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ และไม่สามารถขายผลผลิตได้ตามราคาของตลาด สิ่งที่ประชาชนต้องการคือ ต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนการบริหารราคาผลผลิตทางการเกษตรให้มีราคาสูงสอดคล้องกับต้นทุนการผลิตและเพิ่มรายได้เกษตรกร ภาครัฐให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมระบบการผลิตให้สอดคล้องกับกลไกตลาดและความต้องการของผู้บริโภค และรักษาระดับราคาสินค้าเกษตรให้มีเสถียรภาพและราคาที่เป็นไปตามกลไกการตลาด และเป็นธรรมกับกลุ่มเกษตรกร

ปัญหาความยากจน

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรมีรายได้หลักจากการขายผลผลิตทางการเกษตร เพียงปีละ 1 ครั้ง และไม่มีรายได้จากแหล่งอื่น เนื่องจากไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม หรืออาชีพเสริมที่สร้างรายได้ทำอย่างอื่นทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประสบปัญหาความยากจน คราวเรือนมีรายได้ต่ำและมีหนี้สิน จึงมีความต้องการให้ภาครัฐ และเอกชน ร่วมกันสร้างอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมลพิษเป็นปัญหาอีกประการหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ โดยเฉพาะชุมชนเมือง ยังมีปัญหาขยะมูลฝอย ที่ไม่มีระบบการกำจัดขยะมูลฝอยและระบบน้ำเสียอย่างถูกหลักวิชาการ จึงมีความต้องการงบประมาณในการทำสถานที่กำจัดขยะแบบถูกต้อง มีขั้นตอนและเกี่ยวข้องกับคนหลายฝ่าย มีมาตรฐานการกำจัด และการขออนุญาตที่ถูกต้องพื้นที่เหมาะสม และมีการดูแลผลกระทบที่เกิดขึ้นจากขยะและคนในชุมชนใกล้เคียง อีกประการหนึ่ง

คือ การแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าและป่าไม้ถูกทำลาย โดยเฉพาะไม้ที่มี มูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้พยูง ยังมีการลักลอบตัด ทำลาย ต้องการให้ภาครัฐมีความเข้มงวด และจริงจังในการแก้ไขปัญหา

4.2.2 นโยบายและการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และ ฉบับที่ 12 แผนยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แผนยุทธศาสตร์กรมการเกษตร แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น พบว่า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ร่วมกับ อปท. อยู่ 4 นโยบาย ได้แก่

4.2.2.1 นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning)

การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญเป็นเป้าหมายในการจัดการและใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ออกประกาศกำหนดเขตความเหมาะสมสำหรับการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญทั้งพืช ปศุสัตว์และประมงรวม 20 ชนิดและเป็นข้อมูลทางวิชาการที่วิเคราะห์เพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการผลิตสินค้าสำคัญโดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือเกษตรกรรมรายได้และผลตอบแทนสูงสุดอย่างยั่งยืน โดยเน้นการจัดทำฐานข้อมูลตามแนวนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมน้อยและไม่เหมาะสม โดยการปรับเปลี่ยนไปผลิตสินค้าเกษตรชนิดอื่นที่ลดต้นทุนและให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าสินค้าชนิดเดิมอีกทั้งการจัดทำแผนที่เพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agricultural Map for Adaptive Management) หรือ Agri-Map ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ สามารถเข้าถึงข้อมูลและใช้ในการบริหารจัดการด้านการเกษตรเพื่อวางรากฐานในการช่วยเหลือเกษตรกร ผลักดันนโยบายการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มโอกาสทางการแข่งขัน ซึ่งเป็นการใช้พื้นที่ที่มีอยู่หรือใช้พื้นที่ให้น้อยลงแต่เพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น มีการแก้ปัญหา มีการวางแผนทำการเกษตรแบบยั่งยืน พร้อมวางรากฐานเกษตรในระยะยาว โดยจะแสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ ในการเพาะปลูกพืชว่ามีความเหมาะสมกับชนิดของดินและปริมาณน้ำหรือไม่ หากไม่มีความเหมาะสมจะต้อง มีการปรับเปลี่ยนให้เกิดความสมดุล เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคตอีกทั้งเพื่อให้ เกษตรกรได้มีการปรับเปลี่ยนองค์ความรู้เข้ามาช่วยในการลดต้นทุนการผลิต

นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม หรือที่เรียกกันว่า Zoning นั้น เป็นนโยบายและทิศทางการพัฒนาการเกษตรที่ยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง โดยยึดหลักการส่งเสริมให้เกษตรกรทำการผลิตสินค้าเกษตรตามศักยภาพของพื้นที่ที่ได้มีการประกาศเขตความเหมาะสมสำหรับการผลิตสินค้าแต่ละชนิด นโยบายนี้ เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล และ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึงเรื่องนี้หลายครั้งในรายการคืนความสุขให้คนในชาติ ที่ออกอากาศเป็นประจำทุกคืนวันศุกร์ ดังเช่น “โครงการนำร่องโซนนิ่งพื้นที่การเกษตร เพื่อให้มีการปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ปริมาณน้ำและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด วิเคราะห์จากปัจจัยแวดล้อมหลาย ๆ ด้าน ที่มีผลต่อการผลิตพืชหรือสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ได้แก่การวิเคราะห์ ความเหมาะสมของที่ดินกับปัจจัยความต้องการของพืชแต่ละชนิดตามสภาพที่มีการเพาะปลูกจริง ร่วมกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น เขตป่าไม้ตามกฎหมาย เขตพื้นที่ชลประทาน เป็นต้น และจัดทำเป็นประกาศกระทรวงเกษตรและ

สหกรณ์ การประกาศเขตความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชหรือผลิตสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ไม่ได้เป็นมาตรการบังคับว่าเกษตรกรจะต้องผลิตหรือไม่ผลิตสินค้าดังกล่าวในพื้นที่ที่กำหนดแต่เป็นมาตรการตามความสมัครใจของเกษตรกรที่จะปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามก็ได้ ซึ่งมาตรการในลักษณะนี้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะต้องชี้แจงทำความเข้าใจกับเกษตรกร ในเรื่องข้อดี-ข้อเสีย และทางเลือกในการผลิตสินค้าเกษตรอื่น รวมทั้งต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณความต้องการซื้อ (Demand) กับปริมาณความต้องการขาย (Supply) เพื่อประกอบการตัดสินใจของเกษตรกร คือเป็นไปตามหลักความต้องการของเกษตรกร ไม่ใช่การบังคับ²⁴ เขตความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชหรือผลิตสินค้าเกษตรนี้ เป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจในการส่งเสริมการผลิตให้เหมาะสมกับพื้นที่ คือสามารถลดต้นทุนการผลิต เพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิต รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพและราคา ไม่มีผลผลิตส่วนเกินในพื้นที่ ทำให้สามารถรักษาสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรในภาพรวมได้ นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐยังสามารถเข้าไปส่งเสริม สนับสนุน ดูแล และช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ อย่างเฉพาะเจาะจงและตรงจุดตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น โดยที่เกษตรกรมีส่วนในการพิจารณาและตัดสินใจร่วมกับเจ้าหน้าที่ในการนำเขตความเหมาะสมดังกล่าวไปปฏิบัติในระดับพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระยะยาว

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเขตความเหมาะสมในส่วนของการปลูกพืชแล้ว 13 ชนิดพืช ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สับปะรด ฝรั่ง ลำไย เงาะ ทุเรียน มังคุด มะพร้าว และกาแฟ ทุเรียนเป็นพืชหนึ่งที่ได้ประกาศเขตความเหมาะสมไปแล้ว เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2556 ซึ่งพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน มีทั้งหมด 18 จังหวัด 110 อำเภอ 497 ตำบล ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกและภาคใต้ โดยจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน คือพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ ใน 6 ตำบล คือ ตำบลจานใหญ่ ชำ ทรายขาว ห้วยใหญ่ ภูเงิน และตำบลหนองหญ้าลาด²⁵

4.2.2.2 นโยบายการส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่

นโยบายการส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ คือการส่งเสริมให้เกษตรกรรวมพื้นที่การผลิตสินค้าเกษตรชนิดใดชนิดหนึ่ง ในพื้นที่บริเวณเดียวกันที่มีขนาดใหญ่พอที่จะทำให้เกิดขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ (Economy of Scale) เพื่อให้เกษตรกรมีอำนาจการต่อรองตลอดกระบวนการผลิต (Production Process) และห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ได้แก่ การจัดการปัจจัย การผลิต เทคโนโลยี การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการผลิต การแปรรูปเบื้องต้น และการตลาด โดยมี “ผู้จัดการ” ซึ่งต้องทำงานผูกพันกับเกษตรกร ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการให้เกิดการ รวมกันผลิต และบูรณาการทุกหน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้องในการระดม

²⁴ สัมภาษณ์, นายสว่าง กาลพัฒน์, เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, 13 มิถุนายน 2562.

²⁵ สัมภาษณ์, นายวีระศักดิ์ วิจิตรแสงศรี, ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ, ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, 14 มิถุนายน 2562.

สรรพกำลังเข้าไปดำเนินการในพื้นที่ “แปลงใหญ่” ร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมในแปลงที่กำหนด²⁶

แนวทางการดำเนินงานการส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ของกรมส่งเสริมการเกษตรมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. การคัดเลือกพื้นที่แปลงใหญ่ต้องสอดคล้องและสัมพันธ์กับพื้นที่โซนนิ่ง เป็นชนิดพืชที่สำคัญของพื้นที่ ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูล พื้นที่-คน-สินค้า ตามระบบส่งเสริมการเกษตรรูปแบบ MRCF มีการวิเคราะห์ปัญหาการผลิต การตลาด ความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ และสามารถ กำหนดประเด็นการส่งเสริมเน้นหนัก (Impact Point) ที่สอดคล้องกับพื้นที่ได้

2. มีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอยู่ในพื้นที่ที่จะช่วยสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและบูรณาการงานจากทุกหน่วยงาน

3. เป็นแปลงที่สามารถรวมกันผลิตเป็นแปลงใหญ่ได้ขนาด 300 – 5,000 ไร่ ขึ้นกับชนิดพืช และความพร้อมของพื้นที่เกษตรกรและการตลาด

4. มีผู้จัดทำหน้าที่บริหารจัดการพื้นที่แปลงใหญ่ในทุก ๆ ด้านอย่างเบ็ดเสร็จ มีอำนาจในการประสานเชื่อมโยงเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้ามาทำงานร่วมกันเป็นผู้ที่รู้จักพื้นที่และเกษตรกรเป็นอย่างดี เข้าใจปัญหาและความต้องการของเกษตรกร มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการการผลิตและเชื่อมโยงการตลาดได้ดี

5. มีการบูรณาการโครงการ กิจกรรมจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการร่วมกันในพื้นที่แปลงใหญ่

6. ให้คณะกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน เป็นผู้อนุมัติพื้นที่ส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่และแต่งตั้งผู้จัดการ และเป็นผู้บูรณาการและขับเคลื่อนงานโครงการของทุกหน่วยงานไปดำเนินการในพื้นที่แปลงใหญ่

7. องค์ประกอบของการส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ ประกอบด้วย ผู้จัดการพื้นที่แปลงใหญ่ กลุ่มเกษตรกรและการบริหารจัดการแปลง

กรมส่งเสริมการเกษตรมีการคัดเลือกพื้นที่แปลงใหญ่ไว้จำนวน 219 แปลง กระจายอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยพิจารณาคัดเลือกจากพื้นที่ 882 จุด ที่เป็นพื้นที่นำร่องระบบ MRCF และมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร และเป็นจุดที่มีศักยภาพที่จะต่อยอดไปสู่การเป็นแปลงใหญ่ได้ ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาแปลงใหญ่นี้ อยู่ในขั้นตอนที่กำลังดำเนินการในพื้นที่แปลงใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษที่กรมส่งเสริมการเกษตรคัดเลือกไว้มี 4 แปลง เป็นแปลงใหญ่ข้าว 3 แปลง และทุเรียน 1 แปลง แปลงใหญ่ทุเรียนอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลตระการ อำเภอกันทรลักษ์ ซึ่งเป็นจุดเดียวกับศูนย์เรียนรู้เรื่องทุเรียน มีเกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์เป็นผู้จัดการ พื้นที่ที่รวมเป็นแปลงใหญ่ประมาณ 1,200 ไร่ อยู่นอกเขตชลประทาน เกษตรกรที่เข้ามาร่วมทำแปลงใหญ่จำนวน 101 ราย ประเด็นส่งเสริมเน้นหนักคือ การผลิตทุเรียนคุณภาพดีตามมาตรฐาน GAP และเทคนิค การผสมเกสร ทุเรียนและการตัดแต่งผล เมื่อดำเนินการตามนโยบายเกษตรแปลงใหญ่มาชักระยะมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

²⁶ สัมภาษณ์, นายสนอง จรินทร์, ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ, ห้องประชุมศูนย์วิจัยพืชสวนฯ, 27 มิถุนายน 2562.

ประเด็นด้านเกษตรกร พบว่า การส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ทำให้เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันพูดคุย ทำความรู้จักรวมถึงแลกเปลี่ยนความรู้และวิธีการในการผลิตสินค้ามากขึ้น ซึ่งต่างจากเดิมที่มีการทำการผลิตแบบตัวใครตัวมัน²⁷

ประเด็นด้านการผลิต พบว่าศักยภาพในการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น ทั้งในแง่ของเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต และเทคนิคที่ใช้ในการทำการผลิตทำให้ผลผลิตมีปริมาณเพิ่มขึ้นรวมไปถึงการลดต้นทุนการผลิตสินค้า ทั้ง จากการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตในปริมาณมากและการที่มีการนำเทคโนโลยีในการวิเคราะห์สภาพดิน มาใช้เพื่อเป็นตัวช่วยในการกำหนดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีในแต่ละพื้นที่ทำให้เกษตรกรสามารถลดการใช้ปุ๋ยเคมีลง นอกจากนั้นยังมีการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนในการผลิตอีกด้วย

ประเด็นด้านการส่งเสริมการตลาด พบว่า เมื่อมีการเข้าไปส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะให้คำแนะนำและความรู้ในการทำการตลาดสินค้าเกษตรให้กับเกษตรกร รวมทั้งช่วยอำนวยความสะดวกในการทำการตลาด ส่งผลให้เกษตรกรสามารถขายสินค้าได้ในราคาและปริมาณที่ต้องการ

ประเด็นด้านการจัดการทรัพยากร พบว่า เมื่อมีการเข้าไปส่งเสริมระบบเกษตรแปลงใหญ่ส่งผลให้ เกษตรกรมีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทั้งจากการลดการใช้สารเคมีและการลดการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งนอกจากส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อมแล้ว ยังส่งผลดีต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคอีกด้วย ถึงแม้ว่าการเข้าไปส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่จะมีข้อดีดังที่กล่าวมาข้างต้น

แต่เมื่อพิจารณาถึงปัญหา ของการเข้าไปส่งเสริมนโยบายเกษตรแปลงใหญ่พบว่า สามารถแยกประเด็นปัญหาออกได้ดังนี้

ประเด็นด้านเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีอายุค่อนข้างมากซึ่งเป็นปัญหาที่พบในทุกเขตพื้นที่ที่ทำการส่งเสริม อาจต้องใช้เวลาในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือขาดความเข้าใจในกระบวนการทำงาน หรือกลัวที่จะลองใช้เทคนิคใหม่ ๆ ในการผลิต²⁸

ประเด็นด้านโครงสร้างองค์การและบุคลากรผู้รับผิดชอบ พบว่าการเข้าไปส่งเสริมของหน่วยงานต่าง ๆ หลายครั้งที่เข้าไปส่งเสริมกับเกษตรกรคนละช่วงเวลาทำให้เกษตรกรต้องสละเวลาที่ใช้ในการทำการเกษตรและประกอบอาชีพเพื่อมาเข้าร่วมอบรม หรือมาประชุม ทำให้เกษตรกรเสียโอกาสในการออกไปประกอบอาชีพ²⁹

ประเด็นด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติพบว่า ลักษณะการดำเนินผลิตของแปลงใหญ่ในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีการวางแผนการผลิตร่วมกันและทำการตลาดร่วมกันส่งผลให้มีการผลิตที่ประหยัดต่อขนาด ซึ่งเป็นไปตามแนวทางของการดำเนินนโยบายและกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่มีการทำการผลิตแยกกัน แต่ทำการตลาด

²⁷ สัมภาษณ์, นายหมื่น แซ่จึ้ง, ประธานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ, 27 มิถุนายน 2562.

²⁸ สัมภาษณ์, นายฟอง วรรณสิทธิ์, เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน, สวนลุงฟอง อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, 14 กรกฎาคม 2562.

²⁹ สัมภาษณ์, นายจรินทร์ รอบการ, พัฒนาการจังหวัดศรีสะเกษ, ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, 27 มิถุนายน 2562.

ร่วมกัน ซึ่งการผลิตของเกษตรกรในกลุ่มนี้ ถึงแม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มกันแต่ไม่ทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาดในการผลิต³⁰

4.2.2.3 การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ต้องการให้มีศูนย์เรียนรู้การเกษตรในพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรมีแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจากการปฏิบัติจริงในพื้นที่และรัฐบาลให้ความสำคัญ ดังนั้นกรมส่งเสริมการเกษตรจึงจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2557 ให้เป็นเครื่องมือการดำเนินงาน ตามระบบส่งเสริมการเกษตร โดยเกษตรกรต้นแบบเป็นผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ เพื่อพัฒนาและแก้ไข ปัญหาการเกษตรของชุมชน โดยใช้องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งเป็นจุดที่ใช้เชื่อมโยงกับ หน่วยงานของรัฐ และเป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรในชุมชน ศพก. ในปัจจุบัน (ปีงบประมาณ 2559) เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนทางการเกษตรในระดับอำเภอที่สอดคล้องกับชนิดของ สินค้าหลักของอำเภออำเภอละ 1 ศูนย์ รวม 882 ศูนย์ ในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ศพก.) เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปลายปีงบประมาณ 2558 โดยการดำเนินงานเกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างเกษตรกรต้นแบบเจ้าของสถานที่ ศพก.ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ได้ร่วมกันพัฒนาศูนย์ให้มีความพร้อมในการให้บริการด้านการเกษตรต่าง ๆ แก่เกษตรกรมาอย่างต่อเนื่อง ผลการดำเนินงานที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดคือ การใช้สถานที่ศูนย์ฯเป็นจุดถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรผู้ประสบปัญหาภัยแล้งและราคาผลผลิตทางการเกษตร ในปีงบประมาณ 2559 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ ให้เป็นที่รู้จักของเกษตรกร ณ เวลานั้น และได้ใช้สถานที่ ศพก. เป็นจุดในการถ่ายทอดความรู้ในหลักสูตรการฝึกอบรมต่าง ๆ ทั้งในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานนอกสังกัดเรื่อยมา อย่างไรก็ตาม ศพก. ส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมของสถานที่ในการรองรับ การเป็นจุดให้บริการแก่เกษตรกร เช่น ศาลาเอนกประสงค์ที่ใช้ในการอบรมเกษตรกรถูกดัดแปลงมาจากโรงรถ โรงเก็บวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร โรงเลี้ยงสัตว์ มาใช้เป็นสถานที่จัดอบรมให้แก่เกษตรกร ซึ่งศาลาเหล่านี้อยู่ในสภาพเก่า ทนุโทรม คับแคบ และไม่แข็งแรง ห้องสุขาไม่เพียงพอ และอยู่ในสภาพทรุดโทรม เช่นเดียวกัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้หาแนวทางในการพัฒนา ศพก. โดยให้ทุกหน่วยงาน ในสังกัดจัดทำแผนการบูรณาการเพื่อให้เกิดการพัฒนาศูนย์ฯทุกแห่งร่วมกันพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรมการให้บริการแก่เกษตรกรในพื้นที่ ศพก. ควบคู่กันไป

ในการขับเคลื่อน ศพก. ประกอบด้วย 14 หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แต่ละหน่วยงานจะรับผิดชอบงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดังนี้

1. กรมส่งเสริมการเกษตร (กสช.) เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานการขับเคลื่อน การดำเนินงานศูนย์ฯ ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์ฯ และเกษตรกรต้นแบบเจ้าของ ศพก. เป็นพี่เลี้ยงให้แก่เกษตรกรต้นแบบ อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ความรู้ด้านการเกษตรแก่เกษตรกร ต้นแบบและเกษตรกรที่เข้ารับบริการใน ศพก. รวมถึงการให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรเมื่อ

³⁰ สัมภาษณ์, นายเมธี ชินชัย, เกษตรอำเภอกันทรลักษ์, สำนักงานเกษตรอำเภอกันทรลักษ์, 20 มิถุนายน 2562.

เกิดปัญหาในพื้นที่ พร้อมสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการจัดทำฐานเรียนรู้และแปลงเรียนรู้ใน ศพก. เช่น หัวเชื้อผลิต สารชีวภัณฑ์และอุปกรณ์กำจัดศัตรูพืช เมล็ดพันธุ์พืชชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

2. กรมพัฒนาที่ดิน (พด.) ให้ความรู้ด้านการปรับปรุงบำรุงดินด้วยการทำสารอินทรีย์ต่าง ๆ เพื่อทดแทนการใช้สารเคมี รวมถึงการให้คำปรึกษากับเกษตรกรเมื่อเกิดปัญหาในพื้นที่ พร้อมสนับสนุน ปัจจัยการผลิตเพื่อจัดทำฐานเรียนรู้และแปลงเรียนรู้ใน ศพก. เช่น วัสดุอุปกรณ์สำหรับการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ชนิดต่าง ๆ เช่น ถังน้ำหมัก สารเร่งสูตรต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ในบางพื้นที่ได้สนับสนุน เครื่องตรวจวิเคราะห์ดิน พันธุ์พืชปุ๋ยสด เช่น ปอเทือง พืชตระกูลถั่ว ฯลฯ

3. กรมประมง (ปม.) ให้ความรู้ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ การผลิตอาหารสัตว์น้ำ การเพาะพันธุ์ปลา/กบ เป็นต้น รวมถึงการให้คำปรึกษากับเกษตรกรเมื่อเกิดปัญหาในพื้นที่ พร้อมสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการจัดทำฐานเรียนรู้และแปลงเรียนรู้ ได้แก่ พันธุ์สัตว์น้ำ พร้อม อาหารและอุปกรณ์ในวงเงิน 5,000 บาท/ศูนย์

4. กรมปศุสัตว์ (ปศ.) ให้ความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงสัตว์ปีก การเลี้ยงแพะ การเลี้ยงสุกร การผลิตอาหารสัตว์โรค/การระบาดของโรคสัตว์ เป็นต้น ให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรเมื่อเกิดปัญหาในพื้นที่ พร้อมสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการจัดทำฐานเรียนรู้และแปลงเรียนรู้ใน ศพก. ได้แก่ พันธุ์สัตว์(ไก่เนื้อ ไก่ไข่ สุกร เป็ดเทศ เป็ดไข่ เป็นต้น) โรงเรือน อาหารสัตว์ และอุปกรณ์การเลี้ยง ในวงเงิน 23,000 บาท/ศูนย์

5. กรมส่งเสริมสหกรณ์ (กสส.) ให้ความรู้และสื่อการเรียนรู้ด้านการรวมกลุ่มตามแนวทางของสหกรณ์ ระเบียบข้อบังคับ/ข้อกำหนดในการบริหารจัดการกลุ่ม

จังหวัดศรีสะเกษมีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตจำนวนศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด 22 ศูนย์ เป็นศูนย์ที่มีทุเรียนเป็นสินค้าหลักเพียง 1 ศูนย์ คือศูนย์เรียนรู้หมู่ที่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษณ์ซึ่งเป็นจุดเดียวที่แปลงใหญ่การผลิทุเรียน³¹ จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า

1. การสนับสนุนปัจจัยการผลิต/อุปกรณ์การผลิตให้แก่ศูนย์ ยังไม่เหมาะสมกับพื้นที่ทำให้ไม่สามารถนำที่ได้รับมาใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกษตรกรไม่คุ้นเคยและยังไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้³²

2. ศูนย์เครือข่ายบางแห่งยังไม่ทราบว่าตนเองเป็นศูนย์เครือข่ายของ ศพก. ทำให้ไม่ทราบว่า การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องทำอะไรบ้าง และมีขั้นตอนวิธีการดำเนินงานอย่างไร และที่สำคัญ เกษตรกรต้นแบบ ศพก.หลายแห่งไม่รู้จักศูนย์เครือข่ายของตนเองด้วยเช่นกัน ส่งผลให้เครือข่ายยังไม่สามารถทำกิจกรรมร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้

3. การบูรณาการงานร่วมกันของหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในระดับ พื้นที่ ยังเป็นเพียงการบูรณาการในพื้นที่เป้าหมายเดียวกัน คือ ศพก.แต่ยังไม่เกิดการบูรณาการด้านแผนงานและกิจกรรมดำเนินการ ส่งผลให้เกิดความซ้ำซ้อนในกิจกรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น

³¹ พิรพงษ์ พร้อมเทพ.การศึกษาแนวทางการพัฒนาทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2558. หน้า 17.

³² สัมภาษณ์, นายบุญสุข คำเสียง, เกษตรอำเภอศรีรัตนะ, สำนักงานเกษตรอำเภอศรีรัตนะ, 24 มิถุนายน 2562.

การจัดอบรมเรื่องเดียวกันของหลายหน่วยงานให้แก่เกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเดิม ทำให้ความรู้ที่เกษตรกรได้รับไม่ก้าวหน้ายังคงเป็นความรู้เดิมที่เคยได้รับมาแล้ว

4. บริบทความต้องการความรู้/การสนับสนุนภาคการเกษตรของเกษตรกรแต่ละพื้นที่ มีความแตกต่างกันทำให้เกษตรกรบางส่วนเห็นว่าองค์ความรู้ที่หน่วยงานนำมาถ่ายทอดบางส่วนยังไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร

5. ฐานเรียนรู้ภายใน ศพก. หลายแห่งอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้เป็นจุดศึกษาดูงานได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากขาดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุมาจากเกษตรกรต้นแบบมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติในฐานะ เกษตรกรต้นแบบเจ้าของ ศพก. มาก ทำให้ไม่มีเวลาในการดำเนินงานและไม่มีงบประมาณเพื่อใช้ในการ ปรับปรุงฐานเรียนรู้ นอกจากนี้ ฐานเรียนรู้ใน ศพก. หลายแห่งขาดความเป็นสัดส่วน กล่าวคือ ไม่สามารถ แยกได้ว่าเป็นฐานเรียนรู้ด้านใด

6. แปลงเรียนรู้ภายใน ศพก. บางแห่งมีข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต กล่าวคือ จะมีเฉพาะในช่วงฤดูกาลผลิตเท่านั้น เช่น การทำนาปีในพื้นที่นอกเขตชลประทาน ผู้เข้าเรียนรู้จะต้องมาในช่วงฤดูกาลผลิตเท่านั้นจึงจะมีโอกาสได้เรียนรู้จากของจริงในแปลง

7. การประชาสัมพันธ์ ศพก. ไม่ต่อเนื่องและยังเข้าไม่ถึงเกษตรกรทั่วไปทำให้เกษตรกรที่อยู่ห่างจาก ศพก. ยังไม่รู้จักร ศพก. แต่กลับรู้จักในนามของศูนย์อื่น ๆ ทั้งนี้เพราะ ศพก. หลายแห่งมีการดำเนินงาน ในฐานะศูนย์ต่าง ๆ มาก่อน ประกอบกับมีป้ายเดิมของหน่วยงานต่าง ๆ ติดตั้งไว้จำนวนมาก ทำให้เกษตรกรยังคุ้นเคยอยู่กับบทบาทเดิมก่อนมาเป็น ศพก. นอกจากนี้ เกษตรกรบางส่วนยังเข้าใจผิดว่า ผู้ที่จะใช้บริการจากศูนย์ฯ ได้จะต้องเป็นเกษตรกรที่อยู่ในหมู่ที่ตั้งของศูนย์ฯ เท่านั้นจึงไม่กล้าเข้ามาใช้บริการ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต มีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจ ดังนี้

ก่อนการสนับสนุนปัจจัยการผลิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสอบถามความต้องการของ ศพก. ถึงความต้องการที่แท้จริงก่อนให้การสนับสนุนและหาก ศพก. ใดต้องการได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต และอุปกรณ์ที่ตนเองยังมีความรู้ไม่เพียงพอ หน่วยงานเจ้าของปัจจัยการผลิต/อุปกรณ์ควรให้คำแนะนำหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรต้นแบบและทีมงาน³³

นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญในกิจกรรมการลงพื้นที่เพื่อการติดตามการดำเนินงานใน ศพก. ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย ศพก. ให้เป็นรูปธรรม โดยเพิ่มกิจกรรมการจัดประชุมร่วมกันระหว่าง ศพก. และศูนย์เครือข่ายทุกแห่ง³⁴

ควรจัดทำรายชื่อ กิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกรเจ้าของศูนย์เครือข่ายแต่ละราย พร้อมสถานที่ตั้งของศูนย์เครือข่ายทุกแห่ง ให้อยู่ในรูปของแผ่นป้ายที่ชัดเจนแสดงไว้ทั้งที่ ศพก. และ

³³ สัมภาษณ์, นายวิจิต ไตรสรณกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 13 มิถุนายน 2562.

³⁴ สัมภาษณ์, นายเพ็ง ใจเอื้อ, ผู้ปลูกทุเรียน, เลขที่ 37 ม. ต.สระยาว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, 13 กรกฎาคม 2562.

ศูนย์เครือข่ายทุกแห่ง เพื่อให้เกษตรกร สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน เพื่อสะดวกในการเดินทางไปหาความรู้ในสาขาที่สนใจได้³⁵

ในการการจัดอบรม หน่วยงานที่จัดการอบรมถ่ายทอดความรู้ต้องมีการบูรณาการหลักสูตรเพื่อลดความซ้ำซ้อน กล่าวคือหลักสูตรที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน หรือ มีสาระเป็นเรื่องเดียวกัน ควรจัดรวมไว้ด้วยกันภายในหลักสูตรเดียว³⁶

นอกจากนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ควรจัดทำแผนร่วมกันเพื่อจัดระดับองค์ความรู้ในการถ่ายทอดให้แก่ เกษตรกรในลักษณะการพัฒนาแบบต่อยอดและต่อเนื่อง เช่น การปรับปรุงดิน โดยจัดระดับความรู้ในหลักสูตรที่วางไว้เปรียบเสมือนระดับประถม มัธยมและอุดมศึกษา ซึ่งเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมจะเกิดการเรียนรู้ในระดับที่เพิ่มสูงขึ้นซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่เกษตรกรไม่ต้องอบรมซ้ำหลักสูตรเดิม³⁷

นอกจากนั้น ศูนย์ฯ ควรสนับสนุนให้มีการจัดเวทีชุมชนเพื่อทราบความต้องการของเกษตรกรในชุมชนและแยกเป็นด้านต่าง ๆ ไว้ เช่น ด้านองค์ความรู้ ด้านปัจจัยพื้นฐาน และนำมาสรุปผลความต้องการของเกษตรกรในชุมชน ประกอบด้วยอะไรบ้าง พร้อมจัดลำดับความสำคัญตามความจำเป็นเร่งด่วนเพื่อรองรับการพัฒนาจากหน่วยงานที่จะเข้ามาได้ถูกต้องตามความต้องการจริง เช่น การจัดหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ จากหน่วยงาน ในขณะที่ศูนย์ฯ เองมีข้อมูลองค์ความรู้ที่เกษตรกรต้องการซึ่งเป็นผลจากการจัดเวทีชุมชน เสนอ แก่หน่วยงานเพื่อนำไปสู่การจัดเป็นหลักสูตรและสร้างความพร้อมในการรองรับโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐที่จะมีเข้ามาในชุมชน³⁸

นอกจากนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ควรสนับสนุนการเปิดตลาดสินค้าให้แก่ศูนย์ฯ และศูนย์เครือข่ายเพื่อเป็นรายได้ มาเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานใน ศพก. ซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่ายแล้ว ยังจะเป็นการเรียนรู้ด้านการตลาดให้แก่เกษตรกรได้³⁹

8. สนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนรู้ให้แก่ ศพก. เพื่อการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ จากแปลงเรียนรู้ไว้ใช้ ในการถ่ายทอดแก่ผู้เข้าอบรม/ศึกษา/ดูงานในช่วงนอกฤดูกาลผลิต ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดทำ VDO หรือ คลิปต่าง ๆ การจัดทำ Power point ฯลฯ เป็นต้น

³⁵ สัมภาษณ์, นายวิทยา วิจารณ์, ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ,สำนักงานหอการค้าจังหวัด, 28 มิถุนายน 2562

³⁶ สัมภาษณ์, นายธีรเดช วิถีธรรมคุณ,อุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ,ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, 27 มิถุนายน 2562.

³⁷ สัมภาษณ์, นางสาววาสนา อยู่ดี,พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ,ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, 28 มิถุนายน 2562.

³⁸ สัมภาษณ์, นางรัตดา คงสีไพร,เกษตรอำเภอขุนหาญ,สำนักงานเกษตรอำเภอขุนหาญ, 19 มิถุนายน 2562.

³⁹ สัมภาษณ์, นายวิจิต ไตรสรณกุล,นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ,สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 13 มิถุนายน 2562.

เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านทางการประชุมหมู่บ้านทุกเดือนหรือใช้หอกระจายข่าวทุกหมู่บ้าน ชี้แจงบทบาทความสำคัญของ ศพก.และศูนย์เครือข่ายที่จะมีต่อเกษตรกร ที่ตั้งของ ศพก.และศูนย์เครือข่ายชื่อเกษตรกรต้นแบบเจ้าของศูนย์แผนการจัดอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ และการเข้าใช้⁴⁰

4.2.2.4 การยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตร

ทุเรียนได้ถูกนำเข้ามาปลูกในจังหวัดศรีสะเกษ ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2528 โดยเกษตรกรที่ไปรับจ้างชาวสวนทุเรียนในจังหวัดจันทบุรี เมื่อถูกเลิกจ้างจึงได้เดินทางกลับมาประกอบอาชีพทำไร่ ทำนาที่จังหวัดศรีสะเกษ ได้นำต้นพันธุ์ทุเรียนหมอนทองมาปลูกที่อำเภอขุนหาญ ซึ่งผลที่ได้จากการนำมาปลูกพบว่า ทุเรียนได้เติบโตและให้ผลผลิตดี จึงมีเกษตรกรรายอื่นสนใจปลูกตามมากขึ้น แต่เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ขาดความรู้ ความชำนาญในเรื่องการปลูก การดูแลรักษา การบริหารจัดการด้านคุณภาพ แต่ใช้วิธีการสอบถามจากเกษตรกรผู้ปลูกที่อยู่ข้างเคียงกัน ในลักษณะการลองผิดลองถูก ทำให้ได้ผลผลิตทุเรียนไม่มีคุณภาพ ไม่เป็นที่นิยมของตลาด ส่งผลให้ขายได้ในราคาต่ำ อีกทั้งเมื่อมีการขยายพื้นที่ในการปลูกมากขึ้น ขาดการจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสมก่อให้เกิดการสะสมของโรคและแมลงจนเกิดการแพร่ระบาดอย่างหนัก ต้นทุเรียนเสื่อมโทรม และทยอยตาย เกษตรกรไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ทำให้เกิดการละทิ้งสวน ขายต่อ หรือเปลี่ยนไปปลูกพืชผลอย่างอื่นแทน มีการนำยางพารา หรือพืชเศรษฐกิจอื่นมาปลูกแซมในสวนทุเรียน เมื่อพืชแซมโตเต็มที่จะตัดต้นทุเรียนทิ้ง จากปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้ปี 2554 พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ลดลงจาก 2,746 ไร่ เหลือเพียง 1,335 ไร่ จังหวัดศรีสะเกษ ได้ประกาศให้พื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอศรีรัตนะ และอำเภอขุนหาญ เป็นเขตประสบภัยพิบัติโรคและแมลงศัตรูพืชระบาดในพืชผล และมอบหมายให้ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ กรมวิชาการเกษตร เข้าไปแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน ต่อมากรมวิชาการเกษตร ได้ร่วมลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) เพื่อร่วมมือกับจังหวัดศรีสะเกษและกรมส่งเสริมการเกษตร เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2554 จนสามารถแก้ไขปัญหาภัยพิบัติโรคและแมลงศัตรูพืชระบาดได้

จากการแก้ไขปัญหาเรื่องภัยพิบัติโรคและแมลงศัตรูพืชระบาด ทำให้ภาครัฐได้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงว่า สาเหตุสำคัญเกิดจากการที่เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเกือบทั้งหมด ขาดความรู้ทางวิชาการในการปลูกทุเรียน ซึ่งสาเหตุเหล่านี้จะทำให้ปัญหาดังกล่าวจะวนกลับมาเกิดซ้ำอีกในอนาคต⁴¹

ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ เริ่มดำเนินการตามแผนการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2554 โดยเน้นการป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ระบาดอย่างรุนแรง คือ โรครากเน่าและโคนเน่า เพลี้ยไฟ ไรแดง และหนอนเจาะลำต้นทุเรียน ในแปลงทุเรียนทุกแปลงของจังหวัดศรีสะเกษ ในพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ โดยได้ส่งเสริมและพัฒนาด้านการผลิตสินค้าเกษตร กิจกรรมพัฒนาการเพิ่มผลผลิตทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ บรรจุลงในแผนยุทธศาสตร์จังหวัดประจำปี 2557 เป็นต้นมา นอกจากนั้น กรมวิชาการเกษตร ได้เล็งเห็นความสำคัญในการนำงานวิจัยของกรมวิชาการเกษตรมาสู่กลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย เพื่อพัฒนากระบวนการปลูก การผลิต การ

⁴⁰ สัมภาษณ์, นายธีรเดช วิจิตรธรรมคุณ, อุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ, ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, 27 มิถุนายน 2562.

⁴¹ สัมภาษณ์, นายสนอง จรินทร์, ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ, ห้องประชุมศูนย์วิจัยพืชสวนฯ, 27 มิถุนายน 2562.

บริหารจัดการ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้จะทำให้เกษตรกรมีผลผลิตที่สูงขึ้น และคุณภาพของทุเรียนจะดีขึ้น จากการพัฒนาการผลิตทุเรียนคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทำให้ราคาทุเรียนในปี 2554 – 2561 มีราคาเพิ่มสูงขึ้นจาก กิโลกรัมละ 25 บาท เป็นกิโลกรัมละ 150 บาท

นอกจากนั้น การผลิตทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ ได้ยกระดับจากทุเรียนธรรมดาสู่การเป็นทุเรียนคุณภาพสูง (Premium Grade) ส่งผลให้ทุเรียนหมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ส่งผลให้ตลาดมีความต้องการทุเรียนภูเขาไฟสูงมาก เกษตรกรสามารถทำการตลาดทุเรียนออนไลน์ได้เอง เกิดการรวมกลุ่มผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งหมด 8 กลุ่ม เพื่อผลิตทุเรียนให้ได้มาตรฐาน เพิ่มอำนาจตลาดต่อรองด้านการตลาดร่วมกัน

นอกจากนี้ ในปี 2558 จังหวัดศรีสะเกษ ยังได้ร่วมมือกับสภาเกษตรกร จัดทำ OR-Code ติดสติ๊กเกอร์ผลทุเรียน เพื่อให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เป็นการประกันคุณภาพของผลผลิตอีกทางหนึ่งที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคได้ ซึ่งจะเกิดความยั่งยืนในอาชีพการผลิตทุเรียนในอนาคตต่อไป⁴²

นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนทุเรียนในภาพรวม

ทุเรียนถือเป็นผลไม้ที่มีความสำคัญต่อภาคการเกษตรของไทย โดยสร้างรายได้มากเป็นอันดับที่ 2 ในสินค้ากลุ่มไม้ผลรองจากมะม่วง⁴³ จากข้อมูล พบว่าในปี 2560 มูลค่าผลผลิตของทุเรียนอยู่ที่ 3,963.1 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 23.7 ของมูลค่า ผลผลิตกลุ่มไม้ผล สูงเป็นอันดับที่ 2 รองจากมะม่วง โดยการขยายตัวเฉลี่ยของมูลค่าทุเรียนในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา พบว่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 21.2 ต่อปี สะท้อนถึง ราคาที่เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับกระแสนิยมบริโภคทุเรียน ที่เติบโตขึ้นจากในและนอกประเทศ ในช่วงที่ผ่านมา ทั้งนี้ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) ได้ ประเมินการผลผลิตทุเรียนที่จะออกสู่ตลาดในปี 2561 ราว 798,008 ตัน ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงกว่าผลผลิตปี 2560 ถึงร้อยละ 25.7 จากอานิสสงค์ของการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เพาะปลูกในปี 2556 จะทยอยให้ผลผลิตในปีนี้น่ามากกว่าในอดีต เนื้อที่เพาะปลูกทุเรียนรวมทั้งประเทศในปัจจุบันอยู่ที่ 605,146 ไร่ โดยปลูกมากที่สุด ใน ภาคใต้และภาคตะวันออก ข้อมูลปี 2560 แสดงให้เห็นว่าเนื้อที่ให้ผลของทุเรียนกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ 302,416 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนที่ร้อยละ 49.9 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั่วประเทศ โดยปลูกมากที่สุดที่จังหวัด ชุมพร ขณะที่ภาคกลางและภาคตะวันออกมีเนื้อที่เพาะปลูกรวมกัน 262,543 ไร่ เป็นสัดส่วนที่ร้อยละ 43.4 และปลูกมากที่สุดที่จังหวัดจันทบุรี ทั้งนี้ ทุเรียนพันธุ์หมอนทองมีเนื้อที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 89.6 ของเนื้อที่ปลูกทุเรียนทั่วประเทศ รองลงมา ได้แก่ พันธุ์ชะนี พันธุ์กระดุม พันธุ์ก้านยาว และพันธุ์อื่น ๆ โดยผลผลิตทุเรียนตามปกติจะออกสู่ตลาด 2 ช่วง คือช่วงเดือนเมษายน-มิถุนายนในภาคตะวันออก และ ช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายนในภาคใต้

⁴² สัมภาษณ์, นายสว่าง กาลพัฒน์, เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, 13 มิถุนายน 2562.

⁴³ กรมการค้าภายใน. รายงานประจำปีงบประมาณ 2557. เข้าถึงได้จาก http://www.dit.go.th/Dit_year/annual_report55_small.pdf (13 มิถุนายน 2562)

4.2.3 กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐนั้น จะทำโดยการมอบนโยบายให้กับส่วนงานในกำกับ โดยปรากฏอยู่ในประเด็นการพัฒนาจังหวัดที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและยกระดับสินค้าการเกษตร การค้า และการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและแข่งขันได้ ในแผนงานที่ 1 ส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP แผนงานที่ 4 ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ และแผนงานที่ 5 ส่งเสริมระบบตลาดทุเรียน Premium ดังนี้

แผนงานที่ 1 ส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP

โดยแผนงานที่ 1 ส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP นี้ได้ดำเนินการในโครงการ พัฒนาคุณภาพสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าและขยายช่องทางการตลาด โดยจังหวัดได้ยกระดับผลิตภัณฑ์ (Product Level) ที่จะนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) จัดทำระบบฐานข้อมูลผลิตภัณฑ์ (Profile) ที่จะใช้ในการทำงานเชิงบูรณาการของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เน้นการประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างคุณค่าของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไป และกลุ่มเป้าหมาย จนสามารถใช้เป็นแหล่งสร้างรายได้ และความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยดำเนินการไปพร้อมกับการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมจากผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP และ ชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยจังหวัดศรีสะเกษมี OTOP ระดับ 5 ดาว จำนวน 21 ผลิตภัณฑ์ สามารถสร้างรายได้รวมปี พ.ศ. 2560 ให้มีมูลค่าได้ถึง 3,549,439,803 ล้านบาท⁴⁴ โดยโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP และผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาตลาด การค้า การลงทุน รวมไปถึงการขนส่งสินค้า และการส่งออก โดยดำเนินการไปพร้อมกับการส่งเสริมระบบการตลาดชุมชน โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบและดำเนินการได้แก่ พัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ โดยผลผลิตที่คาดหวังจากแผนงาน/โครงการนี้ คือ มีกลุ่มอาชีพที่ได้รับการพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการสินค้า OTOP เพิ่มศักยภาพศูนย์บริการเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดศรีสะเกษ และเสริมสร้างศักยภาพการค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน

แผนงานที่ 4 ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ

โดยแผนงานที่ 4 ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจนี้ได้ดำเนินการในโครงการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและลดต้นทุนการผลิตในภาคเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการบริหารจัดการแปลงยุคใหม่ให้กับเกษตรกรในจังหวัดศรีสะเกษ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงวิธีการจัดการแปลงอย่างเป็นระบบ แก้ไขปัญหาการผลิต และเพิ่มผลผลิตและคุณภาพให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น และเพื่อสร้างกระบวนการรวมกลุ่มของเกษตรกรให้เกิดความเข้มแข็งในการผลิตให้ได้มาตรฐานการผลิตเดียวกัน สามารถจำหน่ายผลผลิตให้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความมั่นคงในชีวิตและอาชีพมีความยั่งยืน โดยโครงการนี้ แบ่งกิจกรรมหลักออกเป็น 2 กิจกรรมหลัก โดย

⁴⁴ ระบบศูนย์ข้อมูลกลาง กรมการพัฒนาชุมชน อ้างใน แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ หน้า 100.

กิจกรรมหลักที่ 1 ได้แก่ การขยายเขตไฟฟ้าเพื่อการเกษตร โดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักคือ สำนักงานเกษตรจังหวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และอำเภอทุกอำเภอใน จังหวัดศรีสะเกษ กิจกรรมหลักที่ 2 คือ การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยมีสำนักงานเกษตร จังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบ และมีหน่วยงานเกี่ยวข้อง คือ ศูนย์วิจัยพืชสวน และอำเภอทุกอำเภอใน จังหวัดศรีสะเกษ โดยผลผลิตที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นกับโครงการนี้คือ เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้

แผนงานที่ 5 ส่งเสริมระบบตลาด ทูเรียน Premium

แผนงานที่ 5 ส่งเสริมระบบตลาดทูเรียน Premium นี้ได้ดำเนินการในโครงการเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตทูเรียนคุณภาพ โดยกลไกนี้เกิดขึ้นเนื่องจากปัญหาความต้องการทูเรียนคุณภาพ ระดับ Premium ของจังหวัดศรีสะเกษมีมาก จนไม่สามารถผลิตได้ทันกับความต้องการของผู้บริโภค ทั้งในประเทศและต่างประเทศ อีกทั้งเกษตรกรผู้ปลูกทูเรียนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการผลิต ทูเรียนให้ได้คุณภาพตรงตามมาตรฐานสากล และความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภค นอกจากนั้น เกษตรกรยังขาดแหล่งรวบรวมและคัดคุณภาพทูเรียน รวมไปถึงยังขาดบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน มีความมั่นคงแข็งแรง สามารถรักษาคุณภาพของผลิตได้ก่อนส่งถึงมือผู้บริโภค ที่สำคัญ คือ พื้นที่การ ปลูกทูเรียนในจังหวัดศรีสะเกษยังมีน้อยเมื่อเทียบกับความต้องการของตลาด วัตถุประสงค์หลักของ โครงการนี้คือ ต้องการพัฒนาคุณภาพผลผลิตทูเรียนให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP อีกทั้งเพื่อ ต้องการสร้างโรงรวบรวมและคัดคุณภาพทูเรียน พร้อมทั้งบรรจุภัณฑ์ทูเรียนคุณภาพสูงระดับ Premium ให้มีผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการของตลาดและผู้บริโภค และเพื่อเพิ่มพื้นที่ปลูกทูเรียน ให้รองรับปริมาณการผลิตทูเรียนคุณภาพสูงระดับ Premium ในอนาคต โดยมีหน่วยงานผู้รับผิดชอบ หลักคือ ศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ และอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ หน่วยงาน ดำเนินการคือ เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ผลผลิตที่คาดหวังของโครงการนี้คือ สามารถจัดเทศกาล ทูเรียน Premium ศรีสะเกษ และพัฒนาการผลิตทูเรียนคุณภาพของจังหวัดศรีสะเกษ รวมทั้ง พัฒนาอัตลักษณ์ของทูเรียนจังหวัดศรีสะเกษให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

สรุปได้ว่า กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทูเรียน) ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ ดำเนินการโดยการขับเคลื่อนนโยบายระดับประเทศ มาเป็นนโยบาย จังหวัดผ่านประเด็นการพัฒนาจังหวัด (ยุทธศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ) ในประเด็นการพัฒนาที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและยกระดับสินค้าเกษตร การค้า และการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและ แข่งขันได้ ผ่าน แผนงาน 3 แผนงาน คือ แผนงานที่ 1 ส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP แผนงานที่ 4 ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ และแผนงานที่ 5 ส่งเสริมระบบตลาดทูเรียน Premium โดย ขับเคลื่อนผ่าน ส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เกษตรจังหวัด ศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ อำเภอทุก อำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ พัฒนาชุมชน พาณิชย์จังหวัด สถาบันการศึกษาในจังหวัดศรีสะเกษ โดยนำ ร่องที่มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษในการออกพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากทูเรียน

4.2.4 สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ทุเรียนมีถิ่นกำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีแหล่งผลิตที่สำคัญในประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์อย่างไรก็ตาม ในแต่ละประเทศจะมีสายพันธุ์ทุเรียนซึ่งเป็นไม้ผลท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ไป รวมแล้วหลายร้อยพันธุ์ แต่พันธุ์ที่นิยมในทางการค้ามีไม่มากนัก สำหรับในประเทศไทยพันธุ์ทุเรียนที่เป็นที่นิยม ในทางการค้าได้แก่ หมอนทอง ชะนี ก้านยาว และกระดุม ในปี 2559 พื้นที่เพาะปลูกทุเรียนในแหล่งผลิตที่สำคัญ 5 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม มีพื้นที่เพาะปลูกรวมกันประมาณ 1.43 ล้านไร่ หรือประมาณ 276.50 พันเฮกตาร์ โดยไทยมีพื้นที่ปลูกทุเรียนสูงสุดประมาณ ร้อยละ 31.77 รองลงมาได้แก่ อินโดนีเซีย ร้อยละ 26.80 มาเลเซีย ร้อยละ 22.34 เวียดนาม ร้อยละ 11.83 และฟิลิปปินส์ร้อยละ 7.26

การเพาะปลูกทุเรียนในกัมพูชา ลาว เมียนมา รวมถึงในพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศออสเตรเลีย จัดเป็นแหล่งเพาะปลูกใหม่ มีพื้นที่ที่ให้ผลผลิตไม่มากและยังไม่เพียงพอความต้องการของผู้บริโภค ภายในประเทศนั้น ๆ แหล่งเพาะปลูกใหม่ในประเทศดังกล่าว เป็นพันธุ์ที่นำมาจากประเทศไทย ซึ่งได้แก่พันธุ์หมอนทอง และชะนี เป็นต้น นอกจากนั้นฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมินิเวศของแต่ละประเทศ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของภูมิอากาศในแหล่งผลิตนั้น ๆ เป็นสำคัญ โดยทุเรียนของไทยส่วนมากจะมี ช่วงฤดูเก็บเกี่ยวระหว่างเดือนเมษายนถึงกันยายน ในมาเลเซียตะวันตกหรือในคาบสมุทรมลายา และเวียดนาม จะมีฤดูเก็บเกี่ยวใกล้เคียงกับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนของไทย สำหรับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในฟิลิปปินส์จะเริ่มช้ากว่าฤดูเก็บเกี่ยวของไทยและมาเลเซียได้ประมาณ 2 - 3 เดือน โดยจะมีฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสิงหาคมถึง พฤศจิกายน ส่วนฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในอินโดนีเซียจะมีฤดูเก็บเกี่ยวเริ่มจากเดือนมิถุนายนจนถึงเดือน กุมภาพันธ์ของปีถัดไป เช่นเดียวกับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในมาเลเซีย ตะวันออกแถบเกาะบอร์เนียว ด้วยเช่นกัน

ในช่วงปี 2555 - 2560 พบว่าอุปทานผลผลิตเฉลี่ยโดยรวมของโลกมีประมาณ 2.13 ล้านตัน (น้ำหนักผลทุเรียนสด) โดยอินโดนีเซียเป็นแหล่งผลิตรายใหญ่มีผลผลิตเฉลี่ย ร้อยละ 39.40 ล้านตัน ของผลผลิตทุเรียน โลก รองลงมาได้แก่ ไทย ร้อยละ 27.64 มาเลเซีย ร้อยละ 16.32 เวียดนาม ร้อยละ 12.74 และฟิลิปปินส์ ร้อยละ 3.90 ตามลำดับ ประเทศที่มีการเพาะปลูกทุเรียนเชิงการค้าและมีการลงทุนวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสายพันธุ์ทุเรียน เพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม สำหรับการเพาะปลูกและการผลิตทุเรียนในประเทศอินโดนีเซียจะมีความแปรปรวนของผลผลิตค่อนข้างสูง ทั้งนี้เป็น เพราะการเพาะปลูกทุเรียนในประเทศดังกล่าวยังเป็นการทำการเกษตรแบบกึ่งยังชีพ มีการจัดการฟาร์มหรือพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในระดับต่ำและส่วนมากปล่อยไปตามธรรมชาติ การปรับปรุงพันธุ์มีการพัฒนาการน้อย พันธุ์ที่เกษตรกรใช้ในการเพาะปลูกส่วนใหญ่จึงยังเป็นพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมที่คุณภาพของเนื้อทุเรียนไม่ได้เป็นไปตามความต้องการของตลาด เช่นเดียวกับฟิลิปปินส์ แหล่งผลิตทุเรียนที่สำคัญของฟิลิปปินส์จะอยู่ในพื้นที่ของเกาะมินดาเนาและการเพาะปลูกทุเรียนของเกษตรกรในฟิลิปปินส์ยังเป็นกึ่งยังชีพ ผลผลิตยังมีจำนวนน้อยและ คุณภาพของเนื้อทุเรียนและรูปแบบของระบบการผลิตยังไม่สามารถแข่งขันในตลาดส่งออกได้ ผลผลิตทุเรียน ทั้งของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์จึงเป็นการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ ทุเรียนเป็นผลไม้ที่มีกลิ่นจำเพาะ โดยทั่วไปทุเรียนแต่ละผลประกอบด้วย

ส่วนที่เป็นเปลือก ร้อยละ 55 ถึง 66 ส่วนที่เป็นเมล็ด ร้อยละ 12 ถึง 15 และส่วนที่เป็นเนื้อบริโภคได้ ร้อยละ 22 ถึง 30 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุ์ เป็นสำคัญ เนื้อทุเรียนจัดได้ว่าเป็นผลไม้ที่ให้พลังงานสูง เนื้อ 100 กรัม จะให้พลังงานระหว่าง 134 ถึง 187 กิโลแคลอรี และเนื้อในของทุเรียนจะมีองค์ประกอบของสารอาหารได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน และมี ธาตุอาหารหลายชนิด เช่น โพแทสเซียม ฟอสฟอรัส และแคลเซียม เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของพันธุ์ทุเรียน ข้อมูลจาก Plantations International and Durian Harvests⁸ ได้รายงานว่ามีมาเลเซียเป็นประเทศที่มีการบริโภคทุเรียนต่อคนต่อปีของประชากรสูงที่สุด 11.0 กิโลกรัม รองลงมาได้แก่ ใต้หวัน 3.20 กิโลกรัม สิงคโปร์ 3.18 กิโลกรัม บรูไน 3.09 กิโลกรัม อินโดนีเซีย 2.40 กิโลกรัม ฮองกง 2.31 กิโลกรัม ไทย 1.46 กิโลกรัม มาเก๊า 1.37 กิโลกรัม เวียดนาม 0.92 กิโลกรัม และจีน 0.21 กิโลกรัม สำหรับจีนแม้จะมีอัตราการบริโภคต่อคนยังอยู่ในระดับต่ำแต่การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของ ประชากรจีนย่อมส่งผลต่อความต้องการบริโภคทุเรียนมากขึ้นตามมา อีกทั้งจำนวนประชากรจีนที่มีมากถึง ประมาณ 1,400 ล้านคน การขยายตัวของอุปสงค์การบริโภคภายในประเทศจีนจะมีผลต่อปริมาณการนำเข้าทุเรียนของจีนอย่างมาก

นอกจากนั้น ปริมาณความต้องการบริโภคทุเรียนโลกยังไม่มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ และข้อมูลของแต่ละประเทศมีการนำเสนอไว้อย่างจำกัด ทำให้การจัดหาข้อมูลปริมาณการบริโภคทุเรียนของโลกในภาพรวมไม่อาจ จัดทำได้ การที่ทุเรียนเป็นสินค้าที่เน่าเสียหาง่ายและจะต้องจัดส่งสู่ตลาดทันทีหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บสต็อกข้ามปีอย่างเช่นกรณีของธัญพืชจึงทำไม่ได้ ส่งผลให้คาดการณ์ได้ว่าปริมาณการบริโภคทุเรียนในแต่ละปีจะมีปริมาณใกล้เคียงกับอุปทานผลผลิตทุเรียนในแต่ละปีเช่นกัน เนื่องจากกลไกตลาดและราคาจะทำหน้าที่สำคัญในการสร้างสมดุลของการผลิตและการบริโภค

ดังนั้น จึงพออนุมานได้ว่าการบริโภคทุเรียนสดของโลกจะใกล้เคียงกับอุปทานกล่าวคือ ประมาณ 2 ล้านตัน การบริโภคทุเรียนของอินโดนีเซียจัดเป็นลำดับหนึ่ง (ประมาณร้อยละ 40) รองลงมาได้แก่ จีน มาเลเซีย และไทย อย่างไรก็ตาม ได้มีการคาดการณ์กันว่าความต้องการ ทุเรียนในตลาดการค้าโลกในปี 2572 จะมีปริมาณระหว่าง 2.63 – 4.13 ล้านตัน 10.ภายใต้แนวโน้มของข้อสมมุติการเติบโตของปัจจัยเกี่ยวข้องตามสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการขยายตัวของตลาดส่งออกทุเรียน ของโลกตามมา

ตลาดการค้าทุเรียนโลก ตลาดการค้าทุเรียนสดประกอบด้วยตลาดภายในประเทศและตลาดระหว่างประเทศ ตลาดผู้บริโภคภายในประเทศของแต่ละประเทศผู้ผลิตมีบทบาทสำคัญในการรองรับอุปทานผลผลิตภายในประเทศผู้ผลิตนั้น ๆ โดยเฉพาะผลผลิตทุเรียนในประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ซึ่งมีสัดส่วนการใช้ผลผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเกินกว่าร้อยละ 90 ทั้งนี้เพราะระบบการผลิตทุเรียนของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ยังขาดการจัดทำมาตรฐานการผลิตและการจัดการหลังเก็บเกี่ยว ส่วนเวียดนามนั้นประมาณว่าผลผลิตทุเรียนของเวียดนามร้อยละ 45 ใช้บริโภคภายในประเทศและอีกร้อยละ 55 เป็นการค้าตามชายแดนที่ติดกับจีนทำให้ข้อจำกัดเรื่องมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practice) และมาตรฐาน GMP (Good Manufacturing Practice) ลดลงขณะนี้เวียดนามก็ได้พยายามปรับปรุงระบบสวนทุเรียนให้ได้มาตรฐาน GAP และรวมถึง มาตรฐาน GMP ในกิจกรรมหลังเก็บเกี่ยว อนึ่ง การที่เวียดนามมีชายแดนที่ติดกับจีนการส่งออกทุเรียนของ

เวียดนามส่วนหนึ่งจึงเป็นการนำเข้าจากไทยและ re-exported ผ่านด่านทางชายแดนตอนเหนือของเวียดนาม เข้าไปยังประเทศจีน ในกรณีของมาเลเซียได้มีนโยบายการพัฒนาพันธุ์ทุเรียนมาอย่างต่อเนื่อง และรวมถึงการที่ มาเลเซียได้หันมาให้ความสำคัญกับระบบการเพาะปลูกทุเรียนเพื่อการส่งออกมากขึ้น พร้อมกันนี้ได้มี แผนพัฒนาการผลิตทุเรียน ภายใต้ Malaysian National Agro-Food Policy (2011-2020)¹¹ อีกทั้งยังจัด ให้มีหน่วยงานกลางส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตรของมาเลเซีย (Federal Agricultural Marketing Authority: FAMA) ซึ่งเป็นหน่วยงานปฏิบัติในการกำกับและพัฒนาโซ่อุปทานสินค้าทุเรียนของมาเลเซียเพื่อให้ เกิดการขยายตัวในตลาดส่งออก ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในจำนวนประเทศผู้ส่งออกทุเรียนที่มีสัดส่วนของการส่งออกสูงถึงร้อยละ 70 ส่วนของการใช้ผลผลิตทุเรียนเพื่อการบริโภคภายในประเทศมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 30 การที่สวนทุเรียน ไทยได้เข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP และระบบการจัดการหลังเก็บเกี่ยวที่ได้มาตรฐาน GMP การจัดทำระบบการจดทะเบียนสำหรับการเป็นผู้ส่งผลทุเรียนสดออกไปนอกราชอาณาจักร ในช่วงเกือบทศวรรษที่ผ่านมาได้ทำให้ ความสามารถในการแข่งขันของไทยในตลาดส่งออกทุเรียนมีเหนือกว่าประเทศคู่แข่งรายอื่น ๆ

การส่งออกทุเรียนสดของโลก (ไม่รวมทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง และอบแห้ง) ในปี 2560 จากแหล่ง ผลิตสามประเทศที่สำคัญได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม มีอุปทานส่งออกรวมประมาณ 693,748 ตัน 12 ใน จำนวนนี้เป็นการส่งออกทุเรียนของไทยจำนวน 490,489 ตัน 13 เวียดนาม 185,295 ตัน¹⁴ และมาเลเซีย 18,000 ตัน¹⁵ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 76.18, 21.01 และ 2.81 ตามลำดับ การจัดการการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตและมาตรฐานความปลอดภัยของสวนทุเรียนไทย การขึ้นทะเบียนสวนทุเรียนที่ได้มาตรฐาน รวมถึงการที่ไทยเป็นประเทศแรกในกลุ่มอาเซียนที่ได้จัดทำข้อตกลง FTA กับจีนในหมวดสินค้าผักผลไม้ที่มีอัตราภาษีการนำเข้าและส่งออกเป็นศูนย์มาตั้งแต่ปี 2546 ประกอบกับ พันธุ์ทุเรียนของไทยมีรสชาติเป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคในจีน อีกทั้ง การค้าทุเรียนออนไลน์ในตลาดจีนที่ได้ ขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมาได้เป็นแรงขับเคลื่อนต่อการขยายตัวของตลาดทุเรียนในจีน เพิ่มขึ้นอย่างมาก การส่งออกทุเรียนของไทยไปยังจีนมีทั้งที่ส่งออกโดยตรงไปยังจีนและการส่งออกผ่าน เวียดนาม มาเก๊า และฮ่องกง ก่อนเข้าสู่ตลาดจีน สำหรับกรณีของมาเลเซียพบว่า การส่งออกทุเรียนไปยังจีนมีจำนวนไม่มากนักได้จำกัดอยู่เฉพาะเนื้อทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2561 มาเลเซียได้รับการเปิดตลาดจากจีนให้ สามารถส่งออกทุเรียนสดแช่เย็นทั้งผลไปยังจีนได้อีกทั้งมาเลเซียได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโซ่อุปทาน ทุเรียนทั้งระบบ เพื่อยกระดับทุเรียนให้เป็นสินค้าส่งออกพรีเมียมของมาเลเซีย โดยได้เร่งปรับปรุงการทำสวนทุเรียนให้ได้มาตรฐานการทำการเกษตรที่ดีและรวมถึงการจัดการหลังเก็บเกี่ยวที่ดีแล้ว ภายใต้ข้อตกลงความร่วมมือกับจีน มาเลเซียยังได้อำนวยความสะดวกแก่นักธุรกิจจากจีนให้มาลงทุนในการทำสวนขนาดใหญ่และ การลงทุนในธุรกิจส่งออกทุเรียน รวมถึงการปรับปรุงระบบโลจิสติกส์เพื่อการขนส่ง¹⁶ ซึ่งทำให้คาดการณ์ได้ว่า ในอนาคตอันใกล้การส่งออกทุเรียนของมาเลเซียไปยังตลาดจีนจะเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดและจะเป็นคู่แข่งกับทุเรียนไทยในตลาดการค้าทุเรียนจีนและทุเรียนโลก สำหรับตลาดนำเข้าทุเรียนโลกในปี 2559 นั้น Durian Harvests¹⁷ รายงานว่ามีจำนวนประมาณ 487 ล้านตัน โดยมีจีนเป็นผู้นำเข้าทุเรียนมากที่สุด (ร้อยละ 60) รองลงมาได้แก่ เวียดนาม (ร้อยละ 19) ฮ่องกงและ สิงคโปร์(ร้อยละ 4) เท่ากัน และอื่น ๆ (ร้อยละ 6)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มูลค่าการส่งออกทุเรียนของไทยได้ขยายตัวอย่างมากจากมูลค่าการส่งออก 3, 835.36 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 เพิ่มสูงขึ้นเป็น 26,645.98 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 หรือมีมูลค่าเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 24.07 ต่อปีเฉลี่ยจากช่วง 2550 - 61 และมีสัดส่วนมูลค่าทุเรียนสดส่งออก ถึงร้อยละ 83.41 ของมูลค่าการส่งออกทุเรียนไทยโดยรวมเฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 การส่งออกทุเรียนแช่เย็น และแช่แข็งและทุเรียนแห้งมีสัดส่วนต่ำเพียงร้อยละ 11.37 และ 1.33 (ตารางที่ 3) การส่งออกสินค้าทุเรียนสดของไทยจะถูกส่งไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกและอาเซียนเป็นสำคัญ โดย ในปี 2561 มีการส่งออกทุเรียนสดในทุกภูมิภาคโดยรวม 496,915 ตัน ในจำนวนนี้ได้ส่งไปยังภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกมากที่สุดจำนวน 300,543 ตัน (ร้อยละ 60.48) และภูมิภาคอาเซียน จำนวน 195,349 ตัน (ร้อยละ 39.31) ส่วนที่เหลือ จำนวน 1,024 ตัน (ร้อยละ 0.21) ส่งออกไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ของโลก ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าผลผลิตทุเรียนของไทยส่งไปยังสองภูมิภาคดังกล่าวรวมกันคิดเป็นร้อยละ 99.79 ของปริมาณส่งออกทุเรียนสดไทย หากพิจารณาถึงประเทศที่ไทยส่งออกทุเรียนไปมากที่สุดในปี 2561 พบว่า ร้อยละ 40.74 ส่งไปยังตลาดจีนรองลงมา 3 ลำดับ ได้แก่ เวียดนาม (ร้อยละ 37.76) และฮ่องกง (ร้อยละ 18.07) และมาเลเซีย (ร้อยละ 1.38) ผลผลิตที่ส่งออกไปยังฮ่องกงและเวียดนามนั้นจะถูก re-export ไปยังตลาดจีนเป็นสำคัญ ส่วนการส่งออกไปยังตลาดอื่น ๆ ของทุเรียนไทยมีไม่มากนัก การขยายตัวของอุปทานส่งออกทุเรียนของไทยได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของระดับราคาฟาร์มที่เกษตรกรได้รับโดยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ราคาทุเรียนที่ระดับฟาร์มได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัว จากระดับราคา เฉลี่ย 20.53 บาทต่อกิโลกรัม ได้ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเป็น 35.55 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2555 - 57 และ 72.01 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 ตามลำดับการขยายตัวของส่งออกทุเรียนไทยไปยังจีนและเวียดนามส่งผลต่อการเข้ามาทำธุรกิจส่งออกทุเรียนของผู้ประกอบการจากจีนและเวียดนาม เพื่อการส่งออกไปยังตลาดภายในประเทศของตน การเข้ามาทำธุรกิจดังกล่าวมีทั้งการเข้ามาเป็นหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการไทยและการเป็นผู้ประกอบการส่งออกโดยตรงและมีล้งคนไทยเป็นผู้รวบรวมนำมาจัดส่งให้ ผู้ประกอบการล้งจากจีนนั้นจะมีช่องทางของโซ่อุปทานการค้าทุเรียนในตลาดปลายทางรวมถึงเครือข่ายในเส้นทางโลจิสติกส์และอำนาจการลงทุน ที่ได้เปรียบกว่าผู้ประกอบการส่งออกของไทย ทำให้เกรงว่าความ ได้เปรียบของล้งจีนในโซ่อุปทานการค้าทุเรียนจะพัฒนาไปสู่อำนาจการผูกขาดการค้าทุเรียนไทยไปยังตลาดจีนและอาจส่งผลกระทบต่อล้งไทยและเกษตรกรไทยตามมา20 ในอีกแง่มุมหนึ่งให้ความเห็นว่า การที่นักธุรกิจจากจีน เข้ามาซื้อสินค้าจากเกษตรกรเองเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยกระจายสินค้าให้ไปทั่วประเทศจีน และล้งจีนกลุ่ม ทุเรียนมีความหลากหลาย ต่างคนต่างแย่งกันซื้อสินค้า โดยสถานการณ์ที่เป็นอยู่นี้ผู้ที่เสียผลประโยชน์คือล้งไทยรายย่อย ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับรูปแบบทางการค้าที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดจนเกษตรกรที่เป็น เจ้าของสวนซึ่งจะต้องยกระดับมาตรฐานการผลิตทุเรียนโดยคำนึงถึงมาตรฐานคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัยซึ่งจะเป็นปัจจัยเอื้อให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ในระดับราคาที่สูงขึ้น

จากผลการวิจัยด้านนโยบายและกลไกนั้น ผู้วิจัยมองว่า การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับเอกชนเองก็ดี ระหว่างภาครัฐกับเกษตรกรก็ดี จะทำให้การปลูกพืชสวนของเกษตรกรประสบความสำเร็จตามนโยบายของรัฐได้ การดำเนินการตามแผนที่วางไว้ทุกระดับจะทำให้เกษตรกรไม่ประสบความยุ่งยาก เว้นเสียแต่เกษตรกรจะต้องรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นกับทุเรียนในสวนของตนเอง

อย่างปราศจากการโยนความผิดให้กับภาครัฐ เอกชน หรือกลุ่มเกษตรกรด้วยกัน นโยบายและกลไกจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องออกแบบและวางแผนส่งเสริมให้กับเกษตรกรได้ ทั้งในระยะยาวและระยะสั้น โดยเฉพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเริ่มลงมือทำพืชสวน ย่อมไม่มีประสบการณ์หรือมีประสบการณ์น้อย การได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่ม ภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ จะทำให้ลดขั้นตอนในการทำพืชสวนให้สำเร็จผลได้เร็วขึ้น อีกอย่างหนึ่ง การทำสวนทุเรียนอย่างเดียวนั้น ย่อมสร้างความลำบากให้กับเกษตรกรที่จะรอผลทุเรียนเท่านั้น ภาครัฐจึงควรที่จะกำหนดให้แต่ละสวนดำเนินการปลูกพืชผสมผสาน หรือหาแนวทางใหม่ในการปลูกพืชสวนให้เกิดขึ้นจนเป็นที่ยอมรับของเกษตรกรเองและกลุ่มผู้บริโภคที่จะประโยชน์ทั้งจากการซื้อขายและการท่องเที่ยว ดังนั้น นโยบายและกลไกจากบนลงล่างจะทำให้เกิดการควบคุม ดูแล ทุกด้านในการปลูกพืชสวนได้ ทำให้เกษตรกรอยู่ได้ ผู้บริโภคอยู่ได้ และรัฐก็ได้ประโยชน์ด้วย นโยบายและกลไกจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่จะออกแบบ วางแผนให้กับเกษตรกรทุกระดับทุกสวนทุกแปลงได้ทราบและดำเนินการได้อย่างถูกต้อง

4.3 ศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

ประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษมีประมาณ 1,452,741 คน หลากหลายอาชีพและความนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก มีอาชีพหลักคือการทำเกษตรด้วยอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ แต่ละปีมีการทำเกษตรหลายชนิด ทุเรียนเป็นพืชสวนที่ปลูกกันมากในพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ กันทรลักษ์ ขุนหาญ และศรีรัตนะ อำเภออื่น ๆ ยังไม่นิยมปลูกกันนัก มีพื้นที่ปลูกครอบคลุมกว่า 8,500 ไร่ มีผลผลิตจำนวนมากที่ส่งออก กลายเป็นสินค้าเด่น มีการแปรรูปสินค้าหลายอย่าง และผู้ปลูกได้ดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐอย่างรัดกุม ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาชีพ สิ่งที่เป็นตัวชี้ที่จะทำให้ตรวจสอบความมั่นคงได้ก็คือ ทุน ความรู้ การบริหารจัดการ และการตลาด มีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้ประกอบการที่มีคุณภาพ เช่น อดทน ไม่ท้อถอย มีวินัยในตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ มีความซื่อสัตย์ และมีความพยายามในการพัฒนา เมื่อนำหลักพุทธธรรมมาใช้ก็จะทำให้ดำรงตนเป็นเกษตรกรพอเพียง มีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ

4.3.1 ความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน

4.3.1.1 ความมั่นคงทางอาชีพด้านรายได้หลักและรายจ่าย

อาชีพหลักของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษคือการทำนาเป็นหลัก เกษตรกรที่เป็นชาวสวนที่แท้จริงนั้น มีจำนวนน้อย รายได้ในแต่ละปีจึงมาจากการทำนา ส่วนพืชสวนอื่นเป็นรายได้รองลงมา อย่างไรก็ตาม แม้จะมีรายได้หลายช่องทาง แต่ดูเหมือนส่วนมากจะขาดความมั่นคงทางการเงินมากกว่าความมั่นคงทางอาชีพ จึงเป็นเหตุให้มีการกู้หนี้เป็นจำนวนมาก จากสถิติของสำนักงานการเกษตรชี้ให้เห็น⁴⁵ ดังนี้

⁴⁵ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) <http://secretary.dld.go.th/images/files/knowledge/strategy02.pdf>. 25 กุมภาพันธ์ 2563.

รายการ	แผนฯ ๘ ปี ๒๕๖๔/๖๕	แผนฯ ๙ ปี ๒๕๖๔/๖๖	แผนฯ ๑๐ ปี ๒๕๖๔/๖๗	แผนฯ ๑๑ ปี ๒๕๖๔/๖๘
๑. รายได้	๑๓๕,๙๙๕	๑๙๓,๙๙๙	๒๔๖,๙๙๙	๒๙๙,๙๙๙
๑.๑ รายได้เงินสดทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๙๙,๙๙๙	๑๙๙,๙๙๙
๑) รายได้เงินสดทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๒) รายได้เงินสดทางการเงิน	๑๙,๙๙๙	๑๙,๙๙๙	๑๙๙,๙๙๙	๑๙๙,๙๙๙
๑.๒ รายได้เงินสดทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๑.๓ ส่วนรายได้เงินสดทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๒. รายจ่าย	๑๓๕,๙๙๕	๑๙๓,๙๙๙	๒๔๖,๙๙๙	๒๙๙,๙๙๙
๒.๑ รายจ่ายเงินสดทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๑) รายจ่ายเงินสดทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๒) รายจ่ายเงินสดทางการเงิน	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๒.๒ รายจ่ายเงินสดทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๒.๓ ส่วนรายจ่ายเงินสดทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๓. รายได้เงินสดสุทธิ				
๓.๑ รายได้เงินสดสุทธิทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๓.๒ รายได้เงินสดสุทธิของครัวเรือน	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๓.๓ เงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๓.๔ ส่วนรายได้เงินสดสุทธิทางการเงิน	๓๖,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙	๑๑๙,๙๙๙
๔. หนี้สินและทรัพย์สินปลายปี (บาท/ครัวเรือน)				
๔.๑ หนี้สินปลายปี	๔๓,๔๔๔	๖๔,๔๔๔	๓๖,๔๔๔	๑๑๙,๔๔๔
๔.๒ ทรัพย์สินเกษตรปลายปี	๖๔๐,๓๓๓	๙๔๐,๔๔๔	๑,๐๒๙,๔๔๔	๓๖๔,๔๔๔
๔.๓ ส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินเกษตร (ร้อยละ)	๖.๓๔	๓.๒๔	๓.๔๔	๑๒.๑๒

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

แผนภาพที่ 4.2 ฐานะและการลงทุนทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตร

จากตารางของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเติบโตทั้งรายได้รายจ่าย และรายได้เงินสดสุทธิ จากแผนฯ 8 ถึง แผน 11 ตามตารางนี้ มองในแง่เงินทุนที่ได้จากการเกษตร ย่อมมองได้ว่าเกษตรกรมีรายได้มากกว่ารายจ่ายที่ใช้ในการเกษตร แต่เมื่อมองรายจ่าย

ในครัวจริง ๆ ก็เห็นว่ารายได้ไม่เพียงพอ เมื่อถึงคราวที่ต้องลงมือทำพืชสวนอีกครั้ง ก็จะมีการกู้ยืมจากแหล่งทุนที่สามารถให้กู้ยืมได้อยู่ตลอดเวลา ในการสนทนากลุ่มเกษตรกรทั้งหมดให้ความเห็นว่ามี ความจำเป็นที่จะต้องกู้เงินจากแหล่งทุนต่าง ๆ เนื่องจากเงินที่มีอยู่ไม่เพียงพอ และจะต้องบริหารจัดการสวนทุเรียนและพืชสวนตลอดเวลา นายวุฒินันท์ จันทร เกษตรกรบ้านสำโรงเก่า มีสวนทุเรียนของตนเองและร่วมในกลุ่มเกษตรกรด้วย ให้ความเห็นว่า การทำสวนทุเรียนจะต้องมีต้นทุนในการใช้จ่ายเกี่ยวกับสารเคมีและอื่น ๆ เช่น ค่าปุ๋ย ยา สารเคมี ค่าซื้อพันธุ์ ค่าทอพีวีซี⁴⁶ ดังนั้น การกู้หนี้ทั้งในระบบหรือนอกระบบ หากจำเป็นก็ต้องทำ เพื่อความสะดวก คล่องตัวในการทำสวน เมื่อทุเรียนให้ผล มีการเก็บเกี่ยวแล้วนำเงินมาใช้หนี้นั้น มันจะหมุนวนรอบไปอย่างนี้ อย่างไรก็ตาม ทุกคนในวงสนทนากลุ่มมองว่าถ้าเป็นไปได้ ก็ไม่มีใครที่คิดจะกู้หนี้ยืมสินกันทั้งนั้น เพราะมันลำบากในการชำระตามรอบเวลาที่กำหนด จะต้องเป็นเกษตรแบบพอเพียงคือ มีกิน มีขาย มีเก็บ และไม่เป็นหนี้⁴⁷

ในด้านเวลาการให้ผลของทุเรียนหรือบริบทเชิงพื้นที่ก็เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนชาวศรีสะเกษสามารถเก็บเกี่ยวผลได้มากกว่าเกษตรกรจังหวัดอื่น ๆ นายถวัลย์ สายทอง นักวิชาการเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ให้ความเห็นว่า ในการส่งเสริมในพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษยังมีความได้เปรียบและมีความแตกต่างจากจังหวัดอื่น เช่น จังหวัดจันทบุรี ตรวดี และระยอง จะออกก่อน จังหวัดศรีสะเกษ หลังจากศรีสะเกษแล้วก็จะไปที่ภาคใต้ พื้นที่การปลูกที่ศรีสะเกษประมาณ 8,500 ไร่ พื้นที่ให้ผลผลิตประมาณ 3,500 ไร่ ที่ได้พื้นที่ควบคุมมาตรฐานของ GI ต้องมีการพัฒนาคำนึงถึงคุณภาพ GAP กระบวนการผลิต มีศูนย์การเรียนรู้การเกษตร ในการทำเกษตรแปลงใหญ่ อบรมเรื่องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ยาฆ่าแมลง⁴⁸ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจึงต้องพยายามบริหารจัดการราคาทุเรียนในตลาดโดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อรับประกันราคาทุเรียน มีตลาดส่งออกที่แน่นอน มีการสนับสนุนจากภาครัฐในการให้ความรู้ วิธีการ และการประชาสัมพันธ์ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ราคาทุเรียนมั่นคงและแน่นอนหมายถึงรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับอย่างเต็มที่

ในภาครัฐมียุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้เกษตรกรพัฒนาตนเองจนกลายเป็นครัวโลก มีอาหารการกินตลอดเวลา ทุเรียนก็สามารถนำมาแปรรูปได้หลายรูปแบบ พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ระดับยอดเยี่ยม มีการจัดจำหน่ายส่งออกไปยังประเทศต่าง ๆ ก่อให้เกิดเป็นรายได้มหาศาลในแต่ละปี บางปีมีการจองและจ่ายค่ามัดจำกับเจ้าของสวนทุเรียนไว้ในระยะสั้นและระยะยาว เพราะทุเรียนศรีสะเกษมีเอกลักษณ์ที่เป็นของตนเองคือไม่มีกลิ่นรุนแรง กรอบ อร่อย เป็นที่พอใจของผู้รับประทาน ดังนั้น ในจังหวัดศรีสะเกษเองมีความประสงค์ที่จะยกระดับเศรษฐกิจเพื่อให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้และแข่งขันได้ดังนี้

⁴⁶ สนทนากลุ่ม, นายวุฒินันท์ จันทร เกษตรกรบ้านสำโรงเก่า, 12 มีนาคม 2563.

⁴⁷ สนทนากลุ่ม, นายชาญณรงค์ ทวีสาร, ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

⁴⁸ สนทนากลุ่ม, นายถวัลย์ สายทอง นักวิชาการเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์	ตัวชี้วัด/ เป้าหมายรวม 4 ปี	ค่าเป้าหมาย ปี พ.ศ. 2557	ค่าเป้าหมายรายปี พ.ศ.			
			2558	2559	2560	2561
1.1 ประชาชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้น	1. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการค้าขายแดน	ร้อยละ 5 608.42 ล้านบาท	ร้อยละ 5 628.42 ล้านบาท	ร้อยละ 5 648.42 ล้านบาท	ร้อยละ 5 668.42 ล้านบาท	ร้อยละ 5 688.42 ล้านบาท
1.2 ศักยภาพการผลิตสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ	2. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการค้าขายผลิตภัณฑวิสาหกิจชุมชน และ OTOP	ร้อยละ 10	ร้อยละ 10	ร้อยละ 10	ร้อยละ 10	ร้อยละ 10
	3. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว	ร้อยละ 5	ร้อยละ 5	ร้อยละ 5	ร้อยละ 5	ร้อยละ 5
	4. จำนวนของผู้ประกอบการและแรงงานที่ได้พัฒนาสมรรถนะ	100 ราย	100 ราย	100 ราย	100 ราย	100 ราย
	5. ร้อยละเพิ่มขึ้นของสินค้าเกษตรที่ได้มาตรฐาน	ร้อยละ 5	ร้อยละ 5	ร้อยละ 5	ร้อยละ 5	ร้อยละ 5

แผนภาพที่ 4.3 การยกระดับเศรษฐกิจให้พึ่งตนเองและแข่งขันได้

ตามตารางดังกล่าว จะเห็นว่า เป้าประสงค์หลักคือมีอาชีพมั่นคงและรายได้เพิ่มขึ้น จากการส่งเสริมอาชีพ ปี 2557 กำหนดค่าเป้าหมายไว้ที่ร้อยละ 5 เปอร์เซนต์ คิดเป็นมูลค่า 608.42 ล้านบาท และปีต่อ ๆ มา จนกระทั่งถึงปี 2561 เพิ่มขึ้นทุกปีปีละร้อยละ 5 เปอร์เซนต์ ความเติบโตทางเศรษฐกิจจากการปลูกพืชสวนอย่างนี้ ทำให้รายได้เกษตรกรพุ่งขึ้นมีรายได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม กระแสการปลูกทุเรียนก็จะเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย มีสวนทุเรียนใหม่เกิดขึ้นมากมาย ทำให้เกิดการแข่งกันอย่างมาก รายได้ที่คาดว่าจะได้ก็ย่อมผันผวนไปด้วย การบริหารจัดการสวนทุเรียนที่ดีก็ทำให้อยู่ได้ แต่เมื่อบริหารจัดการผิดพลาดก็จะยิ่งทำให้เกษตรกรยิ่งกู้หนี้เพิ่มมากขึ้นเพราะรายจ่ายมากกว่ารายรับ ดังที่นายชาญณรงค์ ทวีสาร ให้ความเห็นว่า การปลูกพืชทุเรียนก่อนปลูกต้องมีการปรับธาตุอาหารในดินที่จะปลูกด้วยซึ่งในแต่ละที่จะมีธาตุดินไม่เหมือนกัน การที่ศรีสะเกษมีแบรนด์ทุเรียนภูเขาไฟ ตอนนี้ยังไม่มีคู่แข่งแต่ต่อไปไม่แน่ว่าจะมีประเทศจีนและเวียดนามเป็นคู่แข่งที่สำคัญก็ได้ การที่ศรีสะเกษมีแบรนด์ทุเรียนภูเขาไฟ ตอนนี้ยังไม่มีคู่แข่งแต่ต่อไปไม่แน่ว่าจะมีประเทศจีนและเวียดนามเป็นคู่แข่งที่สำคัญก็ได้ แต่ก่อนเงินขาย ปุย ยาม่าแมลง ฮอร์โมน อุปกรณ์ทางการเกษตรถูกกว่าครึ่งหนึ่งของไทย แต่ตอนนี้เงินมีผลกระทบจากไวรัสโควิด-19 ทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกมีผลกระทบไประยะประมาณ 4-5 ปี จึงจะฟื้น⁴⁹

สรุปว่า การเรียนรู้วิธีบริหารจัดการจึงเป็นวิธีการที่สำคัญที่ควรจะมีการอบรมแก่เกษตรกร และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงก็จะทำให้อยู่ได้และมีความสุข อาชีพก็จะมี ความมั่นคงมากขึ้น รายได้ก็จะเหมาะสมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ก็ต้องขึ้นอยู่กับเกษตรกรและภาครัฐในการช่วยเหลือ

⁴⁹ สนทนากลุ่ม, นายชาญณรงค์ ทวีสาร, ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

ส่งเสริมกันในด้านได้มาตรฐานของ GI และ GAP การประชาสัมพันธ์ ผลิตรายให้ได้คุณภาพ ภาครัฐต้องเข้ามาดูแลสนับสนุนเงินทุน กรรมวิธีการปลูก การดูแลรักษา และจำหน่ายด้วยราคาที่พอเหมาะ ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค จัดให้มีตลาดชุมชนขายครบวงจร ต้องหาสถานที่ในการจำหน่ายจัดเป็นตลาดนัดทุเรียน ทำเป็นทุเรียนแปรรูป คัดทุเรียนที่มีคุณภาพเพื่อจำหน่ายออกต่างประเทศ⁵⁰

4.3.1.2 ความผันผวนของตลาด

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกทุเรียนในแต่ละปีสูงที่สุด ทุเรียนจากภาคใต้ ภาคตะวันออกให้ผลในแต่ละปีจำนวนหลายแสนตัน ตลาดหลักคือจีน เวียดนาม และฮ่องกง ปัจจุบันสวนทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษมีพื้นที่ปลูกประมาณ 8,500 ไร่ ให้ผลผลิตประมาณ 3,500 ไร่ เมื่อมองที่ตัวเลขจะเห็นว่าผลผลิตที่ได้ยังไม่ถึงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ที่ปลูก ความไม่แน่นอนของสภาพดินฟ้าอากาศ และการดูแลรักษาทำให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ไม่เป็นไปตามที่ต้องการของเกษตรกร และเมื่อนำออกไปสู่ตลาดการค้าขายก็จะทำให้เห็นมากขึ้นว่าราคานั้นขึ้นอยู่กับความผันผวนของตลาดด้วย บางช่วงราคาจะแพงและบางช่วงราคาจะลดลง แต่ก็ถือว่าอยู่ในระดับที่พอจะรับได้ ตามความเห็นของนายชาญณรงค์ ทวีสาร มองว่า การปลูกพืชทุเรียนก่อนปลูกต้องมีการปรับธาตุอาหารในดินที่จะปลูกด้วยซึ่งในแต่ละที่จะมีธาตุดินไม่เหมือนกัน การที่ศรีสะเกษมีแบรนด์ทุเรียนภูเขาไฟ ตอนนี้ยังไม่มีคู่แข่งแต่ต่อไปไม่แน่ว่าจะมีประเทศจีนและเวียดนามเป็นคู่แข่งที่สำคัญก็ได้ แต่ก่อนจีนขาย บัญ ยามาแมลง ฮอร์โมน อุปกรณ์ทางการเกษตรถูกกว่าครึ่งหนึ่งของไทย แต่ตอนนี้จีนมีผลกระทบจากไวรัสโควิด-19 ทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกมีผลกระทบไประยะประมาณ 4-5 ปี จึงจะฟื้น ลูกค้ารายใหญ่ที่สำคัญคือจีน และปัญหามีอยู่ว่าเป็นวัฏจักรของชาวเกษตรกรไทย เมื่อสินค้าอย่างหนึ่งมีราคาดีก็หันไปปลูกไปตาม ๆ กัน พอผลผลิตมีมากหรือมีคู่แข่งราคาก็จะต่ำลง คุณภาพการปลูกทางเวียดนามและลาวจะเอาเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์มาควบคุม การทำเกษตรแบบไม่เป็นหนี้ ใช้แรงงานในครัวเรือนทำเกษตรแบบพอเพียง ถ้าจะทำแบบใหญ่โตจะมีความเสี่ยงมาก ผลกระทบทั้งเงินบาทและโควิด - 19 ทุกฝ่ายต้องมีการเตรียมพร้อมให้ดีขึ้นจึงจะมีความมั่นคงทางอาชีพเกษตรได้อย่างยั่งยืนต่อไป⁵¹ ความผันผวนของเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจภายในประเทศทำให้ความผันผวนของตลาดเกิดขึ้นและเกษตรกรต้องยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นให้ได้ เพราะเป็นปัจจัยที่ยากจะควบคุมได้ นอกจากนี้ยังผลกระทบจากโควิด-19 คาดกันว่าจะทำให้ตลาดทุเรียนลดลงจากเดิม จากที่ส่งออกปี 2562 อยู่ที่ 655,346 แสนตัน ในสามตลาดหลักคือ จีน เวียดนาม และฮ่องกง ก็จะลดลงไปด้วย

ในความผันผวนของตลาดนั้น สาเหตุที่ทำให้ราคาพืชสวนหรือทุเรียนนั้นมีความไม่มั่นคงนั้นเป็นเพราะปัจจัยเสี่ยงหลายด้าน วิเคราะห์กันว่า 2 ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความผันผวนต่อตลาด และทำให้เกษตรกรเผชิญความท้าทายหลายด้าน ความเปลี่ยนแปลงที่ผันผวนและไม่มีวิธีการรับมือขาดความรู้ ขาดผู้แนะนำ ทำให้เกษตรกรเสี่ยงกับความสูญเสีย เพราะดำเนินการอย่างหน้ามืดตามัว ในแผนพัฒนาการเกษตร ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งจากบริบทการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศที่จะส่งผลกระทบต่อการกำหนดอนาคตการพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยในอีก 5 ปีข้างหน้า ดังนี้

⁵⁰ สันทานกลุ่ม, นางสาววาสนา อยู่ดี, พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

⁵¹ สันทานกลุ่ม, นายชาญณรงค์ ทวีสาร, ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

1) การเปลี่ยนแปลงระดับโลก

1.1) เศรษฐกิจของโลกมีความผันผวนมากขึ้น ประเทศไทยมีการพึ่งพาและเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศคู่ค้าที่สำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น และจีน เป็นต้น เมื่อเศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อการส่งออก-นำเข้า สินค้าและบริการ รวมถึงเศรษฐกิจในภาพรวมของไทยด้วย ปัจจุบันเศรษฐกิจโลกมีความเสี่ยงจากปัจจัย 4 ประการ คือ 1) เศรษฐกิจจีนที่ชะลอตัวลง 2) สถานการณ์การค้าโลกยังคงอ่อนแอ 3) ประเทศผู้ผลิตน้ำมันได้รับผลกระทบจากการลดลงของราคาน้ำมัน และ 4) ตลาดการเงินมีความผันผวน เนื่องจากนโยบายอัตราดอกเบี้ยในประเทศ ที่สำคัญทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ดังนั้น ประเทศไทยในฐานะผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของโลก จำเป็นต้องให้ความสำคัญในการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเงินของโลก รวมทั้งการวางแผนและหาแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลกระทบ รุนแรงต่อการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร รวมถึงรายได้ของเกษตรกร และการพัฒนาภาคเกษตร ของไทย

1.2) กฎ กติกาด้านการค้าและการลงทุนของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป 1) กฎ กติกาด้านการค้า การปรับเปลี่ยนกฎระเบียบที่สำคัญด้านการค้าและการลงทุนของโลกทำให้ประเทศต่าง ๆ จำเป็นต้องปรับบทบาทและพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต 2) มาตรการกีดกันทางการค้า

1.3) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยคุกคามทางธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงขึ้น

1.4) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสังคมยุคดิจิทัล

1.5) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ด้านการเกษตร

1.6) แนวโน้มประชากรโลกเพิ่มขึ้น ทำให้ความต้องการบริโภคอาหารและพลังงานเพิ่มขึ้น รายงานสหประชาชาติประเมินว่า จำนวนประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นเป็น 9,100 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2593 โดยส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศกำลังพัฒนาแถบเอเชียและแอฟริกา

2) การเปลี่ยนแปลงระดับประเทศ

2.1) การเปลี่ยนแปลงนโยบายของภาครัฐ

2.2) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรภาคเกษตร เกษตรกรหรือแรงงาน รับจ้างในภาคเกษตรส่วนใหญ่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประชากรที่มีรายได้เฉลี่ยค่อนข้างต่ำ มีคุณภาพชีวิต ต่ำกว่าภาคการผลิตอื่น และขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ แม้ว่าในระยะที่ผ่านมารัฐบาลได้ พยายามแก้ไข ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ แต่จากปัญหายุทธศาสตร์ที่มีความรุนแรง ราคาสินค้าเกษตรที่ตกต่ำ รวมถึงกระแสบริโภคนิยมและพฤติกรรมผู้บริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้มากขึ้น และประชากรภาคเกษตรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

2.3) การขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร และการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุประเทศไทย

2.4) ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ⁵²

สรุปว่า ความผันผวนของตลาดทุเรียนนั้น จะทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาชีพในระยะยาว เกษตรกรจะมองหากระแสในการปลูกพืชสวนเพื่อสร้างรายได้ สวนทุเรียนก็อาจกลายเป็นพืชสวน

⁵² กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) <http://secretary.dld.go.th/images/files/knowledge/strategy02.pdf>. 25 กุมภาพันธ์ 2563.

อื่นที่กระแสดีกว่า ซึ่งก่อนหน้านี้เกษตรกรหลายรายเคยปลูกต้นยาง ปลูกปาล์ม หรือพืชสวนอื่น ๆ ตามกระแสมาแล้ว เมื่อทุเรียนได้ผลผลิตดีก็หันมาปลูกกันมากขึ้น แต่เมื่อผลกระทบของเศรษฐกิจระดับโลกและระดับประเทศเกิดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความผันผวนไม่แน่นอน ยิ่งเกิดโรคระบาดที่ชื่อว่า โควิด-19 ยิ่งจะทำให้ความผันผวนมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการส่งออกทุเรียน และแน่นอนว่ากระทบต่อรายได้รายจ่ายของเกษตรกรเป็นอย่างมากด้วย แม้ทุเรียนศรีสะเกษจะมีคุณภาพเพียงใดก็ตาม ดังนั้น ในทัศนะของผู้วิจัยมองว่า เกษตรกรต้องคำนึงถึงหลักอนิจจังคือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ เป็นสิ่งที่เกษตรกรต้องตระหนักให้ได้ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงให้ได้ จึงจะไม่ทุกข์ใจกับสิ่งร้ายที่จะเกิดขึ้น และเมื่อสิ่งดีเกิดขึ้นก็ไม่เลิกล้มหลงในความสำเร็จ คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงได้อย่างนี้ ก็จะมีความสุขในการทำสวนทุเรียน

4.3.1.3 แนวทางการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

จากประเด็นเรื่องรายได้รายจ่าย ความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจระดับโลกและระดับประเทศ และความผันผวนของตลาดนั้น ทำให้เกิดตั้งคำถามว่า จะมีแนวทางในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพให้แก่ผู้ปลูกพืชสวนหรือทุเรียนอย่างไร การสนทนากลุ่มทำให้ได้คำตอบหลายอย่าง สิ่งสำคัญคือตัวของเกษตรกรเองที่อยากทำให้เกิดความมั่นคงในระยะยาว โดยเฉพาะทำแล้วมีรายได้ ลดรายจ่าย และไม่เป็นหนี้ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ กระบวนการที่จะทำให้เกิดความมั่นคง ปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ ได้แก่

1. การสร้างรายได้และอาชีพเสริม ในอดีตและปัจจุบัน บางพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ เกษตรกรมีอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพรองคือการปลูกพืชสวน แต่เกษตรกรในอำเภอกันทรลักษ์ ขุนหาญ และศรีรัตนะ มีอาชีพหลักคือปลูกพืชสวน โดยเฉพาะสวนทุเรียนมีจำนวนมาก และปลูกผสมผสานกับพืชอื่น ๆ เช่น กล้วย มังคุด ละครุด ลำไย มะม่วง ต้นยาง มะละกอ เป็นต้น รายได้หลักจึงมาจากการปลูกทุเรียน เพราะให้ผลผลิตที่มีราคามากที่สุดตามท้องตลาดในแต่ละปี บางสวนมีผู้มาเหมาสวน ทำสัญญา จ่ายเงินก็มี ส่วนพืชสวนอื่น ๆ ก็เป็นรายได้รองลงมา และนำมาประกอบเป็นอาหารเลี้ยงตนเองและครอบครัว อาชีพเสริมจึงมีความสำคัญรองลงมา เมื่อเว้นจากการทำสวนทุเรียนก็หยุดการทำงานไปเลย เพราะเหน็ดเหนื่อย เกษตรกรบางคนตื่นตี 2 ตี 3 เพื่อเข้าไปดูแลสวน และกลับยามมืด เกษตรกรส่วนมากจะอยู่ที่สวนของตนเองเพื่อเฝ้าดูแลอย่างจริงจัง เกษตรกรบางคนเน้นทำสวนทุเรียนโดยเฉพาะ จึงมองข้ามอาชีพเสริมอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดรายได้ทดแทนกัน สิ่งที่จะมาสนับสนุนการสร้างรายได้และอาชีพเสริม และด้านความรู้ในการสร้างรายได้และอาชีพเสริม สรุปว่าการสร้างรายได้จากอาชีพหลักคือการปลูกทุเรียน อาชีพเสริมก็มีความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงทางรายได้ สิ่งที่จะช่วยสนับสนุนการสร้างรายได้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเพาะปลูก การบริหารจัดการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการได้รับการอบรม เป็นต้น ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน

2. สถานการณ์ด้านการเงิน เกษตรกรที่มีรายได้หลักจากการปลูกทุเรียนนั้น จะสามารถนำเงินมาหมุนเวียนใช้ในครัวเรือน การชำระหนี้ที่กู้ยืมมา การลงทุนในด้านต่าง ๆ ทำให้เงินที่ใช้หมุนเวียนหมดไป เพราะรายจ่ายจะมีมากกว่าช่องรายได้ อาชีพเสริมก็จะมาช่วยทำให้สถานการณ์การเงินดีขึ้น สถานะทางการเงินก็จะมั่นคงขึ้น แต่ถ้าไม่มีการใช้จ่ายในด้านอื่น ๆ ก็ยังมีความมั่นคงมีเงินเก็บเงินออมไว้เป็นทุนสำรองในอนาคตอย่างไม่เดือด สิ่งที่จะช่วยเสริมให้มั่นคงมากขึ้นคือ

เกษตรกรจะต้องมี 1) การทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจัง เพื่อจะได้ทราบรายรับรายจ่ายของครัวเรือน และสามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลงได้ สามารถวางแผนด้านการเงินของครัวเรือนได้ดียิ่งขึ้น 2) การส่งเสริมอาชีพกลุ่มผลิตภัณฑ์ทางอาหาร กลุ่มผลิตภัณฑ์การเกษตร และกลุ่มงานช่างและงานฝีมือ เป็นแนวทางในการสร้างอาชีพเสริมจากความต้องการของประชากร ซึ่งมีความรู้พื้นฐานด้านต่าง ๆ อยู่แล้ว และมีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุน ต้นทุน กระบวนการผลิต บรรจุภัณฑ์และการตลาด 3) โครงการส่งเสริมอาชีพด้านการค้าขาย/ธุรกิจออนไลน์ ปัจจุบันในพื้นที่มีการค้าขาย ในตลาด/ร้านค้าชุมชน สินค้า OTOP อยู่ แต่ถ้ามีความต้องการเพิ่มยอดขาย ก็สามารถทำธุรกิจออนไลน์ เพื่อเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้มากยิ่งขึ้น 4) ต้องหาช่องทางในการออมเงิน เช่น การเก็บในธนาคาร การออมเงินประเภทต่าง ๆ เป็นต้น จะช่วยทำให้สถานะทางการเงินมั่นคงมากขึ้น การลงทุนก็จะไม่ใช่ปัญหาหนักของเกษตรกรอีกต่อไป

3. ด้านความรู้พื้นฐานของเกษตรกร เกษตรกรแม้จะมีความรู้ในการปลูกพืชสวนก็จริง แต่วิทยาการสมัยใหม่ได้เจริญก้าวหน้าไปมาก ถ้ายังใช้วิธีการปลูกทุเรียนหรือพืชสวนแบบเดิม รายได้ก็ดีขึ้น การเจริญเติบโตของพืชสวนก็ดี ก็จะแข่งขันกับสวนอื่น ๆ ที่พัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี ช่องทางการผลิตและการขายไม่ได้ ดังนั้น การพัฒนาตนเองของเกษตรกรก็จะช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ เช่น การอบรมความรู้ด้านยา สารเคมี วิธีการดูแลรักษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน การประชุม และการนำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ เป็นต้น ย่อมทำให้เกษตรกรแข่งขันและมีความมั่นคงในอาชีพตนเอง ยกตัวอย่าง การปลูกต้นทุเรียนต้นหนึ่งระยะ 7 เดือน 7 นั้นเริ่มเปลี่ยนไป มีการทดสอบลองปลูกทุเรียนจำนวน 4 ต้นในหลุมใกล้กันเพื่อช่วยในการยึดต้นไม่ให้ล้มเมื่อลมพายุแรงมากแน่นอนว่าในอนาคตจะมีวิธีการลักษณะเช่นนี้ในการปลูกมากขึ้น ความรู้พื้นฐานและการปรับตัวยอมรับวิทยาการสมัยใหม่มากขึ้นจะยิ่งทำให้อาชีพมั่นคงมากขึ้น

สรุปว่า ความผันผวนของตลาดทุเรียนนั้น จะทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาชีพในระยะยาว เกษตรกรจะมองหากระแสในการปลูกพืชสวนเพื่อสร้างรายได้ สวนทุเรียนก็อาจกลายเป็นพืชสวนอื่นที่กระแสดีกว่า ซึ่งก่อนหน้านี้เกษตรกรหลายรายเคยปลูกต้นยาง ปลูกปาล์ม หรือพืชสวนอื่น ๆ ตามกระแสมาแล้ว เมื่อทุเรียนได้ผลผลิตดีก็หันมาปลูกกันมากขึ้น แต่เมื่อผลกระทบของเศรษฐกิจระดับโลกและระดับประเทศเกิดขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความผันผวนไม่แน่นอน ยิ่งเกิดโรคระบาดที่ชื่อว่า โควิด-19 ยิ่งจะทำให้ความผันผวนมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อ การส่งออกทุเรียน และแน่นอนว่ากระทบต่อรายได้รายจ่ายของเกษตรกรเป็นอย่างมากด้วย แม้ทุเรียนศรีสะเกษจะมีคุณภาพเพียงใดก็ตาม ดังนั้น การส่งเสริมความมั่นคงทางรายได้และอาชีพเสริมจะทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงในการปลูกพืชสวน/ทุเรียนของตนเอง นอกจากนี้ ยังช่วยทำให้เกิดช่องทางในการส่งเสริมทั้งในด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร ด้านทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำ สภาพดิน ด้านการรวมกลุ่ม และด้านการเงิน แนวทางส่งเสริมดังกล่าวนี้จะต้องได้รับความช่วยเหลือและส่งเสริมจากภาครัฐ หน่วยงานราชการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน อันจะทำให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนมากขึ้น

4.3.2 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนกว้างขวางสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตของปัจเจกบุคคลและสังคมอันจะก่อให้เกิดความสุขและประโยชน์ได้ การใช้หลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนากับศาสตร์อื่น ๆ ได้อย่างดีเยี่ยมเป็นผลดีในชีวิต ประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษมีประมาณ 1,452,741 คน หลากหลายอาชีพและความนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ยามเมื่อถึงฤดูทูลเรียนให้ผล เกษตรกรบางส่วนจะนำทูลเรียนไปทำบุญถวายพระสงฆ์เพื่อเอาฤกษ์เอาชัยถือเป็นมงคล ยามดีในการเก็บเกี่ยวต่อไป ความเชื่อเรื่องการทำบุญให้ทานเป็นเรื่องที่อยู่ในจิตใจของชาวพุทธอยู่แล้ว จึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรในการทำบุญลักษณะเช่นนี้ อย่างไรก็ตาม เมื่อเป็นชาวพุทธแล้วก็ย่อมต้องศึกษาหลักธรรมแล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับอาชีพของตนเท่าที่จะทำได้ เช่น การให้ทาน รักษาศีล เจริญภavana สัมมาอาชีวะ สุจริต อิทธิบาท เป็นต้น เป็นตัวหลักการใหญ่ที่มีอยู่แล้ว หลักการเหล่านี้ปรากฏให้เห็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน สนับสนุนให้เกิดความมั่นใจมั่นคงในการดำเนินชีวิตและอาชีพได้ ดังนี้

4.3.2.1 หลักการน้อยคล้ายหลักใหญ่ในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของทุกคนได้ เกษตรกรที่มีอาชีพปลูกพืชสวนปลูกทูลเรียนก็นำมาใช้ได้เช่นกัน มีหลักธรรมะหลายประการที่เข้ากับเกณฑ์นี้ ได้แก่

ก. กามโภคีสุข 4 (สุขของคฤหัสถ์ 4) คือ คนครองเรือนควรจะมีความสุข 4 ประการ ซึ่งคนครองเรือนควรพยายามให้เข้าถึงให้ได้ ความสุขเป็นสิ่งที่หลายคนอยากได้ แต่ก็ต้องบริหารจัดการให้เป็นถึงจะมีสุขได้ คือ

1. อัตติสุข - สุขเกิดจากการมีทรัพย์ เป็นหลักประกันของชีวิต โดยเฉพาะความอุ่นใจ ปลอดภัยมั่นใจว่าเรามีทรัพย์ที่หามาได้ด้วยกำลังของตนเอง เกษตรกรที่มีเงินทุนมากย่อมอุ่นใจได้ว่า จะไม่ต้องวิตกกังวลในการหาแหล่งทุนมาสนับสนุนในการปลูกทูลเรียน

2. โภคสุข - สุขเกิดจากการบริโภคทรัพย์ หรือใช้จ่ายทรัพย์ คือ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตน เลี้ยงดูบุคคลอื่น และทำประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและสังคม เป็นต้น เมื่อทูลเรียนให้ผลสามารถจัดจำหน่ายได้ทุนมาแล้วก็สามารถนำมาบริหารจัดการได้อย่างมีความสุข

3. อนนสุข - สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์ใจ เป็นกังวลใจเพราะมีหนี้สินติดค้าง เกษตรกรสามารถนำเงินที่ได้จากการจำหน่ายมาจ่ายหนี้ที่กู้ยืมมาจากแหล่งทุนต่าง ๆ เมื่อบริหารหนี้สินได้แล้วย่อมมีความสุข

4. อนวัชสุข - สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือ มีกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมที่สุจริต ที่ใครจะว่ากล่าวติเตียนไม่ได้ มีความบริสุทธิ์ และมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน การดำเนินการสวนทูลเรียนย่อมมีปัญหาอุปสรรคมากมาย ขอเพียงสินค้ามีคุณภาพ ผู้บริโภคซื้อมาบริโภคอย่างพึงพอใจแล้วก็ทำให้เกษตรกรอุ่นใจได้ การดำเนินการอย่างซื่อสัตย์สุจริตย่อมสนับสนุนให้อาชีพมีความมั่นคงและมีความสุขได้⁵³

ข. หลักทฤษฎีภูมิคุ้มกันภัยพิบัติ หลักทฤษฎีภูมิคุ้มกันภัยพิบัติ เป็นแนวทางสำหรับคฤหัสถ์ ผู้ครองเรือนดำเนินชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ ที่จะต้องสร้างเนื้อสร้างตัวตนเองให้เจริญก้าวหน้าขึ้นมาแล้วทำให้ชีวิตมีความมั่นคง คนที่สร้างเสริมตนเองขึ้นมาได้ย่อมรู้จักหา รู้จักเก็บ รู้จักกิน รู้จักใช้ ไม่ทำชีวิตให้ลำบากเดือดร้อน ชาวพุทธจะมีต้นทุนทางธรรมะเท่ากัน มีหลักธรรมเป็นคู่มือในการดำเนินชีวิตให้

⁵³ อจ. จตุกก. (ไทย) 21/62/105.

เจริญก้าวหน้าและมีความสุข เป็นข้อปฏิบัติสำคัญ ที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” โดยมีคำย่อคือ อุ อา กะ สะ ดังนี้

1. อุฏฐานะสัมปทา (อุ) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญา ไตร่ตรอง พิจารณาหาวิธีการที่แยบคายในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักดำเนินการด้านเศรษฐกิจ ทำการงานประกอบอาชีพให้ได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยการรักษา สามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ไม่ให้สูญหายพินาศไปด้วยภัยต่าง ๆ รู้จักประหยัด การสำรองทุน และการออมเงินให้เป็น

3. กัลยาณมิตตตา (กะ) หมายถึง การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในการอาชีพนั้น ๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่าง ๆ ในการงาน ทันต่อเหตุการณ์ ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนเองอย่างถูกต้อง ไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุข ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินไม่เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป การรวมกลุ่มกันก็จัดเข้าอยู่ในข้อนี้

4. สมชีวิตา (สะ) หมายถึง ความเป็นอยู่พอดี หรือความเป็นอยู่สมดุล คือเลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ผิดเคือง ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น รู้จักกินรู้จักใช้ ทำให้เกิดความพอเพียง⁵⁴

ค. โภควิภาค 4 เป็นวิธีการจัดสรรทรัพย์สินในการใช้จ่าย เกษตรกรจะต้องเรียนรู้เข้าใจหลักการข้อนี้ให้ชัดเจน เพราะจะช่วยให้บริหารจัดการทรัพย์สินได้อย่างถูกต้อง โดยจัดสรรทรัพย์สินออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. แบ่ง 1 ส่วน เพื่อใช้บริโภคเลี้ยงตนเองให้เป็นสุข เลี้ยงดูครอบครัว และคนที่อยู่ในความรับผิดชอบให้เป็นสุข และใช้ทำความดี บำเพ็ญประโยชน์แต่สาธารณะ เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

2. แบ่ง 2 ส่วน เพื่อจัดสรรไว้สำหรับลงทุนประกอบกิจการงานต่าง ๆ เป็นการแบ่งส่วนที่มากเพื่อลงทุนในการพัฒนาการปลูกพืชสวนให้มั่นคง อันจะเป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่น ๆ พัฒนามากขึ้นด้วย

3. แบ่ง 1 ส่วน เพื่อเก็บไว้ในยามจำเป็นยามฉุกเฉิน เช่น เมื่อเกิดอุบัติเหตุ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น การจัดสรรทรัพย์สินส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น แม้ความต้องการลงทุนอย่างเร่งด่วนก็สามารถนำมาใช้สนับสนุนในด้านนี้ได้ การประกอบอาชีพก็จะมั่นคงมากขึ้น เงินออมตรงนี้จะช่วยแก้ไขปัญหายามจำเป็นได้⁵⁵

สรุปได้ว่า มนุษย์ย่อมแสวงหาทรัพย์สินโดยชอบธรรมคือมีอาชีพสุจริต ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ก่อความเดือดร้อนรำคาญให้ผู้อื่น เมื่อได้ทรัพย์สินมาแล้วใช้จ่ายทรัพย์สินบำรุงตนเองให้มีความสุขไม่อดอยาก ในขณะเดียวกันก็แจกจ่ายสงเคราะห์ผู้ใกล้ชิดและบุคคลอื่นตามความเหมาะสม และตามความสามารถ รู้จักเก็บออม ตลอดจนเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความคล่องตัวในการประกอบ

⁵⁴ อจ. อุฎฐก. (ไทย) 23/54/340.

⁵⁵ ที. ปา. (ไทย) 11/265/211-212.

อาชีพต่อไป ดังนั้น ความสุขจากการเลี้ยงชีวิตด้วยทรัพย์สินของตนเอง จึงต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข ความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพที่บุคคลนั้นดำรงอยู่ เป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้กับตนเองและบุคคลอื่น ไม่เป็นไปเพื่อขัดขวางหรือทำลายประโยชน์สุขของตนเองและบุคคลอื่น ไม่เป็นไปในลักษณะที่เบียดเบียนชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของตนเองและบุคคลอื่น ไม่ขัดแย้งกับเป้าหมายของสังคมส่วนรวม และที่สำคัญต้องนำไปสู่เป้าหมายชีวิตของตนตามสภาพในขณะนั้น นอกจากหลักการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีหลักธรรมะอีกหลายอย่างที่จะช่วยสนับสนุนส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของเกษตรกรได้ เช่น การมีสติยามเกิดปัญหา ความอดทน การแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน ฆราวาสธรรมจักร 4 พรหมวิหาร 4 สัปปุริสธรรม 7 และกัลยาณมิตตตา 7 เป็นต้น นำมาใช้ในมิติการดำเนินชีวิต การดำเนินการ และการค้าขายได้

4.3.2.2 การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักสุจริต 3

สุจริต หมายถึง การประพฤติชอบ ประพฤติในทางที่ถูกต้อง มักใช้คู่กับคำว่า ซื่อสัตย์ เป็นซื่อสัตย์สุจริต หมายถึงการประพฤติตรง ถูกต้อง ไม่คดโกง ในทางใดทางหนึ่ง ตรงข้ามกับคำว่า ทุจริต เช่น การซื้อขายทุเรียนอ่อน คุณภาพแย่ เป็นการประพฤติคดโกงทุจริตกับผู้บริโภค เป็นต้น ดังนั้น การประพฤติชอบซื่อสัตย์จึงเป็นการส่งเสริมความมั่นคงอาชีพให้กับเกษตรกร เป็นหลักประกันการทำการค้าขายระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภค สุจริตมีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

1. กายสุจริต หมายถึง ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย ละเว้นการบีบคั้น เบียดเบียน มีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน ไม่แย่งชิงลักขโมย หรือเอารัดเอาเปรียบ แต่เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน ไม่ประพฤติผิดล่วงละเมิดในของรักของหวงของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจ หรือทำลายลบหลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตในอาชีพ โดยการนำธรรมมาเป็นหลักในการประกอบอาชีพ⁵⁶ การประกอบอาชีพจึงต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตของตนเอง ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภคโดยเก็บทุเรียนดิบไปจำหน่าย ในการทำผลผลิตให้ได้มาตรฐาน มีความอดทน ขยัน เอาใจใส่ดูแล ตรงต่อเวลา ไม่คดโกงราคา⁵⁷ ถ้าเกษตรกรไม่มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้าผู้บริโภค ก็จะหมดความเชื่อมั่นต่อลูกค้าหรือการจำหน่ายผลผลิตก็จะน้อยลง แล้วจะหมดความมั่นคงทางอาชีพด้วย

2. วาสุจริต หมายถึง ความสุจริตทางวาจา พูดสื่อสารในสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบทางวาจา สื่อสารทางวาจาอย่างตรงไปตรงมา ไม่โฆษณาเกินเลย ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริง เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ ไม่พูดส่อเสียด ยุยงสร้างความแตกแยก พูดแต่คำที่ส่งเสริมสามัคคี ละเว้นจากการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวลควรฟัง รวมถึงละเว้นจากการพูดเหลวไหลเพ้อเจ้อ พูดแต่คำจริง มีเหตุมีผล มีสารประโยชน์ และถูกกาลเทศะ มีความจริงใจต่อผู้บริโภค⁵⁸ พูดแต่ความจริง ไม่หลอกล่อทุเรียนที่ยัง

⁵⁶ สนทนากลุ่ม, นายพรชัย เนียนแนบ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, 11 มีนาคม 2563. นางวิมลพรรณ พงษ์ณานักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

⁵⁷ สนทนากลุ่ม, นายจันทร์ทา นิลภา ผู้ใหญ่บ้านสำโรงใหม่ไทยเจริญ หมู่ที่ 21, 11 มีนาคม 2563.

⁵⁸ สนทนากลุ่ม, นายบุญเลิศ ดอกบัว หมู่ที่ 9, 11 มีนาคม 2563.

ไม่เกินไปจำหน่ายให้ผู้บริโภค ความซื่อตรงต่อเวลา และผู้บริโภคด้วย⁵⁹ ความซื่อตรงต่อเวลาในการแจ้งระยะการนำทุเรียนไปบริโภคแก่ลูกค้าต้องมีความชัดเจนด้วย

3. มโนสุจริต หมายถึง ความสุจริตทางใจ ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้ คิดให้ คิดเสียสละ ทำใจให้ผ่องแผ้วกว้างขวาง ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย แต่ตั้งความปรารถนาดี แผ่ไมตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ เข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว รู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิต มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย โดยเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมข้อนี้ว่า ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ไม่โลภ รักในอาชีพ ไม่คิดเอาเปรียบผู้บริโภค ต้องซื่อสัตย์ทั้งการผลิตและการส่งออก ไม่เก็บทุเรียนอ่อนไปจำหน่าย⁶⁰ และกลุ่มผู้ปลูกพืชทุเรียนท่านหนึ่งกล่าวเสริมว่า 1. การค้าขายทุเรียนต้องมีคุณธรรมไม่เอาเปรียบผู้บริโภค 2. การผลิตทุเรียน การส่งทุเรียนส่งถึงผู้บริโภคต้องให้มีคุณภาพ 3. มีความซื่อสัตย์และอดทนต่ออาชีพเกษตรกร⁶¹ ส่วนกลุ่มนักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดศรีสะเกษ ได้กล่าวว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชทุเรียนต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตในอาชีพของตนเอง ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคโดยเก็บทุเรียนดิบไปจำหน่าย⁶²

4.3.3.3 การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักธรรมอิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 หมายถึง ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ผู้ที่ทำการเกษตรจะต้องมีธรรมะนี้ไว้เป็นหลักประจำใจจึงจะประสบความสำเร็จจากการปลูกทุเรียนเพราะธรรมะนี้จะช่วยส่งเสริมให้การทำงานทำอาชีพดำเนินไปได้เสมอ แม้ในยามท้อแท้ เมื่อมองย้อนตรวจสอบก็จะทำให้เห็นสาเหตุและผลที่พึงประสงค์ มี 4 ประการ คือ

1. ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ต้องมีความรักเอาใจใส่ในอาชีพ เพราะการปลูกพืชทุเรียนนั้นไม่เหมือนกับปลูกพืชชนิดอื่น ถ้าขาดความรัก ขาดการดูแล ไม่เอาใจใส่เพียงวันเดียวพืชทุเรียนก็ไม่ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ หรือแห้งตายก่อนก็ได้ และต้องรู้จักอดทน และรอเวลา ไม่ใจร้อน⁶³ มีความสามัคคี มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน มีความขยันอดทน มีความเพียรพยายามมาก⁶⁴ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนสามารถนำมาเป็นคติสอนให้เกิดความเชื่อมั่นสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองยามเมื่อท้อแท้ท้อถอย

2. วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอย โดยกลุ่มผู้ปลูกพืชทุเรียนได้กล่าวไว้ว่า การทำสวนทุเรียนจะต้องรู้จักประหยัด

⁵⁹ สทนากลุ่ม, นายนพ บุญชัย หมู่ 9,11 มีนาคม 2563.

⁶⁰ สทนากลุ่ม, นายทศพล สุวะจันทร์ ประธานกลุ่ม ผู้ปลูกพืชทุเรียน, 11 มีนาคม 2563.

⁶¹ สทนากลุ่ม, นางสาวพีรดา วรรณจุ เลขานุการกลุ่มผู้ปลูกทุเรียน หมู่ 8, 11 มีนาคม 2563.

⁶² สทนากลุ่ม,นางวิมลพรรณ พงษ์ธา, 11 มีนาคม 2563.

⁶³ สทนากลุ่ม, นายเพชร บุญปิยภัทรสร ผู้ใหญ่บ้านสำโรงเก่า หมู่ที่ 9, นายชยพล นิลจำปา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 21,11 มีนาคม 2563.

⁶⁴ สทนากลุ่ม, นายสุดท้าย น้อยศรี อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 21,นายบุญแสน ศรีวงษ์ กรรมการหมู่บ้าน,นายทศพล สุวะจันทร์ ประธานกลุ่มผู้ปลูกพืชทุเรียน, 11 มีนาคม 2563.

มัธยัสถ์ อดทน⁶⁵ นอกจากมีความเพียรเป็นตัวตั้งแล้ว เมื่อเงินมาจากการจำหน่ายทุเรียนแล้วต้องรู้จักการอดออม ประหยัด มัธยัสถ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อน ในการดูแลบำรุงรักษา ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าฮอร์โมน ในปีต่อไป

3. จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝน ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีกำลังใจดี กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชทุเรียน นอกจากการเอาใจฝึกฝนในการปลูกดูแลทุเรียนของตนแล้ว กลุ่มตนยังต้องปฏิบัติตามหลักศีล 5 ทำการเกษตรอย่างพอเพียงตามรอยพ่อด้วย⁶⁶ ดังที่นางสาววาสนา อยู่ดี พานิชย์จังหวัดศรีสะเกษ ได้กล่าวว่า เกษตรกรเองต้องมีความพอเพียง ความซื่อสัตย์ ไม่ต้องโลภมาก ไม่ก่อกวนยืมสินมาลงทุน การปฏิบัติตามหลักศีล 5 ความขยันหมั่นเพียรเหมือนน้ำซึมบ่อทราย และกลับศึกษาด้วย ทุกหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการปลูกทุเรียนต้องออกไปดูเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อเป็นการให้กำลังใจด้วย⁶⁷

4. วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบหาสาเหตุข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ซึ่งกลุ่มผู้ปลูกพืชทุเรียนเมื่อประสบปัญหาความผันผวนของราคา ปัญหาเกิดจากภัยธรรมชาติ หรือเกิดวิกฤติเศรษฐกิจโลกต้องมีความไตร่ตรองในการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้สติ⁶⁸ เป็นต้น การแก้ไขด้วยวิทยาการสมัยใหม่ ดังที่นายชาญณรงค์ ทวีสาร ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ ได้กล่าวว่า การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ สนับสนุนเป็นเรื่องดี ลดทอนการทำงานได้หลายด้าน การผลิตให้มีคุณภาพ การประพฤติปฏิบัติตามศีล 5 กายกรรม 3 มโนกรรม 4 วจีกรรม 3 ตามแนวทางพระพุทธศาสนาครอบคลุมอยู่ในนี้แล้ว⁶⁹

สรุปได้ว่า ในมุมมองของผู้วิจัยนั้น การส่งเสริมความมั่นคงตามแนวพระพุทธศาสนาก็คือการส่งเสริมด้วยหลักธรรมะ ไม่ว่าจะเป็นข้อธรรมข้อธรรมเล็กน้อยหรือหลายข้อชุดธรรมะก็เป็นการส่งเสริมเช่นเดียวกัน ดังหัวข้อธรรมข้างต้น นอกจากนั้น ยังมีสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้เกิดเป็นระเบียบปฏิบัติในการทำสวนทุเรียนคือเกษตรกรต้องมีระเบียบวินัยในตนเองให้มากที่สุด จึงจะประสบความสำเร็จได้ ธรรมะในพระพุทธศาสนาสามารถสะท้อนการส่งเสริมในด้านตัวตนของเกษตรกรที่จะนำไปปรับประยุกต์ใช้ในด้านส่งเสริมด้านการผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพ และการพัฒนาคุณภาพการเกษตรด้วยความเข้มแข็งทางกาย ทางวาจา และทางใจ มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง มีธรรมะเป็นหลักชัยในการดำเนินการปลูกทุเรียน รวมถึงการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท มองเห็นกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างชัดเจนและดำเนินการทำพืชสวนหรือปลูกทุเรียนได้อย่างมั่นคงและมีความสุขตามอัตภาพและฐานะของตนเอง ไม่ตกอยู่ในความอยากความต้องการด้วยโลภะกระตุ้นให้

⁶⁵ สนนากลุ่ม, นายถวิล ประพันธ์ หมู่ที่ 9, นายสมัย ศรีวงษ์ หมู่ 21, นายวุฒินันท์ จันทร หมู่ 21, 11 มีนาคม 2563.

⁶⁶ สนนากลุ่ม, นายทิวา รุ่งแก้ว นายกพุทธสมาคมจังหวัดศรีสะเกษ, นายถวิล ประพันธ์ หมู่ที่ 9 นายสะอึ้ง นพพันธ์ หมู่ 9, นางสาวเนียง อรกุล บ้านชำดามย์ หมู่ 7 ตำบลตระกาจ, 11 มีนาคม 2563.

⁶⁷ สนนากลุ่ม, นางสาววาสนา อยู่ดี พานิชย์จังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

⁶⁸ สนนากลุ่ม, นายถวิล ประพันธ์ หมู่ที่ 9 ตำบลบักดอง, นายวุฒินันท์ จันทร หมู่ 21 ตำบลบักดอง, 11 มีนาคม 2563.

⁶⁹ สนนากลุ่ม, นายชาญณรงค์ ทวีสาร ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ, 12 มีนาคม 2563.

เกิดความต้องการที่จะบริโภคมากเกินไปหรือคดโกง เป็นการค้าขายอย่างมีศีลธรรมและดำเนินด้วยคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับอาชีพของตนเอง

4.3.3 รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียน

ดังได้กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียน/พืชสวนและจากการสนทนานั้น จะเห็นได้ว่าการนำเสนอรูปแบบหลายอย่างทั้งในด้านแนวคิดและวิธีการ การส่งเสริมอาชีพชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดย ชุมชน ตลาดนัดชุมชน ตลาดชุมชนหรือร้านค้าชุมชน และศูนย์แสดงสินค้าชุมชน หรือ OTOP ทั้งหมดนั้นเป็นรูปแบบในการส่งเสริมอาชีพที่มีหลักการสำคัญเพื่อให้เกษตรกรได้มีโอกาสในการเลือกใช้ช่องทางการขายผลิตภัณฑ์และเพิ่มรายได้ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชน ศักยภาพ และความเหมาะสมของเกษตรกรนั้น ๆ รวมถึงเป็นแนวทางให้ผู้นำชุมชน ภาครัฐ และผู้เกี่ยวข้องนำมาตัดสินใจดำเนินการได้อย่างเหมาะสม รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพประกอบไปด้วย 2 รูปแบบ ดังนี้

4.3.3.1 รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพแบบทั่วไป

1. พัฒนารูปแบบเดิมที่มีอยู่ต่อไป ได้แก่ แนวคิดตลาดนัดชุมชน ร้านค้าชุมชน และโอท็อป วิธี รูปแบบการส่งเสริมเพื่อให้เกิดความมั่นคงนั้นจะต้องอาศัยผู้ที่มีความเกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งตัวเกษตรกรเอง ภาครัฐ เอกชน การดำเนินการในรูปแบบนี้จะช่วยให้เกษตรกรเล็งเป้าเพื่อเข้าไปขอคำแนะนำและเข้าร่วมได้ง่ายขึ้น การดำเนินการพัฒนารูปแบบนี้ตรงกับหลักจิตตะและวิมังสาในอิทธิบาท เพราะทุกภาคส่วนต้องดำเนินการอย่างเอาใจใส่และใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองทุกแง่มุม ทั้งด้านที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ผลได้ ผลเสียต่อเกษตรกร ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน

2. การอบรมเพิ่มเติมองค์ความรู้ เป็นรูปแบบที่ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน ควรจัดให้เกษตรกรได้รับการอบรมความรู้ด้านวิชาการเสริมความรู้ด้านเกี่ยวกับทุเรียน การปลูกและการดูแลรักษาคุณภาพ ส่วนทางเกษตรจังหวัดจัดให้วิทยากรไปอบรมให้ความรู้ทางด้านกระบวนการปลูกพืช การเตรียมดิน การตรวจค่า PH ความเป็นกรด ด่าง ตลอดจน ปุ๋ย ยา ฮอร์โมน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจำหน่ายที่จะทำให้เกษตรกรซื้อในราคาที่จะอยู่ได้ ส่งเสริมการส่งออกในด้านการตลาดต่างประเทศและในประเทศ และการจัดให้มีการประชุมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อบรมความรู้เกี่ยวกับการผลิตทุเรียนให้ได้คุณภาพ อบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรประจำทุกเดือน ควรมีตารางการดูแลรักษาอย่างชัดเจน

3. การรวมกลุ่มทำสวนทุเรียน (แปลงใหญ่) เป็นรูปแบบที่จะสามารถสร้างความเข้มแข็งภายในกลุ่มผู้ปลูกทุเรียนได้ เป็นทำเกษตรปลูกทุเรียนปลอดสารพิษ สนับสนุนผู้ปลูกทุเรียนหันมาทำแบบเกษตรอินทรีย์ เช่นการทำปุ๋ยหมัก ยาจากธรรมชาติ เพื่อปลอดสารพิษ ผลผลิตได้ราคาดี ปลอดภัยของผู้บริโภคด้วย การพัฒนาแหล่งน้ำให้กับเกษตรกรได้ใช้อย่างเพียงพอกรมชลประทานต้องเข้ามาส่งเสริมด้วยจึงจะมีความมั่นคงและยั่งยืน การทำเกษตรอินทรีย์ต้องได้รับการรับรองคุณภาพ พื้นที่ต้องมีเอกสารสิทธิ์ การทำเกษตรอินทรีย์ขาดทุนคือกำไร ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ

น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ การทำเป็นต้นแบบของการเกษตร เกษตรกรทำการเกษตรแบบพอเพียงทำการเกษตรแบบผสมผสาน ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินที่มีดอกเบี้ยสูงจนเกิดปัญหา

4. การจัดสรรแหล่งน้ำพอเพียง เป็นการส่งเสริมทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่และที่รัฐบาลสามารถจัดสรรเพื่อส่งเสริมเรื่องน้ำให้เพียงพอในฤดูแล้ง สนับสนุนในการขุดบ่อบาดาลใต้ดิน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ และความรู้เรื่องการให้น้ำที่เหมาะสม ตรงกับหลักโภชนาการ รู้จักจัดสรรแบ่งส่วนให้เหมาะสมกับการลงทุน

5. สื่อสารและประชาสัมพันธ์ เป็นรูปแบบที่หน่วยงานของรัฐจะช่วยประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการส่งเสริมการตลาดให้แก่ชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ ทำการประชาสัมพันธ์ตลาดสินค้าให้เป็นรู้จัก และเกิดการบริโภคซื้อขายทุเรียนและพืชสวน รวมทั้งช่องทางในการจำหน่ายสินค้าในลักษณะต่าง ๆ

4.3.3.2 รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพแบบทางเลือก

1. กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชทุเรียนจัดเป็นตลาดนัดสีเขียวเพื่อเป็นการรวมกลุ่ม เพื่อต่อรองราคา ต้องมีตลาดชุมชน เพื่อให้เกษตรกรนำพืชทางการเกษตรอย่างอื่นมาจำหน่ายด้วย รายได้หลักคือ การขายทุเรียน ส่วนรายได้รองก็จะเป็นพืชผักและผลไม้ชนิดอื่น ในสมัยของนายธวัช สุรบาล อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการโปรโมตและประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และมีการเซ็นสัญญาของ GI มีกองทุนจากกลุ่มผู้ปลูกทุเรียน ทำให้กลุ่มมีพลังมากขึ้น ในส่วนของเกษตรกรก็จะมีการใส่ใจในการทำอาชีพ และเมื่อเกิดปัญหาขึ้น ก็สามารถพึ่งพาคำแนะนำ ความช่วยเหลือ และกำลังใจได้ ซึ่งตรงกับหลักกฎฐานสัมปทา กัลยาณมิตร และสมชีวิตา เลี้ยงชีวิตอย่างเหมาะสม

2. ลดต้นทุนในการดูแลรักษา ส่งเสริมให้สมาชิกสวนทุเรียนลดรายจ่าย ลดต้นทุนการผลิตด้วยการทำน้ำหมักชีวภาพเอง มีเงินทุนหรือรถมาปรับพื้นที่ให้เหมาะสม ให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบพอเพียง ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินที่มีดอกเบี้ยสูงจนเกิดปัญหา

3. การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การแปรรูปทุเรียนด้วยการทำทุเรียนกวน การหาสถานที่ในการจำหน่าย คัดทุเรียนที่มีคุณภาพเพื่อจำหน่ายออกต่างประเทศ มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เก็บไว้ขายได้นาน เช่น แห้งเย็น อบแห้ง เป็นต้น ตัวสินค้ามีรูปแบบสามารถดึงดูดผู้บริโภคหรือทำเป็นของฝากได้ มีคำแนะนำในการรับประทาน และการจัดส่งให้ผู้บริโภคด้วยวิธีการที่รวดเร็ว ทั้งประโยชน์และบริการขนส่งอื่น ๆ และช่องทางการจำหน่ายและบริการต่าง ๆ จัดเข้ากับหลักทางพระพุทธศาสนาในข้อที่ว่า ด้วยฉันทะ ความเชื่อมั่นในสินค้า และหลักวิริยะ ความอดทนเพียรพยายามในการดำเนินการอย่างไม่ท้อถอย มีความมุ่งมั่นในการค้าขายเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ผลิตสินค้าให้เป็นที่ถูกใจของลูกค้า

4. คุณภาพของทุเรียน รักษาคุณภาพให้ดีและผู้บริโภคต้องได้รับสินค้าที่มีคุณภาพและมาตรฐานเพื่อรักษาชื่อเสียงของกลุ่ม ได้มาตรฐานการผลิต GAP และ GI สรรวจตลาดและสถานที่ที่จะขายก่อน การขายต้องคำนึงถึงต้นทุนการผลิตของเกษตรกรจึงจะมีความมั่นคงทางอาชีพได้ แนวทางส่งเสริมของหอการค้านี้มีแนวทางการแปรรูปโดยวิธีการแกะเป็นเมล็ดโดยไม่สนว่าจะจะเป็นทุเรียนเกรดใดก็ตาม คือแกะแบบโลว์ฟิตก็ได้ราคาแพง จะแช่ในน้ำแข็งแห้งส่งทางเคอร์รี่ใช้เวลาไม่เกิน 2 วัน การทำเกษตรพอเพียง คือ มีกิน มีขาย มีเก็บ และไม่เป็นหนี้ การส่งเสริมเพื่อความมั่นคงทางอาชีพเกษตรกรต้องทำทุเรียนให้ได้คุณภาพ และได้มาตรฐานของ GI และ GAP ด้วย ทางภาครัฐต้องมาให้การสนับสนุนในเรื่องทุน และให้ความรู้กรรมวิธีการปลูก การดูแลรักษา และจำหน่ายด้วยราคา

พอเหมาะทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งสามารถนำหลักสุจริตคือความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ตามหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้ได้

5. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดให้มีการท่องเที่ยวแบบเชิงอนุรักษ์และสัญจรไปชมทุกสวนของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้นิยมธรรมชาติสามารถเข้าถึงเข้าชมสวนได้

ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการส่งเสริมอาจจะต้องคำนึงถึงตัวเกษตรกร กลุ่ม พื้นที่ ช่วงเวลา และความต้องการที่จะให้ภาครัฐช่วยในด้านใดด้านหนึ่ง พื้นที่ของแต่ละแปลงนั้นอาจจะมี การบริหารจัดการแตกต่างกันบ้าง ซึ่งช่วงเวลาในการดำเนินการจึงต้องการการบริหารจัดการที่ดี จึงจะได้ทุเรียนที่มีคุณภาพสูง ไม่อ่อนเกินไปหรือสุกเกินไป ได้มาตรฐาน ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค คุณภาพของทุเรียนจึงเป็นเรื่องสำคัญ และการจัดการอบรมเกษตรกรให้เข้าใจ กระบวนการพัฒนาและนโยบายของรัฐก็เท่ากับเป็นการส่งเสริมให้การปลูกทุเรียนเกิดผลสำเร็จ ดังนั้น รูปแบบการส่งเสริมอาจจะมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมซึ่งขึ้นอยู่กับการศึกษาและสำรวจ พื้นที่และความต้องการของเกษตรกรด้วย

สรุปว่า เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบร่วมกับผู้นำชุมชน หน่วยงาน ภาครัฐ และเอกชน ในการส่งเสริมเกษตรกรให้มีอาชีพที่มั่นคง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะทำให้ ได้รับความรู้กว้างขวาง สามารถนำมาพัฒนาอาชีพตนเอง กำหนดการขายทุเรียนในราคาที่เหมาะสม ทำให้ผู้บริโภคสามารถซื้อหาได้ มีรูปแบบสินค้าที่ดึงดูดความสนใจ การบริการดี การบริการคล่อง มีช่องทางสื่อสารกัน ก็ทำให้เกษตรกรมีอาชีพมั่นคงได้ ทุเรียนก็จะยังคงเป็นอาชีพที่พึ่งพาเลี้ยงชีพของ เกษตรกร ครอบครัว และเป็นกำลังในการดึงดูดเม็ดเงินได้ ทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต สังคมมี ความสุขและเป็นรูปแบบการส่งเสริมอาชีพที่มีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง

4.4 วิเคราะห์ยุทธศาสตร์มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนา

ทุเรียนภูเขาไฟหรือทุเรียนชนิดอื่น ๆ ของจังหวัดศรีสะเกษเป็นที่นิยมรับประทานอย่างมาก มี การผลิตแล้วส่งออกไปยังภายในประเทศและต่างประเทศ สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรเป็นอย่างดีและนับวัน จะเพิ่มสูงขึ้น เช่นเดียวกับราคาของทุเรียนแต่ละปีจะขยับสูงขึ้น หรือในรอบปี ราคาทุเรียนก็จะทยอยสูงขึ้น ตามความนิยมและการส่งออกไปยังประเทศอื่น ๆ เกิดการผลักดันให้ผลิตอย่างมีคุณภาพ ทำให้สินค้าเป็นที่ ต้องการของผู้ซื้อ ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ สามารถนำมาวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

4.4.1 การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์จังหวัดที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกัน

ประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมาแล้ว 12 ฉบับ ฉบับที่ 11 และฉบับที่ 12 มีความเกี่ยวเนื่องกัน โดยเฉพาะส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ในประเด็น การเสริมสร้างและพัฒนาขีด ความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างเชื่อมโยงของห่วงโซ่มูลค่า ระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และการค้าการลงทุนเพื่อยกระดับศักยภาพในการแข่งขัน ของประเทศ สร้างรายได้และกระจายรายได้สู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึงอันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งของ ทั้งเศรษฐกิจในภาพรวมและเศรษฐกิจฐานรากตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

การพัฒนาภาคการเกษตร

- 1) เสริมสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน
- 2) สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม
- 3) ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐาน
- 4) เสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตร
- 5) ส่งเสริมและเร่งขยายผลแนวคิดการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง

6) พัฒนาปัจจัยสนับสนุนในการบริหารจัดการภาคเกษตรและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยมีแผนงานและโครงการสำคัญ คือ การลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มโอกาสในการแข่งขันสินค้าเกษตร โครงการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตร การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) การส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

ในแผนพัฒนาการเกษตรของกระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ ได้สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)⁷⁰

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ มีความมั่นคงและภาคภูมิใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของ เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรให้เป็นผู้ประกอบธุรกิจเกษตร บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 – 10 โดยเน้นการขยายผลการท ำ การเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นคงในการประกอบ อาชีพเกษตรกรรมด้วยการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคการเกษตร สร้างระบบสวัสดิการและ ด ำเนินการปรับโครงสร้างหนี้สินให้กับเกษตรกร ส่งเสริมการท ำเกษตรกรรมยั่งยืนให้เห็นผลในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะการท ำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับ เกษตรกร รวมทั้งส่งเสริมการพัฒน ้องค์ความรู้ของเกษตรกรสู่เกษตรกรมืออาชีพให้สามารถบริหาร จัดการฟาร์มแบบครบวงจรตั้งแต่การ ผลิต แปรรูป และการตลาด ตลอดจนสร้างการรวมกลุ่มเกษตรกร ให้เข้มแข็งและสามารถเชื่อมโยง เครือข่ายของเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดโซ่อุปทาน เพื่อลด ต้นทุนการผลิตและสร้างโอกาสในการแข่งขันของสินค้าเกษตร ใช้การตลาดน ำการผลิตด้วย การ ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรในรูปแบบแปลงใหญ่ มีการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างภาครัฐ เกษตรกร กับภาคเอกชน เพื่อให้สินค้าเกษตรได้มาตรฐานรองรับความต้องการของตลาด ส่งเสริม การบริหารจัดการโซ่อุปทานสินค้าเกษตร สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ด้านโลจิสติกส์สินค้าเกษตร และโซ่อุปทานให้กับเกษตรกร สถาบันเกษตรกร และผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรส่งเสริมการเพิ่มมูลค่า

⁷⁰ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (ออนไลน์) <http://secretary.dld.go.th/images/files/knowledge/strategy02.pdf> 29 กุมภาพันธ์ 2563.

สินค้าเกษตรโดยน ามุมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างเรื่องราว (Story) ให้กับสินค้าเกษตรและชุมชน เพื่อเป็น จุดขาย สร้างความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของสินค้าเกษตร สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์กลางและพัฒนา ระบบตลาดสินค้าเกษตร เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน ตลอดจนสนับสนุนการจัดการ ความเสี่ยงที่จะกระทบต่อพืชผลทางการเกษตร การด าเนินงานดังกล่าวควรให้ความสำคัญกับการสนับสนุน ความร่วมมือระหว่างภาครัฐเอกชน กับเกษตรกร รวมถึงส่งเสริมการค้าชายแดน การพัฒนาเขตเศรษฐกิจ พิเศษ และความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นส่วนสนับสนุนและสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน ในการพัฒนาระดับภูมิภาค

ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อพัฒนาการเกษตรของประเทศให้มีศักยภาพ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยส่งเสริม และสนับสนุนการวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐกับภาคเอกชนในการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา โดยก าหนดกรอบงานวิจัย และสร้างนวัตกรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศการเกษตร และสร้างการเชื่อมโยง ของข้อมูลอย่างเป็นระบบ รวมถึงส่งเสริมการน างานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรมมาใช้ประโยชน์ เน้นการเข้าถึงเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรรายย่อยและกลุ่มเกษตรกร เพื่อช่วยขับเคลื่อน การพัฒนาภาคการเกษตรให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล และยั่งยืน เป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาภาคเกษตรบนพื้นฐานการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรที่มี อยู่อย่างจ ากัด โดยเน้นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรการเกษตรให้คงความหลากหลายทางชีวภาพ สนับสนุน กิจกรรมเกษตรเชิงอนุรักษ์เพื่อคงความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม บริหารจัดการทรัพยากรน้ำและพื้นที่ท ากินทางการเกษตรและสร้างภูมิคุ้มกันทางการเกษตร ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ เป็นการปรับกระบวนการท างานภายใน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน พัฒนาบุคลากรภาครัฐ และกระบวนการ ท างานอย่างต่อเนื่องให้เป็นองค์กรที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ตามหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนา กฎหมายใหม่ และปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่เดิมให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ จะช่วยให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน และ เป็นการเตรียมความพร้อมขององค์กรให้สามารถปรับตัวและท างานในลักษณะบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า จังหวัดศรีสะเกษมียุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสอดคล้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อพัฒนาเกษตรกรและการเกษตรของจังหวัดศรีสะเกษให้เข้มแข็ง ยั่งยืนและมั่นคง โดยการเสริมสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐาน เสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตร ส่งเสริมและเร่งขยายผลแนวคิดการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาปัจจัยสนับสนุนในการบริหารจัดการภาคเกษตรและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ รวมทั้งจังหวัดศรีสะเกษ

เกษตรได้มีการวิเคราะห์ด้านการเกษตรด้วยทฤษฎี SWOT ทำให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการเกษตร ทั้งการเพิ่มพื้นที่การปลูก การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการพัฒนาคุณภาพการผลิต อย่างไรก็ตาม การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของพืชสวนสามารถทำได้หลายแนวทางหลายระดับ แต่เมื่อจะมองในทัศนะพระพุทธศาสนาแล้วก็จะเห็นต่างกันไปพอสมควร

4.4.2 วิเคราะห์พุทธศาสตร์มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหนึ่งที่มีคำสอนให้มนุษย์พัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุข มีมั่นคง มีคำสอนบางชุดที่สามารถจัดเข้าลงในหลักเศรษฐศาสตร์ได้ เช่นเดียวกับที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงเศรษฐศาสตร์แนวพุทธไว้หลายประเด็น เช่น การบริโภคด้วยปัญญา การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นต้น ท่านยังย้ำว่า เศรษฐศาสตร์ในทัศนะของพระพุทธศาสนาจึงถือว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจและผลของมัน เป้าหมายหรือเป็นอุปกรณ์ที่จะช่วยสนับสนุนการมีชีวิตที่ดีงาม และการพัฒนาตน พัฒนาสังคมของมนุษย์⁷¹ ด้วยความต้องการที่เป็นเชิงบวกก็จะทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งรวมทั้งพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแล้ว ก็เป็นปัจจัยนำการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นอีกมากมาย รวมทั้งการพัฒนาความสุขด้วย การพัฒนาคุณสมบัติเขาวานี้แหละ คือการพัฒนาคุณภาพคน ซึ่งสัมพันธ์สอดคล้องไปด้วยกันกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ชนิดที่เป็ปัจจัยแก่กันและกันกับการพัฒนามนุษย์ในความหมายที่ถูกตอง⁷²

คำถามคือพระพุทธศาสนามีคำสอนอะไรบ้างที่จะจัดเป็นยุทธศาสตร์มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ดูเหมือนมีคำสอนที่เป็นชุดหลักธรรมก็มี เช่น ขรวาสาธรรม 4 อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 จักรธรรม 4 ทิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 และกัลยาณมิตร 7 เป็นต้น หรือคำสอนที่เป็นข้อธรรมก็มี เช่น หลักสัมมาอาชีวะ หลักการบริโภคด้วยปัญญา หลักสันโดษ เป็นต้น เราอาจจำเป็นที่จะต้องนำหัวข้อธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อประโยชน์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพราะความซื่อสัตย์ ความอดทน ขยัน มีฉันทะ มีกัลยาณมิตร ไม่ใช่จะซื้อหาได้ง่าย ดังนี้

1. หลักทิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์ หมายถึง การเพิ่มมูลค่าด้วยความขยันหมั่นเพียร หากว่าเศรษฐกิจนั้นกำลังมุ่งไปข้างหน้า ความพยายามที่จะผลิตสินค้าต่าง ๆ ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ทูเรียนหรือพืชสวนแม้จะมีราคาดีแต่ก็ขึ้นอยู่กับฤดูกาลเพาะปลูกแล้วขายในยามที่ตลาดต้องการ เมื่อมองความต้องการของตลาดได้อย่างฉลาด ก็จะมองเห็นช่องทางหรือโอกาสในการค้าขายเพื่อให้ได้กำไรและเพื่อคุณภาพชีวิต นอกจากความขยันแล้ว ยังต้องมีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงพอประมาณ รู้จักประหยัด และมีคู่ค้าที่เป็นกัลยาณมิตรด้วย แม้ค้าขายได้กำไร แต่ดำเนินการผิดพลาด เท่าที่หามาได้ก็ย่อมหมดลงได้เหมือนกัน

2. สัมมาอาชีวะ คือ การทำมาหากินอย่างสุจริตชน ไม่คดโกงเอาเปรียบคนอื่น ๆ มากเกินไป

3. หลักอาทิโกคิยะ รู้จักการแบ่งปันส่วนให้กับบริวาร การเพิ่มมูลค่าด้านค่าแรงงานหรือเงินให้กับลูกจ้าง หรือบริวารอื่น ๆ ก็จะทำให้การค้าขายอยู่ได้ เมื่อตลาดมีความต้องการสินค้าจำนวนมาก การผลิตก็จะยิ่งสำคัญ การต่อรองราคาก็เช่นเดียวกัน

⁷¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2548), หน้า 57.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

4. ฉันทะ:การผลิตให้เพียงพอกับความต้องการ โดยธรรมชาติมนุษย์มีความต้องการหรือความโลภที่จะสนองความต้องการของตนเองอย่างฟุ่มเฟือยหรือไม่รู้จักคุณค่าแท้คุณค่าเทียม ขาดความพึงพอใจที่จะสนองเพียงพอกับความต้องการ จึงมักจะผลิตสินค้าอย่างมากมายเกินกำลังหรือบริโภคใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือย ดังนั้น สิ่งที่ต้องทำให้ได้คือการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ได้ เปลี่ยนจากความต้องการแบบโลภะให้กลายเป็นความต้องการแบบฉันทะในทุกด้านก็จะทำให้ชีวิตมีความสุขได้ การผลิตหรือสร้างมูลค่าเพิ่มมากเกินไป ก็อาจทำให้สินค้าล้นตลาดเกินความต้องการและทรัพยากรก็จะไร้ค่าไม่มีประโยชน์ มูลค่าทางเศรษฐกิจหรือพืชสวนก็เป็นเช่นเดียวกัน หากล้นตลาด ก็ค้าขายไม่ได้ และอีกอย่างหนึ่ง ความผันผวนของตลาดใหญ่เป็นตัวกำหนดให้เกิดความต้องการในการเพิ่มมูลค่า หากตลาดใหญ่เกิดความผันผวนตามเศรษฐกิจโลก มูลค่าของเศรษฐกิจที่ดำเนินการอยู่ก็อาจลดตัวลง ทำให้ค้าขายขาดทุน และกลายเป็นคนมีหนี้หรือมีทุกข์ไป ภาครัฐจึงต้องดำเนินการด้วยการ 1. จะต้องจัดสรรเศรษฐกิจ เอื้ออำนวยบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับระดับการพัฒนาที่ต่างกันของคนเหล่านั้น โดยสนองความต้องการของคนที่แตกต่างกันเหล่านั้นเท่าที่ไม่ก่อความเบียดเบียนเสียหายไม่เสียความชอบธรรม 2. เกื้อหนุนให้ทุกคนก้าวขึ้นสู่การพัฒนาในระดับที่สูงขึ้นไป ไม่ใช่อ้อยหลังหรือย่ำอยู่กับที่ แนนอนว่า ตามหลักการนี้ผู้บริหารผูกครองยอมรับเข้าใจด้วยว่าในเวลาหนึ่ง ๆ นั้น คนที่พัฒนาในระดับสูงขึ้นไปมีจำนวนน้อยกว่า แต่คนที่พัฒนาในระดับต่ำมีจำนวนมากกว่า ยกตัวอย่าง เช่น ในเรื่องความโลภ ผู้บริหารยอมรับเข้าใจว่า ในสังคมนี้มีคนอยู่ส่วนหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนน้อยที่เป็นผู้มีคุณประโยชน์สร้างสรรค์ มีความอยากทำแบบฉันทะแรงเข้ม และมีความสุขอยู่กับการคนควหาความรู้แสวงปัญญา และการทำงานสร้างสรรค์ คนกลุ่มนี้แม้จะมีจำนวนน้อย แต่เป็นผู้สร้างความเจริญอกงามแก่ชีวิตและสังคม เป็นผู้พัฒนาอารยธรรมที่แท้จริง แต่คนส่วนมาก ซึ่งยังพัฒนาคุณภาพน้อย ยังขาดฉันทะ มี ความโลภโลภสร้างสรรค์น้อย มุ่งหาความสุขจากสิ่งเสพบริโภค มี โลภะคือความอยากได้เป็นแรงขับนำ ซึ่งทำให้โน้มเอียงไปในทางที่ จะหลีกเลี่ยงการทำ คืออยากได้โดยไม่ต้องทำ เมื่อมีความรู้ความเข้าใจอย่างนี้ ผู้บริหารที่ฉลาด ก็จะจัดสรร ตั้งวางระบบและดำเนินการจัดการสังคมให้สอดคล้องกับความจริงแห่งความแตกต่างกันนี้ให้ได้ผลดี

1. คนจำนวนมากอยู่ด้วยความโลภ ก็อยากได้ แต่ไม่อยากทำ และหาทางให้ได้โดยไม่ต้องทำด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น บนบานอ้อนวอนรอนผลลบนันดาล หวังผลจากลาภลอยคอยโชค เป็นนักขอรับความช่วยเหลือหยิบยื่นในจากผู้อื่น ทำการทุจริต หาทางให้ได้มาด้วยการหลอกลวงฉ้อฉล ตลอดจนลักขโมย ใช้อำนาจครอบงำ ข่มเหง เบียดเบียน ปืบคั้นเอาจากผู้อื่น และดำเนินชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ลุ่มหลงมัวเมาในการเสพบริโภค สำหรับคนจำนวนมากที่เป็นอย่างนี้ ผู้บริหารจะดำเนินการ โดย ก. จัดตั้งระบบเงื่อนไข เพื่อให้ทุกคนจะได้ออกเมื่อทำหรือต้องทำงานจึงจะได้เงิน ข. วางมาตรการเสริมประกอบ เช่น จัดวางระบบตรวจสอบ บังคับควบคุมลงโทษต่อผู้ละเมิดกติกาในระบบเงื่อนไขนั้น ปกกันแก้ไขการทุจริตอย่างจริงจังและมีให้มีการ บังคับข่มเหงคุกคามกัน กำจัดแหล่งอบายมุขแหล่งการหลอกลวงให้คนหวังผลได้โดยไม่ต้องทำ ดำเนินกลวิธีต่าง ๆ ที่จะกระตุ้นเราปลุกคนให้ไม่เฉื่อยชา ไม่ตกอยู่ในความประมาท กลไกสำคัญยิ่งที่จะให้ระบบเงื่อนไขนี้ดำเนินไปอย่างได้ผล คือ 1) กฎกติกาหรือกฎหมายจะต้องศักดิ์สิทธิ์ มีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ผลจริงจัง 2) เงื่อนไขนั้นจะต้องจัดวางอย่างฉลาด เพื่อคุมและเบนความโลภให้เป็นเงื่อนไขให้เกิดผลงานในทางสร้างสรรค์มากที่สุดอย่างชนิดที่ว่า ถ้ายังโลกก็ยังต้องเกิดการทำงานที่เป็นเป้าหมายมากที่สุด

2. คนที่มีฉันทะ ทำงานด้วยความใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ มีความสุขด้วยการค้นคว้าหาความรู้ แสวงหาปัญญา และทำงานสร้างสรรค์อย่างอุทิศตัว แม้จะมีจำนวนน้อย แต่เป็นกำลังสร้างสรรค์สังคมที่แท้จริง ผู้บริหารจะต้องใส่ใจ สนใจ ค้นหาคนประเภทนี้ และส่งเสริม เกื้อหนุนอย่างจริงจัง⁷³

เศรษฐศาสตร์แบบพุทธเห็นว่าการบริโภค คือการใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการเพื่อให้ได้รับความพอใจโดยเกิดคุณภาพชีวิตขึ้น หมายความว่าบริโภคจะต้องมีจุดหมายคือจะต้องระบุให้ชัดเจนไปว่าได้ผลหรือบรรลุจุดหมายอะไร จึงเกิดความพึงพอใจ ไม่ใช่แค่เกิดความพอใจขึ้นมาลอย ๆ บนจุดหมายที่แอบแฝง การนำเอาการแข่งขันมายั่วยุทำให้เกิดการรวมมือกันในระดับอย่างนี้ เรียกว่าความร่วมมือเทียม ส่วนความร่วมมือแท้ก็คือการรวมมือกันในความพยายามที่จะสนองความต้องการคุณภาพชีวิต ร่วมมือช่วยกันแก้ปัญหาของมนุษย์เอง ฉะนั้น ธรรมชาติของมนุษย์นี้จึงมีทางที่จะผูกให้รวมมือกันและการฝึกฝนพัฒนาที่จะหันเหให้มนุษย์เปลี่ยนจากการแข่งขันกันมารวมมือกันในการที่จะแก้ปัญหาของมนุษย์⁷⁴

ดังนั้น เมื่อว่าในด้านการผลิต เรื่อง economic growth คือความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ก็ดี เรื่อง wealth คือความมั่งคั่งก็ดี จะต้องเอามาพิจารณากันใหม่ เช่นว่า ความเจริญความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนี้ เพื่ออะไรกันแน่ ถ้ามันนำไปเพื่อ the increase of the quality of life คือเพื่อความ เจริญเพิ่มพูนของคุณภาพชีวิต ก็จึงน่าจะได้รับ⁷⁵

สรุปว่า หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเน้นไปที่ความต้องการพอเพียงพอประมาณกับการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ ไม่ได้ดำเนินไปด้วยให้เน้นความโลภเป็นหลัก แม้จะทำธุรกิจหรืองานอย่างอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ความโลภอาจทำให้งานเจริญในเบื้องต้น แต่ก็อาจจะก่อความเสียหายให้เกิดในภายหลังได้ ดังนั้น คำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นกลาง ๆ สามารถประยุกต์ใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ ได้ ขึ้นอยู่กับผู้นำไปใช้ หลักขรवासธรรม ก็จะเน้นความซื่อสัตย์ อดทน รู้จักแบ่งปัน อิทธิบาทเน้นความต้องการที่พอประมาณกับการบริโภค พรหมวิหารและสังคหวัตถุเน้นการแบ่งปันบนรากฐานความอบอุ่น ทศพิธราชธรรมเน้นการบริหารจัดการ ทิฐุธรรมมีกตลประโยชน์จะเน้นการสร้างเนื้อสร้างตัว รู้จักหา รู้จักกิน รู้จักใช้ และกัลยาณมิตรเน้นการมีวิธีการในการดำเนินการต่าง ๆ ดังนั้น ถ้าเป็นชาวพุทธที่นำหลักคำสอนมาใช้อย่างถูกต้องก็จะมองเห็นแค่คุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียม บริโภคเพื่อให้คุณภาพชีวิตดีมีใช้สนองความต้องการตามความโลภที่น่าท้อ มูลค่าทางเศรษฐกิจจะเพิ่มหรือจะลดไม่ใช่ประเด็น เพราะคำนึงถึงความผันผวนของตลาด มองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ขึ้นลงและส่งผลกระทบกับชีวิตก็ได้หากมีความประมาท

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81-84.

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

จากแผนภาพข้างต้นจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบขององค์ความรู้กระบวนการพัฒนาพืชสวน (ทุเรียน) และความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษนั้น สามารถนำมาอธิบายได้ดังนี้

กระบวนการปลูกพืชสวน ศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานตอนล่างที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปี นับตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ และมีชนเผ่าต่าง ๆ อพยพมาตั้งรกรากในบริเวณนี้ ได้แก่ ส่วย ลาว เขมร และเยอ มีเนื้อที่ประมาณ 8,839 ตารางกิโลเมตร มี 22 อำเภอ มีประชากรราว 1.473 ล้านคน มีแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญในจังหวัดศรีสะเกษ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาพระวิหาร ผามออีแดง, สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์, ปรางค์กู๋, ปราสาทสระกำแพงน้อย, ปราสาทสระกำแพงใหญ่, ปราสาทเยอ, ปราสาทบ้านปราสาท, เป็นต้น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าพนมดงรัก และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา ส่วนด้านเศรษฐกิจนั้นพึ่งพาเกษตรกรรมเป็นหลัก พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าวหอมมะลิ, ผลไม้ เช่น ทุเรียน และเงาะ, พืชสวน เช่น หอมแดง, กระเทียม และยางพารา ตลอดจนพืชไร่ เป็นต้นว่า มันสำปะหลัง และถั่วลิสง มีแหล่งน้ำสำคัญต่อการเกษตร เช่น แม่น้ำมูล ห้วยสำราญ ห้วยศาลา เขื่อนราศีไศล เป็นต้น

พื้นที่ปลูกทุเรียน กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ กล่าวถึงการดำเนินการโครงการภายใต้ปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2537 โดยมีการเข้าไปแนะนำ ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่แนวชายแดน 5 อำเภอ ได้แก่ กันทรลักษ์ ไพรบึง ขุนหาญ ศรีรัตนะ และภูสิงห์ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ด้านตอนล่าง ติดชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ เป็นแหล่งรวมไม้ผล ทั้งเงาะ ทุเรียน มังคุด จากภาคตะวันออก และสะตอ ลองกอง ยางพารา จากภาคใต้ ลำไย ลิ้นจี่ จากทางภาคเหนือ มะปรางหวาน กระท้อน ส้มโอ มะม่วง จากภาคกลาง สามารถนำมาปลูกได้ในพื้นที่แห่งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เงาะ ทุเรียน เป็นผลไม้ที่ได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดศรีสะเกษ เพราะถือได้ว่าเป็นผลไม้คุณภาพ เพื่อการส่งออกและมีคุณลักษณะที่ดี ทุเรียนศรีสะเกษมีขนาดของผล รสชาติ และสีสันของเนื้ออยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ปลูกใหม่ หนามของผลทุเรียนค่อนข้างถี่ ซึ่งจะมีผลดีในแง่ของการขนส่ง เพราะจะมีความเสียหายน้อย และที่สำคัญ เกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตตามอายุ จึงได้ผลผลิตคุณภาพดี เหมาะแก่การส่งออก ส่วนเงาะศรีสะเกษมีผิวนอกของเนื้อไม่ฉ่ำน้ำ ทำให้ผู้บริโภคชอบเพราะไม่เลอะขณะรับประทาน

สภาพปัญหาทั่วไปของเกษตรกรต่อกระบวนการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ 1. **ด้านการเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกร** เกษตรกรมีสภาพปัญหาโดยรวมในการปลูกทุเรียนระดับปานกลาง ได้แก่ 1) การประชาสัมพันธ์ในเรื่องการตลาดการจำหน่ายผลผลิตให้เป็นที่รู้จักโดยการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การออกฐานในงานต่าง ๆ เป็นต้น 2) การปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคที่พบในการผลิตทุเรียนกับภาครัฐหรือท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร 3) การหาแหล่งจัดซื้อถั่วพันธุ์/กิ่งพันธุ์ทุเรียน รวมถึงซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ย เป็นต้น เพื่อให้ได้ราคาถูกกว่าท้องตลาด และ 4) ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในการปลูกทุเรียน 2. **ด้านโรคและแมลง** เกษตรกรมีสภาพปัญหาในระดับมากที่สุด ได้แก่ 1) ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช 2) ปัญหาโรคแอนแทรกคโนส {เป็นโรคพืชที่ทำ

ให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตทั้งปริมาณและคุณภาพ มีเชื้อราที่มีความสำคัญเป็นสาเหตุ 3) ปัญหาโรคใบจุด 4) ปัญหาโรคใบติด ใบไหม้ ใบร่วง และ 5) ปัญหาด้านโรคและแมลงที่พบ (ค่าเฉลี่ย 3.47) ส่วนสภาพปัญหาในระดับปานกลางนั้น ได้แก่ 1) ปัญหาโรคราแป้ง 3. ผลผลิตและช่องทางการตลาด เกษตรกรมีสภาพปัญหาโดยรวม ได้แก่ 1) ปัญหาด้านปริมาณการผลิตทุเรียนให้มีความเพียงพอต่อการจำหน่าย 2) ความรู้ด้านการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ 3) ปัญหาด้านการลงทุนและการขยายพื้นที่ปลูก และ 4) ปัญหาด้านราคาจำหน่าย ข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อสิ่งที่เกษตรกรอยากจะได้รับการพัฒนา/ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐคือ การหาตลาดในการรับซื้อ การโฆษณา การทำการแปรรูปทุเรียน หาพันธุ์ทุเรียนที่มีราคาถูกกว่าท้องตลาด บัญชีแม่แมลงที่เป็นเกษตรชีวภาพเพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิตและอบรมเกี่ยวกับเรื่องการตลาด การรวมกลุ่มกันเพื่อที่จะต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการสร้างความยั่งยืนให้แก่อาชีพการปลูกทุเรียนเพื่อการค้า คือศึกษาหาความรู้และวิธีการกำจัดศัตรูพืชที่เป็นไปในทางเกษตรอินทรีย์ที่ใช้ยาฆ่าแมลง เชื้อรา เพี้ยแป้ง เพี้ยอ่อน แมลงวันทอง ไรแดง หนอน และด้วง ฉีดยาตามอาการแต่การใช้ยาต้องเปลี่ยนตลอดไม่เช่นนั้นรักษายาก เพราะตัวแมลงจะดื้อยา

เกษตรกรมีความพึงพอใจโดยรวมต่อกลุ่มเกษตรกรในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.27) เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับน้อยในประเด็น 1) การได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐหรือท้องถิ่นในด้านการพัฒนาการปลูกทุเรียน 2) มีเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในพื้นที่ 3) การติดต่อได้รับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่นเพื่อให้ความรู้ในการปลูกทุเรียน ส่วนการไปศึกษาดูงาน/ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมกับผู้ที่ประสบความสำเร็จในการปลูกทุเรียนมี เกษตรกรมีความพึงพอใจปานกลาง ส่วนความพึงพอใจโดยรวมด้านการปลูกดูแลรักษาต้นทุเรียน พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.97) เกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมากในประเด็น 1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกเป็นสายพันธุ์ที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค 2) การเจริญเติบโตของต้นทุเรียน 3) การดูแลรักษาต้นทุเรียนสามารถทำได้ง่าย สะดวก ส่วนสภาพพื้นที่และการเตรียมแปลงปลูกมีความเหมาะสม ปัญหาโรคและแมลงศัตรูอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมจัดการได้ ปริมาณการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนั้นพบว่าเกษตรกรมีความพึงพอใจโดยรวมต่อผลผลิตและช่องทางการตลาดในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.82) โดยเกษตรกรมีความพึงพอใจในระดับมากในด้าน 1) ผลผลิตทุเรียนที่ได้รับ 2) ราคาทุเรียนที่จำหน่ายในท้องตลาด 3) การตลาดและช่องทางการจำหน่ายทุเรียน มีที่รับซื้อทุเรียนที่แน่นอน 4) ท่านสามารถหาตลาดต่อสถานที่จำหน่ายผลผลิตเอง

นโยบายและกลไกการส่งเสริมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และ ฉบับที่ 12 แผนยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แผนยุทธศาสตร์กรมการเกษตร แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมขับเคลื่อน

นโยบายในการส่งเสริมการปลูกพืชสวน 4 นโยบาย ได้แก่

1. นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเขตความเหมาะสมในส่วนของการปลูกพืชแล้ว 13 ชนิดพืช ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สับปะรด ไร่ยาสูบ ลำไย เงาะ ทุเรียน มังคุด

มะพร้าว และกาแฟ ทุเรียนเป็นพืชหนึ่งที่ได้ประกาศเขตความเหมาะสมไปแล้ว เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2556 ซึ่งพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน มีทั้งหมด 18 จังหวัด 110 อำเภอ 497 ตำบล ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกและภาคใต้ โดยจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน คือพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ ใน 6 ตำบล คือ ตำบลจานใหญ่ ชำ ตระกาจ พุ่งใหญ่ ภูเงิน และตำบลหนองหญ้าลาด

2. นโยบายการส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ กรมส่งเสริมการเกษตรมีการคัดเลือกพื้นที่แปลงใหญ่ไว้จำนวน 219 แปลง กระจายอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยพิจารณา คัดเลือกจากพื้นที่ 882 จุด ที่เป็นพื้นที่นำร่องระบบ MRCF และมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร และเป็นจุดที่มีศักยภาพที่จะต่อยอดไปสู่การเป็นแปลงใหญ่ได้ ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาแปลงใหญ่นี้ อยู่ในขั้นตอนที่กำลังดำเนินการ ในพื้นที่แปลงใหญ่ในจังหวัด ศรีสะเกษที่กรมส่งเสริมการเกษตรคัดเลือกไว้มี 4 แปลง เป็นแปลงใหญ่ ข้าว 3 แปลง และทุเรียน 1 แปลง แปลงใหญ่ทุเรียนอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลตระการ อำเภอกันทรลักษ์ ซึ่งเป็นจุดเดียวกับศูนย์เรียนรู้ เรื่องทุเรียน มีเกษตรอำเภอกันทรลักษ์เป็นผู้จัดการ พื้นที่ที่รวมเป็นแปลง ใหญ่ประมาณ 1,200 ไร่ อยู่ นอกเขตชลประทาน เกษตรกรที่เข้ามาร่วมทำแปลงใหญ่จำนวน 101 ราย ประเด็นส่งเสริมเน้นหนัก คือการผลิตทุเรียนคุณภาพดีตามมาตรฐาน GAP และเทคนิค การผสมเกสร ทุเรียนและการตัดแต่งผล

3. การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร จังหวัดศรีสะเกษ มีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตจำนวนศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด 22 ศูนย์ เป็นศูนย์ที่มีทุเรียน เป็นสินค้าหลักเพียง 1 ศูนย์ คือศูนย์เรียนรู้หมู่ที่ 7 ตำบลตระการ อำเภอกันทรลักษ์ซึ่งเป็นจุดเดียวกับ แปลงใหญ่การผลิตทุเรียน จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า การสนับสนุนปัจจัยการผลิต/อุปกรณ์ การผลิตให้แก่ศูนย์ ยังไม่เหมาะสมกับพื้นที่ทำให้ไม่สามารถนำที่ได้รับมาใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากเป็น สิ่งใหม่ที่เกษตรกรไม่คุ้นเคยและยังไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ ศูนย์เครือข่ายบางแห่งยังไม่ทราบว่า ตนเองเป็นศูนย์เครือข่ายของ ศพก. ทำให้ไม่ทราบว่า การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องทำอะไรบ้าง และมีขั้นตอนวิธีการดำเนินงานอย่างไร และที่สำคัญ เกษตรกรต้นแบบ ศพก.หลายแห่งไม่รู้จักศูนย์ เครือข่ายของตนเองด้วยเช่นกัน ส่งผลให้เครือข่ายยังไม่สามารถทำกิจกรรมร่วมกันตามวัตถุประสงค์ ของโครงการได้

4. การยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตร ทุเรียนได้ถูกนำเข้ามาปลูกในจังหวัดศรีสะเกษ ครั้ง แรกในปี พ.ศ. 2528 ได้มีการขยายปลูกในพื้นที่หลายอำเภอ แต่ประสบปัญหาอย่างมาก ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ จึงเริ่มดำเนินการตามแผนการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2554 โดยเน้นการป้องกันกำจัด ศัตรูพืชที่ระบาดอย่างรุนแรง คือ โรครากเน่าและโคนเน่า เพลี้ยไฟ ไรแดง และหนอนเจาะลำต้น ทุเรียน ในแปลงทุเรียนพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ โดยได้ส่งเสริมและพัฒนาด้านการผลิตสินค้าเกษตร กิจกรรมพัฒนาการเพิ่มผลผลิตทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ บรรจุลงในแผนยุทธศาสตร์จังหวัด ประจำปี 2557 เป็นต้นมา นอกจากนั้น กรมวิชาการเกษตร ได้เล็งเห็นความสำคัญในการนำงานวิจัยของกรมวิชาการเกษตรมาสู่กลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย เพื่อ พัฒนาระบบการปลูก การผลิต การบริหารจัดการ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ทำให้เกษตรกรมีผลผลิตที่ สูงขึ้น และคุณภาพของทุเรียนดีขึ้น จากการพัฒนาการผลิตทุเรียนคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทำให้ราคา ทุเรียนในปี 2554 – 2561 มีราคาเพิ่มสูงขึ้นจาก กิโลกรัมละ 25 บาท เป็นกิโลกรัมละ 150 บาท

นอกจากนั้น การผลิตทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ ได้ยกระดับจากทุเรียนธรรมดาสู่การเป็นทุเรียนคุณภาพสูง (Premium Grade) ส่งผลให้ทุเรียนหมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ส่งผลให้ตลาดมีความต้องการทุเรียนภูเขาไฟสูงมาก เกษตรกรสามารถทำการตลาดทุเรียนออนไลน์ได้เอง เกิดการรวมกลุ่มผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งหมด 8 กลุ่ม เพื่อผลิตทุเรียนให้ได้มาตรฐาน เพิ่มอำนาจตลาดต่อรองด้านการตลาดร่วมกัน ในปี 2558 จังหวัดศรีสะเกษ ยังได้ร่วมมือกับสภาเกษตรกร จัดทำ OR-Code ติดสติ๊กเกอร์ผลทุเรียน เพื่อให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เป็นการประกันคุณภาพของผลผลิตอีกทางหนึ่งที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคได้ ซึ่งจะเกิดความยั่งยืนในอาชีพการผลิตทุเรียนในอนาคตต่อไป

กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อบท.และภาครัฐ กลไกหลักขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในการส่งเสริมการปลูกทุเรียน คือการใช้หน่วยงานย่อยของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร สภาเกษตรกร ศูนย์วิจัยพืชสวน รวมไปถึงหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด กรมการค้าภายใน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สำนักงานจังหวัด หอการค้าจังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สมาคมการท่องเที่ยว เป็นต้น เป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายหลักให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายได้ ซึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน จนสามารถยกระดับการผลิตทุเรียน สู่การผลิตทุเรียนคุณภาพสูง (Premium Grade) ทำให้ทุเรียนภูเขาไฟ พันธุ์หมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ได้สำเร็จ มีกลไกในการส่งเสริมการปลูกทุเรียน ได้แก่ 1) สำรวจพื้นที่ปลูกทุเรียนว่ามีปัญหาในลักษณะใด ในแง่ของการส่งผลกระทบต่อผลผลิต เพื่อหาแนวทางแก้ไข 2) ถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตทุเรียนคุณภาพ ของกรมวิชาการเกษตร โดยผ่านกระบวนการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตามพัฒนาการการเติบโตของทุเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต 3) สร้างต้นแบบการผลิตทุเรียนในพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอบุณฑล และอำเภอศรีรัตนะ ให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การผลิตทุเรียนของเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง และสร้างวิทยากรแกนนำในการถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตทุเรียนคุณภาพในพื้นที่ปลูกทุเรียน 4) มีการวิเคราะห์แจ้งเตือนภัยการแพร่ระบาดของโรค แมลง และการดูแลระบบการผลิตทุเรียนคุณภาพ 5) ศึกษาฐานการผลิตทุเรียนคุณภาพในสวนที่ประสบผลสำเร็จเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติการผลิตทุเรียนแบบเดิม เป็นการผลิตทุเรียนยุคใหม่ ที่ส่งผลให้มีผลผลิตสูงขึ้น มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลง การบริหารจัดการสะดวกรวดเร็วในการทำงานก่อให้เกิดความยั่งยืนในอาชีพ 6) เผยแพร่ข้อมูล โดยการใช้สื่อออนไลน์ให้เป็นประโยชน์ในการทำการตลาดออนไลน์ รวมไปถึงการจัดทำเอกสารเผยแพร่ และการจัดทำวิดีโอ 7) การยกระดับการผลิตทุเรียนภูเขาไฟ พันธุ์หมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษ ให้เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) และการควบคุมคุณภาพการผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้ได้มาตรฐานการผลิตทุเรียน GI 8) การสร้างทุเรียนพันธุ์ศรีสะเกษ โดยการสำรวจ/รวบรวมทุเรียนและคัดเลือกพันธุ์ ทำการศึกษาวิจัยทุเรียน โดยลักษณะการพิสูจน์ลักษณะพันธุกรรม (Molecular) 9) การป้องกันทุเรียนด้วยคุณภาพ

จากกลไกการส่งเสริมของภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ส่งผลให้เกิดรูปแบบการดำเนินการทุเรียนพรีเมียมแบบบูรณาการ (ทุเรียนโมเดล) ส่งผลให้ทุเรียนภูเขาไฟของจังหวัดศรีสะเกษ

เกษตรได้รับความนิยมน้อยมากจากผู้บริโภค โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการกำกับดูแลการผลิตจากภาครัฐอย่างเข้มแข็ง จึงทำให้ราคาสูง อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ต่ำกว่า 150 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น เศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัดดีขึ้น โดยเฉพาะในเขตอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอบุณฑล และอำเภอศรีรัตน นอกจากนั้นยังเกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม และรูปแบบการท่องเที่ยววิถีชีวิตในจังหวัดศรีสะเกษ

3. นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนทุเรียนในภาพรวม ทุเรียนถือเป็นผลไม้ที่มีความสำคัญต่อภาคการเกษตรของไทย โดยสร้างรายได้มากเป็นอันดับที่ 2 ในสินค้ากลุ่มไม้ผลรองจากมะม่วง (กรมการค้าภายใน, รายงานประจำปีงบประมาณ 2557) จากข้อมูล พบว่าในปี 2560 มูลค่าผลผลิตของทุเรียนอยู่ที่ 3,963.1 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 23.7 ของมูลค่า ผลผลิตกลุ่มไม้ผล สูงเป็นอันดับที่ 2 รองจากมะม่วง โดยการขยายตัวของมูลค่าทุเรียนในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา พบว่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 21.2 ต่อปี สะท้อนถึง ราคาที่เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับกระแสนิยมบริโภคทุเรียน ที่เติบโตขึ้นจากในและนอกประเทศในช่วงที่ผ่านมา ทั้งนี้ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) ได้ ประมาณการผลผลิตทุเรียนที่จะออกสู่ตลาดในปี 2561 รวม 798,008 ตัน ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงกว่าผลผลิตปี 2560 ถึงร้อยละ 25.7 จากอานิสงส์ของการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เพาะปลูกในปี 2556 จะทยอยให้ผลผลิตในปีนั้นมากกว่าในอดีต เนื้อที่เพาะปลูกทุเรียนรวมทั้งประเทศในปัจจุบันอยู่ที่ 605,146 ไร่ โดยปลูกมากที่สุดใน ภาคใต้ และภาคตะวันออก ข้อมูลปี 2560 แสดงให้เห็นว่าเนื้อที่ให้ผลของทุเรียนกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ 302,416 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนที่ร้อยละ 49.9 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั่วประเทศ โดยปลูกมากที่จังหวัดชุมพร ขณะที่ภาคกลางและภาคตะวันออกมีเนื้อที่เพาะปลูกรวมกัน 262,543 ไร่ เป็นสัดส่วนที่ร้อยละ 43.4 และปลูกมากที่จังหวัดจันทบุรี ทั้งนี้ ทุเรียนพันธุ์หมอนทองมีเนื้อที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 89.6 ของเนื้อที่ปลูกทุเรียนทั้งประเทศ รองลงมา ได้แก่ พันธุ์ชะนี พันธุ์กระดุม พันธุ์ก้านยาว และพันธุ์ อื่น ๆ โดยผลผลิตทุเรียนตามปกติจะออกสู่ตลาด 2 ช่วง คือช่วงเดือนเมษายน-มิถุนายนในภาคตะวันออก และ ช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายนในภาคใต้

4. สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ทุเรียนมีถิ่นกำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีแหล่งผลิตที่สำคัญในประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตาม ในแต่ละประเทศจะมีสายพันธุ์ทุเรียนซึ่งเป็นไม้ผลท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป รวมแล้วหลายร้อยพันธุ์ สำหรับในประเทศไทยพันธุ์ทุเรียนที่เป็นที่นิยมในทางการค้า ได้แก่ หมอนทอง ชะนี ก้านยาว และกระดุม ในปี 2559 พื้นที่เพาะปลูกทุเรียนในแหล่งผลิตที่สำคัญ 5 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม มีพื้นที่เพาะปลูกรวมกันประมาณ 1.43 ล้านไร่ โดยไทยมีพื้นที่ปลูกทุเรียนสูงสุดประมาณ ร้อยละ 31.77 รองลงมาได้แก่ อินโดนีเซีย ร้อยละ 26.80 มาเลเซีย ร้อยละ 22.34 เวียดนาม ร้อยละ 11.83 และฟิลิปปินส์ร้อยละ 7.26 การส่งออกทุเรียนสดของโลก (ไม่รวมทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง และอบแห้ง) ในปี 2560 จากแหล่ง ผลิตสามประเทศที่สำคัญได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม มีอุปทานส่งออกรวมประมาณ 693,748 ตัน 12 ใน จำนวนนี้เป็นการส่งออกทุเรียนของไทยจำนวน 490,489 ตัน 13 เวียดนาม 185,295 ตัน 14 และมาเลเซีย 18,000 ตัน 15 หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 76.18, 21.01 และ 2.81 ตามลำดับ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มูลค่าการส่งออกทุเรียนของไทยได้ขยายตัวอย่างมากจากมูลค่าการส่งออก 3, 835.36 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 เพิ่มขึ้นเป็น 26,645.98 ล้านบาท เฉลี่ย

ในช่วงปี 2559 - 61 หรือมีมูลค่าเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 24.07 ต่อปีเฉลี่ยจากช่วง 2550 - 61 และมีสัดส่วนมูลค่าทุเรียนสดส่งออก ถึงร้อยละ 83.41 ของมูลค่าการส่งออกทุเรียนไทยโดยรวมเฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 การส่งออกทุเรียนแช่เย็น และแช่แข็งและทุเรียนแห้งมีสัดส่วนต่ำเพียงร้อยละ 11.37 และ 1.33 การส่งออกสินค้าทุเรียนสดของไทยจะถูกส่งไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกและอาเซียนเป็นสำคัญ โดยในปี 2561 มีการส่งออกทุเรียนสดในทุกภูมิภาคโดยรวม 496,915 ตัน ในจำนวนนี้ได้ส่งไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกมากที่สุดจำนวน 300,543 ตัน (ร้อยละ 60.48) และภูมิภาคอาเซียนจำนวน 195,349 ตัน (ร้อยละ 39.31) ส่วนที่เหลือ จำนวน 1,024 ตัน (ร้อยละ 0.21) ส่งออกไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ของโลก ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าผลผลิตทุเรียนของไทยส่งไปยังสองภูมิภาคดังกล่าวรวมกันคิดเป็นร้อยละ 99.79 ของปริมาณส่งออกทุเรียนสดไทย หากพิจารณาถึงประเทศที่ไทยส่งออกทุเรียนไปมากที่สุดในปี 2561 พบว่า ร้อยละ 40.74 ส่งไปยังตลาดจีน เวียดนาม (ร้อยละ 37.76) ฮองกง (ร้อยละ 18.07) และมาเลเซีย (ร้อยละ 1.38) ผลผลิตที่ส่งออกไปยังฮองกงและเวียดนามนั้นจะถูก re-export ไปยังตลาดจีนเป็นสำคัญ ส่วนการส่งออกไปยังตลาดอื่น ๆ ของทุเรียนไทยมีไม่มากนัก การขยายตัวของอุปทานส่งออกทุเรียนของไทยได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของระดับราคาฟาร์มที่เกษตรกรได้รับ โดยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ราคาทุเรียนที่ระดับฟาร์มได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัวจากระดับราคา เฉลี่ย 20.53 บาทต่อกิโลกรัม ได้ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเป็น 35.55 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2555 - 57 และ 72.01 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 ตามลำดับ การขยายตัวของการส่งออกทุเรียนไทยไปยังจีนและเวียดนามส่งผลต่อการเข้ามาทำธุรกิจส่งออกทุเรียนของผู้ประกอบการจากจีนและเวียดนาม เพื่อการส่งออกไปยังตลาดภายในประเทศของตน

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ สามารถสร้างความมั่นคงทางอาชีพผ่านรายได้ รายจ่าย และความเป็นหนี้สินของเกษตรกร รายได้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เกษตรกรมีรายได้หลักที่ทำกิน ส่วนการปลูกพืชสวนชนิดอื่น ๆ เป็นรายได้รองหรือรายได้เสริม ปัจจัยด้านรายได้และอาชีพเสริมจะทำให้เกิดความมั่นคง แต่เมื่อเป็นหนี้สินก็จะทำให้เกิดความไม่มั่นคง เพราะไม่สามารถบริหารจัดการได้ จึงต้องมีแนวทางส่งเสริมความมั่นคง เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน การบริหารหนี้เสีย การเพิ่มเติมความรู้ ช่องทางการผลิตและจัดจำหน่าย และพื้นฐานของตัวเกษตรกรเองที่จะมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ เป็นการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาจับหรือถอดเป็นบทเรียน เพราะแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนามีส่วนในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียนซึ่งจะทำให้การทำเกษตรพืชสวนเป็นแหล่งที่มีศีลธรรมและคุณธรรมควบคู่กันไปด้วย ได้แก่ 1) หลักการน้อยถ้อยหลักใหญ่ มีหลักการน้อยใหญ่มากมายที่ส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน ในที่นี้ได้แก่ ความสุขของคฤหัสถ์ ภิภุชฌัมมิกตถประโยชน์ โภควิภาค และหลักฆราวาสธรรม จักรพรรพหวิหาร สัมปยุตธรรม และกัลปปัญจสมิตตคา 2) การส่งเสริมมั่นคงตามหลักสุจริตธรรม การซื้อสัตย์ไม่คดโกง ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ 3) การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 วิธีการหรือแนวทางแห่งความสำเร็จตามหลักพระพุทธศาสนาที่สามารถส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพได้ คือ 1) ฉันทะ ความต้องการหรือรักจะทำการประกอบอาชีพ 2) วิริยะ ขยันหมั่นประกอบในอาชีพอย่างเข้มแข็ง อุตุน ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ คือ จิตใจเข้มแข็ง ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านจนกลายเป็นความ

ย่อท้อและเกียจคร้านเลิกลาไป 4) วิมังสา คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบเหตุผล มีการวางแผน วัตถุประสงค์แก้ไขปรับปรุง

รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ เป็นรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงที่เป็นรูปธรรมผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จัดเป็น 2 รูปแบบหลัก แต่ละรูปแบบแยกเป็นรูปแบบย่อยอย่างละ 5 ประการ ได้แก่ 1. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพทั่วไป 1) การพัฒนารูปแบบเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น 2) การอบรมเพิ่มเติมองค์ความรู้ 3) การรวมกลุ่มทำสวนทุเรียนแปลงใหญ่ เกษตรอินทรีย์+ผสมผสาน 4) การจัดสรรแหล่งน้ำพอเพียง และ 5) สื่อสารและประชาสัมพันธ์ 2. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพแบบทางเลือก 1) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจัดเป็นตลาดนัดทุเรียนหรือตลาดนัดสีเขียว 2) ลดต้นทุนในการดูแลรักษา การผลิต 3) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ 4) คุณภาพของทุเรียน และ 5) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบเหล่านี้เกษตรกรสามารถร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ภาครัฐ และเอกชน ในการบริหารจัดการดำเนินการได้ เป็นประโยชน์ มีคุณภาพ มีความสุข และพอเพียงในการปลูกพืชสวน/ทุเรียนและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม เป็นเกษตรกรที่ดีมีความสุขพอเพียงท่ามกลางธรรมชาติ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ (2) เพื่อศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อบท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ (3) เพื่อศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ สรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณด้วยการออกแบบสอบถามและเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ได้ศึกษาเอกสารข้อมูลภาคสนาม การตอบแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และศึกษาแนวคิด ทฤษฎีมาเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อนำมาประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ผล นำเสนอผลโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์จนสามารถสรุปเป็น 3 โครงการย่อย ดังนี้

5.1.1 โครงการย่อยที่ 1 ศึกษากระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

5.1.1.1 สภาพทั่วไปของการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 50 ปี มีอายุน้อยที่สุด 25 ปี และมีอายุมากที่สุด 75 ปี โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีแรงงานในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 2 คน โดยมีจำนวนแรงงานในครอบครัวน้อยที่สุด 1 คนและมากที่สุดคือ 7 คน ซึ่งเกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีประสบการณ์การประกอบอาชีพทำนามาก่อนการปลูกทุเรียน และมีอาชีพหลัก คือ การทำนา ส่วนอาชีพรอง คือ รับจ้าง เกษตรกรมีระบบการปลูกทุเรียน แบบเกษตรผสมผสาน และมีการปลูกทุเรียนแบบเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรที่ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดมีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนมากกว่า 3 ปี โดยมีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนน้อยที่สุด 1 ปี และที่มีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนมากที่สุด 28 ปี มีแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการปลูกทุเรียน คือ ใช้ทุนส่วนตัว เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีผลผลิตต่อต้นเฉลี่ยข้อมูลผลผลิตต่อต้นของเกษตรกรปลูกทุเรียน พบว่า ข้อมูลผลผลิตเฉลี่ยประมาณ 130 กิโลกรัมต่อต้น มีเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนได้ผลผลิตต่อต้นน้อยที่สุดจำนวน 7 ราย คิดเป็น (ร้อยละ 23.3) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลผลส่วนใหญ่ คิดเป็น (ร้อยละ 56.7) มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ในการปลูกทุเรียน ได้ผลผลิตมากที่สุด มากกว่า 3,640 กิโลกรัมจำนวน 2 ราย (ร้อยละ 6.7) และมีเพียง จำนวน 8 รายได้ผลิตน้อยที่สุดอยู่ที่ 2,500-3,000 กิโลกรัม

คิดเป็น (ร้อยละ 26.7) และที่ได้ผลผลิตน้อยที่สุด คือ 2,000-2,500 กก./ไร่/ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3 และเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีผลผลิตผลผลิตต่อต้นต่อไร่เฉลี่ยประมาณ 20-25 ต้น/ไร่ เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีผลผลิตต่อต้นต่อไร่มากที่สุด คือ 25 ต้น/ไร่ เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีผลผลิตต่อต้นต่อรือน้อยที่สุด คือ 15 ต้น/ไร่ เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีรายได้นอกเหนือจากการปลูกทุเรียนเกือบทั้งหมดเป็นภาคเกษตรได้แก่ การทำไร่ ทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์

เกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกรที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เคยรับคำปรึกษาจากเคยรับคำปรึกษาจากญาติและเพื่อนเมื่อมีปัญหา ได้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกทุเรียนจากญาติและเพื่อน เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีจำนวนแรงงานภายในครอบครัวที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนเฉลี่ยประมาณ 2 คน โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูล บางรายไม่มีแรงงานในครอบครัวที่ใช้ทำสวนทุเรียนเลย ในขณะที่เกษตรกรที่ให้ข้อมูลที่มีจำนวนแรงงานในครอบครัวที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนมากที่สุด คือ 7 คน มีจำนวนแรงงานจ้างที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนเฉลี่ยประมาณ 2 คน โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลสองในสามไม่มีแรงงานจ้างที่ใช้ในการทำสวนทุเรียน และเกษตรกรที่ให้ข้อมูลที่มีจำนวนแรงงานจ้างที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนมากที่สุด 6 คน มีจำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนเฉลี่ยประมาณ 3 คน โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีจำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนน้อยที่สุด 1 คน มากที่สุด คือ 12 คน เกษตรกรที่ให้ข้อมูลในการปลูกทุเรียน มีลักษณะการถือครองพื้นที่ปลูกเป็นของตนเอง สภาพพื้นที่ก่อนปลูกทุเรียนเป็นพื้นที่ทำการเกษตรมาก่อน

5.1.1.2 กระบวนการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจโดยรวมต่อกลุ่มเกษตรกรในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.27) เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในระดับน้อยน้อยในประเด็น 1) การได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐหรือท้องถิ่นในด้านการพัฒนาการปลูกทุเรียน 2) มีเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในพื้นที่ 3) การติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่นเพื่อให้ความรู้ในการปลูกทุเรียน ส่วนการไปศึกษาดูงาน/ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมกับผู้ที่ประสบความสำเร็จในการปลูกทุเรียนมีเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจปานกลาง

ส่วนความพึงพอใจโดยรวมด้านการปลูกดูแลรักษาต้นทุเรียน พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.97) เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในระดับมากในประเด็น 1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกเป็นสายพันธุ์ที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค 2) การเจริญเติบโตของต้นทุเรียน 3) การดูแลรักษาต้นทุเรียนสามารถทำได้ง่าย สะดวก ส่วนสภาพพื้นที่และการเตรียมแปลงปลูกมีความเหมาะสม ปัญหาโรคและแมลงศัตรูอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมจัดการได้ ปริมาณการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับปานกลาง

นอกจากนั้นพบว่าเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจโดยรวมต่อผลผลิตและช่องทางการตลาดในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.82) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในระดับมากในประเด็น 1) ผลผลิตทุเรียนที่ได้รับ 2) ราคาทุเรียนที่จำหน่ายในท้องตลาด 3) การตลาดและช่องทางการจำหน่ายทุเรียน มีที่รับซื้อทุเรียนที่แน่นอน 4) สามารถหาตลาดต่อสถานที่จำหน่ายผลผลิตเอง

5.1.1.3 ความพึงพอใจ ปัญหา และอุปสรรคการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาโดยรวมในการปลูกทุเรียนด้านกลุ่มเกษตรกรในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.34) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาในระดับมากในประเด็น 1)การประชาสัมพันธ์ในเรื่องการตลาดการจำหน่ายผลผลิตให้เป็นที่รู้จักโดยการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การออกร้านในงานต่าง ๆ เป็นต้น 2)การปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคที่พบในการผลิตทุเรียนกับภาครัฐหรือท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร ส่วนการหาแหล่งจัดซื้อกล้วยพันธุ์/กิ่งพันธุ์ทุเรียนรวมถึงซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ย เป็นต้น เพื่อให้ได้ราคาถูกกว่าท้องตลาด ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในการปลูกทุเรียน เกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาในระดับปานกลาง

ส่วนสภาพปัญหาโดยรวมในด้านโรคและแมลงในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.75) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาในระดับมากที่สุด ในประเด็น สภาพปัญหาในระดับมากที่สุด 1) ปัญหาโรคโคนเน่า รากเน่า ผลเน่า มีสภาพปัญหาในระดับปานกลาง คือ 1)ปัญหาโรค และแมลงศัตรูพืช 2) ปัญหาโรคแอนแทรกคโนส 3) ปัญหาโรคใบจุด ปัญหาโรคใบดิด ใบไหม้ ใบร่วง ปัญหาด้านโรคและแมลงที่พบ ส่วนสภาพปัญหาในระดับปานกลางนั้นเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาในประเด็น 1) ปัญหาโรคราแป้ง

สภาพปัญหาโดยรวมในด้านผลผลิตและช่องทางการตลาดในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.75) โดยเกษตรกรที่ให้ข้อมูลมีสภาพปัญหาในระดับมากในประเด็น 1)ปัญหาด้านปริมาณการผลิตทุเรียนให้มีความเพียงพอต่อการจำหน่าย 2)ความรู้ด้านการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ ส่วนสภาพปัญหาในระดับปานกลางมีประเด็นเดียวคือ ปัญหาด้านการลงทุนและการขยายพื้นที่ปลูก และสภาพปัญหาในระดับน้อย คือ ปัญหาด้านราคาจำหน่าย และปัญหาอื่น ๆ (ทุเรียนอ่อน)

5.1.2 โครงการย่อยที่ 2 ศึกษานโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

5.1.2.1 นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐ

ผลการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรของรัฐบาล และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยัง ประเทศจีนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดแนวทางให้อยู่ภายใต้กรอบนโยบายและทิศทางการ พัฒนา การเกษตร เพื่อให้แนวทางที่กำหนดขึ้นถูกนำไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติได้จริง และได้รับการ สนับสนุนและกำกับดูแลภายใต้แผนงานโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตร พบว่ามี นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐอยู่ 4 นโยบาย ดังนี้

1. การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) ซึ่งทุเรียนเป็นพืชที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเขตความเหมาะสมในการปลูกพืช โดยจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน คือพื้นที่ อำเภอกันทรลักษ์ ใน 6 ตำบล คือ ตำบลจานใหญ่ ตำบลชำ ตำบลตระกาจ ตำบลทุ่งใหญ่ ตำบลภูเงิน และตำบลหนองหญ้าลาด

2. การส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ซึ่งแปลงใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษ ที่กรมส่งเสริมการเกษตรคัดเลือกไว้มี 4 แปลง เป็นแปลงใหญ่ข้าว 3 แปลง และทุเรียน 1 แปลง แปลงใหญ่ทุเรียนอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ มีเกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์เป็นผู้จัดการ ซึ่งกำหนดขอบเขตพื้นที่แปลงใหญ่ไว้ประมาณ 1,200 ไร่ เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทานเกษตรกรที่มาร่วมกันผลิตเป็นแปลงใหญ่มีจำนวนประมาณ 100 ราย ประเด็นส่งเสริมเน้นหนัก คือการผลิตทุเรียนคุณภาพดีตามมาตรฐาน GAP

3. ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งจังหวัดศรีสะเกษมี ศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด 22 ศูนย์ เป็นศูนย์ที่มีทุเรียนเป็นสินค้าหลักจำนวน 1 ศูนย์ คือศูนย์เรียนรู้ที่หมู่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ ซึ่งเป็นจุดเดียวกับแปลงใหญ่การผลิตทุเรียน พบว่า เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์พร้อมที่จะเป็นต้นแบบและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรรายอื่นได้ นอกจากนั้นแปลงเรียนรู้มีขนาดใหญ่พอที่จะใช้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติและมีเครื่องมืออุปกรณ์พร้อมที่จะใช้ในการจัดฝึกอบรม แต่มีข้อจำกัดด้านฐานการเรียนรู้ยังไม่พร้อมมากนักต้องพัฒนาให้เป็นฐานการเรียนรู้ที่ค่อนข้างถาวรมีองค์ความรู้และตัวอย่างของจริงประกอบอย่างชัดเจน และหลักสูตรการเรียนรู้ยังไม่มี ความชัดเจนมากนัก ไม่มีหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน รวมทั้งไม่มีการจัดทำแผนการเรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลา ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าวนี้จะต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ พร้อมทั้งให้บริการและเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่มีคุณภาพและเกิดประโยชน์กับเกษตรกรในพื้นที่อย่างแท้จริงต่อไป

4. กระบวนการผลิตและมาตรฐานสินค้าเกษตรเป็นทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรที่จะต้องผลิตตามคำแนะนำเกษตรกรที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) และผลผลิตหรือสินค้าเกษตรนั้นจะต้องได้มาตรฐานสินค้าเกษตร (Thai Agricultural Standard) ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีคำแนะนำเกษตรกรที่เหมาะสม ลำดับที่ 23 สำหรับทุเรียน หรือ GAP ทุเรียน และกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรสำหรับทุเรียน ตามมาตรฐานเลขที่ มกษ. 3-2556 ซึ่งเป็นมาตรฐานทุเรียนระหว่างประเทศด้วย และในกรณีที่เป็นสินค้าส่งออก ก็ต้องเป็นไปตามกฎระเบียบมาตรการ และมาตรฐานสินค้านำเข้าของประเศนั้น ๆ ซึ่งการพัฒนา การผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมให้เกษตรกรทำการผลิตทุเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานและมาตรการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรฐาน GAP ซึ่งถือเป็น “ต้นน้ำ” ของกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและอยู่ภายใต้การดำเนินการของเกษตรกรโดยตรง นับเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้ได้ผลผลิตทุเรียนที่มีคุณภาพในระดับที่สามารถส่งออกได้ อีกทั้งทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่ จะเป็นการผลิตเพื่อส่งออกไปยังประเทศจีน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษนั้น จะต้องเริ่มจากการกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการปลูกทุเรียนตามหลัก Zoning เพื่อกำหนดพื้นที่หรือซื้อเข้าพื้นที่ให้ชัดเจน ว่ามีพื้นที่ใดบ้างที่จะส่งเสริมการผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออกไปจีน พื้นที่นั้นอยู่ตรงไหน มีขอบเขตและจำนวนพื้นที่เท่าไร มีเกษตรกรกี่ครัวเรือน เป็นต้น และใช้หลักการตามนโยบายแปลงใหญ่เป็นเป้าหมายในการพัฒนา คือต้องทำให้เกิดการรวมกันผลิตในลักษณะแปลงใหญ่ โดยมีผู้จัดการเป็นผู้ขับเคลื่อนการทำงานทั้งหมด และใช้ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้และเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะเกษตรกรพัฒนาเกษตรกรด้วยกันเอง โดยใช้ระบบและวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตร รูปแบบ

MRCF System เป็นเครื่องมือหรือกลไกสำคัญในการเข้าทำงานกับเกษตรกรในพื้นที่ ทั้งนี้ จะต้องทำการผลิตสินค้าให้เป็นไปตามมาตรฐานและกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5.1.2.2 กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐ

จากการศึกษา พบว่า กลไกหลักขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในการส่งเสริมการปลูกทุเรียน คือการใช้หน่วยงานย่อยของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร สภาเกษตรกร ศูนย์วิจัยพืชสวน รวมไปถึงหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด กรมการค้าภายใน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สำนักงานจังหวัด หอการค้าจังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สมาคมการท่องเที่ยว เป็นต้น เป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายหลักให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายได้ ซึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน จนสามารถยกระดับการผลิตทุเรียนสู่การผลิตทุเรียนคุณภาพสูง (Premium Grade) ทำให้ทุเรียนภูเขาไฟ พันธุ์หมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ได้สำเร็จ โดยสามารถสรุปการดำเนินงานได้ เป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. สำรวจพื้นที่ปลูกทุเรียนว่ามีปัญหาในลักษณะใด ในแง่ของการส่งผลกระทบต่อผลผลิตเพื่อหาแนวทางแก้ไข
2. ถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตทุเรียนคุณภาพ ของกรมวิชาการเกษตร โดยผ่านกระบวนการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตามพัฒนาการการเติบโตของทุเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต
3. สร้างต้นแบบการผลิตทุเรียนในพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ ให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การผลิตทุเรียนของเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง และสร้างวิทยากรแกนนำในการถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตทุเรียนคุณภาพในพื้นที่ปลูกทุเรียน
4. มีการวิเคราะห์แจ้งเตือนภัยการแพร่ระบาดของโรค แมลง และการดูแลระบบการผลิตทุเรียนคุณภาพ
5. ศึกษาดูงานการผลิตทุเรียนคุณภาพในส่วนที่ประสบผลสำเร็จเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติการผลิตทุเรียนแบบเดิม เป็นการผลิตทุเรียนยุคใหม่ ที่ส่งผลให้มีผลผลิตสูงขึ้น มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลง การบริหารจัดการสะดวกรวดเร็วในการทำงานก่อให้เกิดความยั่งยืนในอาชีพ
6. เผยแพร่ข้อมูล โดยการใช้สื่อออนไลน์ให้เป็นประโยชน์ในการทำตลาดออนไลน์ รวมถึงการจัดทำเอกสารเผยแพร่ และการจัดทำวีดิทัศน์
7. การยกระดับการผลิตทุเรียนภูเขาไฟ พันธุ์หมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษ ให้เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) และการควบคุมคุณภาพการผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้ได้มาตรฐานการผลิตทุเรียน GI
8. การสร้างทุเรียนพันธุ์ศรีสะเกษ โดยการสำรวจ/รวบรวมทุเรียนและคัดเลือกพันธุ์ ทำการศึกษาวิจัยทุเรียน โดยลักษณะการพิสูจน์ลักษณะพันธุกรรม (Molecular)
9. การป้องกันทุเรียนด้วยคุณภาพ

จากกลไกการส่งเสริมของภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ส่งผลให้เกิดรูปแบบการดำเนินการทุเรียนพรีเมียมแบบบูรณาการ (ทุเรียนโมเดล) ส่งผลให้ทุเรียนภูเขาไฟของจังหวัดศรีสะเกษได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้บริโภค โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นสินค้าส่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการกำกับดูแลการผลิตจากภาครัฐอย่างเข้มแข็ง จึงทำให้ราคาสูง อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ต่ำกว่า 150 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น เศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัดดีขึ้น โดยเฉพาะในเขตอำเภอกันทรลักษณ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ นอกจากนั้นยังเกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม และรูปแบบการท่องเที่ยววิถีชีวิตในจังหวัดศรีสะเกษ

5.1.2.3 สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ทุเรียนมีถิ่นกำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีแหล่งผลิตที่สำคัญในประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์อย่างไรก็ตาม ในแต่ละประเทศจะมีสายพันธุ์ทุเรียนซึ่งเป็นไม้ผลท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ไป รวมแล้วหลายร้อยพันธุ์ แต่พันธุ์ที่นิยมในทางการค้ามีไม่มากนัก สำหรับในประเทศไทยพันธุ์ทุเรียนที่เป็นที่นิยม ในทางการค้าได้แก่ หมอนทอง ชะนี ก้านยาว และกระดุม ในปี 2559 พื้นที่เพาะปลูกทุเรียนในแหล่งผลิตที่สำคัญ 5 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม มีพื้นที่เพาะปลูกรวมกันประมาณ 1.43 ล้านไร่ หรือประมาณ 276.50 พันเฮกตาร์5 โดยไทยมีพื้นที่ปลูกทุเรียนสูงสุดประมาณ ร้อยละ 31.77 รองลงมาได้แก่ อินโดนีเซีย ร้อยละ 26.80 มาเลเซีย ร้อยละ 22.34 เวียดนาม ร้อยละ 11.83 และฟิลิปปินส์ร้อยละ 7.26

การเพาะปลูกทุเรียนในกัมพูชา ลาว เมียนมา รวมถึงในพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศออสเตรเลีย จัดเป็นแหล่งเพาะปลูกใหม่ มีพื้นที่ที่ให้ผลผลิตไม่มากและยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภค ภายในประเทศนั้น ๆ แหล่งเพาะปลูกใหม่ในประเทศดังกล่าว เป็นพันธุ์ที่นำมาจากประเทศไทย ซึ่งได้แก่พันธุ์หมอนทอง และชะนี เป็นต้น นอกจากนั้นฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมินิเวศของแต่ละประเทศ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของภูมิอากาศในแหล่งผลิตนั้น ๆ เป็นสำคัญ โดยทุเรียนของไทยส่วนมากจะมี ช่วงฤดูเก็บเกี่ยวระหว่างเดือนเมษายนถึงกันยายน ในมาเลเซียตะวันตกหรือในคาบสมุทรมลายา และเวียดนาม จะมีฤดูเก็บเกี่ยวใกล้เคียงกับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนของไทย สำหรับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในฟิลิปปินส์จะเริ่มช้ากว่า ฤดูเก็บเกี่ยวของไทยและมาเลเซียได้ประมาณ 2 - 3 เดือน โดยจะมีฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสิงหาคมถึง พฤศจิกายน ส่วนฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในอินโดนีเซียจะมีฤดูเก็บเกี่ยวเริ่มจากเดือนมิถุนายนจนถึงเดือน กุมภาพันธ์ของปีถัดไป เช่นเดียวกับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในมาเลเซียตะวันออกเฉียงใต้บอร์เนียว ด้วยเช่นกัน

ในช่วงปี 2555 - 2560 พบว่าอุปทานผลผลิตเฉลี่ยโดยรวมของโลกมีประมาณ 2.13 ล้านตัน (น้ำหนักผลทุเรียนสด) โดยอินโดนีเซียเป็นแหล่งผลิตรายใหญ่มีผลผลิตเฉลี่ย ร้อยละ 39.40 ล้านตัน ของผลผลิตทุเรียน โลก รองลงมาได้แก่ ไทย ร้อยละ 27.64 มาเลเซีย ร้อยละ 16.32 เวียดนาม ร้อยละ 12.74 และฟิลิปปินส์ ร้อยละ 3.90 ตามลำดับ ประเทศที่มีการเพาะปลูกทุเรียนเชิงการค้าและมีการลงทุนวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสายพันธุ์ทุเรียน เพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม สำหรับการเพาะปลูกและการผลิตทุเรียนในประเทศไทยอินโดนีเซียจะมีความแปรปรวนของผลผลิตค่อนข้างสูง ทั้งนี้เป็น เพราะการเพาะปลูกทุเรียน

ในประเทศดังกล่าวยังเป็นการทำการเกษตรแบบกึ่งยังชีพ มีการจัดการฟาร์มหรือพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในระดับต่ำและส่วนมากปล่อยไปตามธรรมชาติ การปรับปรุงพันธุ์มีการพัฒนาการน้อย พันธุ์ที่เกษตรกรใช้ในการเพาะปลูกส่วนใหญ่จึงยังเป็นพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมที่คุณภาพของเนื้อทุเรียนไม่ได้เป็นไปตามความต้องการของตลาด เช่นเดียวกับฟิลิปปินส์ แหล่งผลิตทุเรียนที่สำคัญของฟิลิปปินส์จะอยู่ในพื้นที่ของเกาะมินดาเนาและการเพาะปลูกทุเรียนของเกษตรกรในฟิลิปปินส์ยังเป็นกึ่งยังชีพ ผลผลิตยังมีจำนวนน้อยและ คุณภาพของเนื้อทุเรียนและรูปแบบของระบบการผลิตยังไม่สามารถแข่งขันในตลาดส่งออกได้ ผลผลิตทุเรียน ทั้งของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์จึงเป็นการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ ทุเรียนเป็นผลไม้ที่มีกลิ่นจำเพาะ โดยทั่วไปทุเรียนแต่ละผลประกอบด้วยส่วนที่เป็นเปลือก ร้อยละ 55 ถึง 66 ส่วนที่เป็นเมล็ด ร้อยละ 12 ถึง 15 และส่วนที่เป็นเนื้อบริโภคได้ ร้อยละ 22 ถึง 30 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุ์ เป็นสำคัญ เนื้อทุเรียนจัดได้ว่าเป็นผลไม้ที่ให้พลังงานสูง เนื้อ 100 กรัม จะให้พลังงานระหว่าง 134 ถึง 187 กิโลแคลอรี และเนื้อในของทุเรียนจะมีองค์ประกอบของสารอาหารได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน และมี ธาตุอาหารหลายชนิด เช่น โพแทสเซียม ฟอสฟอรัส และแคลเซียม เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของพันธุ์ทุเรียน ข้อมูลจาก Plantations International and Durian Harvests⁸ ได้รายงานว่ามีมาเลเซียเป็นประเทศที่มีการบริโภคทุเรียนต่อคนต่อปีของประชากรสูงที่สุด 11.0 กิโลกรัม รองลงมาได้แก่ ไต้หวัน 3.20 กิโลกรัม สิงคโปร์ 3.18 กิโลกรัม บรูไน 3.09 กิโลกรัม อินโดนีเซีย 2.40 กิโลกรัม ฮองกง 2.31 กิโลกรัม ไทย 1.46 กิโลกรัม มาเก๊า 1.37 กิโลกรัม เวียดนาม 0.92 กิโลกรัม และจีน 0.21 กิโลกรัม สำหรับจีนแม้จะมีอัตราการบริโภคต่อคนยังอยู่ในระดับต่ำแต่การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของ ประชากรจีนย่อมส่งผลต่อความต้องการบริโภคทุเรียนมากขึ้นตามมา อีกทั้งจำนวนประชากรจีนที่มีมากถึง ประมาณ 1,400 ล้านคน การขยายตัวของอุปสงค์การบริโภคภายในประเทศจีนจะมีผลต่อปริมาณการนำเข้า ทุเรียนของจีนอย่างมาก

ปริมาณความต้องการบริโภคทุเรียนโลกยังไม่มีกรรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบและข้อมูลของแต่ละ ประเทศมีการนำเสนอไว้อย่างจำกัด ทำให้การจัดหาข้อมูลปริมาณการบริโภคทุเรียนของโลกในภาพรวมไม่อาจ จัดทำได้ การที่ทุเรียนเป็นสินค้าที่เน่าเสียหายง่ายและจะต้องจัดส่งสู่ตลาดทันทีหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บ สต็อกข้ามปีอย่างเช่นกรณีของธัญพืชจึงทำไม่ได้ ส่งผลให้คาดการณ์ได้ว่าปริมาณการบริโภคทุเรียนในแต่ละปีจะมีปริมาณใกล้เคียงกับอุปทานผลผลิตทุเรียนในแต่ละปีเช่นกัน เนื่องจากกลไกตลาดและราคาจะทำหน้าที่ สำคัญในการสร้างสมดุลของการผลิตและการบริโภค ดังนั้น จึงพออนุมานได้ว่าการบริโภคทุเรียนสดของโลกจะ ใกล้เคียงกับอุปทานกล่าวคือประมาณ 2 ล้านตัน การบริโภคทุเรียนของอินโดนีเซียจัดเป็นลำดับหนึ่ง (ประมาณร้อยละ 40) รองลงมาได้แก่ จีน มาเลเซีย และไทย อย่างไรก็ตาม ได้มีการคาดการณ์กันว่าความต้องการ ทุเรียนในตลาดการค้าโลกในปี 2572 จะมีปริมาณระหว่าง 2.63 – 4.13 ล้านตัน 10.ภายใต้แนวโน้มของข้อ สมมุติการเติบโตของปัจจัยเกี่ยวข้องตามสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการขยายตัวของตลาดส่งออกทุเรียน ของโลกตามมา

ตลาดการค้าทุเรียนโลก ตลาดการค้าทุเรียนสดประกอบด้วยตลาดภายในประเทศและตลาดระหว่างประเทศ ตลาดผู้บริโภคภายในประเทศของแต่ละประเทศผู้ผลิตมีบทบาทสำคัญในการรองรับอุปทานผลผลิตภายในประเทศผู้ผลิตนั้น ๆ โดยเฉพาะผลผลิตทุเรียนในประเทศอินโดนีเซียและ

ฟิลิปปินส์ซึ่งมีสัดส่วนการใช้ผลผลิตเพื่อการบริโภค ภายในประเทศเกินกว่าร้อยละ 90 ทั้งนี้เพราะระบบการผลิตทุเรียนของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ยังขาดการ จัดทำมาตรฐานการผลิตและการจัดการหลังเก็บเกี่ยว ส่วนเวียดนามนั้นประมาณว่าผลผลิตทุเรียนของ เวียดนามร้อยละ 45 ใช้บริโภคภายในประเทศและอีกร้อยละ 55 เป็นการค้าตามชายแดนที่ติดกับจีน ทำให้ ข้อจำกัดเรื่อง มาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practice) และมาตรฐาน GMP (Good Manufacturing Practice) ลดลงขณะนี้เวียดนามก็ได้พยายามปรับปรุงระบบสวนทุเรียนให้ได้มาตรฐาน GAP และรวมถึง มาตรฐาน GMP ในกิจกรรมหลังเก็บเกี่ยว อนึ่ง การที่เวียดนามมีชายแดนที่ติดกับจีนการส่งออกทุเรียนของเวียดนามส่วนหนึ่งจึงเป็นการนำเข้าจากไทยและ re-exported ผ่านด่านทางชายแดนตอนเหนือของเวียดนาม เข้าไปยังประเทศจีน ในกรณีของมาเลเซียได้มีนโยบายการพัฒนาพันธุ์ทุเรียนมาอย่างต่อเนื่อง และรวมถึงการที่ มาเลเซียได้หันมาให้ความสำคัญกับระบบการเพาะปลูกทุเรียนเพื่อการส่งออกมากขึ้น พร้อมกันนี้ได้มี แผนพัฒนาการผลิตทุเรียน ภายใต้ Malaysian National Agro-Food Policy (2011 - 2020)¹¹ อีกทั้งยังจัด ให้มีหน่วยงานกลางส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตรของมาเลเซีย (Federal Agricultural Marketing Authority: FAMA) ซึ่งเป็นหน่วยงานปฏิบัติในการกำกับและพัฒนาโซ่อุปทานสินค้าทุเรียนของมาเลเซียเพื่อให้ เกิดการขยายตัวในตลาดส่งออก ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในจำนวนประเทศผู้ส่งออกทุเรียนที่มีสัดส่วนของการส่งออกสูงถึงร้อยละ 70 ส่วนของการใช้ผลผลิตทุเรียนเพื่อการบริโภคภายในประเทศมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 30 การที่สวนทุเรียน ไทยได้เข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP และระบบการจัดการหลังเก็บเกี่ยวที่ได้มาตรฐาน GMP การจัดทำระบบการจดทะเบียนสำหรับการเป็นผู้ส่งผลทุเรียนสดออกไปนอกราชอาณาจักร ในช่วงเกือบทศวรรษที่ผ่านมาได้ทำให้ ความสามารถในการแข่งขันของไทยในตลาดส่งออกทุเรียนมีเหนือกว่าประเทศคู่แข่งรายอื่น ๆ

การส่งออกทุเรียนสดของโลก (ไม่รวมทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง และอบแห้ง) ในปี 2560 จากแหล่ง ผลิตสามประเทศที่สำคัญได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม มีอุปทานส่งออกรวมประมาณ 693,748 ตัน 12 ใน จำนวนนี้เป็นการส่งออกทุเรียนของไทยจำนวน 490,489 ตัน 13 เวียดนาม 185,295 ตัน¹⁴ และมาเลเซีย 18,000 ตัน¹⁵ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 76.18, 21.01 และ 2.81 ตามลำดับ การจัดการการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตและมาตรฐานความปลอดภัยของสวนทุเรียนไทย การขึ้นทะเบียนสวนทุเรียนที่ได้มาตรฐาน รวมถึงการที่ไทยเป็นประเทศแรกในกลุ่มอาเซียนที่ได้จัดทำข้อตกลง FTA กับจีนในหมวดสินค้าผักผลไม้ที่มีอัตราภาษีการนำเข้าและส่งออกเป็นศูนย์มาตั้งแต่ปี 2546 ประกอบกับ พันธุ์ทุเรียนของไทยมีรสชาติเป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคในจีน อีกทั้ง การค้าทุเรียนออนไลน์ในตลาดจีนที่ได้ ขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมาได้เป็นแรงขับเคลื่อนต่อการขยายตัวของตลาดทุเรียนในจีน เพิ่มขึ้นอย่างมาก การส่งออกทุเรียนของไทยไปยังจีนมีทั้งที่ส่งออกโดยตรงไปยังจีนและการส่งออกผ่าน เวียดนาม มาเก๊า และฮ่องกง ก่อนเข้าสู่ตลาดจีน สำหรับกรณีของมาเลเซียพบว่า การส่งออกทุเรียนไปยังจีนมีจำนวนไม่มากนักได้จำกัดอยู่เฉพาะเนื้อทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2561 มาเลเซียได้รับการเปิดตลาดจากจีนให้ สามารถส่งออกทุเรียนสดแช่เย็นทั้งผลไปยังจีนได้อีกทั้งมาเลเซียได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโซ่อุปทาน ทุเรียนทั้งระบบ เพื่อยกระดับทุเรียนให้เป็นสินค้าส่งออกพรีเมียมของมาเลเซีย โดยได้เร่งปรับปรุงการทำสวนทุเรียนให้ได้มาตรฐานการทำการเกษตรที่ดีและรวมถึงการจัดการหลังเก็บ

เกี่ยวข้องดีแล้ว ภายใต้ข้อตกลงความร่วมมือกับจีน มาเลเซียยังได้อำนวยความสะดวกแก่นักธุรกิจจากจีนให้มาลงทุนในการทำสวนขนาดใหญ่และ การลงทุนในธุรกิจส่งออกทุเรียน รวมถึงการปรับปรุงระบบโลจิสติกส์เพื่อการขนส่ง 16 ซึ่งทำให้คาดการณ์ได้ว่า ในอนาคตอันใกล้การส่งออกทุเรียนของมาเลเซียไปยังตลาดจีนจะเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดและจะเป็นคู่แข่งกับทุเรียนไทยในตลาดการค้าทุเรียนจีนและทุเรียนโลก สำหรับตลาดนำเข้าทุเรียนโลกในปี 2559 นั้น Durian Harvests¹⁷ รายงานว่ามีจำนวนประมาณ 487 ล้านตัน โดยมีจีนเป็นผู้นำเข้าทุเรียนมากที่สุด (ร้อยละ 60) รองลงมาได้แก่เวียดนาม (ร้อยละ 19) ฮองกงและ สิงคโปร์ (ร้อยละ 4) เท่ากัน และอื่น ๆ (ร้อยละ 6)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มูลค่าการส่งออกทุเรียนของไทยได้ขยายตัวอย่างมากจากมูลค่าการส่งออก 3,835.36 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 เพิ่มขึ้นเป็น 26,645.98 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 หรือมีมูลค่าเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 24.07 ต่อปีเฉลี่ยจากช่วง 2550 - 61 และมีสัดส่วนมูลค่าทุเรียนสดส่งออก ถึงร้อยละ 83.41 ของมูลค่าการส่งออกทุเรียนไทยโดยรวมเฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 การส่งออกทุเรียนแช่เย็น และแช่แข็งและทุเรียนแห้งมีสัดส่วนต่ำเพียงร้อยละ 11.37 และ 1.33 (ตารางที่ 3) การส่งออกสินค้าทุเรียนสดของไทยจะถูกส่งไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกและอาเซียนเป็นสำคัญ โดย ในปี 2561 มีการส่งออกทุเรียนสดในทุกภูมิภาคโดยรวม 496,915 ตัน ในจำนวนนี้ได้ส่งไปยังภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกมากที่สุดจำนวน 300,543 ตัน (ร้อยละ 60.48) และภูมิภาคอาเซียน จำนวน 195,349 ตัน (ร้อยละ 39.31) ส่วนที่เหลือ จำนวน 1,024 ตัน (ร้อยละ 0.21) ส่งออกไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ของโลก ดังนั้น

อาจกล่าวได้ว่าผลผลิตทุเรียนของไทยส่งไปยังสองภูมิภาคดังกล่าวรวมกันคิดเป็นร้อยละ 99.79 ของปริมาณส่งออกทุเรียนสดไทย หากพิจารณาถึงประเทศที่ไทยส่งออกทุเรียนไปมากที่สุดในปี 2561 พบว่า ร้อยละ 40.74 ส่งไปยัง ตลาดจีน รองลงมา 3 ลำดับได้แก่ เวียดนาม (ร้อยละ 37.76) และฮองกง (ร้อยละ 18.07) และมาเลเซีย (ร้อยละ 1.38) ผลผลิตที่ส่งออกไปยังฮองกงและเวียดนามนั้นจะถูก re-export ไปยังตลาดจีนเป็นสำคัญ ส่วนการ ส่งออกไปยังตลาดอื่น ๆ ของทุเรียนไทยมีไม่มากนัก การขยายตัวของอุปทานส่งออกทุเรียนของไทยได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของระดับราคาฟาร์มที่เกษตรกรได้รับโดยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ราคาทุเรียนที่ระดับฟาร์มได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัว จากราคาเฉลี่ย 20.53 บาทต่อกิโลกรัม ได้ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเป็น 35.55 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2555 - 57 และ 72.01 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 ตามลำดับการขยายตัวของการส่งออกทุเรียนไทยไปยังจีนและเวียดนามส่งผลต่อการเข้ามาทำธุรกิจล้งทุเรียนของผู้ประกอบการจากจีนและเวียดนาม เพื่อการส่งออกไปยังตลาดภายในประเทศของตน การเข้ามาทำธุรกิจดังกล่าวมีทั้งการเข้ามาเป็นหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการไทยและการเป็นผู้ประกอบการส่งออกโดยตรงและมีล้งคนไทยเป็นผู้รวบรวมมาจัดส่งให้ ผู้ประกอบการล้งจากจีนนั้นจะมีช่องทางของโซ่อุปทานการค้าทุเรียนในตลาดปลายทางรวมถึงเครือข่ายในเส้นทางโลจิสติกส์และอำนาจการลงทุน ที่ได้เปรียบกว่าผู้ประกอบการส่งออกของไทย ทำให้เกรงว่าความ ได้เปรียบของล้งจีนในโซ่อุปทานการค้าทุเรียนจะพัฒนาไปสู่อำนาจผูกขาดการค้าทุเรียนไทยไปยังตลาดจีน และอาจส่งผลกระทบต่อล้งไทยและเกษตรกรไทยตามมา²⁰ ในอีกแง่มุมหนึ่งให้ความเห็นว่า การที่นักธุรกิจจากจีน เข้ามาซื้อสินค้าจากเกษตรกรเองเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยกระจายสินค้าให้ไปทั่วประเทศจีน และล้งจีนกลุ่ม ทุเรียนมีความหลากหลาย ต่างคนต่างแย่งกันซื้อสินค้า โดยสถานการณ์ที่เป็นอยู่นี้ผู้ที่เสีย

ผลประโยชน์คือ ล้างไทยรายย่อย ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับรูปแบบทางการค้าที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนเกษตรกรที่เป็น เจ้าของสวนซึ่งจะต้องยกระดับมาตรฐานการผลิตทุเรียนโดยคำนึงถึง มาตรฐานคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัยซึ่งจะเป็นปัจจัยเอื้อให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ใน ระดับราคาที่สูงขึ้น

5.1.3 โครงการย่อยที่ 3 ศึกษาการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา

5.1.3.1 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ สามารถส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพผ่านรายได้ รายจ่าย และความเป็นหนี้สินของเกษตรกร รายได้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เกษตรกรมี รายได้หลักที่การทำนา ส่วนการปลูกพืชสวนชนิดอื่น ๆ เป็นรายได้รองหรือรายได้เสริม ปัจจัยด้าน รายได้และอาชีพเสริมจะทำให้เกิดความมั่นคง แต่เมื่อเป็นหนี้สินก็จะทำให้เกิดความไม่มั่นคง เพราะไม่ สามารถบริหารจัดการได้ จึงต้องมีแนวทางส่งเสริมความมั่นคง เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน การ บริหารหนี้เสีย การเพิ่มเติมความรู้ ช่องทางการผลิตและจัดจำหน่าย และพื้นฐานของตัวเกษตรกรเอง ที่จะมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ รวมทั้งความมั่นคงในด้านทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนามั่นคงและยั่งยืนได้

5.1.3.2 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ สามารถนำหลักธรรม พระพุทธศาสนา มาจับหรือถอดเป็นบทเรียน เพราะแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนามีส่วนในการ ส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียนซึ่งจะทำให้การทำเกษตรพืชสวนเป็นแหล่งที่มีศีลธรรม และคุณธรรมควบคู่กันไปด้วย ได้แก่ 1) หลักการน้อยถ้อยคำใหญ่ มีหลักการน้อยใหญ่มากมายที่ ส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน ในที่นี้ได้แก่ ความสุขของคฤหัสถ์ ทิฐุธรรมมีกตลประโยชน์ โภควิภาค และหลักฆราวาสธรรม จักร พรหมวิหาร สปัจริยธรรม และกัลป์ยาณมิตตตา 2) การส่งเสริมมั่นคง ตามหลักสุจริตธรรม การซื้อสัตย์ ไม่คดโกง ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ 3) การส่งเสริมความ มั่นคงตามหลักธรรมอริยบท 4) วิธีการหรือแนวทางแห่งความสำเร็จตามหลักพระพุทธศาสนาที่ สามารถส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพได้ คือ 1) ฉันทะ ความต้องการหรือรักจะทำการประกอบอาชีพ 2) วิริยะ ขยันหมั่นประกอบในอาชีพอย่างเข้มแข็ง อุตทน ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ คือ จิตใจเข้มแข็ง ไม่ ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านจนกลายเป็นความย่อท้อและเกียจคร้านเลิกลาไป 4) วิมังสา คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้านวิธีแก้ไขปรับปรุง

5.1.3.3 รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ เป็นรูปแบบการส่งเสริมความมั่นคง ที่เป็นรูปธรรมผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จัดเป็น 2 รูปแบบหลัก แต่ละรูปแบบแยก เป็นรายย่อยอย่างละ 5 ประการ ได้แก่ 1. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพทั่วไป 1) การ พัฒนารูปแบบเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น 2) การอบรมเพิ่มเติมองค์ความรู้ 3) การรวมกลุ่มทำสวนทุเรียนแปลง ใหญ่ เกษตรอินทรีย์+ผสมผสาน 4) การจัดสรรแหล่งน้ำพอเพียง และ 5) สื่อสารและประชาสัมพันธ์ 2. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพแบบทางเลือก 1) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจัดเป็น ตลาดนัดทุเรียนหรือตลาดนัดสีเขียว 2) ลดต้นทุนในการดูแลรักษา การผลิต 3) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ 4) คุณภาพของทุเรียน และ 5) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบดังกล่าวนี้เกษตรกรสามารถร่วมมือ

กับหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ภาครัฐ และเอกชนในการบริหารจัดการดำเนินได้ เป็นประโยชน์ มีคุณภาพ มีความสุข และพอเพียง และดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

5.2.1 กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

1. สภาพทั่วไปของการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ในจังหวัดศรีสะเกษ มีความพึงพอใจต่อการปลูกทุเรียน ในระดับน้อย1) การได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐหรือท้องถิ่นในด้านการพัฒนาการปลูกทุเรียน 2) การติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานอื่นเพื่อให้ความรู้ในการปลูกทุเรียน ที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่ามีความพึงพอใจน้อยและน้อยที่สุดเกือบครึ่งหนึ่ง เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรสนใจที่จะปลูกทุเรียนในพื้นที่ใหม่ และยังมีการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยโครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ ของ รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์ ที่ว่า ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนา จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ ยกระดับคุณภาพชีวิตและคุณภาพของระบบการผลิตอาหาร โดยมีเป้าประสงค์ 1) ปรับปรุงระบบการปลูกข้าว 2) ส่งเสริมและเพิ่มการแข่งขันการสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกร และ 4) เพิ่มขีดความสามารถในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ¹

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดศรีสะเกษ จากสภาพพื้นที่ดั้งเดิมที่เป็นทุ่งนา สวนยาง แต่ในปัจจุบัน ด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทัศนคติ และค่านิยมเกษตรกรที่เปลี่ยนไป และชุมชนต้องการเพิ่มศักยภาพการผลิตทางการเกษตรตามนโยบายการส่งเสริมด้านการเกษตร ทำให้ลักษณะองค์ประกอบโครงสร้างชนิดของพืชที่ปลูก และระบบนิเวศเกษตรเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ส่งผลต่อรูปแบบการปลูกและศักยภาพการผลิตทุเรียนในชุมชน มีความสอดคล้องรายงานการสัมมนาระบบเกษตรแห่งชาติของ บุศรา ลีมนิรันดร์กุล² ที่ได้อธิบายถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนเกษตร ว่า จำเป็นต้องผสมผสานเชิงระบบที่เชื่อมโยงกับสังคมท้องถิ่น คือ นิเวศชุมชน เทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสิทธิชุมชน ที่

¹ รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์, “โครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ”, (นครปฐม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. 2557).

² บุศรา ลีมนิรันดร์กุล. 2548, ความเชื่อมโยงระบบสังคมและระบบนิเวศเพื่อการจัดการทรัพยากรความหลากหลายชีวภาพทางเกษตรอย่างยั่งยืน, ใน รายงานการสัมมนาระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 3: ระบบการผลิตอาหารที่ปลอดภัย สร้างมูลค่าเพิ่ม และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน วันที่ 9-11 พฤศจิกายน 2547 ณ โรงแรมปางสวนแก้ว จ.เชียงใหม่, 243-252.

ส่งผลไปสู่การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทรัพยากรพื้นฐานการดำรงชีพของชุมชน รวมถึงพื้นที่ทำกิน คุณภาพที่ดิน ความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรชีวภาพ และจำเป็นต้องดำเนินการร่วมกันบนฐานของความรู้และกระบวนการทางสังคม

2. กระบวนการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากการปลูกทุเรียนของเกษตรกรเกิดจากความสนใจที่จะปลูกทุเรียนของเกษตรกรความพึงพอใจในด้านการปลูกทุเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจแต่ในประเด็นที่1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกเป็นสายพันธุ์ที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค 2) การเจริญเติบโตของทุเรียน 3) การดูแลรักษาทุเรียนสามารถทำได้ง่าย สะดวก ส่วนสภาพพื้นที่และการเตรียมแปลงปลูกมีความเหมาะสม ปัญหาโรคและแมลงศัตรูอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมจัดการได้ ปริมาณการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับปานกลาง 1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกเป็นสายพันธุ์ที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค 2) การเจริญเติบโตของทุเรียน 3) การดูแลรักษาทุเรียนสามารถทำได้ง่าย สะดวก ที่ให้ข้อมูลระบุความพึงพอใจน้อยและพึงพอใจน้อยที่สุดเป็นจำนวนมาก เนื่องจาก 1) กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกเป็นสายพันธุ์ที่มีความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค เกษตรกรที่ซื้อกล้าท่อนพันธุ์ทุเรียนมาปลูกยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจอาจจะมีสาเหตุเนื่องจากเกษตรกรเพิ่งเริ่มนำเข้ามาปลูกโดยที่เกษตรกรยังไม่มีประสบการณ์มากนักจึงทำให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตที่ได้ต่ำกว่าควรที่จะได้ 2) การเจริญเติบโตของทุเรียนขาดผู้ให้ความรู้ด้านการปลูกต้นทุเรียนจึงทำให้การเจริญเติบโตของทุเรียนไม่ค่อยดีนัก 3) การดูแลรักษาต้นทุเรียน เกษตรกรยังขาดการดูแลรักษาในด้านโรคและแมลงศัตรูพืชและยังใช้ปุ๋ยเคมีมากเกินไปทำให้ต้นพืชและหน้าดินเสื่อมและ มีความเป็นกรดสูง ทำให้เกษตรกรได้ผลผลิตน้อยมี ความสอดคล้องกับ พรชัย ปรีชาปัญญา³ ได้ศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในป่าที่เกษตรกรพัฒนาองค์ความรู้เอง ทั้งที่ได้จากการคิดค้นขึ้นเองและสังเกตเรียนรู้จากสภาพจริงของพื้นที่ และถ่ายทอดประสบการณ์ภูมิปัญญาของผู้รู้จากรุ่นก่อนๆ มีการดัดแปลงปรับปรุงเทคนิค รูปแบบ วิธีการปลูกไม้ผลแต่ละชนิด คัดเลือกสายพันธุ์ และมีความเห็นว่า การทำผสมผสานทำให้ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำเพิ่มมากขึ้น มีคุณค่าทางอุทกวิทยาเพราะว่าสวนผลไม้และไม้ที่ขึ้นร่วมสามารถอุ้มน้ำและซับน้ำได้ และกล่าวถึงรูปแบบของทุเรียนและป่าผลไม้ที่ปลูกในเขตภาคเหนือตอนล่าง ปะปนกับต้นไม้ป่าว่าเป็นการอนุรักษ์ป่าประเภทหนึ่ง ซึ่งดูเหมือนเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความร่วมมือจากกลุ่มเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าและใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน แต่ในปัจจุบันพบว่าการตัดต้นยางจำนวนมาก และปลูกทุเรียนพันธุ์ใหม่แทนบนที่ดินโดยไม่มีต้นไม้อื่น เกษตรกรบางส่วนทำลายต้นไม้ในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ ต้นไม้ที่เป็นร่มเงาทุเรียน เป็นความเสียหายสองอย่างเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน

3. ความพึงพอใจ ปัญหา และอุปสรรคการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ การตลาดและช่องทางการจำหน่ายทุเรียน มีที่รับซื้อทุเรียนที่แน่นอน สามารถหาตลาด/สถานที่จำหน่ายผลผลิตเอง ผู้ให้ข้อมูลมีความพึงพอใจในระดับน้อย ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากการปลูกทุเรียนของเกษตรกรยังไม่มีตลาดและช่องทางการจำหน่ายมากนัก และเกษตรกรยังหาสถานที่ที่จัดจำหน่ายได้ หากมีการจัดสถานที่ มีที่รับซื้อ และช่องทางในการจัดจำหน่ายที่แน่นอนให้แก่เกษตรกร เกษตรกรจะมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความสอดคล้องกับ ทางจังหวัดศรีสะเกษได้ร่วมมือกับบริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคีศรีสะเกษ (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ ร่วมงาน

³ พรชัย ปรีชาปัญญา, ทุเรียนและป่าผลไม้, (เชียงใหม่ : องค์การสวนพฤกษศาสตร์, 2554).

แสดงสินค้าและเจรจาทางธุรกิจ “Business Matching” ภายในงานเทศกาลผลไม้ปีนี้ เพื่อเปิดประตูการค้าและการลงทุน ทำให้ผู้ผลิต ผู้ซื้อ และผู้ขายมาพบกัน สร้างโอกาสทางการแข่งขันและเพิ่มมูลค่าทางการค้า ช่วยส่งเสริมให้เกิดห่วงโซ่มูลค่า (Global Value Chain) ทางการค้าและการลงทุนในระยะยาว นอกจากนี้ บริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคีศรีสะเกษ วางแผนนำสินค้าทุเรียนภูเขาไฟและสินค้าเด่นของจังหวัดไปวางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำทั่วประเทศอีกทางหนึ่ง สำหรับด้านการตลาดนั้นแทบไม่มีปัญหา โดยปีนี้ทุเรียนโตและสุกเร็ว ให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 1.5 ตัน ซึ่งมีพ่อค้าท้องถิ่นและจากจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งพ่อค้าผู้ส่งออกทุเรียนจากภาคตะวันออก เข้ามารับซื้อเงาะ ทุเรียน เหมาสวน ถึงสวนของเกษตรกร เป็นการล่วงหน้า ราคาที่ซื้อขายขยับจาก 60-100 บาทต่อกิโลกรัมเมื่อปีที่แล้ว แต่พอมาปีนี้ ราคาซื้อขายหน้าสวนอยู่ที่ราคา 80-120 บาท ทำให้เกษตรกรชาวสวนมีผลกำไรพอใจ. ศรีสะเกษ เปิดเผยอีกว่า เพื่อ เป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งผลิตผลไม้คุณภาพ เงาะ ทุเรียน รวมทั้งการเพิ่มช่องทางด้านการตลาดสินค้าเกษตรและส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดศรีสะเกษ ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จัดงาน “เทศกาลเงาะ ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ” นอกจากนั้น ยังได้จัดกิจกรรมทัวร์สวนผลไม้ “เที่ยวทุเรียน ชิมไปทุกสวน” ซึ่งประชาชนนักท่องเที่ยวจ่ายเงินเพียง 50 บาท เลือกชิมผลไม้ชนิดต่าง ๆ ในสวนเต็มอิ่ม ไม่จำกัดจำนวน และเลือกซื้อติดมือกลับบ้านได้ด้วย⁴ มีความสอดคล้องกับ พิรพร พร้อมเทพ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน แล้วพบว่า 1) จังหวัดศรีสะเกษมีความเหมาะสมในการปลูกทุเรียนและมีศักยภาพในการผลิตเพื่อการส่งออก ทั้งในเรื่องของสภาพพื้นที่ปลูกที่มีความเหมาะสม และสามารถขยายพื้นที่ปลูกได้อีกมาก เรื่องประสิทธิภาพการผลิตอยู่ในเกณฑ์ดีคือมีผลผลิตเฉลี่ยสูงและต้นทุนการผลิตที่ค่อนข้างต่ำ สำหรับคุณภาพของผลผลิตนั้น ทุเรียนศรีสะเกษมีคุณภาพดี และส่วนใหญ่ผลิตตามมาตรฐาน GAP นอกจากนี้ ลักษณะการจำหน่ายและโอกาสทางการตลาดของทุเรียนศรีสะเกษยังเอื้อให้เกิดการพัฒนาและมีโอกาสที่จะขยายตลาดในจีนได้อีกมาก 2) วิธีการที่จะทำให้ทุเรียนศรีสะเกษส่งออกประเทศจีนได้เพิ่มมากขึ้นนั้น จากการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาและนำมาวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ร่วมกับสภาพการเพาะปลูกและการจำหน่ายทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ พบว่ามีจุดแข็งและโอกาสสูงมาก จึงเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มปริมาณการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพผลผลิต และกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการผลิต 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดพื้นที่ดำเนินการ (2) การกำหนดประเด็นการพัฒนา (3) การออกแบบและวางแผนการส่งเสริมและพัฒนา และ (4) การดำเนินการตามแผน โดยมีกลไกการบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ผู้จัดการพื้นที่ เกษตรกรแกนนำ การบูรณาการ และการปฏิบัติงานตามรูปแบบ MRCF System ซึ่งแนวทางการพัฒนานี้สามารถสรุปได้ 3 ระบบงานที่จะต้องเชื่อมโยงและประสานการทำงานร่วมกัน ได้แก่ ระบบการผลิต ระบบการเข้าถึงองค์ความรู้ และระบบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร⁵

⁴ ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร จังหวัดศรีสะเกษ, การประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดเตรียมงาน “เทศกาลเงาะ-ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ’57” เมื่อวันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2557, ศรีสะเกษ : ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร.

⁵ พิรพร พร้อมเทพ, การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2558).

5.2.2 นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การผลิตทุเรียนของโลกได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลจากการขับเคลื่อนขยายตัวของอุปสงค์ของตลาดการค้าและการบริโภคทุเรียนของโลก โดยเฉพาะการขยายตัวของตลาดนำเข้าทุเรียนจากจีน ในปัจจุบันแหล่งผลิตที่มีการผลิตทุเรียนมากที่สุดเป็นลำดับหนึ่งของโลก ได้แก่ อินโดนีเซีย รองลงมาได้แก่ ไทย มาเลเซีย เวียดนาม และฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตามการผลิตทุเรียนของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ เนื่องจากยังมีข้อจำกัดในเรื่องระบบการผลิตให้ได้คุณภาพและมาตรฐานการส่งออก

สำหรับการผลิตทุเรียนของไทยมีจุดเด่นทั้งในด้านคุณภาพและรวมถึงได้มีการจัดระบบสวนภายใต้ระบบการทำการเกษตรที่ดีทำให้ทุเรียนไทยได้รับความเชื่อถือด้านคุณภาพ ในตลาดส่งออกทุเรียน ไทยเป็นผู้ถือครองตลาดส่งออกรายใหญ่ในตลาดการค้าทุเรียนโลก โดยเฉพาะการส่งออกทุเรียนสดไปยังประเทศจีน การส่งออกที่ขยายตัวของทุเรียนไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีผลต่อการปรับตัวของราคา ทุเรียนไทยในระดับฟาร์มมากกว่า 3 เท่าตัว ในทศวรรษข้างหน้า คาดว่าอุปสงค์การบริโภคทุเรียนจะยังคงขยายตัวเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ทั้งเวียดนามและมาเลเซียจะมีการปรับตัวในระบบการผลิตและจะก้าวขึ้นมาเป็นคู่แข่งของไทยในตลาดส่งออกของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะการนำเข้าทุเรียนของจีน แม้ว่าทุเรียนจะได้ก้าวขึ้นมาเป็นสินค้าดาวเด่นในช่วงครึ่งทศวรรษที่ผ่านมาทั้งในการเป็นสินค้าผลไม้ ส่งออกที่มีมูลค่าสูงเป็นลำดับหนึ่งของมูลค่าส่งออกผลไม้ไทยโดยรวม แต่การที่ไทยจะรักษาตลาดทุเรียนส่งออก ให้ยั่งยืนและเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของภาคเศรษฐกิจการเกษตรนั้น มีความท้าทายอย่างมากในการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานให้เป็นห่วงโซ่คุณค่า การพัฒนาระบบโลจิสติกส์รวมถึงการเฝ้าระวังป้องกันการผูกขาด จากผู้ประกอบการข้ามชาติพร้อม ๆ กับการจัดการให้มินิวัตกรรมหนุนเสริมทั้งในกระบวนการผลิตต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ สร้างกลไกขับเคลื่อนและยกระดับทุเรียนไทยให้เป็นสินค้าพรีเมียมพร้อม ๆ กับการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในตลาดการค้าทุเรียนโลกอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นงนุช อังยุริกุล และสายทิพย์ โสรรัตน์ ได้วิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมให้โซ่อุปทานลำไยและทุเรียนสู่นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พบว่า การประกอบการตามโซ่อุปทานของไทยมีจุดอ่อนและอุปสรรคในทุกระดับตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำ จึงต้องมีนโยบายส่งเสริมระบบการทำงานในทุกระดับ โดยต้องปรับการดำเนินงานตามนโยบายให้มีความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเรื่องเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้ปลูกไม้ผลเข้าสู่ระบบ GAP ทั้งหมด การจัดระบบการค้าของล้งต่างชาติ และให้มีการสร้างเครือข่ายในระดับพื้นที่เพื่อร่วมกันวางแผนการผลิตและการตลาดทั้งในและนอกฤดูให้สอดคล้องกันระหว่างผู้ประกอบการในโซ่อุปทาน ภายใต้เงื่อนไขของการผลิตผลไม้ที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ และความปลอดภัย บนฐานข้อมูลของการแข่งขันในระหว่างประเทศผู้ผลิตที่เป็นคู่แข่งทางการค้า เพื่อให้มีความพร้อมในการเข้าสู่สายโซ่การค้า ทั้งตลาดในและนอก AEC⁶ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ดร.สุเทพ นิมสวาย และคณะ ที่กล่าวถึงอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ ความบกพร่องของกลไกตลาดและระบบการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน การแทรกแซง

⁶ นงนุช อังยุริกุล และสายทิพย์ โสรรัตน์, “การส่งเสริมให้โซ่อุปทานลำไยและทุเรียนสู่นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”, (กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2558).

ของพ่อค้าชาวต่างชาติ รวมถึงนโยบายของรัฐ แต่ทั้งนี้ประเทศไทยยังมีโอกาสทางการค้ากับสปป.ลาว และสหภาพเมียนมาร์ในหลายประเด็น อาทิ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค และการขยายตัวของตลาดสมัยใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มในสหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว⁷ และงานวิจัยของ พิรพร พร้อมเทพ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน ที่ว่ามีจุดแข็งและโอกาสสูงมาก จึงเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มปริมาณการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพผลผลิต และกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการผลิต 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดพื้นที่ดำเนินการ (2) การกำหนดประเด็นการพัฒนา (3) การออกแบบและวางแผนการส่งเสริมและพัฒนา และ (4) การดำเนินการตามแผน โดยมีกลไกการบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ผู้จัดการพื้นที่ เกษตรกรแกนนำ การบูรณาการ และการปฏิบัติงานตามรูปแบบ MRCF System ซึ่งแนวทางการพัฒนานี้สามารถสรุปได้ 3 ระบบงานที่จะต้องเชื่อมโยงและประสานการทำงานร่วมกัน ได้แก่ ระบบการผลิต ระบบการเข้าถึงองค์ความรู้ และระบบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร⁸

5.2.3 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ สามารถส่งความมั่นคงทางอาชีพผ่านรายได้ รายจ่าย และความเป็นหนี้สินของเกษตรกร รายได้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เกษตรกรมีรายได้หลักที่การทำนา ส่วนการปลูกพืชสวนชนิดอื่น ๆ เป็นรายได้รองหรือรายได้เสริม ปัจจัยด้านรายได้และอาชีพเสริมจะทำให้เกิดความมั่นคง แต่เมื่อเป็นหนี้สินก็จะทำให้เกิดความไม่มั่นคง เพราะไม่สามารถบริหารจัดการได้ จึงต้องมีแนวทางส่งเสริมความมั่นคง เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือน การบริหารหนี้เสีย การเพิ่มเติมความรู้ ช่องทางการผลิตและจัดจำหน่าย และพื้นฐานของตัวเกษตรกรเองที่จะมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ

การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ หมายถึง การนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา มาจับหรือถอดเป็นบทเรียน เพราะแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนามีส่วนในการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของผู้ปลูกทุเรียนซึ่งจะทำให้การทำเกษตรพืชสวนเป็นแหล่งที่มีศีลธรรมและคุณธรรมควบคู่กันไปด้วย ได้แก่ 1) หลักการน้อยถ้อยคำใหญ่ มีหลักการน้อยใหญ่มากมายที่ส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน ได้แก่ ความสุขของคฤหัสถ์ ภิภุชฌมิกัตถประโยชน์ โภควิภาค และหลักขรรวาสธรรม จักร พรหมวิหาร สัมปยุตธรรม และกัลป์ยามมิตตตา 2) การส่งเสริมมั่นคงตามหลักสุจริตธรรม การซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ 3) การส่งเสริมความมั่นคงตามหลักธรรมอิทธิบาท 4) วิธีการหรือแนวทางแห่งความสำเร็จตามหลักพระพุทธศาสนาที่สามารถส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพได้ คือ 1) ฉันทะ ความต้องการหรือรักจะทำการประกอบอาชีพ 2) วิริยะ ขยันหมั่น

⁷ ดร.สุเทพ นิมสย และคณะ, “โอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-ส่งออก ระหว่างไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว” รายงานฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2559).

⁸ พิรพร พร้อมเทพ, การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน.

ประกอบในอาชีพอย่างเข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ คือ จิตใจเข้มแข็ง ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน จนกลายเป็นความย่อท้อและเกียจคร้านเลิกลาไป 4) วิมังสา คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาเหตุผล มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีแก้ไขปรับปรุง

รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพ หมายถึง รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงที่เป็นรูปธรรมผสมผสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จัดเป็น 2 รูปแบบหลัก แต่ละรูปแบบแยกเป็นรูปแบบย่อยอย่างละ 5 ประการ ได้แก่ 1. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพทั่วไป 1) การพัฒนารูปแบบเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น 2) การอบรมเพิ่มเติมองค์ความรู้ 3) การรวมกลุ่มทำสวนทุเรียนแปลงใหญ่ เกษตรอินทรีย์+ผสมผสาน 4) การจัดสรรแหล่งน้ำพอเพียง และ 5) สื่อสารและประชาสัมพันธ์ 2. รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพแบบทางเลือก 1) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนจัดเป็นตลาดนัดทุเรียนหรือตลาดนัดสีเขียว 2) ลดต้นทุนในการดูแลรักษา การผลิต 3) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ 4) คุณภาพของทุเรียน และ 5) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบดังกล่าวนี้เกษตรกรสามารถร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ภาครัฐ และเอกชนในการบริหารจัดการดำเนินได้ เป็นประโยชน์ มีคุณภาพ มีความสุข และพอเพียง และดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม สอดคล้องกับเสริมสุข สลักเพชร และคณะ ที่ได้ทำการวิจัยโครงการการจัดการการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ ได้ข้อสรุปว่า การจัดการสวนทุเรียนอย่างถูกต้อง เหมาะสม ครบถ้วน และทันเวลาในแต่ละช่วงของการพัฒนาการของทุเรียน จะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนที่มีคุณภาพ ปริมาณ ... การบริหารจัดการกลุ่มของกลุ่มคุณภาพเกษตรกรผู้ผลิตทุเรียนแบบปล่อยให้ดำเนินไปตามธรรมชาติไม่ตรงตามทฤษฎีกระบวนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจเท่าใดนัก แต่เกษตรกรในกลุ่มตระหนักถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มและร่วมมือกัน เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน และมีความเข้าใจตรงกันว่าต้องร่วมกันคิดหาโอกาสของทุเรียนในภาคตะวันออกเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างและพัฒนากลุ่มคุณภาพ และเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจระหว่างเกษตรกรกับธุรกิจที่เกี่ยวข้อง⁹

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุเรียน:กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ด้านกลุ่มเกษตรกร ปัญหาของกลุ่มเกษตรกรเกิดจากความไม่แข็งแรงของกลุ่ม ซึ่งอาจเกิดจากกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นไม่มีเงินทุนงบประมาณในการสนับสนุนรายจ่าย จึงมีแต่เพียงชื่อกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มเท่านั้นแต่ไม่มีการดำเนินกิจการให้เกิดประโยชน์ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีงบประมาณสนับสนุนกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำผลผลิตมาฝากขายกับกลุ่มได้อีกด้วย โดยไม่ต้องผ่านทางพ่อค้าคนกลาง

⁹ เสริมสุข สลักเพชร และคณะ, “โครงการการจัดการการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550).

2. เกษตรกรยังมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดความรู้ประสบการณ์ในการปลูกทุเรียน การดูแลรักษา และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตยังน้อยเกินไป ดังนั้นควรมีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการดูแลรักษาสวนทุเรียน และวิธีป้องกันรักษาสวนทุเรียน ควรให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องโรคและแมลงให้แก่เกษตรกร และเจ้าหน้าที่ควรรออกเยี่ยมเยียน สวนทุเรียนในพื้นที่ที่ปลูกเป็นจำนวนมากบ่อย ๆ กรมส่งเสริมการเกษตรควรดำเนินการฝึกอบรมและพัฒนาเกษตรกรให้มีประสบการณ์ การถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิต เพื่อให้เกษตรกรพัฒนาอาชีพของตนและช่วยเพิ่มแรงงานที่มีคุณภาพในการทำสวนทุเรียนในอนาคตต่อไป

3. ข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อสิ่งที่เกษตรกรอยากจะได้การพัฒนา/ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ คือ การหาตลาดในการรับซื้อ การโฆษณา การทำการแปรรูปทุเรียน หาพันธุ์ทุเรียนที่มีราคาถูกกว่าท้องตลาด ปุ๋ยที่ฆ่าแมลงที่เป็นเกษตรชีวภาพเพื่อลดต้นทุน เพิ่มผลผลิตและอบรมเกี่ยวกับเรื่องการตลาด การรวมกลุ่มกันเพื่อที่จะต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้

4. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการสร้างความยั่งยืนให้แก่อาชีพการปลูกทุเรียนเพื่อการค้า คือ ศึกษาหาความรู้และวิธีการกำจัดศัตรูพืชที่เป็นไปในทางเกษตรอินทรีย์ที่ใช้ยาฆ่าแมลง เชื้อรา เพี้ยแป้ง เพี้ยอ่อน แมลงวันทอง ไรแดง หนอน และด้วง ฉีดยาตามอาการแต่การใช้ยาต้องเปลี่ยนตลอดไม่เช่นนั้นรักษายาก เพราะตัวแมลงจะดื้อยา

5. ภาครัฐจำเป็นต้องส่งเสริมการให้ความรู้ ความเข้าใจ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนเพื่อป้องกันและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

6. ภาครัฐควรพัฒนาการจัดการโครงการศึกษาการทำโซนนิ่ง (Zoning) ของผลผลิตเพื่อลดภาวะการกระจุกตัวของผลผลิตในช่วงที่ผลผลิตมีออกมาจำนวนมากพร้อมกันทุกพื้นที่ หากทำโซนนิ่งได้จริงจะทำให้ระยะเวลาการทำการค้าเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้มีสินค้าออกมาสู่ตลาดได้ตลอดทั้งปี

7. ควรมีการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐให้มีความพร้อมในด้านความรู้ความสามารถรวมถึงการนำข้อมูลของนโยบายที่สามารถนำมาใช้ปฏิบัติงานได้จริง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุเรียน: กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ เท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปจึงต้องการให้มีการขยายพื้นที่ในการทำวิจัยออกไปเพิ่มขึ้น และควรศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการที่ได้มีการดำเนินงานภายหลัง ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการส่งเสริมได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น การวิจัยต่อไป ควรศึกษาถึงผลการเจริญเติบโตของทุเรียนในพื้นที่ที่ปลูกในภาคอีสานตอนใต้ ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร มีปัญหาและควรจะมีวิธีการแก้ไขอย่างไร มีความคุ้มค่าในการลงทุนเพียงใด เพื่อให้เกิดข้อมูลในการปรับปรุงดำเนินงานของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้สอดคล้องกับการดำเนินนโยบายของรัฐ

2. ภาครัฐต้องสนับสนุนการออก Road Show ทั้งผลผลิตที่เป็นทุเรียนสดและทุเรียนแปรรูปของเอกชน โดยผ่านกระบวนการคัดกรองจากขั้นตอนการผลิตที่ได้คุณภาพในด้านการรับรองมาตรฐานระบบการผลิตตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายอาหาร เพื่อการออกหนังสือรับรอง GAP รวมถึงมาตรฐาน GMP เพื่อการส่งออก ซึ่งภาครัฐควรส่งเสริมให้เอกชนที่ผ่านการคัดกรองคุณภาพหาตลาดใหม่ ๆ ในประเทศและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. 2500.
กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
_____. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร
: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร : มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือทั่วไป

กัลยา วาณิชบัญชา. **สถิติสำหรับงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์
และบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
เกียรติวรรณ อมาตยกุล. **วิธีแห่งพุทธ วิธีแห่งความสุข**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร :
ที.พี.พรินท์, 2542.
คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.
เดวิด คินส์ลีย์ (David Kinsley). **Ecology and Religion-นิเวศวิทยากับศาสนา** ลาภวรรณ
ศุภมันตรา แปล. กรุงเทพมหานคร : สวนเงินมีมา, 2551.
เจมส์ มาร์ติน. **โลกแห่งศตวรรษที่ 21 ภาพร แปล**. กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, 2553.
จำนง อติวัฒนสิทธิ์. “การพัฒนาจริยธรรม” วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 13 ฉบับที่ 1. มปป.
จิรพรรณ กาญจนวิจิตร และคณะ. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2523.
เฉลียว บุรีภักดิ์. **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์, 2544.
ชนัญ วงษ์วิภาค.(2532).นิเวศวิทยาวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ:ภาควิชามนุษย์วิทยาคณะ
โบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร
ชลิต มานิตยกุล. **ปัญหาและทางออกของผลไม้ไทยเข้าสู่จีน**. รายงานการศึกษาส่วนบุคคลหลักสูตร
นักบริหารการทูต รุ่นที่ 1 กระทรวงการต่างประเทศ, 2552.
ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบาย
ศึกษา, 2541.
ทวี ทิมขำ. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2528.
นำชัย ทนผล. **พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี**. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร
สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, 2545.

- นิรุติ ไชยกุล. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, 2525.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น. 2545, หน้า 9
- ปกป้อง จันวิทย์. **เศรษฐกิจไทย เศรษฐกิจใคร?**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2554.
- ประกายรัตน์ สุวรรณ. **คู่มือการใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 12 สำหรับ Windows**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2548.
- ประเวศ วะสี. **แนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมสมานภาพและวิชา**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536.
- _____. **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางสังคมและศีลธรรม**. กรุงเทพฯ มหานคร : โรงพิมพ์หมอบ้าน, 2545.
- _____. **ปาฐกถาปวย อังภากรณ์ ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคม และศีลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอบ้าน, 2541.
- ประเวศ วะสี, ศ.นพ. และเอกวิทย์ ณ ถลาง, ดร.. **วัฒนธรรมเสวนา ณ วัดญาณเวศกวัน**. กรุงเทพมหานคร : ภัคธรณ, 2544.
- ปรัชญา เวสารัชช เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์. **“หลักการและแนวทางในการบริหารแผนงานโครงการพัฒนาท้องถิ่นและชนบท”**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดหนึ่งเจ็ดการพิมพ์, 2532.
- ผศ.มานพ นักการเรียน. **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- ภาวิน ศิริประภาณกุล. **เงินเรากระเป๋ใคร**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2554.
- พัฒน์ สุจันค์ และคณะ. **การพัฒนาชนบทแบบประสานสำหรับประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์). **A BUDDHIST WORLDVIEW โลกทัศน์ชาวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2538.
- _____. **การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, 2543.
- _____. **ชีวิต งาน และสังคมที่สมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : ชมรมพุทธศาสน์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2538.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, 2549.
- พระไพศาล วิสาโล. **ฝ่าฟันวิกฤตศีลธรรมด้วยทัศนะใหม่**. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, 2549.
- พระมหาอุทัย ญาณธโร. **พุทธวิถีสังคม ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, 2538.
- พัชร สำโรงเย็น เรียบเรียง. **ทุเรียนถิ่นใหม่ 5 ภาค**. กรุงเทพมหานคร: นาคาอินเตอร์มีเดีย, 2561.
- พุทธทาสภิกขุ. **ฟ้าสาบทางการเมือง ชุดฟ้าสาบระหว่างห้าสิบปีที่สวนโมกข์**. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร. 2526.

- ฟื้น ดอกบัว. **พุทธปรัชญาแห่งชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, 2550.
- วัชร งามจิตรเจริญ. **แนวคิดในการนำเศรษฐกิจเชิงพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. **ข้อเสนอคำจำกัดความในประชาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2548.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526.
- วิทยากร เชียงกุล. **การพัฒนาชุมชน-การพัฒนาสังคม**. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527.
- สรชัย พิศาลบุตร. รองศาสตราจารย์ ดร.**เรียนรู้สถิติและการวิจัยด้วยกรณีศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัทจูนพับลิชชิง จำกัด, 2548.
- สเตฟาน ฮาร์ดิง (Stefan Harding). **Animate Earth Science, Intuition, and Gaia** **กายาโลกที่มีชีวิต วิทยาศาสตร์และการหยั่งรู้** แปลโดย เขมลักษณ์ ดีประวัตติ. กรุงเทพมหานคร : สอนเงินมีมา, 2555.
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2545.
- สมภาร พรหมทา. **กิน : มุมมองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- _____. **พุทธปรัชญา มนุษย์สังคมและปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, 2548.
- _____. **ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา, 2549.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. **การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, 2530.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร :บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2541.
- สุเทพ เชาวลิติ. **การบริหารการจักการภาครัฐแนวใหม่**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมอธรรม, 2524.
- สุพัตรา สุภาพ. (2528). **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรางค์ จันทวานิช. ศ.ดร.. **การวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2556.
- สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร.. **เบื้องพระยุคลบาท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2544.
- _____. **209 คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง หนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลองพระชนมายุ**

- 81 พรรษา. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, 2551.
- สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. **พัฒนาชนบทในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2512.
- ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **ศาสนา ชีวิต และสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2547.
- ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ, ราชบัณฑิต. **จริยศาสตร์และจริยธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **ความเป็นมนุษย์กับพัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรม ประเวศ วะสี บรรณาธิการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : กรีน-ปัญญา, 2553.
- องอาจ ญัฐพัฒน์, **การออกแบบการวิจัย : วิธีการเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ แบบผสมผสานวิธีการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551), หน้า 253.
- อภิชัย พันธเสน, ดร.. **พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.
- _____. **พุทธเศรษฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2539.
- อาชว์ เตาลานนท์, ดร.. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy**. กรุงเทพมหานคร : หจก.เม็ดทรายพริ้นติ้ง, 2550.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. **ศักยภาพชุมชนและการพัฒนา**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2548.

(2) วิทยานิพนธ์

- นางสาวศศิธรณ กาลังสินเสริม. “พุทธกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิตยุคบริโภคนิยม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

(3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- นงนุช อังยุริกุล และสายทิพย์ โสรรัตน์. **การสังเคราะห์โซ่อุปทานลำไยและทุเรียนสู่นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2558.
- นางสาวอานันชนก สกนธวัฒน์. **โครงการศึกษาพลวัตของความยากจน : กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2554.
- ดร.สุเทพ นิมสย และคณะ. **โอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-ส่งออก ระหว่างไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว รายงานฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2559.
- ทีมนักวิจัยด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ. **ศึกษารูปแบบการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศต่อการผลิตทุเรียนในจังหวัดจันทบุรี รายงานผลงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : โครงการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือเครือข่ายนักวิจัยสิ่งแวดล้อม ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2553.
- พีรพร พร้อมเทพ. **การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยัง**

ประเทศจีน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2558.

รศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์. **โครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ.** นครปฐม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557.

เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ. **โครงการการจัดการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.

อัจฉรา จิตตาดากร และคณะ. **การเตรียมความพร้อมของภาคไม้ผลเพื่อรองรับผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี,** เรียบเรียงโดย จันทมร สีหาบุญลี. เอกสารข่าวสารงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการสางานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.11, กรกฎาคม2555.

(4) แหล่งข้อมูลออนไลน์

<https://th.wikipedia.org/wiki.จังหวัดศรีสะเกษ>, (1 กรกฎาคม 2560)

<http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9590000056806>.

https://th.wikisource.org/wiki/,_แผนพัฒนาเศรษฐกิจ_ฉบับที่_12/ส่วนที่_4_

ยุทธศาสตร์ที่_3#3.2_การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ, 1 มีนาคม 2563.

<http://secretary.dld.go.th/images/files/knowledge/strategy02.pdf>, **แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560-2564),** 1 มีนาคม 2563.

http://osthailand.nic.go.th/masterplan_area/userfiles/, **แผนพัฒนาสถิติระดับพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ,** 1 มีนาคม 2563.

ค. ภาษาอังกฤษ

Conze, Edward. **Buddhism A Short History.** Oneworld Publications. Oxford, 2008.

Gethin, Rupert. **The Foundations of Buddhism.** Oxford University Press, 1998.

Govind Chandra Pande. **Studies Origins of Buddhism.** India : Delhi, 1999.

Harvey, Peter. **An Introduction to Buddhist Ethics.** England : Cambridge University Press, 1990.

----- . **Buddhism.** YHT Ltd. London. 2001.

Kabilsingh, Chatsumarn et.al.. **Buddhism and Nature Conservation.** Second published. Thailand : Thai Tibet Center, 2010.

Keown, Damien. **BUDDHIST ETHICS : A Very Short Introduction.** London : Oxford University Press, 1995.

ภาคผนวก

ภาคผนวก : ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและการเกษตรของผู้ให้ข้อมูล
พื้นฐานด้านลักษณะส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อกระบวนการปลูกทุเรียน ในจังหวัด
ศรีสะเกษ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อกระบวนการปลูกทุเรียน
ในจังหวัดศรีสะเกษ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจสังคม และการเกษตรของผู้ให้ข้อมูลพื้นฐาน ด้านลักษณะส่วนบุคคล

ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม-สกุล.....

วันที่เก็บข้อมูล...../...../.....สวนทุเรียน ตั้งอยู่เลขที่..... หมู่ที่.....

บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัดศรีสะเกษ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ.....

1.ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี

2.เพศ () เพศชาย () เพศหญิง

3.ระดับการศึกษาขั้นสูงสุดที่ได้รับ

() ไม่ได้รับการศึกษา () ประถมศึกษาชั้นบังคับ () มัธยมศึกษาตอนต้น

() มัธยมศึกษาตอนปลาย () อนุปริญญา/ปวช. ,ปว.ส. () ปริญญาตรี

() สูงกว่าปริญญาตรี () อื่นๆ (โปรดระบุ).....

4.จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน

5.ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ท่านเคยประกอบอาชีพอะไรมาก่อนปลูกทุเรียน

() ทำนา () ทำสวน () ทำไร่

() รับจ้างทั่วไป () ค้าขาย () รับเหมาก่อสร้าง

() พนักงานบริษัท/เอกชน () พนักงานรัฐวิสาหกิจ () รับราชการ

() อื่นๆ(โปรดระบุ).....

6.ท่านปลูกทุเรียนเป็นอาชีพหลักหรือรองจากอาชีพอื่น

() อาชีพหลัก.....

() อาชีพรอง.....

7. ท่านมีระบบการปลูกทุเรียนรูปแบบใด?

() เกษตรเคมี.....

() เกษตรอินทรีย์.....

() เกษตรผสมผสาน.....

() เกษตรทฤษฎีใหม่.....

8.ระยะเวลาในการปลูกทุเรียน มาที่.....ปี

ลักษณะทางการทำเกษตรของเกษตรกร

9.จำนวนแรงงานที่ใช้ในการปลูกทุเรียน

() แรงงานในครอบครัวคน

() แรงงานจ้างคน

มคน

10.สภาพการถือครองพื้นที่

() ของตนเอง จำนวน.....ไร่

() เช่า จำนวน.....ไร่

() อื่น ๆ (โปรดระบุ) จำนวน.....ไร่

รวม จำนวน.....ไร่

11.สภาพพื้นที่เดิมก่อนการปลูกทุเรียน

() พื้นที่ทำการเกษตร () พืชไร่

() พืชสวน () ทุ่ง/แปลงเลี้ยงสัตว์

() ทำนา () พื้นที่ว่างเปล่า

() อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

12. แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

() น้ำประปา () น้ำบาดาล () น้ำจากชลประทาน () หนอง/คลอง/บึง

13. ความถี่ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชระบุ.....

14. ความถี่ในใส่ปุ๋ยระบุ.....

15. ความถี่ในการดูแลรักษาตัดแต่งทรงพุ่มระบุ.....

ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ

16. แหล่งเงินทุนที่นำมาใช้ในการปลูกทุเรียน

- () สหกรณ์การเกษตร () กลุ่มเกษตรกร () ธนาคารพาณิชย์
() ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) () กองทุนหมู่บ้าน
() ของตนเอง () อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

17. ผลผลิตทุเรียนเฉลี่ยต่อต้น.....กิโลกรัม/ปี

ผลผลิตทุเรียนเฉลี่ยต่อไร่ละ.....กิโลกรัม/ปี

ผลผลิตทุเรียนเฉลี่ยจำนวนต้น/ไร่..... ต้น

18. ช่องทางการจัดจำหน่ายผลผลิตทุเรียน

- () ขายเอง () ขายปลีก () ขายส่ง

19. ราคาจำหน่ายในฤดูกาล.....บาท/กิโลกรัม

ราคาจำหน่ายนอกฤดูกาล.....บาท/กิโลกรัม

ข้อมูลพื้นฐานทางด้านสังคม

20. ท่านเป็นสมาชิกของสถาบันการเกษตรใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า1ข้อ)

- () ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย
() กลุ่มสหกรณ์การเกษตร
() ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
() กลุ่มเกษตรกร
() กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
() สถาบันหรือกลุ่มเกษตรกรด้านอื่น ๆ (โปรดระบุ).....

21. หากท่านพบปัญหาในการปลูกทุเรียนท่านปรึกษาใคร.....

22. การรับรู้ข่าวสาร

ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรจากแหล่งใดบ้าง

- () วิทยู () โทรศัพท์ () หอกระจายข่าว
() หนังสือพิมพ์ () วารสารการเกษตร () เจ้าหน้าที่ของรัฐ
() เพื่อน/ญาติ () อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อกระบวนการปลูกทุเรียน ในจังหวัดศรีสะเกษ

คำแนะนำ ให้เติมเครื่องหมาย √ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

5	หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด	2	หมายถึง พึงพอใจน้อย
4	หมายถึง พึงพอใจมาก	1	หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด
3	หมายถึง พึงพอใจปานกลาง		

กิจกรรม	ความพึงพอใจ					ข้อเสนอแนะ
	5	4	3	2	1	
ความรู้ในการปลูก						
1.การได้รับความช่วยเหลือจากทางภาครัฐท้องถิ่นในด้านการพัฒนาการปลูกทุเรียน						
2.มีเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน						
3.การติดต่อรับความช่วยเหลือกับหน่วยงานเพื่อให้ความรู้ในการปลูกทุเรียน						
4.การไปศึกษาดูงาน/ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมกับผู้ที่ประสบความสำเร็จในการปลูกทุเรียน						
ด้านการปลูกดูแลรักษาทุเรียน						
1.กล้า/ท่อนพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกเป็นสายพันธุ์หมอนทองความนิยมเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค						
2. สภาพพื้นที่และการเตรียมแปลงปลูกมีความเหมาะสม						
3.การเจริญเติบโตของทุเรียน						
4. การดูแลรักษาต้นทุเรียนสามารถทำได้ง่ายสะดวก						
5. ปัญหาโรคและแมลงศัตรูอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมจัดการได้						
6. ปริมาณการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับใด						
ผลผลิตและช่องทางการตลาด						
7.ผลผลิตทุเรียนที่ได้รับ						
8.ราคาทุเรียนที่จำหน่ายในท้องตลาด						
9.การตลาดและช่องทางการจำหน่ายทุเรียนที่รับซื้อทุเรียนที่แน่นอน						
10. ท่านสามารถหาตลาด/สถานที่จำหน่ายผลผลิตเอง						

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อกระบวนการปลูกทุเรียนใน
จังหวัดศรีสะเกษ

คำแนะนำ ให้เติมเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

5	หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด	2	หมายถึง พึงพอใจน้อย
4	หมายถึง พึงพอใจมาก	1	หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด
3	หมายถึง พึงพอใจปานกลาง		

สภาพปัญหา	ความพึงพอใจ					ข้อเสนอแนะ
	5	4	3	2	1	
ด้านกลุ่มเกษตรกร						
1.การประชาสัมพันธ์ในเรื่องการตลาดการจำหน่าย ผลผลิตให้เป็นที่รู้จักโดยการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น เสียง ตามสายประจำหมู่บ้าน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น การ ออกร้านในงานต่าง ๆ เป็นต้น						
2.การปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคที่พบใน การผลิตทุเรียนกับภาครัฐหรือท้องถิ่น เพื่อหา แนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร						
3.การหาแหล่งจัดซื้อถั่วพันธุ์/กิ่งพันธุ์ทุเรียน รวมถึงซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น ยาปราบ ศัตรูพืช ปุ๋ย เป็นต้น เพื่อให้ได้ราคาถูกกว่าท้องตลาด						
4.ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในการปลูก ทุเรียน						
โรคและแมลง						
5.ปัญหาโรค และแมลงศัตรูพืช						
6.ปัญหาโรคแอนแทรคโนส						
7.ปัญหาโรคโคนเน่า รากเน่า ผลเน่า						
8.ปัญหาโรคใบจุด						
9. โรคใบติด ใบไหม้ ใบร่วง						
10. โรคราแป้ง						
11.ปัญหาด้านโรคและแมลงที่พบ						
ผลผลิตและช่องทางการตลาด						
12.ปัญหาด้านปริมาณการผลิตทุเรียนให้มีความ เพียงพอต่อการจำหน่าย						
13.ปัญหาด้านราคาจำหน่าย						
14. ปัญหาด้านการลงทุนและการขยายพื้นที่ปลูก						

15. ความรู้ด้านการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มรายได้						
16. ปัญหาอื่น ๆ.....						

สิ่งที่เกษตรกรอยากจะได้รับการพัฒนา/ ความช่วยเหลือจากภาครัฐ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการสร้างความยั่งยืนให้แก่อาชีพการปลูกทุเรียนเพื่อการค้า

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้การอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ มา ณ โอกาสนี้

**แบบสัมภาษณ์
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย**

เรื่อง กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ
 ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล
 ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)
 ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....
 บ้านเลขที่..... หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....เบอร์โทร.....

ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

1. ท่านคิดว่า สภาพการณ์ทั่วไปของการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่า กระบวนการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) เป็นอย่างไร มีวิธีการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....
.....

ตอนที่ 4

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้การอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ มา ณ โอกาสนี้

แบบบันทึกในการสนทนากลุ่ม

หัวข้อ การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

ตามแนวพระพุทธศาสนา

ดำเนินการสนทนาเมื่อวันที่ 11-16 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2563

พิธีกร

ผู้จัดบันทึก.....

ผู้ช่วยดำเนินรายการ.....

คำชี้แจง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้ เป็นการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ ตามแนวพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....
 บ้านเลขที่..... หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....เบอร์โทร.....

ตอนที่ 2 รายชื่อสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนา

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....
- 11.....
- 12.....
- 13.....
- 14.....

ตอนที่ 3 การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช ทุเรียน

1. ท่านคิดว่า การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) จะมีวิธีการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพควรจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่า รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพของกลุ่มผู้ปลูกพืช (ทุเรียน) ควรจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4

ข้อเสนอแนะ

.....

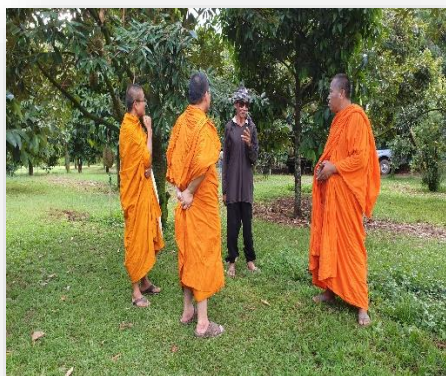
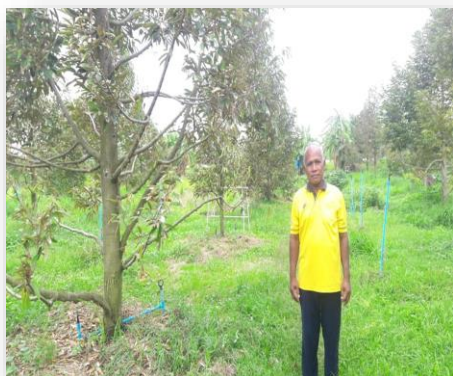
.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก
(.....)

ภาคผนวก : ข

รูปภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ภาคผนวก : ค

การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

1. การเผยแพร่ผลการวิจัย

1.1 เผยแพร่ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ และระบบอินเทอร์เน็ต ของวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

1.2 สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัย

2. การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษประสานกับเกษตรจังหวัดศรีสะเกษเพื่อนำเสนอผลการวิจัยแล้วรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

3. ตารางวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ และผลที่ได้รับของโครงการฯ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	การดำเนินการ
1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุเรียน	ทำให้ได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับทุเรียน	ข้อที่ 1-2	ได้หัวข้อและชื่อเรื่อง กำหนดประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ที่จะวิจัย เชื่อมโยงกับประโยชน์ที่จะได้รับ
2. เขียนโครงการวิจัย นำเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อขออนุมัติโครงการ	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้อนุมัติทุนอุดหนุนการวิจัย	ข้อที่ 1-2	ดำเนินการวิจัย
3. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยแล้วดำเนินการสำรวจ จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	รวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ข้อที่ 1	ได้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงงานวิจัยจากผู้ อ า น ว ย ก า ร สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ทำสัญญาการวิจัย งบประมาณ. 2560

4. สร้างเครื่องมือวิจัย	ได้เครื่องมือวิจัยทั้งแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม	ข้อที่ 1-2	ได้เครื่องมือในการทำวิจัย
5. ส่งรายงานการความก้าวหน้าการวิจัย (ฉบับแก้ไข)	แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ (ครั้งที่ 1)	ข้อที่ 1-2	แก้ไขรายงานความก้าวหน้าการวิจัยให้ถูกต้องตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
6. ลงพื้นที่ภาคสนาม/สนทนากลุ่ม รวบรวมเก็บข้อมูลในพื้นที่ 3 อำเภอของจังหวัดศรีสะเกษ	ได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการสนทนาค้นคว้าเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย	ข้อที่ 1-2	ได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม/สนทนากลุ่ม
7. รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ แล้วทำการสรุปผลการวิจัย	ได้ทราบผลการวิเคราะห์	ข้อที่ 1-2	ได้ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
8. ส่งร่างสมบูรณ์รายงานการวิจัย	เข้าพบผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเข้ารับการตรวจสอบร่างสมบูรณ์ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	ข้อที่ 1-2	ได้รับข้อเสนอแนะในการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วแก้ไขร่างวิจัยฉบับสมบูรณ์ครั้งที่ 2
9. ส่งร่างสมบูรณ์รายงานการวิจัยครั้งที่ 2	ได้รับการตรวจสอบร่างสมบูรณ์ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	ข้อที่ 1-2	ได้รับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วทำการแก้ไขร่างวิจัยฉบับสมบูรณ์ครั้งที่ 3
10. นำเสนอผลการวิจัยในการประชุมระดับชาติครั้งที่ 1 วิทยาเขตสุรินทร์	กลุ่มเป้าหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบผลการวิจัย	ข้อที่ 1-2	ได้นำเสนอผลงานให้เป็นที่ยอมรับต่อสาธารณชน
11. ส่งฉบับสมบูรณ์ไปยังสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่ออนุมัติจบ	จัดทำรูปเล่มและเผยแพร่ผลงานวิจัย	ข้อที่ 1-2	บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยของมหาวิทยาลัย

ภาคผนวก : ง

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบ
1. กระบวนการพัฒนาพืชสวน ในด้านสภาพดิน พันธุ์ทุเรียน กระบวนการปลูก และการดูแลรักษา เช่น การใส่ปุ๋ย การให้น้ำ การป้องกันศัตรูพืช ฯลฯ 2. นโยบายและกลไกการส่งเสริม ดำเนินการด้วยการอบรมและโครงการ 3. การส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพด้วยหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา	1. เกษตรกร ได้เพิ่มศักยภาพในด้านกระบวนการปลูกทุเรียน เข้าใจนโยบายและกลไกผ่านการอบรมและจากสื่อต่าง ๆ และได้ถอดเป็นองค์ความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ถ่ายทอดให้เกิดเป็นรูปธรรม สามารถที่จะนำมาวางแผนและออกแบบการดูแลสวนได้มากขึ้น 2. กลุ่มเกษตรกร มีกลุ่มเกษตรกรเดิมในแต่ละพื้นที่ที่ปลูกทุเรียน มีศูนย์การเรียนรู้ มีตลาดจำหน่าย 3. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ ได้ดำเนินการช่วยเหลือในด้านนโยบายและกลไกตั้งแต่ระดับชาติจนถึงท้องถิ่นผ่านการอบรมและโครงการต่าง ๆ ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร, เกษตรแปลงใหญ่, ศูนย์ส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร, มาตรฐานสินค้าเกษตร 4. พระพุทธศาสนา ได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในด้านรู้จักบริหารจัดการทรัพย์ (โภควิภาค) ความสุขและประโยชน์จากการดำเนินชีวิต (สุขของคฤหัสถ์, ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์) อย่างอดทน ขยัน และซื่อสัตย์สุจริต (อิทธิบาท)	เกิดผลกระทบในหลายด้านด้วยกัน ทั้งต่อเกษตรกร กระบวนการพัฒนาพืชสวน นโยบายและกลไก และความมั่นคงทางอาชีพ ต่อองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มและภาครัฐ เช่น การอบรมความรู้เกี่ยวกับการปลูกต้นทุเรียน เป็นต้น ทำให้ทุเรียนกลายเป็นสินค้าติดตลาดเป็นที่นิยมบริโภค สร้างมูลค่าให้กับเกษตรกรได้ 2. ด้านสังคม ภาครัฐได้ส่งเสริมในการช่วยเหลือช่องทางการจำหน่าย เช่น ส่งทางไปรษณีย์ ทางเคอร์รี่ เป็นต้น ทำให้การจำหน่ายทุเรียนมีประสิทธิภาพ เพราะผ่านการคัดเลือกทุเรียนที่มีคุณภาพเพื่อการจำหน่ายและส่งออก 3. ด้านสิ่งแวดล้อม - ใช้แหล่งน้ำธรรมชาติตามที่กำหนดช่วงเวลา - ขุดเจาะน้ำบาดาลและจัดการระบบน้ำได้ดี

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าแผนวิจัย

1. ชื่อ/นามสกุล/ฉายา

1.1 ภาษาไทย

พระมหาขุนทอง แก้วสมุทร/เขมสิริ,ดร.

1.2 ภาษาอังกฤษ

Phramaha Khuntong Kaewsamut/Khemasiri,Dr.

2. ตำแหน่งทางวิชาการ

อาจารย์

3. ตำแหน่งการบริหาร

รักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร

4. สังกัดหน่วยงาน/คณะ

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. สถานที่ติดต่อ

เลขที่ 67 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำคำ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ/นามสกุล/ฉายา

1.1 ภาษาไทย

พระครูไพโรจน์วัฒนาทร

1.2 ภาษาอังกฤษ

Phrakrupirotwattanathon

2. ตำแหน่งทางวิชาการ

อาจารย์

3. ตำแหน่งการบริหาร

รักษาการผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

4. สังกัดหน่วยงาน/คณะ

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. สถานที่ติดต่อ

เลขที่ 67 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำคำ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ/นามสกุล/ฉายา

1.1 ภาษาไทย

ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง

1.2 ภาษาอังกฤษ

Asst.Prof.Dr.Thanida Mankhong

2. ตำแหน่งทางวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

3. ตำแหน่งการบริหาร

รักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ

4. สังกัดหน่วยงาน/คณะ

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. สถานที่ติดต่อ

เลขที่ 67 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำคำ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ/นามสกุล/ฉายา

1.1 ภาษาไทย

นายธยายุส ขอเจริญ

1.2 ภาษาอังกฤษ

Thayayut Khojaroen

2. ตำแหน่งทางวิชาการ

อาจารย์

3. ตำแหน่งการบริหาร

-

4. สังกัดหน่วยงาน/คณะ

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. สถานที่ติดต่อ

เลขที่ 67 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำคำ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000